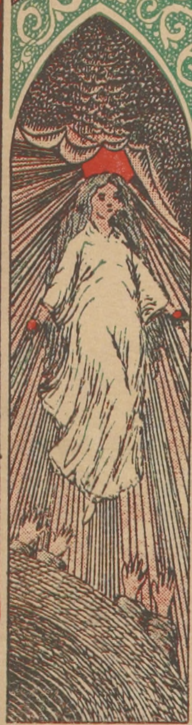
ÁR DAGS AUGA

Tímarit

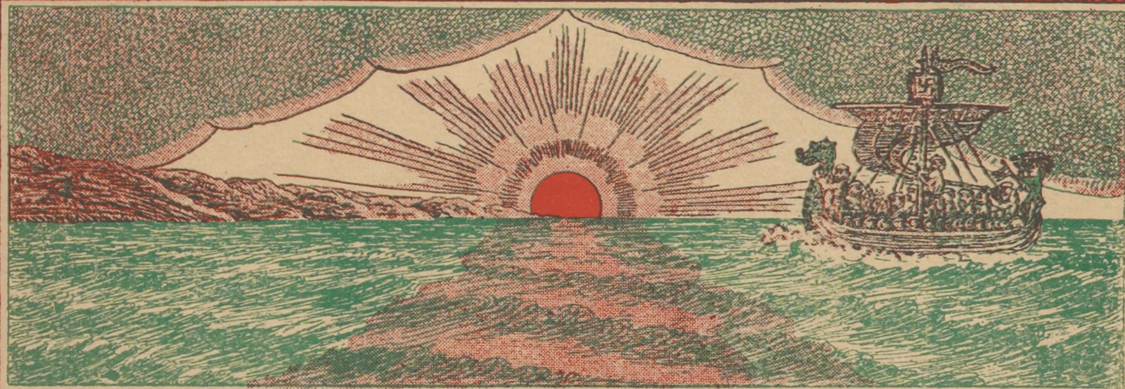
Þjóðræknisfélags
Íslendinga

XXV. ÁR

WINNIPEG, MANITOBA

TÍMARIT

Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi

XXV. ÁRGANGUR

Tilgangur félagsins er:

1. Að stuðla að því af fremsta megni að Íslendingar megi verða sem bestir borgarar í hérlendu þjóðlífi.
2. Að styðja og styrkja íslenska tungu og bókvísi í Vesturheimi.
3. Að efla samúð og samvinnu meðal Íslendinga austan hafs og vestan.

Þetta er sá félagsskapur meðal Íslendinga í Vesturheimi, er aðallega byggir á þjóðernislegum grundvelli og hvetja vill þá til framsóknar og virðingar til jafns við þá þjóðflokka aðra, er þetta land byggja.

Ársgjaldið er aðeins 1 dollar, og fá allir skuldlausir félagsmenn, er það borga, þetta tímarit ókeypis.

Þjóðræknisfélag Íslendinga í Vesturheimi
Winnipeg, Canada

IN MEMORIAM

HEIÐURSFÉLAGAR OG FORSETAR

His Excellency Lord Tweedsmuir, Hon. Patron
Kjartan Helgason, fyrrum prófastur
Stephan G. Stephansson, skáld
Frú Stephanía Guðmundsdóttir, leikkona
Prófessor Sv. Sveinbjörnsson, tónskáld
Þorbjörn Bjarnason, skáld (Þorskabítur)
Einar H. Kvaran, rithöfundur
Ragnar E. Kvaran, fyrrum prestur og forseti
Kristján Níels Júlíus (K. N.), skáld
Séra Jónas A. Sigurðsson, skáld og forseti
Dr. Rögnvaldur Pétursson, forseti og ritstjóri
Prófessor F. S. Cawley, Ph.D.
Friðrik Swanson, málari
Kapt. Sigtryggur Jónasson

FUEL

For Homes — Blocks — Factories

All Popular Brands
COAL ★ COKE ★ BRIQUETTES
Stoker and Blower Coals

STOKERS

The WINNIPEG SUPPLY & FUEL
· COMPANY ·
LIMITED

SPICK & SPAN COAL DELIVERY

PHONE 98-161

A COMPLETE FUEL and HEATING SERVICE

Heating Headquarters: 812 BOYD BUILDING

A WINNING HAND

**BUY
WAR
SAVINGS
CERTIFICATES
REGULARLY**

Space Donated By Riedle's Brewery

Félagatal Þjóðræknisfélagsins 1943

A. Heiðursverndarar

His Excellency the Right Honourable The Earl of Athlone, K.G.,
Governor General of Canada
Herra Sveinn Björnsson, Ríkisstjóri Íslands.

B. Heiðursfélagar

Dr. Vilhjálmur Stefánsson, landkönnuður, New York
Prófessor Halldór Hermannsson, Cornell University, N. Y.
Prófessor Sigurður Nordal, Háskóla Íslands, Reykjavík, Ísl.
Prófessor Árni Pálsson, Háskóla Íslands, Reykjavík, Ísl.
Prófessor Watson Kirkconnell, McMasters University, Hamilton, Ont.
Dr. Henry Goddard Leach, New York, N. Y.
Rt. Rev. C. V. Pilcher, D.D., Sydney, Australia
Jóhannes Jósefsson, íþróttamaður, Reykjavík, Ísland
J. Magnús Bjarnason, rithöfundur, Elfros, Sask.
Þorst. Þ. Þorsteinsson, rithöfundur, Winnipeg, Man.
Guttormur J. Guttormsson, skáld, Riverton, Man.
Dr. Sig. Júl. Jóhannesson, skáld, Winnipeg, Man.
Mrs. Jakobína Johnson, skáldkona, Seattle, Wash.
Mrs. Guðrún H. Finnsdóttir, skáldkona, Winnipeg
Mrs. Laura Goodman Salverson, skáldkona, Winnipeg
Fröken Halldóra Bjarnadóttir, Ritst. Hlín, Akureyri, Ísland
Jónas Jónsson, alþingismaður, Reykjavík, Ísland
Thor Thors, sendiherra Íslands, Washington, D. C.
Ásgeir Ásgeirsson, alþingismaður, Reykjavík, Ísland
Séra Runólfur Marteinsson, Vancouver, B. C.
J. T. Thorson, yfirdómari, Ottawa, Ont.
J. J. Bíldfell, Winnipeg
Árni G. Eylands, Reykjavík, Ísland
Dr. B. J. Brandson, Winnipeg, Man.
Dr. Hjörtur Thordarson, raffræðingur, Chicago, Ill.

C. Ævifélagar

Árni Sigurðsson, Winnipeg, Man.
Þorgils Þorgeirsson, Winnipeg, Man.
Dr. Helgi P. Briem, Consul Gen. of Iceland, New York, N. Y.

D. Ársfélagar

1. ÍSLAND

Sr. Friðr. Hallgrímsson, Dómkirkjuprestur, Reykjavík
Sr. Benjam. Kristjánsson, Syðra Laugalandi, Eyjafjarðarsýslu.
Sr. Fr. A. Friðriksson, Húsavík, S.-Þingeyjarsýslu.
Ingibjörg Sveinsson, Hjúkrunarkona, Seyðisfirði, Ísland
Stefán Vagnsson, Hjaltastöðum, Skagafjarðarsýslu.
Eggert Levy, hreppstjóri, Ósum, Húnavatnssýslu.

2. ENGLAND

Miss Ingibjörg Ólafsson, Stella Maris, Rottingdean, Sussex

3. CANADA

Árnes, Man.

Mrs. Anna H. Helgason
Ísleifur Helgason
Mrs. Guðrún Johnson
Jónas Ólafsson

Baldur, Man.

P. Christopherson
Ingi Helgason
J. K. Sigurðsson
Björgúlfur Sveinsson
Sigurður Antoníusson
Tryggvi Johnson

Benalto, Alta.

Jóhann M. Hillman

Borden, Sask.

Dr. Jóhannes Pálsson

Calgary, Alta.

Jóhann Bjarnason
Sigurður Sigurðsson
Guðmundur Björnsson
J. Ragnar Johnson

Camp Morton, Man.

Þorsteinn Sveinsson

Clairmont, Alta.

Magnús G. Guðlaugsson

Cranberry Lake, B. C.

Jón Sigurðsson

Cypress River, Man.

Jónas Anderson
Gísli Björnson
J. A. Walterson

Elfros, Sask

J. S. Árnason
Mrs. J. M. Bjarnason
Jón Jóhannesson
Sigurður Arngrímsson

Frobisher, Sask.

Hjörtur Bergsteinsson

Galt, Ont.

Mrs. S. J. Magnússon

Gimli, Man.

Sigurður Baldvinsson
Mrs. Christiana O. L. Chiswell
Friðfinnur Einarsson
Guðmundur Fjeldsted
Freeman Freemansson
Grímur S. Grímsson
Mrs. Ásdís Hinriksson
J. B. Johnson
Baldur M. Jónasson
Ól. N. Kárdal
Lestrarfél. "Gimli"
Magnús Sigurðsson frá Storð
Sigurður Sigurðsson
Thórður Thórðarson
Robert Tergesen

Glenboro, Man.

Páll A. Anderson
Mrs. P. A. Anderson
Sr. Egill H. Fáfnis
Jón Goodman
F. Friðriksson
Jón Helgason
Mrs. Kristj. Jóhannsson
Hans Jónsson
A. E. Johnson
G. S. Johnson
Mrs. O. S. Josephson
Guðm. Lambertsen
G. J. Oleson

Hayland, Man.

Mrs. Stefanía Guðmundsson
Sigurður B. Helgason
Ólafur Magnússon
Geirfinnur Pétursson

Hamilton, Ont.

Einar I. Svanbergson

Hecla, Man.

Þorsteinn Jens Pálsson

Hnausa, Man.

Daniel Halldórsson
Gunnar Helgason
Hildibrandur J. Hildibrandsson
Jón B. Snæfeld
V. G. Stadfeld
Sigvaldi Vídal
Miss Sigurrós Vídal

Holland, Man.

Mrs. Guðlaug S. Frederickson

Hodgson, Man.

Rögnvaldur S. Vídal

Húsavík, Man.

V. B. Arason

Keewatin, Ont.

Jón Pálmason
Bjarni Sveinsson

Kenora, Ont.

Mrs. Sigríður Benson

Langruth, Man.

Böðvar Johnson

Lundar, Man.

Jón Einarsson
Vigfús Guttormsson
Ed. Hallsson
Ágúst Magnússon
Mrs. Ásta Sigurðsson
Grímúlfur Sigurðsson

Markerville, Alta.

Mrs. Rósa S. Benediktson

Norwood, Man.

Magnús Peterson

Osland, B. C.

Kristján Einarsson
Friðrik Kristmansson

Oak Point, Man.

Jón Finnsson

Oak View, Man.

Mrs. Jóhannes Johnson
Sigurður Sigfússon

Ottawa, Ont.

S. W. Melsted

Otto, Man.

Mrs. Guðr. G. Eyjólfsson

Piney, Man.

S. S. Anderson
Mrs. B. E. Björnsson
Kristinn Norman
Albert Thorvaldson

Red Deer, Alta.

Ófeigur Sigurðsson

Reykjavík, Man.

Mrs. I. Gíslason

Sarnia, Ont.

Dr. E. J. Skafel

Saskatoon, Sask.

Anna Matthíasson
Skúli Sigurgeirsson
Próf. T. Thorvaldson,

Siglunes, Man.

Davíð Eggertsson
Miss Guðbj. Eggertsson
Ásmundur Freeman

Sexsmith, Alta.

Jón Einarsson

Smeaton, Sask.

E. E. Vatnsdal

Steep Rock, Man.

Th. Gíslason
F. E. Snædal

Stettler, Alta.

M. Steinsson

Swan River, Man.

Mrs. Thórdís Samson

Transcona, Man.

P. S. Pétursson

Vancouver, B. C.

Mrs. Matth. Friðriksson
Carl Friðriksson
Mrs. H. S. LeMessurier
Mrs. Kristjana T. Anderson
Magnús Elíasson
S. Guðmundsson

Victoria, B. C.

Christian Sivertz

Vogar, Man.

Björn Eggertsson
Framar Eyford
Tómas Guðmundsson
Lestrarfél. "Herðubreið"
Magnús Jóhannesson
Björn Johnson
John S. Johnson
Óli Johnson
Óskar Johnson
Jónas Kr. Jónasson
Guðmundur Jónsson
Páll Jónsson
Asgar Sveistrup

White Rock, B. C.

Th. G. Ísdal
Mrs. Morey Block
Mrs. S. Kjartansson

Wilkie, Sask.

Miss Dóra Davidson

Winnipeg, Man.

Dr. Ág. Blöndal
Mrs. Jónína Christie
Sr. V. J. Eylands
Páll Guðmundsson
L. J. Hallgrímsson
Mrs. Jósephina Jóhannsson
Halldór Johnson
Próf. Skúli Johnson
Guðm. F. Jónasson
Wilhelm Kristjánsson
Björn Líndal
Magnús Markússon
Gunnar Norland
Dr. B. H. Olson
Mrs. J. Rafnkelsson
Jón Sigurðsson
Mrs. J. B. Skaptason
Dr. Eggert Steinþórsson
Frú Gerður Steinþórsson
Halldór M. Swan
G. S. Thorvaldson, K.C.

Wynyard, Sask.

Jakob J. Norman

4. BANDARÍKIN

Arlington, Va.

Mrs. J. Sigmundsson

Baltimore, Md.

Dr. Stefán Einarsson
Johns Hopkins
University Library

Bayside, N Y.

E. B. Johnson

Bellingham, Wash.

E. M. Einarsson

Berkeley, Calif.

Próf. Sturla Einarsson
Steindór G. Guðmunds
Mrs. Thordís Guðmunds
Rev. S. O. Thorlákson
Bragi Freymóðsson

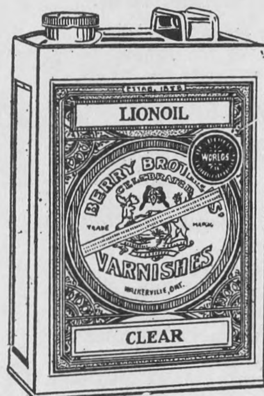
Blaine, Wash.

Thórir Björnsson
Andrew Danielsson
Sr. Albert E. Kristjánsson
Mrs. Kristín F. Líndal
A. G. Breiðfjörð

Boston, Mass.

Kórmakur Ásgeirsson
Kapt. Jóhannes G. Ásgeirsson
Valgeir Einarsson
Ari Bjarnason
Kapt. Jóhannes Björnsson
Kapt. G. K. Eggertsson
Cr. A. Guðjohnson
Ágúst Guðmundsson
Kapt. Grímur Hákonarson
Jónas Hallgrímsson
Björn D. K. Haralz
Kapt. Gunnlaugur Illugason
Kapt. Axel Jóhannsson
Norman B. Johnson
Theódór Jónsson
Gunnlaugur Jónsson
Sigtryggur Ólafsson
Guðmundur Pálsson
Adolf Petersen
Pálmi M. Sigurðsson

Hinn Lang Útbreiddasti Málvarningur

Hvað LIONOIL gerir

Berry Brothers Lionoil ver við fyrir vatni og fúa—fyrirbyggir ryð—eykur endingu og gljáa málaðs flatarmáls—er bókstaflega brúklegt til fjölda' hluta.

Hvar LIONOIL má brúka

Málarameistarar hafa notað Berry Brothers Lionoil svo árum skiftir, hreina eða til blöndunar. Ef þér hafið aldrei reynt Lionoil, þá borgar það sig að kynnast henni.

GLIDDEN TITAN-O-ZINK QUICK DRYING ENAMEL

Sérstakt Gljámál fyrir málarameistara búið til úr hinum undraverðu Titan-O-Lith litum — sérstaklega ætlað vönum málurum. — Þornar á 4 til 6 klukkutímum. Breiðist út og þekur yfirborðið undra vel. Er hreinlegt, tekur þvotti og kastar vel frá sér birtu.

MURPHY'S UNIVERNISH

Eina lakkið sem nota má á alla hluti utan og innanhúss; á framhurðir, báta, bíla, gluggasillur, þvottastofur, gólf, útistóla, borð og þessháttar. Safnar engu ryki, þornar á 2—3 kl.tímum. Sem yfirmál þornar það á 24—36 kl.tímum og strjúka má yfir það eftir 36—48 kl.tíma.

Gallonið hylur 750—900 ferfet. **Ekki má bera það ofan á Shellac.** Ágætt á gólfdúka.

Hið allra besta á kirkjubekki.

Enginn hlutur er til sem ekki má búa til lakari og selja ódýrara verði.

SVO ER MEÐ GOTT MÁL

THE WESTERN PAINT CO. LTD.

"The Painter's Supply House"

121 Charlotte Street :: :: Winnipeg, Manitoba

Bottineau, N. Dak.

Albert Árnason
Ásmundur Benson
Óskar B. Benson

Buena Park, Calif.

Mrs. J. Gillis

Cambridge, Mass.

Próf. Francis P. Magoun, Harvard Coll. Library

Camp Croroder, Mo.

Chaplain G. B. Guðmundsson

Chicago, Ill

Árni Helgason
S. Árnason

Charlottesville, Va.

Próf. Frederic T. Wood

Davis, Calif.

Dr. V. S. Ásmundsson

Detroit, Mich.

Hon. Frederick H. Fljózdal

Duluth, Minn.

Chris Johnson

Fargo, N. Dak.

Próf. F. W. Thordarson

Gloucester, Mass.

Einar Anderson
Jónas B. Johnson

Grafton, N. Dak.

Mrs. S. Eastman

Grand Forks, N. Dak.

University Library

Hallson, N. Dak.

Árni J. Jóhannsson

Huntington Park, Calif.

Dr. Paul V. Jameson
Miss Ellen Jameson

Ivanhoe, Minn.

Peter H. Foss
Bjarni Guðmundsson

Jackson, Mich.

Andrew H. Palmi

La Kota, N. Dak.

Einar Johnson

Lincoln, Nebr.

Próf. Joseph Alexis

Minneapolis, Minn.

Gunnar B. Björnsson
Hjálmar Björnsson
K. Valdimar Björnsson
Sr. David Gulbrandson

Minneota, Minn.

María G. Árnason
Gunnar S. Bardal
Sr. Guttormur Guttormsson
Einar Hallgrímsson
J. P. Ísfeld
Jóseph Jósephson
Bjarni Jones
John A. Johnson

TÍMARIT

Þjóðræknisfélags Íslendinga

TUTTUGASTI OG FIMTI ÁRGANGUR, 1943

Ritstjóri: Gísli Jónsson

WINNIPEG, MANITOBA

Gefið út af Þjóðræknisfélagi Íslendinga í Vesturheimi

1944

Prentað hjá
THE VIKING PRESS LTD.

EFNISYFIRLIT

His Excellency the Right Honourable The Earl of Athlone, K.G.,
Governor General of Canada — Honorary Patron

Herra Sveinn Björnsson,
Ríkisstjóri Íslands

Heiðursverndari Þjóðræknisfél. Íslendinga

Þjóðræknisfélagið 25 ára

Eftir Einar P. Jónsson

Oft þó lægi leið í fangið,
lúnum yrði gangan stirð,
brenna eftir aldarfjórðung
eldar glatt við þessa hirð;
eldar, sem í útlegðinni
okkar brýndu vökumenn
til að vernda mál og menning —
merki þeirra stendur enn!

Enginn verður öfundsmaður
örkvisans, er svíkur lit;
hans, sem skifti á arfleifð andans
erlent fyrir magavit.
Glímt þó sé við ofurefli
aldrei siglir neinn í strand,
sem með hetjutápi treystir
trúna á guð og föðurland.

Góðra stofna gæfa hefir
gildi mest á vorri jörð;
sér hún skapar eigin eilífð,
ást til guðs og þakkargjörð.

Stofnsins ást er lögmál lífsins,
lúta verður sérhver því,
eða detta dauðamerktur
dæmdra sálna prísund í.

Andlegt landnám okkar þjóðar
enn er hennar mesta verk;
þar á tungan töframáttinn,
tónaklökk og reginsterk.
Ennþá tigna Íslendingar
Egils djúpa sorgaróð;
ennþá skapa skáld á Fróni
skírnarsálma og banaljóð.

Hópur trúrra Birkibeina
ber sitt merki hátt í dag!
Þessi fylking þétt á velli
þyrlast ei við rammaslag.
Glatið eigi göfgi málsins
góðar konur, vaskir menn.
Þó að liggi leið á brattann,
langt er fram til nætur enn.

Aldarfjórðungsafmæli Þjóðræknisfélagsins

Eftir prófessor Richard Beck

Aðdragandi og stofnun

Þjóðræknisstarfsemi Íslendinga í Vesturheimi á sér langa sögu að baki, því að í reyndinni er hún jafngömul landnámi þeirra þarlendis; má sérstaklega rekja rætur hennar til hátíðarhalds og félagslegra samtaka Íslendinga í Milwaukee-borg í Wisconsin í Bandaríkjunum árið 1874. Þetta ár var, eins og kunnug er, eitt af allra merkustu og mikilvægustu tímamótum, einn af hátindunum, í sögu hinnar íslensku þjóðar. Þá var hátíðlegt haldið þúsund ára afmæli Íslandsbygðar, og í tilefni af þeim mikilsverða atburði gaf Danakonungur, að áskorun Alþingis, Íslandi all-frjálslynda stjórnarskrá. Var þar um að ræða glæsilega sigurvinning í stjórnfrelsis-baráttu þjóðarinnar og grundvöllurinn lagður að nýju framfaratímabili í sögu hennar. Fögnuðurinn var því almennur um land alt, og bárust áhrifin af þeirri hrifningar og fagnaðaröldu, sem þá gekk yfir landið, vestur um haf og vöktu bergmál í hugum þeirra Íslendinga, er flutt höfðu búferlum til Vesturálfu, en þeir voru þá enn næsta fámennur flokkur. Var aðal-bækistöð þeirra í Milwaukee-borg.

Þó ekki væri stór hópur þeirra, vildu þeir eigi vera eftirbátar landa sinna heimafyrir í því að minnast þúsund ára afmælis bygðar Íslands, og gerðu það með prýði, sjálfum sér og landi sínu til sæmdar, enda var þar mannval gott, þótt ekki væri margmenninu til að dreifa. En hér var eigi aðeins um að ræða fyrsta íslenskan þjóðminningardag í Vesturheimi. Við þetta tækifæri var einnig haldin hin fyrsta íslenska messugerð vestan hafs, er séra Jón Bjarnason stýrði. Flutti hann afar tilþrifamikla og máttuga hátíðarprédikun, þar sem djúp ættjarðarást, trúarhiti og málsnild haldast í hendur. Verða menn langt að leita að kröftugri þjóðernishvöt, en þar er að finna. En þeim, sem fræðast vilja frekar um þessa söguríku þjóðminningarhátíð, má vísa til hinnar prýðilegu ritgerðar um það efni eftir dr. Rögnvald Pétursson, sem kom út í *Tímariti* þessu 1933; er þar bæði að finna frásögn séra Jóns um hátíðarhaldið og ítarlegan útdrátt úr hinni kröftugu og fögru ræðu hans.

Loks er enn eitt merkisatriði í sambandi við þessa fyrstu þjóðhátíð Íslendinga vestan hafs. Jafnhliða henni stofnuðu þeir félagsskap með sér, er þeir nefndu "Íslendinga-félag í Ameríku", og voru lög þess í ellefu greinum samþykt á fundi Íslendinga í Milwaukee á sjálfan þjóðhátíðardaginn. En samkvæmt 2. málsgrein laganna er þetta höfuðmarkmið félagsins:

"Sá er tilgangur félagsins, að varðveita og efla íslenskt þjóðerni meðal Íslendinga í heimsálfu þessari og hinn frjálsa framfarar og menningar-

anda, er á öllum öldum Íslandssögu hefir verið þjóð vorri til svo mikils sóma, en sporna við öllu því í andlegum og veraldlegum efnum, er leiðir til ins gagnstæða.

Sér í lagi er það tilgangur félagsins að vera sambands-liður milli Íslendinga á ýmsum stöðum í álfu þessari og á milli Íslendinga hér vestra og landa vorra heima á Íslandi eða í öðrum löndum."

Hér var því bæði um þjóðræknislegt og allsherjar Íslendingafélag að ræða, eins og fram kemur glögglega í 11. grein laga þess: "Félagið kýs sér fulltrúa svo marga og á svo mörgum stöðum, sem nauðsynlegt þykir. Þessa menn velur stjórn félagsins. Fulltrúar skýri stjórninni einu sinni á ári eða oftar frá ástandi allra Íslendinga í hvers eins bygðarlagi."1)

Vagga íslenskrar þjóðræknisstarfsemi vestan hafs, sem síðan hefir í ýmsum myndum lifað og blómgast, við misjöfn kjör eins og aðrar menningarlegar hreyfingar, stóð því í Milwaukee-borg fyrir 70 árum síðan.

Íslendingafélagið í Milwaukee varð þó eigi langlíft, og olli því ekki síst burtför leiðtoga félagsins og annara Íslendinga þaðan úr borg bæði til Minnesota og Nýja Íslands. Fjarri fór þó, að hugsjónin sem stóð að baki þeim félagsskap, hugsjónin um að varðveita íslenska tungu og þjóðerni, hyrfi þar með úr sögunni. Hún átti sér, góðu heilli, altof djúpar rætur í hugum manna til þess að geta horfið þeim úr minni, og hún braust fram í nýrri mynd í hinum ýmsu bygðarlögum þeirra. Í íslensku nýlendunni í Minnesota hófst mjög snemma á árum félagsskapur mjög í anda Íslendingafélagsins í Milwaukee, og lá mönnum þungt á hjarta, hvernig þeir gætu "best varðveitt menning og sóma sín á meðal."

Þá er ekki síður merkileg myndun hinnar sérstöku stjórnarskipunar fyrir Nýja Ísland á landnámsárunum þar. Var þar ekki um annað eða minna að ræða heldur en íslenskt "ríki í ríkinu"; og fyrirmyndarinnar er ekki langt að leita; eins og bent hefir verið á, er hana að finna í þeirra sveita-stjórnarskipun, sem þá var við lýði á Íslandi. Stjórnarskipun Nýja Íslands hvíldi á ramm-íslenskum grundvelli; hún var sprottin upp af sterkum sjálfstæðishug og vakandi þjóðræknismeðvitund nýlendumanna; hún var með öðrum orðum öflug og ákveðin þjóðræknishreyfing. Henni var ætlað að stuðla að því, að nýlendan yrði "tungu vorrar griðland" og "friðland hins forna fjársjóðs vors í bögu og sögu þess horfna", eins og Guttormur J. Guttormsson skáld orðaði það í hinu sonarlega og fagra kvæði til hennar, "Sveitin mín".

Eigi höfðu Íslendingar heldur lengi verið í Winnipeg, þegar þeir stofnuðu með sér Íslendingafélag, haustið 1877. Hér gætir aftur beint áhrifanna frá Milwaukee, því að þeir menn, sem einkum gengust fyrir félagsstofnun þessari, voru þaðan komnir. Tilgangur félags þessa, eins

1) Hér hefir fylgt verið sjálfu frumriti laga félagsins, sem er með eiginhendi Jóns Ólafssonar skálds, er var skrifari þess, en séra Jón Bjarnason var forseti þess. Er frumrit laganna nú í vörslum Þjóðræknisfélagsins, þangað komið úr dánarbúi landnámshöfðingjans Sigtryggs Jónassonar.

og fram kemur í lögum þess, var og hinn sami sem markmið hins fyrsta Íslendingafélags þeirra Milwaukee-manna. Síðar var félag þetta nefnt "Framfarafélag Íslendinga í Vesturheimi"; starfaði það með miklu fjöri um tíu ára skeið og lét mörg mál til sín taka.[1]

Eru félagssamtök þau, er að framan eru talin, hér nefnd sem dæmi þess, að þjóðræknisstarfsemi í einhverri mynd má teljast jafnaldra landnámi Íslendinga hérna megin hafsins. Allur þorri þeirra, sem á annað borð hafa nokkuð verulega hugsað um hlutskifti sitt og sinna og framtíð í landi hér, hafa unað illa þeirra tilhugsun, að þeir hyrfi sem dropi í sjóinn í þjóða-hafinu hér í álfu; þeir hafa því viljað standa saman um það, að þeir gætu haldið andlegu sjálfstæði sínu, tungu og þjóðerni í lengstu lög. Kjörorð Fjölnismanna hafa verið skorin á skjöld þeirra: "Vér viljum vernda mál vort og þjóðerni". Þessi þjóðræknis- og þjóðræktarmeðvitund, hert í eldi 70 ára reynslu í landi hér, í mótbyr eigi síður en meðbyr, fann sér öfluga framrás í stofnun Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi fyrir aldarfjórðungi síðan.

Skal nú horfið að þeim atburði, en aðeins stiklað á stærstu steinum, því að tildrög stofnunar félagsins voru glögglega rakin og nákvæmlega í ritgerðinni "Þjóðræknisfélagið 20 ára," eftir dr. Rögnvald Pétursson, einn af helstu forgöngumönnum að myndun félagsins og fyrsta forseta þess. Birtist ritgerð þessi hér í ritinu 1939. Þar er einnig ítarlega lýst sjálfri stofnun félagsins og greint frá því, hvernig umhorfs var í þjóðfélaginu bæði í Canada og Bandaríkjunum, er grundvöllurinn var lagður að félagsstofnuninni. En eðlilega setti hið þjóðfélagslega ástand nokkurn svip á félagsmyndunina og hafði áhrif á afstöðu manna til þess. En á þeim styrjaldarárum lá í lofti beggja megin landamæranna andúð og tortryggni gagnvart öllu því, er "útlent" var talið, og átti sú tilfinning sér þó miklu lengri sögu. Er ekki erfitt að skilja, hversvegna mörgum Íslendingum, sem báru í brjósti djúpstæða rækt til þjóðar sinnar og menningar, fundust þær ástæður knýja þá til samtaka um varðveislu menningararfða sinna; en á hinn bóginn er það jafn skiljanlegt, að varhugavert þótti að leggja út í slíka félagsmyndun meðan á stríðinu stóð; enda dróst félagsstofnunin af þeim ástæðum.

Var fyrsti fundur til að ræða um stofnun íslensks Þjóðræknisfélags í Winnipeg haldinn að heimili Árna Eggertssonar 10. jan. 1917. Vegna stríðsins varð ekkert af frekari framkvæmdum fyr en haustið 1918, er haldin var fundur í samkomuhúsi Skjaldborgar safnaðar, og tók nú að færast skriður á málið.

Vegna samkomubanns var næsti fundur þó eigi haldinn fyr en eftir áramót, í samkomuhúsi Goodtempl-

---

1) Um myndun félags þessa og stefnu, sjá ritgerð séra Friðriks J. Bergmann, "Saga íslensku nýlendunnar í bænum Winnipeg", **Almanak Ó. S. Thorgeirssonar**, 1903. En um áhrifin frá Íslendingafélaginu í Milwaukee er mikinn fróðleik að finna í kaflanum "Félagsandinn frá Milwaukee" í 2. bindi **Sögu Íslendinga í Vesturheimi** eftir Þorstein Þ. Þorsteinsson, Winnipeg, 1943.

ara 7. jan. 1919. Eftir ítarlegar umræður um málið, var samþykt svohljóðandi tillaga þeirra Jóns J. Bíldfell og Ásmundar P. Jóhannsson:

"Að kosin sé 30 manna nefnd, er vinna skuli að undirbúningi þessarar fyrirhuguðu félagsstofnunar fram til almenns fundar. Skal nefndin semja ávarp, er sendast skal mönnum í hinum ýmsu bygðarlögum vorum hér í álfu, og með því sé á þá skorað að gangast fyrir fundarhaldi, hver í sinni bygð, og með fundar atkvæði leita álits þeirra, sem viðstaddir eru, um stofnun þjóðernisfélags meðal Íslendinga í Vesturheimi. Falli samþyktir með, skulu kosnir fulltrúar á fundum þessum, er mæta skulu á almennum fundi í Winnipeg, er ræða skal um stofnun, stefnu og fyrirkomulag þessa félags, og skal sá almenni fundur vera haldinn svo fljótt, sem ástæður leyfa."

Eftirfarandi menn og konur, úr hinum ýmsu félögum og flokkum Íslendinga í Winnipeg, voru valin í umrædda undirbúningsnefnd: Séra Runólfur Marteinsson, Jón J. Bíldfell, O. T. Johnson, dr. Sig. Júl. Jóhannesson, Ó. S. Thorgeirsson, séra Björn B. Jónsson, Magnús Paulson, Sigurbjörn Sigurjónsson, Hjálmar A. Bergman, Líndal Hallgrímsson, séra Rögnv. Pétursson, Thorsteinn S. Borgfjörð, Kristján J. Austmann, Gunnl. Jóhannsson, Hjálmar Gíslason, séra Guðm. Árnason, dr. Jón Árnason, Einar Páll Jónsson, Mrs. F. Johnson, Mrs. J. Gottskálksson, Mrs. Ingibjörg Goodmundson, Mrs. Th. Oddsson, Mrs. J. B. Skaptason, Mrs. T. H. Johnson, Thórður Johnson, Friðrik Sveinsson, S. D. B. Stephansson, Ásm. P. Jóhannsson, Hon. Thomas H. Johnson og dr. B. J. Brandson.

Tók nefndin þegar til starfa, en formaður hennar var séra Runólfur Marteinsson, ritari séra Guðmundur Árnason og féhirðir Ásm. P. Jóhannsson. Sendi hún bráðlega, undirritað af öllu nefndarfólki, ítarlegt og efnismikið "Ávarp til Íslendinga í Vesturheimi", þar sem leidd eru gild rök að nauðsyn og nytsemd slíks félags og hér var um að ræða. Var ávarp þetta dagsett í Winnipeg 27. jan. 1919, og birt í báðum íslensku vikublöðunum (*Heimskringla* 12. febr., *Lögberg* 13. febr.).

Voru undirtektir almennings ágætar og hófst stofnfundur Þjóðræknisfélagsins, eins og ákveðið hafði verið, að kveldi þriðjudagsins 25. mars 1919 í samkomuhúsi Good-Templara í Winnipeg og stóð næstu tvo daga.

Af hálfu Winnipeg Íslendinga voru þessu fulltrúar kosnir til að mæta á stofnfundinum: Jón J. Bíldfell, séra Runólfur Marteinsson, séra Rögnv. Pétursson, Sigurbj. Sigurjónsson, O. T. Johnson, S. D. B. Stephansson, K. J. Austmann, séra Guðm. Árnason, Ásm. P. Jóhannsson, Friðrik Sveinsson, Einar P. Jónsson, Hannes Pétursson, Mrs. F. Johnson, dr. Jón Árnason, og Ó. S. Thorgeirsson; en varamenn voru: Hjálmar Gíslason, J. J. Vopni, dr. Sig. Júl. Jóhannesson, dr. Jón Stefánsson og Páll S. Pálsson, er allir skyldu einnig eiga sæti á þinginu.

Er stofnfundurinn hófst, voru mættir 32 erindsrekar frá hinum ýmsu bygðarlögum, auk fulltrúanna

Fyrsta stjórnarnefnd félagsins

1. Séra Rögnvaldur Pétursson, forseti; 2. Jón J. Bíldfell, vara-forseti; 3. Dr. Sig. Júl. Jóhannesson, ritari; 4. Ásgeir I. Blöndahl, vara-ritari; 5. Ásm. P. Jóhannsson, féhirðir; 6. Séra Albert E. Kristjánsson, vara-féhirðir; 7. S. D. B. Stephanson, fjármálaritari; 8. Stefán Einarsson, vara-fjármálaritari; 9. Sigurbjörn Sigurjónsson, skjalavörður.

frá Winnipeg, og næsta dag bættust margir fleiri í hópinn, svo að alls sóttu þing þetta fulltrúar frá 22 stöðum í bygðum Íslendinga, úr N. Dakota, Saskatchewan og Manitoba.

Fundarstjóri var kosinn Jón J. Bíldfell og skrifari séra Guðm. Árnason. Var samþykt í einu hljóði, eftir ítarlegar umræður, að stofna allsherjar Þjóðræknisfélag (Þjóðernisfélag) Íslendinga í Vesturheimi. Á stofnfundinum var að vísu samþykt að nefna félagsskapinn "Íslendingafélag", en því nafni var litlu síðar breytt í núverandi heiti hans.

Samning laga og stefnuskrár félagsins, og samþykt þeirra, var vitanlega höfuðverkefni stofnfundarins og hlutu þessir kosningu í tíu manna nefnd til þess að gera uppkast að lögum fyrir félagið: séra Rögnv. Pétursson, séra K. K. Ólafsson, Thorlákur Thorfinnsson, séra Jón Jónsson, dr. Jón Árnason, Ásgeir I. Blöndahl, Jóhannes Einarsson, Stefán Einarsson, S. D. B. Stephansson og Philip Johnson. Urðu að vonum miklar umræður um lög félagsins og fyrirkomulag, en að lokum voru þau samþykt að miklu leyti í núverandi mynd sinni, þó að nokkrar breytingar hafi verið gerðar á þeim.

Þessir voru kjörnir fyrstu embættismenn félagsins:

Forseti: Séra Rögnv. Pétursson.
Vara-forseti: Jón J. Bíldfell.
Ritari: Dr. Sig. Júl. Jóhannesson.
Vara-ritari: Ásgeir I. Blöndahl.
Gjaldkeri: Ásm. P. Jóhannsson.
Vara-gjaldkeri: Séra Albert E. Kristjánsson.
Fjármálaritari: S. D. B. Stephansson.
Vara-fjármálaritari: Stefán Einarsson.
Skjalavörður: Sigurbj. Sigurjónsson.
Yfirskoðunarmenn reikninga: Einar P. Jónsson og Hannes Pétursson.[1]

Hin þríþætta stefnuskrá

Hvert var svo markmið þessa allsherjar þjóðræknislega félagsskapar Íslendinga í Vesturheimi? Samkvæmt 2. grein laga félagsins um tilgang þess, er samþykt var á stofnfundi félagsins og enn er í gildi, er þetta hið þríþætta meginverkefni þess.

1. Að stuðla að því af fremsta megni, að Íslendingar megi verða sem bestir borgarar í hérlendu þjóðlífi.

2. styðja og styrkja íslenska tungu og bókvísi í Vesturheimi.

3. Að efla samúð og samvinnu meðal Íslendinga austan hafs og vestan.

Ber fyrsta málsgrein þessarar lagagreinar það með sér, að stofnendur félagsins hafa talið það mikilsvert, að afstaða félagsmanna til síns nýja heimalands væri tekin fram svo skýrt og skorinort, að eigi yrði þar um vilst; og skipa þeir henni réttilega og viturlega öndvegisessinn í stefnu og starfi þess. Kennir hér ekki ólíklega einhverra áhrifa frá ráðandi hugsunarhætti í Canada og Bandaríkjunum á stríðsárunum, eins og fyr var vikið að. Aðallega lýsir sér þó hér sú þegnhollusta, sem frá fyrstu

1) Um stofnun félagsins vísast annars til fyrnefndrar ritgerðar dr. Rögnv. Péturssonar.

tíð hefir alment talin verið eitt af helstu og rótgrónustu einkennum Íslendinga vestan hafs. En hér býr samt meira undir eins og fram kemur í skilgreiningu dr. Rögnv. Pétursson á þessari lagagrein í inngangi hans að fyrsta árgangi *Tímarits* félagsins (1919), en þar farast honum þannig orð:

"Flestum mun skiljast, að til þess að verða mestur og bestur borgari, er eigi nóg, að taka eingöngu líkamlegum framförum, að verða vinnumaður góður, þrifnaðar búmaður eða jafnvel efnamaður. Það er eigi nóg að vera löghlýðinn, semja sig eftir lifnaðarháttum einnar þjóðar eða staðháttum eins lands, heldur þarf líka að taka sem mestum vitsmunalegum og andlegum þroska og afla sér sem mestrar og sannastrar þekkingar. Réttlætismeðvitundin þarf að vera vel vakandi og skilningurinn glöggur og skýr. Hið fyrra ber að gjöra, en hið síðara eigi ógjört að láta. Fyrsta sporið í áttina til þess að geta tekið þessum framförum, er að rannsaka og læra að þekkja sjálfan sig. Hefir maðurinn þá að mörgu leyti örlög sín í eigin hendi. En sá fær aldrei fullkomlega þekt sjálfan sig, er eigi skilur eða þekkir neitt til sögu þeirrar þjóðar, sem hann er kominn af. Þetta er fyllilega viðurkent, sem sýnir sig í því, að hvarvetna meðal mentaðra þjóða er saga og bókmentir þjóðanna lagt til grundvallar sjálfri mentuninni, við hinar æðri skólastofnanir hennar. Fyrst þetta er nú svo, þá leiðir það sem af sjálfu sér, að til þess að Íslendingar fái orðið, eigi eingöngu, sem bestir borgar í hérlendu þjóðlífi, heldur sem fullkomnastir menn, beri þeim að leggja stund á eigin tungu og bókvísi samhliða hérlendri mentun."

Í hinni snjöllu ritgerð sinni "Þjóðararfur og þjóðrækni" í sama árgangi *Tímaritsins* (og hún er jafn tímabær enn og þá er hún var rituð) rökræðir séra Guttormur Guttormsson þjóðræknismálið ítarlega frá sama sjónarmiði, frá þeirri hliðinni, "sem veit að skyldum vorum við þetta land", og kemst meðal annars þannig að orði:

"Einhvers konar íhald er lífsnauðsynlegt öllu því, sem gott er og dýrmætt í mannssálinni. Þú getur ekki látið eignir andans ganga hrossakaupum. Til eigna þeirra telst það, sem kalla mætti þjóðarreynslu; það er lífsspeki sérkennileg, sem hver þjóð hefir með eigin kröftum unnið úr eigin lífskjörum sínum. Það er afar erfitt að varpa þeim arfi frá sér, og taka sér annan, sem svo verði manni jafn-mikils virði. Ást og trygð eru með sama markinu brendar; þær eru vanafastar og heimilisræknar. Rekir þú þær á flæking, þá deyja þær. Eins er um hugsjónir og menningarsérkenni. Þú getur ekki svift þeim eignum til, né haft þær í skifta-bralli, þér að skaðlausu.

Það er því auðsætt, að of skjótar þjóðernis-sviftingar eru skaði þessu landi, fremur en ábati. Ef vér vörpum frá oss ást vorri til Íslands og Íslendinga, þá gengur oss ver á eftir að elska nokkurt land, nokkra þjóð, og verðum svo fyrir bragðið kaldlyndari gagnvart kjörlandinu. Ef vér megum ekki hlúa að frændrækninni, þá eru litlar líkur til þess, að vér verðum ástúðlegri við vandalausa. Ef vér

DR. RÖGNV. PÉTURSSON
Forseti 1919—20 og 1936—39
Ritstjóri Tímaritsins

eigum að afrækja þenna andans auð, sem safnast hefir og geymst í vorum eigin ættum, þá verður býsna lítið andríkið, sem vér leggjum fram til uppbyggingar hérlendu hugsanalífi. Hljótum, í einu orði sagt, að rýra manngildi vort með slíkri afneitun vors eigin betra manns, og verðum lakari Ameríkumenn fyrir bragðið, en ekki betri."

Fjöldamargar aðrar ritgerðir í *Tímaritinu* hafa síðan fjallað um þessa hlið þjóðræknismálsins, beint eða óbeint, t. d. hin ágæta grein séra Guðmundar Árnasonar "Tvenn sambönd" (1922) og hin athyglisverða og íturhugsaða grein séra Ragnars E. Kvaran "Risar og engisprettur" (1926). Forsetar félagsins hafa einnig sem von er til ósjaldan vikið að þessu grundvallaratriði í stefnu félagsins og starfi, í ræðum sínum við setningu ársþings þess. Vil eg í því sambandi, til þess að sýna samhengið í stefnu félagsins að þessu leyti, leyfa mér að vitna til eftirfarandi orða úr forsetaskýrslu minni á þjóðræknisþinginu fyrir tveim árum síðan.

"Varðveisla vorrar menningarlegu arfleifðar, frelsisástar og framsóknaranda kynstofns vors, gerir oss áreiðanlega glöggskygnari á hvað í húfi er í því úrslitastríði, sem einræðisandinn og lýðræðishugsjónin heyja nú í heimi vorum. Slík varðveisla gerir oss að sama skapi fúsari, til þess, að verða örlátlega og hreystilega við hinum þungu, vaxandi kvöðum, sem þegnleg skylda vor leggur oss á herðar í sambandi við stríðssóknina af hálfu þeirra lýðræðisþjóða, sem vér eigum því láni að fagna að vera hluti af. Frelsið hefir jafnan verið öllum sönnum Íslendingum dýrmætast allra hluta, og mun svo enn reynast."

Með þátttöku í opinberum hátíðahöldum, svo sem fimtíu ára afmæli Winnipegborgar og sextíu ára afmæli hins canadiska ríkis, og með nauðsynlegum fjárframlögum þar að lútandi, hefir félagið ennfremur sýnt hug sinn til þessa lands og þjóðar. Ber og að geta þess, að þátttaka Íslendinga í þessum hátíðahöldum tókst með þeim hætti, að almenna eftirtekt vakti og bar, samkvæmt úrskurði dómendanna, mjög af öðru, sem þar fór fram, enda hlutu þeir fyrstu verðlaun í bæði skiftin.

Á síðustu árum hefir félagið einnig sýnt þegnhollustu sína með því að styrkja eftir föngum þátttöku Canada í stríðssókninni. Einnig átti það hlut að því (1941), að Íslendingar

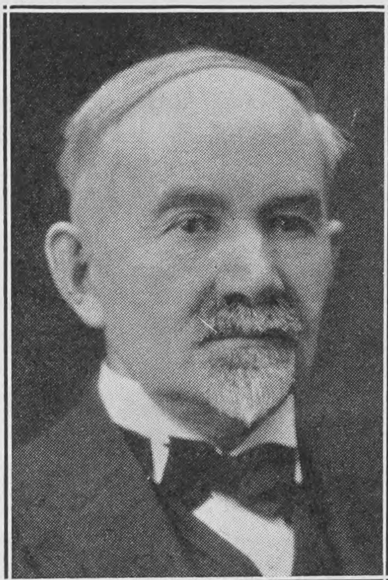
tóku þátt í fjölþættri og merkilegri samkomu í Winnipeg, er nefndist "Salute to Britain", og fulltrúar frá hinum ýmsu þjóðarbrotum í Canada stóðu að.

Þörf gerist eigi að skilgreina nánar hinar tvær málsgreinar stefnuskrár félagsins; þær eru í rauninni útfærsla á aðaltilgangi þess, ræktun íslenskrar þjóðar í þessari álfu, eins og séra Ragnar E. Kvaran orðaði það heppilega í fyrnefndri ritgerð sinni, því að þær leggja réttilega áherslu á það, að því marki verði aðeins náð með varðveislu þeirra menningarverðmæta og þess hugsjónaarfs, sem vér Íslendingar höfum að erfðum hlotið, og með því að standa í nánu og lífrænu sambandi við uppsprettu og yngingarlind þeirra erfða, heimalandið og heimaþjóðina. "Rótarslitinn visnar vísir" kvað Grímur skáld Thomsen, en þau djúpu sannindi hvað snertir einstaklinginn hafði langdvöl utanlands brent inn í huga hans.

Starf Þjóðræknisfélagsins liðinn aldarfjórðung hefir síðan grundvallast á þessum þrem meginatriðum stefnuskrárinnar, en í rauninni orðið drjúgum margþættara, eins og starfsaga þess sýnir, þó tiltölulega verði hér að fara fljótt yfir sögu.

Útbreiðslustarf og deildir

Frá upphafi vega hefir útbreiðslustarfið eðlilega verið eitt af aðalmálum félagsins, því að á þeirri viðleitni og árangri hennar hvílir heill þess, þróun og framtíð. Hefir að þessu marki eftir ástæðum verið unnið árlega með fyrirlestraferðum og heimsóknum víðsvegar í bygðum Íslendinga af hálfu stjórnarnefndar félagsins eða annara fulltrúa í umboði hennar. Löngum hefir þó þetta starf að mjög miklu leyti lent á herðum forseta félagsins, þó að aðrir embættismenn, svo sem vara-forseti, ritari og féhirðir, hafi einnig lagt sinn drjúga skerf til þess starfs.

SÉRA JÓNAS A. SIGURÐSSON
Forseti 1921—22 og 1925—26—29—30—33

Þar sem félagið hefir frá byrjun á aðra hönd samanstaðið af einstökum félagsmönnum víðsvegar um álfuna, en á hinn bóginn af deildum í bygðum Íslendinga, hefir útbreiðslustarfið miðast við aukning hvorttveggja, hvar sem því yrði við komið. Hefir hópur einstakra félaga jafnan verið allfjölmennur, og einhverja slíka að finna víðasthvar þar sem Íslendingar hafa sest að í bygðum og bæjum. Er það ánægjulegt til frásagnar, að á síðari árum hefir einstökum félagsmönnum farið fjölgandi og að þeirra á meðal eru margir mentamenn ís-

lenskir og jafnframt lærdómsmenn af erlendum stofni, er leggja stund á íslensk fræði.

Kemur þá að stofnun og starfi deilda félagsins, og má það öllum augljóst vera, hverjar meginstoðir þær eru starfsemi félagsins í heild sinni. Var það því eitt fyrsta verk stjórnarnefndar félagsins, eftir að það hafði stofnsett verið, að vinna að stofnun deilda. Deildin "Frón" í Winnipeg var fyrsta deildin, sem stofnuð var 2. maí 1919, með 120 félögum; er hún enn, eins og vænta má, fjölmennasta deild félagsins og er félagatal hennar nú nálægt 200. Sama ár var stofnuð deildin "Fjallkonan" í Wynyard, Sask., er lifir enn góðu lífi.

Sama máli gegnir um deildina "Ísland" í Brown, Man., er stofnuð var snemma árs 1921. Það ár var einnig stofnsett deildin "Harpa" í Winnipegosis, Man., og var vel starfandi um allmörg ár, en er nú lögð niður.

Árið 1923 hefir auðsjáanlega verið ötullega unnið að deildastofnun, því að eigi voru færri en þrjár nýjar deildir myndaðar það ár, að Gimli og í Selkirk, Man., og í Churchbridge, Sask.; eigi varð hin fyrstnefnda þó langlíf, en hinar tvær deildirnar, "Brúin" og "Snæfell", hafa óslitið haldið uppi starfi sínu. Næsta ár var deild stofnuð í Foam Lake, er starfandi var um hríð, en er nú fyrir æði mörgum árum horfin úr sögunni.

Deildin "Iðunn" í Leslie, Sask., var mynduð árið 1926 og er hún enn vel vakandi. Um þær mundir var og starfandi allfjölmenn deild í Riverton, Man., er eigi mun þó hafa átt sér langan aldur að því sinni.

Varð nú um nokkur ár hlé á stofnun deilda, þó unnið væri stöðugt eftir föngum að útbreiðslumálum hvað snerti öflun einstakra félagsmanna, og jafnan með nokkrum árangri, þrátt fyrir andvíga aðstöðu að ýmsu leyti á þessu tímabili (um og eftir 1930), svo sem erfitt árferði, einkum eftir að kreppan alræmda þrengdi skóinn æ harðar að almenningi á öllum starfssviðum. Á þessum árum (fyrir og um 1930) fór einnig mikið af tíma og starfskröftum stjórnarnefndarinnar í undirbúning heimfararinnar af hálfu félagsins á Alþingishátíðina, er útheimti mikið og margþætt verk, ferðalög og fundarhöld víðsvegar; samhliða þeim ferðum var þó jafnframt unnið að útbreiðslumálum félagsins.

Í sambandi við útbreiðslumálin á umræddu tímabili má jafnframt sérstaklega geta þess, að íþróttafélagið "Fálkinn" í Winnipeg gekk inn í félagið á ársþingi þess 1932 og að á þjóðræknisþinginu næsta ár gerðist Íslendingafélagið "Vísir" í Chicago sambandsdeild í Þjóðræknisfélaginu, og var með því stigið merkilegt spor í þá átt, að sameina um málstað félagsins hópa Íslendinga, er í fjarlægð búa frá höfuðstöðvum þess. Hefir síðan verið siglt all ötullega í það kjölfar, sem enn mun sagt verða.

Má og segja, að vel hafi yfirleitt orðið ágengt í útbreiðslumálum hin síðari ár, bæði fyrir atbeina stjórnarnefndar félagsins og annara velunnara þess. Árið 1937 var fjölmenn deild, "Báran", stofnuð að Mountain og Garðar í Norður Dakota. Tveim árum síðar voru stofnaðar deildirnar "Ísafold" í Riverton og "Esjan" í Ár-

borg, Man., báðar allfjölmennar. Árið 1940 gekk söngfélagið "Harpa" í Bellingham, Washington, inn í félagið sem sambandsdeild, og hófst með inngöngu þess landnám félagsins á Kyrrahafsströndinni, að því er deildir snertir vestur þar.

Árið 1941 gerðist það helst í útbreiðslumálum, að lestrarfélagið í Árborg sameinaðist deildinni þar, og jók það að mun félagatölu hennar. Næsta ár jókst félaginu drjúgum liðsauki úr ýmsum áttum. Var á því sumri stofnuð all-mannmörg þjóðræknisdeild, "Skjaldborg", í Mikley, Man. Einnig gerðust Íslendingafélagið í New York borg og lestrarfélagið "Vestri" í Seattle, Washington, sambandsdeildir í félaginu, og brúaði félagið með upptöku þeirra álfuna þvera. Allstór hópur Íslendinga í Boston, Mass., gekk einnig inn í félagið á umræddu ári.

Árið sem leið (1943) hefir félagið numið land með deildastofnun í tveim höfuðbygðum Íslendinga vestan hafs, að Gimli með stofnun mjög fjölmennrar deildar og í Argyle, Man., með stofnun annarar deildar einnig all-fjölmennrar.

Þráfaldlega hafði verið vakið máls á því á ársþingum Þjóðræknisfélagsins bæði af forsetum þess og öðrum, að vaxandi nauðsyn væri á því, að nánari og félagsleg samvinna kæmist á milli Þjóðræknisfélagsins og yngri kynslóðar Íslendinga í landi hér; einnig hafði stjórnarnefnd félagsins fjallað um mál þetta milli þinga. Eigi var það samt fyr en rétt fyrir Þjóðræknisþingið 1938, að félagsskapur Yngri Íslendinga, eins og þeir nefndu sig ("Young Icelanders"), var formlega myndaður, og gerðist félag þeirra sambandsdeild Þjóðræknisfélagsins þá á þinginu. Seinna tók félag þetta upp nafnið "The Junior Icelandic League", en nefnist nú "The Icelandic Canadian Club" og er allfjölment. Fundir þess fara fram á ensku máli, vegna þess, að félagsfólki er yfirleitt sú tunga tamari, en leikur þó hugur á að slitna ekki úr tengslum við kynstofn sinn og leggja nokkra rækt við íslenskar menningarerfðir. Fyrsti forseti félagsins var B. Edvald Olson, en núverandi forseti þess er Árni G. Eggertson, K.C., lögfræðingur.

Félagið hefir haft með höndum ýmisleg samkomuhöld og nokkra íþróttastarfsemi. Það hefir einnig tekið upp á starfsskrá sína að minnast Fullveldisdags Íslands, 1. des., árlega með samkomuhaldi. Síðan í október 1942 hefir félagið gefið út ársfjórðungsritið *The Icelandic Canadian*. Aðal-ritstjóri þess er skáldkonan Mrs. Laura Goodman Salverson, en ráðunautur ritstjórnarinnar er W. J. Lindal, K.C., héraðsdómari. Hefir ritið flutt fróðlegt og læsilegt efni bæði í bundnu og óbundnu máli; einkum hafa síðustu hefti þess yfirleitt náð vel tilgangi sínum, og hlotið maklega viðurkenningu. Það hefir einnig vakið athygli og útbreiðsla þess farið vaxandi.

Hinar eldri deildir félagsins hafa einnig á síðari árum haldið furðu vel í horfinu, þó aldurhnignir félagar þeirra, karlar og konur, hafi samkvæmt lífsins órjúfanlega lögmáli horfið úr hópnum, og sumstaðar fáir komið í skarðið. En sú fækkun félaga hefir verið meir en bætt upp

SÉRA ALBERT E. KRISTJÁNSSON
Forseti 1923—24

með aukning félagsmanna annarsstaðar, bæði innan hinna nýju deilda og einstakra manna og kvenna á ýmsum stöðum.

Á þá við að víkja nokkrum orðum að starfi deildanna, og hefir það verið æði margþætt. Þær hafa haft með höndum Íslendingadagshald í bygðum sínum, fyrirlestrahöld og aðrar íslenskar samkomur til fræðslu og skemtunar, og annast móttöku fyrirlesara og annara góðra gesta frá Íslandi, sem ferðast hafa um í landi hér á vegum félagsins, eða annara fulltrúa þess í útbreiðsluerindum. Þá hafa flestar deildirnar lagt mikið verk í það að viðhalda hjá sér íslensku bókasafni, og margar þeirra hafa haldið uppi íslenskukenslu fyrir börn og unglinga, er jafnframt hefir ósjaldan verið aðalstarfið. Sumar deildirnar hafa einnig gengist fyrir söngkenslu barna og unglinga á íslensku og átt hlut að sjónleikasýningum á íslensku máli.

Vitanlega hafa mismunandi ástæður gert það að verkum, að starf deildanna hefir eigi verið jafn margþætt og víðtækt alstaðar, en allar hafa þær með ýmsum hætti auðgað félagslíf og menningarbrag bygða sinna, staðið vörð um arfleifðina íslensku og haldið á lofti nafni kynstofns vors og hugsjónum. Hvorki það né annað gerir sig þó vitanlega sjálft. Á bak við slíka viðleitni liggur mikið og fórnfúst starf, sem eigi verður auðveldlega mælt eða metið. Því miður eru eigi tök á því hér, að telja upp nöfn hinna mörgu, sem hér eiga hlut að máli, en þakklátlega er þeirra allra minst eigi að síður. Nöfn margra þeirra, embættismanna deildanna á ýmsum tímum, er og að finna í ársskýrslum þeirra, sem prentaðar hafa verið árlega í þingtíðindum félagsins í riti þessu.

Íslenskukensla og söngfræðsla

Þar sem það er einn meginþáttur í hinni þríþættu stefnuskrá Þjóðræknisfélagsins "að styðja og styrkja íslenska tungu og bókvísi í Vesturheimi", hefir það að sjálfsögðu lagt sérstaka rækt við íslenskukenslu barna og unglinga, fyrst og fremst með því að styrkja deildir félagsins í því starfi með fjárframlögum, og þá eigi síður með því að halda uppi slíkri kenslu í Winnipeg árum saman; er þeirri fyrirhöfn af félagsins hálfu og þeim fjárframlögum sannarlega vel varið, er til þess þarfaverks ganga.

Eins og skýrt er frá í fyrnefndri

grein dr. Rögnvaldar í tilefni af 20 ára afmæli félagsins, hafði íslenskukensla í Winnipeg farið fram allmarga vetur á laugardögum undir umsjón Good-Templara, þegar félagið var stofnað.[1] Tók deildin "Frón" þá að sér starfrækslu þessa laugardagsskóla og réði jafnframt tvo umferðakennara, er veittu börnum og unglingum tilsögn í íslensku í heimhúsum eina klukkustund vikulega; var starf þetta unnið í sameiningu við Þjóðræknisfélagið, er studdi það fjárhagslega. Hélst farkenslu fyrirkomulag þetta, samhliða laugardagsskólanum, árum saman og bar góðan árangur, því að margir foreldrar notfærðu sér það tækifæri, sem börnum þeirra bauðst hér til íslenskunáms. Minnist sá, er þetta ritar, þess með ánægju og þakklæti, að það varð hans fyrsta starf vestan hafs (veturinn 1921—1922) að vera einn af tveim umferðakennurunum í íslensku í Winnipeg.

Veturinn 1933 varð sú breyting á íslenskukenslunni, að umferðakenslan hætti, en haldið var áfram laugardagsskólanum undir umsjón Þjóðræknisfélagsins, og hefir það fyrirkomulag haldist síðan, og gefist vel, enda hefir skólinn jafnan átt á að skipa æfðu og ágætu kennaraliði, og ber að geta þess þeim til verðugs hróss, að þeir hafa unnið hið mikla nytjastarf sitt við skólann endur-

SÉRA RAGNAR E. KVARAN
Forseti 1927—28

gjaldslaust. Var skólastjórinn árum saman séra Runólfur Marteinsson, enda fór kenslan í mörg ár fram í Jóns Bjarnasonar skóla. Umsjónarmaður skólans í meir en áratug undanfarið hefir verið Ásm. P. Jóhannsson, er borið hefir hag hans sérstaklega fyrir brjósti.

Aðsókn að Laugardagsskólanum hefir þó verið nokkur minni hin síðari ár, en er enn sæmileg. Ber að harma það, að sumir foreldrar þekkja sýnilega eigi sinn vitjunartíma varðandi fræðslu þá í íslensku, sem hér býðst börnum þeirra ókeypis. Eigi að síður hefir sérstök áhersla verið lögð á það undanfarið, að gera kensluna sem aðgengilegasta og notadrýgsta. Tvö undanfarin ár hefir milliþinganefnd (fræðslumálanefnd) haft kenslumál félagsins með höndum og hefir hún unnið ótrauðlega að

---

1) Annars átti slík íslenskukensla í Winnipeg sér miklu lengri sögu að baki, því snemma á árum gekst dr. Jón Bjarnason fyrir slíkri kenslu, og var skóli haldinn í samkomusal Fyrstu lútersku kirkju um margra ára skeið, undir stjórn Stefáns Björnssonar, þáver. ritstjóra **Lögbergs**, síðar prests á Íslandi.

því verki að skipuleggja íslenskukensluna með þeim árangri, að hún er nú loks komin á fastan grundvöll. Nefndinni hefir einnig tekist að útvega fyrir félagsins hönd heppilegar kenslubækur frá Íslandi, og er með þeim bætt úr brýnni þörf, sem verið hefir á slíkum bókum, og aðstaða kennara og nemenda að því skapi betri en verið hefir. Fræðslumálanefndina skipa Mrs. Einar P. Jónsson, formaður; Ásmundur P. Jóhannsson, Mrs. S. E. Björnsson, Sveinn Thorvaldson, M.B.E., og Miss Vilborg Eyjólfsson.

Í sambandi við íslenskukensluna má einnig geta þess, að Þjóðræknisfélagið hafði um skeið á dagskrá sinni stofnun kennaraembættis í íslenskum fræðum við Manitobaháskóla. Á síðari árum hefir hópur vestur-íslenskra mentamanna látið sig það mál skifta, þó eigi hafi enn komið til framkvæmda í því. Þá átti félagið hlut að því á sínum tíma, að heimilað var kensluleyfi í íslensku í barnaskólum og gagnfræðaskólum (miðskólum) í Manitobafylki, ef ákveðinn fjöldi nemenda æskir þess.

Ennfremur hefir félagið lagt fram fé til íslenskrar söngkenslu barna og unglinga, bæði í Winnipeg og ýmsum bygðunum íslensku. Hafði Brynjólfur Þorláksson söngstjóri þá kenslu á hendi um hríð; einnig annaðist Björgvin Guðmundsson tónskáld slíka kenslu á vegum deilda félagsins, og síðar Ragnar H. Ragnar söngstjóri, er naut til þess starfs nokkurs styrks frá félaginu. Bar starf allra þessara manna hinn besta árangur. Fyr á árum fór söngkensla einnig fram í sambandi við Laugardagsskólann undir stjórn Miss Salome Halldórson kenslukonu og fyrv. þingkonu, en undanfarna vetur hefir Mrs. H. F. Danielson æft söngflokk skólabarna með aðstoð Mrs. S. B. Stefánsson með góðum árangri. Loks ber að minnast þess, að Gunnar Erlendsson söngstjóri hefir á margan hátt árum saman verið félaginu liðsinnandi í söngmálum.

Tímaritið og önnur útgáfumál

Á fundum þeim, sem haldnir voru til að ræða um stofnun íslensks þjóðræknisfélags vestan hafs á árunum 1917—1919, og að framan er getið um, kom það glögt fram, að menn álitu það mikilvægt, að slíkt félag gæfi út tímarit málum sínum til stuðnings. Var einnig rætt um útgáfu slíks rits á stofnfundi félagsins og stjórnarnefnd þess falin framkvæmd í því máli. Árangurinn var sá, að ársrit félagsins, *Tímarit Þjóðræknisfélagsins,* hóf göngu sína næsta ár og hefir síðan komið út árlega. Annaðist dr. Rögnvaldur Pétursson ritstjórnina, en ritnefnd var honum til aðstoðar fyrstu tvö árin; eftir það var hann árlega kosinn til starfsins til dauðadags.

Þar sem ritinu er sérstaklega ætlað að vera málgagn Þjóðræknisfélagsins, hlaut það, eins og tekið er fram í inngangsorðunum að fyrsta árgangi þess, að vinna sérstaklega að túlkun og eflingu aðalmála félagsins, í samræmi við stefnuskrá þess. Líti menn svo yfir innihald ritsins frá byrjun, verður eigi annað með sanni sagt, en að það hafi reynst trútt því hlutverki sínu. Það hefir flutt margar prýðilegar hugvekjur, í ljóðum, ritgerðum

og sögum, um fjöregg hinnar íslensku þjóðar: tungu hennar og þjóðerni, um menningu hennar og bókmentir, líf hennar og sögu. Nær alt efni þess hefir beinlínis eða óbeinlínis snert þjóðræknismálið. Flestir hinir ritfærustu Íslendingar vestan hafs og kunnustu íslensk skáld í landi þar hafa léð ritinu stuðning sinn, að ógleymdum mörgum þjóðkunnustu rithöfundum og skáldum heima á ættjörðinni, sem látið hafa því lesmál í té. Enda hefir það yfirleitt verið mjög vandað að efni, eigi síður en frágangi, þó að hitt geti löngum orðið álitamál, hvað heima eigi og hverju úthýsa beri í þesskonar riti. Þá hefir ritið einnig vafalaust komið á framfæri og bjargað frá glötun ýmsu ritmáli hér vestan hafs, sem annars hefði eigi ólíklega glatast með öllu. Það eitt er víst, að *Tímaritið* hefir unnið sér hefðarsess meðal samskonar rita íslenskra og verið félaginu til sæmdar.

Rúm leyfir eigi að fara út í það hér að lýsa nánar efni ritsins, enda mun höfunda og efnisskrá þess frá byrjun fylgja þessu afmælishefti. Þó er sérstök ástæða til að draga athygli lesenda að ritinu fyrir árið 1929, sem helgað var algerlega sögu Íslands og bókmentum í tilefni af Alþingishátíðinni, og er í raun réttri stærðarbók, að kalla má 200 blaðsíður að lesmáli, að frátöldum árlegum þingtíðindum félagsins. En hér fór saman stærð og kjarngott innihald, því að átta sérfróðir og ritfimir fræðimenn á Íslandi lögðu til ritgerðir í þetta merka og fróðlega minningarrit ættjörð þeirra til sæmdar og tímamótunum miklu í sögu hennar. Fróðlega og athyglisverða ritgerð er þar einnig að finna um Vestur-Íslendinga eftir einn hinn málhagasta mann í þeirra hópi, séra Jónas A. Sigurðsson, þáverandi forseta Þjóðræknisfélagsins, og um mörg ár einn af áhugamestu og djarfmæltustu formælendum þess.

Að dr. Rögnvaldi látnum var Gísli Jónsson, þáverandi skrifari félagsins, kosinn ritstjóri *Tímaritsins* og hefir skipað þann sess síðan, en hann hafði áður árum saman verið ritari og varaforseti Þjóðræknisfélagsins og er einn af elstu starfsmönnum þess; hafði hann einnig að nokkru útvegað efni til og búið undir prentun síðasta árganginn (1940), er út kom undir ritstjórn fyrirrennara hans, er heilsubilun hins síðarnefnda gerði honum ófært að ljúka því verki. Hefir Gísli haldið prýðisvel í horfinu um undirbúning og útgáfu ritsins, eins og lýsir sér í ritdómum þeim, sem það hefir hlotið síðan hann tók við ritstjórninni.

En ritið hefir eigi aðeins verið boðberi stefnu félagsins og áhugamála þess; það hefir jafnframt verið aðaltekjulind félagsins fyrir auglýsingar þær, sem það hefir flutt árlega; má því með sanni segja, eins og séra Jónas A. Sigurðsson sagði í forsendum að nefndaráliti um útgáfu þess á þjóðræknisþinginu 1928, að það hafi "reynst bæði lífæð og fjársjóður félagsins." Söfnun auglýsinganna, sem verið hefir tafsamt verk og oft erfiðleikum bundið, hefir verið í höndum ýmsra helstu stjórnarnefndarmanna, svo sem þeirra Jóns J. Bíldfell og Árna Eggertsson, en allra manna lengst hefir þó Ásmundur P. Jóhannsson að því verki unnið og

J. J. BÍLDFELL
Forseti 1931—32—34—35

með miklum dugnaði. Síðan hann lét af því starfi árið 1942 hefir Mrs. P. S. Pálsson haft það með höndum með ágætum árangri.

Á þessu afmælisári Þjóðræknisfélagsins verður eintakafjöldi *Tímaritsins* að miklum mun hærri en nokkru sinni fyr, bæði vegna þess, að félagsmönnum hefir farið fjölgandi undanfarið, en þeir fá allir ritið ókeypis, og þá eigi síður vegna hins, að Þjóðræknisfélagið á Íslandi hefir sýnt oss þann sóma og vinarhug að útbýta *Tímaritinu* til félagsfólks síns; með það fyrir augum verða 600 eintök af ritinu sent til Íslands á þessu ári. Ritið er með öðrum orðum orðið félagsrit Þjóðræknisfélaganna beggja megin hafsins, og má það vera fagnaðarefni öllum velunnurum þjóðræknismálanna vestur hér.

Lengi höfðu menn fundið til þess, að við íslenskukensluna vestan hafs væri mikil þörf lesbókar, sem sniðin væri sérstaklega við hæfi íslenskra barna og unglinga vestur hér, og var það mál hvað eftir annað á dagskrá ársþings félagsins; eigi kom þó til framkvæmda af ýmsum ástæðum. Til þess að bæta úr þessari þörf hóf félagið árið 1934 útgáfu barnablaðsins *Baldursbrár,* er út kom í sex ár (að haustinu og vetrinum til). Annaðist dr. Sigurður J. Jóhannesson ritstjórnina, en alkunnugt er, hversu ágætlega honum lætur að rita fyrir börn, hvort sem er í bundnu eða óbundu máli, enda var blaðið prýðilega við þeirra hæfi, og varð að miklum notum við íslenskukensluna. — Vann hann það þarfa verk þóknunarlaust, og sama máli gegnir um Bergthór E. Johnson kaupsýslumann, er var ráðsmaður blaðsins frá byrjun.

Annað og stærra útgáfumál hefir Þjóðræknisfélagið þó haft með höndum hin síðari ár, samhliða *Tímaritinu,* en það er *Saga Íslendinga í Vesturheimi.* Á ársþinginu 1939 kom fram áskorun og tillaga frá allmörgum mönnum þess efnis, að félagið beitti sér fyrir því, að samin yrði og gefin út saga Íslendinga vestan hafs. Sú tillaga var samþykt og níu manna nefnd valin til þess að hrinda málinu í framkvæmd; var séra Valdimar J. Eylands kosinn formaður nefndarinnar, en dr. S. J. Jóhannesson ritari; einnig bætti nefndin síðar við sig fjórum mönnum. Réði hún Þorstein Þ. Þorsteinsson skáld og rithöfund til þess að rita söguna, enda höfðu upphafsmenn málsins mælt eindregið með honum til þess starfs. Kom fyrsta bindi sögunnar síðan út í

Reykjavík haustið 1940, fyrir fjárhagslega aðstoð Soffoníasar Thorkelssonar verksmiðjustjóra.

Með fjárstyrk frá Þjóðræknisfélaginu og einstökum mönnum hélt höfundur síðan áfram að rita annað bindi sögunnar, er hann lauk seint á árinu 1941. Varð nú uppihald á útgáfunni og útlit fyrir, að fjárskortur myndi hleypa henni í strand. Voru þeir þó margir, innan félagsins og utan, er fanst það lítt sæmandi, að þarfaverk þetta félli niður. Kom og þar, að nokkrir velunnarar málsins buðust til þess á þjóðræknisþinginu 1943 að taka útgáfumál þetta að sér í nafni félagsins, án fjárhagslegrar ábyrgðar af þess hálfu, gegn því, að það afhendi nefndinni handrit annars bindis og það, sem óselt er af fyrsta bindi, endurgjaldslaust. Skyldi félagið einnig vinna að sölu og útbreiðslu sögunnar í samvinnu við nefndina, en tekjuafgangur af útgáfunni, ef nokkur verður, renna í sjóð þess. Stjórnarnefnd félagsins samþykti nokkru síðar að taka þessu tilboði hinnar nýju nefndar. Formaður hennar er Guðmundur F. Jónasson framkvæmdastjóri, en Jóhann G. Jóhannson kennari er ritari hennar.

Hófst nefndin þegar handa um útgáfu annars bindis sögunnar, og er það nýkomið út í Winnipeg, þá er þetta er ritað. Hefir það þegar, og að verðugu, fengið mjög góða dóma í íslensku vikublöðunum hér vestra. Um verkið í heild sinni munu flestir viðurkenna, að merkilegt spor hafi verið stigið, er hafist var handa um útgáfu sögu Íslendinga í landi hér, enda hefir það mál fengið stuðning hinna ágætustu manna heima á Íslandi. Hefir Mentamálaráð landsins góðfúslega beitt sér fyrir sölu sögunnar þar, og liggur í augum uppi, hversu mikilsverður sá stuðningur er.[1]

PRÓFESSOR RICHARD BECK
Forseti 1940—43

Enn er eitt útgáfumál félagsins, sem geta verður stuttlega, en það er prentun bókarinnar *Þjóðaréttarstaða Íslands* eftir hinn kunna sænska þjóðréttarfræðing dr. phil. Ragnar Lundborg í Stokkhólmi, er upprunalega kom út í íslenskri þýðingu í *Tímariti Þjóðræknisfélagsins* og var síðan sérprentuð í allmörgum eintökum. En frumsamið var þetta merkilega rit á þýsku og var fyrst prentað

1) Um sögumálið í heild sinni vísast annars til formála míns í 1. bindi hennar, til formála þeirra Þorsteins Þ. Þorsteinssonar og dr. S. J. Jóhannessonar að 2. bindi og til þingtíðinda félagsins frá síðustu árum í ársriti þessu.

í víðfrægu ritsafni um alþjóðarétt. Því miður týndist mikið af upplaginu af þýðingunni á leið til Íslands, en þó er það ennþá til sölu þar við mjög vægu verði.

Er það eigi ofmælt, að höfundur rits þessa sé góðs maklegur af Íslendingum og ritið sjálft verðugt athygli þjóðar vorrar, því að hann varði djarflega málstað hennar erlendis í sjálfstæðisbaráttu hennar og hefir jafnan síðan haldið uppi réttindum hennar, er brigður hafa verið bornar á þau. Er það því nokkurs virði, að þessi bók hans er komin út í íslenskri þýðingu.[1]

Bóka- og minjasafn

Snemma á árum fóru að heyrast raddir um það á þingum Þjóðræknisfélagsins, að koma þyrfti upp í Winnipeg íslensku bókasafni, sem félagsfólk hefði aðgang að til útlána. Var þar um mikilvægt menningarmál að ræða í þjóðræknisstarfinu, enda komst það í framkvæmd, og hefir slíkt safn nú um margra ára skeið verið starfrækt af deildinni "Frón" fyrir hönd félagsins, og bækur safnsins verið mikið lesnar. Hefir félagið veitt nokkurn árlegan fjárstyrk til bókakaupa, jafnhliða því sem umrædd deild hefir beint og óbeint staðið fjárhagslegan straum af aukning og viðhaldi safnsins. Hefir félaginu einnig áskotnast mikið af gjafabókum úr ýmsum áttum, og fer þeim gjöfum fjölgandi.

Þá var því einnig hreyft á þingi félagsins fyrir allmörgum árum, að nauðsyn bæri til að safna á einn stað og varðveita með því frá týnslu eða eyðileggingu ýmsa verðmæta muni, er menn fluttu með sér frá Íslandi og eiga sögulegt og menningarlegt gildi. Er það nú orðið allstórt safn, sem þannig hefir myndast, og er hugmyndin, að það verði í framtíðinni sjálfstæð deild í Þjóðminjasafni Manitobafylkis í Winnipeg. Hefir Bergthór E. Johnson látið sér sérstaklega umhugað um vöxt og viðgang minjasafnsins og ár eftir ár verið formaður milliþinganefndar í því máli og safnvörður, en áður hafði dr. August Blöndal látið sér um það hugað.

Náskyld hugmyndinni um íslenskt minjasafn vestan hafs er söfnun íslenskra sögugagna og þjóðlegs fróðleiks í landi þar, sem félagið hefir haft með höndum undanfarin ár, og hefir sú viðleitni borið nokkurn árangur. Hóf séra Sigurður Ólafsson máls á því á þingi félagsins 1937, að verðugt væri að safna slíkum fróðleik, áður en það væri um seinan, og hefir hann síðan verið starfandi í milliþinganefnd þeirri, er um það mál fjallar, að ýmsum öðrum ótöldum, sem lagt hafa þeirri söfnun góða liðsemd.

Minnisvarðamál og þjóðhátíðir

Eigi er það með einni saman hlutdeild sinni í útgáfu *Sögu Íslendinga í Vesturheimi*, að Þjóðræknisfélagið hefir viljað halda á lofti minningu íslenskra landnámsmanna og kvenna vestan hafs; það hefir einnig unnið að því marki með öðrum hætti. Sérstaklega með því að beita sér fyrir framkvæmdum í þá átt, að íslenskum

1) Um höfundinn, sjá grein dr. Rögnv. Pétursson: "Ragnar Lundborg", **Tímarit Þjóðræknisfélagsins** 1936.

landnemum í Nýja Íslandi væri reistur viðeigandi og varanlegur minnisvarði að Gimli. Snerist almenningur vel við fjárframlögum til þess verks og bæjarstjórnin á Gimli studdi málið ágætlega, með þeim árangri, að minnisvarðinn var afhjúpaður 21. okt. 1935, á sextugsafmæli íslenska landnámsins í Nýja Íslandi, að viðstöddu fjölmenni, þrátt fyrir mjög óhagstætt veður. Að tilhlutun félagsins var þeirra tímamóta einnig minst víðar í bygðum Íslendinga það ár, svo sem í sambandi við Íslendingadagshöldin.[1]

Þá hefir félagið lagt dálítið fé til byggingar minnisvarða þeirra skáldanna Stephans G. Stephansson og K. N. Júlíus. Annars stóð einn félagsmanna, Ófeigur Sigurðsson, Red Deer, Alberta, fyrir framkvæmdum um minnisvarða hins fyrnefnda, en deildin "Báran" í Norður Dakota hafði alla forgöngu um fjársöfnun til minnisvarða yfir K. N. og aðrar framkvæmdir í því máli. Geta má þess þá jafnframt, að dr. Rögnv. Pétursson, þáverandi forseti Þjóðræknisfélagsins, flutti aðalræðuna við afhjúpun minnisvarða Stephans G. Stephanssonar og að dr. Richard Beck, þáverandi vara-forseti félagsins, stýrði minningarathöfninni, er minnisvarði K. N. var afhjúpaður.

Félagið hefir einnig átt hlut að og tekið þátt í ýmsum meiriháttar þjóðhátíðum Íslendinga í landi hér. Má þar sérstaklega nefna þátttöku þess í minningarhátíð þeirri, sem haldin var í Milwaukee-borg sumarið 1934 á sextíu ára afmæli hinnar fyrstu íslensku þjóðhátíðar hér í álfu, og að framan er getið um. Gekkst sambandsdeildin "Vísir" í Chicago fyrir hátíðarhaldinu til minningar um þennan sögurríka viðburð, en þáverandi forseti Þjóðræknisfélagsins, Jón J. Bíldfell, sótti hátíðina af hálfu félagsins og flutti þar ræðu á íslensku.

Listamannastyrkur og rithöfunda

En Þjóðræknisfélagið hefir eigi aðeins stutt að því að halda vakandi minningu íslenskra landnema í Vesturheimi og forystumanna kynstofns vors í bókmentum með minnisvörðum yfir þeim látnum. Það hefir jafnframt viljað veita nokkurt brautargengi þeim mönnum, sem líklegir hafa verið til að bera merki vort fram til nýrra sigra á braut lista og mentaframa. Á það sérstaklega við um afskifti félagsins af sönglistarnámi Björgvins Guðmundssonar tónskálds. Töluðu þeir fyrir því máli á þjóðræknisþinginu 1926 dr. Jóhannes P. Pálsson og Einar P. Jónsson, og samkvæmt tillögu frá hinum síðarnefnda, er séra Friðrik A. Friðriksson studdi, voru þeir þremenningarnir kosnir í milliþinganefnd í málinu, og var sú nefnd endurkosin á næstu tveim þingum. Hafði henni, í samvinnu við aðra, er ant var um framgang þessa máls, orðið ágætlega ágengt með almenna fjársöfnun í námsstyrktarsjóð Björgvins. Hafði félagið hinn mesta sóma af afskiftum sínum af því máli, og er það nú löngu komið á daginn, sem förgöngumenn þess spáðu, að Björgvin væri slíkrar liðsemdar meir en verðugur.

1) Um sögu minnisvarðamálsins og minnisvarðann sjálfan, sjá grein Bergthórs E. Johnson í **Tímariti Þjóðræknisfélagsins** 1935.

Úr sama jarðvegi er sú viðleitni sprottin, að félagið hefir um mörg undanfarin ár kosið milliþinganefnd, er haft hefir það verk með höndum að safna fé í rithöfundasjóð, einkum með það fyrir augum að styrkja ofurlítið fjárhagslega Jóhann Magnús Bjarnason, hið ástsæla söguskáld, eins og í verðlauna skyni fyrir þá gleði og göfgi, sem hann hefir stráð á veg samferðamannanna á langri leið.

Mannúðar og metnaðarmál

Hér er átt við hið svonefnda "Ingólfsmál", en fyrirsögnina, sem hittir mjög vel í mark, hefi eg leyft mér að taka að láni úr vinsamlegri grein í Reykjavíkurblaðinu *Tímanum* (5. apríl 1939), er Sigfús Halldórs frá Höfnum, fyrv. ritstjóri *Heimskringlu* og fyrv. stjórnarnefndarmaður félagsins, ritaði í tilefni af 20 ára afmæli þess.

Mun flestum Íslendingum hér vestra í fersku minni, er félagið skarst í leik til þess að rétta hlut ógæfumannsins Ingólfs Ingólfssonar (nú nýlega látinn), er sakaður hafði verið um morð og dæmdur til dauða, en vafasamt þótti, að hann hefði notið fullkominnar varnar í málinu. Talaði mál þetta eðlilega bæði til mannúðarkendar og metnaðartilfinningar landa hans, því að slíkt hafði eigi hent neinn úr þeirra hópi áður, enda brugðust þeir drengilega við, er leitað var liðsinnis þeirra. Á fjölmennum almennum fundi hafði Þjóðræknisfélaginu verið falin forganga í málinu og í ársskýrslu sinni á þingi þess 1925 farast þáverandi forseta, séra Albert E. Kristjánsson, fagurlega orð um undirtektir almennings, hlutdeild íslensku vikublaðanna og um dugnað og skarpskygni Hjálmars A. Bergmans, K.C., lögfræðings í málafærslunni, er fenginn hafði verið til að flytja málið. Árangurinn varð þá einnig sá, eins og kunnugt er, að dóminum var breytt í lífstíðar fangelsi.

En svo hafði almenningur brugðist vel við í þessu máli, að talsvert meira safnaðist fram yfir það, sem nauðsynlegt var til að greiða allan málskostnað, og er afgangur fjár þess, er safnaðist, í vörslum félagsins. Jafnframt skal þess getið, að stjórn þess bauðst til að leggja fram fé Ingólfi til aukinnar aðhlynningar eftir að hann veiktist og var kominn á sjúkrahús, en eigi var sú hjálp þegin af hlutaðeigandi yfirvöldum. 1)

Íþróttamál

En Þjóðræknisfélagið hefir eigi aðeins látið sig skifta íslensk menningar- og félagsmál vestan hafs og stutt að því með ýmsum hætti að halda á lofti virðingu hins íslenska kynstofns bæði meðal Íslendinga sjálfra og út á við. Það hefir, eins og sæmir félagsskap, er samanstendur af fólki af ættstofni, sem alist hafði öldum saman upp við íþróttamannshugsjón, lagt nokkra alúð við aukna líkamsrækt hinnar yngri kynslóðar sinnar, með því að vera henni liðsinnandi í íþróttamálum.

Í tvö sumur hélt félagið uppi leikfimiskenslu og kostaði kennara til þess, hinn góðkunna leikfimiskennara Harald Sveinbjörnsson. Þá var

1) Um frekari frásagnir um þetta mál vísast til þingtíðinda félagsins fyr og síðar.

og í mörg ár háð kappglíma í sambandi við þing félagsins, um verðlaun er Jóhannes Jósefsson glímukappi hafði gefið. Var þá og starfandi um allmörg ár í Winnipeg íþróttafélagið "Sleipnir", og naut nokkurs styrks frá Þjóðræknisfélaginu; eigi að síður féll starf þess niður árið 1929. En stuttu síðar reis upp á rústum þess íþróttafélagið "Fálkinn" (Falcon Athletic and Recreation Association), er starfaði fram á síðari ár, og Þjóðræknisfélagið studdi með ýmsum hætti, bæði með fjárframlögum til skauta ("Hockey") félagsdeilda þess og með verðlaunabikar sínum (Millennial Hockey Trophy), sem kept var um árlega, enda gerðist það, sem fyr getur, sambandsdeild félagsins og taldi þá 140 félaga. Stóð íþróttafélag þetta með blóma í nokkur ár og unnu félagsmenn sér frægðarorð bæði innan Winnipeg-borgar og utan í íþróttasamkepni. Var Pétur Sigurðsson lífið og sálin í félagsskapnum og forseti hans, en naut einnig góðrar aðstoðar ýmsra annara áhugamanna um íþróttamál, svo sem dr. Augusts Blöndal.

Ársþingin og aðrar samkomur

Þjóðræknisþingin sjálf, sem háð hafa verið samfleytt í 25 ár í Winnipeg á komandi þingi félagsins og staðið yfir þrjá daga ár hvert, hafa með margþættum störfum sínum, fræðslu- og skemtisamkomum, verið meginþáttur í allri starfsemi félagsins og menningarviðleitni þess. Er það eins satt fyrir því þó hreinskilningslega sé játað, að stundum hefir þar blásið æði hvast um gáttir í kappræðum, er hitnaði í kolunum, og málþóf lengst úr hófi fram. Þó mun það eigi ofmælt, að eindrægnisandi hafi í þeim efnum farið vaxandi, og er það ánægjulegt til frásagnar. Hafa þingin því í heild sinni verið bæði fulltrúum og öðrum gestum, sem venjulega eru margir, bæði til skemtilegrar dægrastyttingar í skammdeginu og vafalaust einnig til ólítillar uppbyggingar, enda hefir jafnan verið vandað til samkomuhalda í sambandi við þau, og á það ekki síst við miðsvetrarmót deildarinnar "Frón", sem haldið er jafnan að kveldi annars dags þingsins. Þjóðræknisþingin hafa, með öðrum orðum, drjúgum aukið á litbrigðin í vestur-íslensku félagslífi, og er sú starfsemi félagsins ein sér eigi lítils virði.

Hið sama má segja um hinar mörgu fyrirlestra- og aðrar samkomur, sem félagið hefir staðið að á ýmsum tímum, er fræðimenn, skáld eða annað listafólk var á ferðinni af hálfu þess. Það hefir einnig gengist fyrir eftirminnilegum hátíðahöldum, svo sem minningarhátíð í tilefni af 100 ára afmæli séra Matthíasar Jochumssonar skálds, að ógleymdum hinum mörgu og virðulegu samsætum, sem það hefir átt hlut að til heiðurs löndum vorum, sem unnið hafa eitthvað sér til frægðar og með þeim hætti varpað ljóma á kynstofninn, eða þá er kvaddir hafa verið góðir samferðamenn eða kærkomnum gestum vottuð vinsemd og þökk. En alt hefir þetta, þegar nánar er að gáð, haft sitt gildi fyrir félagsstarfið og íslenskt félagslíf hérlendis.

Samvinnumál við Ísland

Í anda síðasta liðs hinnar þríþrættu stefnuskrár þess: "að efla samúð og

samvinnu meðal Íslendinga austan hafs og vestan" hefir félagið frá því á allra fyrstu tíð sinni unnið öfluglega og með mörgum hætti að auknum samskiftum milli Íslendinga beggja megin hafsins, og má ýkjulaust segja, að vináttumerkjunum heiman um haf hafi fjölgað með ári hverju, og hefir eftir föngum verið reynt að láta þar eitthvað á móti koma af hálfu félagsins.

Var það Þjóðræknisfélaginu nýstofnuðu, eins og dr. Rögnvaldur bendir réttilega á í grein sinni um 20 ára afmæli félagsins, hinn mesti styrkur, hversu drengilega landar vorir heima á Íslandi brugðust við stofnun félagsins með því að stofna einnig hjá sér, til samvinnu við Þjóðræknisfélagið og Íslendinga vestan hafs í heild sinni, félagið "Íslending", og senda vestur hingað til fyrirlestrahalds þegar á næsta hausti hinn ágæta mann séra Kjartan Helgason, er sjálft Alþingi styrkti til fararinnar. Er óþarfi að fjölyrða hér um sigurför hans um bygðir vorar, en koma hans varð félaginu og þjóðræknismálunum til ómetanlegs gagns. — (Smbr. grein dr. Rögnvaldar um hann í *Tímaritinu* 1920).

Síðan hafa margir mætir og mikilhæfir fulltrúar heiman af ættjörðinni fylgt honum í spor sem gestir félags vors, ferðast um bygðir vorar og flutt fyrirlestra eða haldið annarskonar samkomur. Má þar nefna próf. Sveinbjörn Sveinbjörnsson tónskáld, próf. Ágúst H. Bjarnason, Einar H. Kvaran rithöfund, próf. Árna Pálsson, dr. Sigurð Nordal, Ásgeir Ásgeirsson alþingismann, fröken Halldóru Bjarnadóttur, Jónas Jónsson alþingismann, Thor Thors sendiherra og Árna G. Eylands framkvæmdarstjóra. Hafa allir þessir fulltrúar heiman af ættjörðinni stórum styrkt oss í starfi, glætt oss áhugaeld og aukið oss trú á lífrænt gildi vors íslenska menningararfs. Á það ekki síst við um Jónas alþingismann Jónsson, er var víðförull mjög um bygðir vorar og hefir síðan heim kom á margan hátt eflt og aukið samvinnumálin við oss.

Þá verður oss lengi minnisstæð koma hinnar ágætu söngkonu Maríu Markan Östlund og dvöl hennar í vorum hópi á vegum félagsins. Einnig hefir það átt nokkurn hlut að móttöku annara góðra gesta, svo sem frú Stefaníu Guðmundsdóttur leikkonu, er sýndi íslenskan ljóðleik á samkomu deildarinnar "Frón" á öðru ársþingi félagsins (1921), og þeirra Þórhalls Ásgeirssonar sendiráðsfulltrúa, Sigurðar Jónassonar forstjóra, Steingríms Jónssonar rafmagnsstjóra, Jakobs Gíslasonar raffræðings og Henriks Sv. Björnssonar sendiráðsritara, er heimsótt hafa oss á síðustu árum.

Skal þá um stund vikið að því starfi til aukins sambands við heimaþjóðina, sem unnið hefir verið af hálfu Þjóðræknisfélagsins, en þó aðeins drepið á hið markverðasta. — Verður þá fyrst fyrir að minnast heimfararinnar á Alþingishátíðina 1930, en það mál var tekið upp á dagskrá félagsins árið 1927 samkvæmt bréfi frá undirbúningsnefnd hátíðahaldsins á Íslandi. Vann stjórnarnefndin, og þó sérstaklega Heimferðarnefnd félagsins, síðan að þessu máli öll árin fram til hátíðarinnar, og var það ærið starf. Meðal annars

fóru nefndarmenn tvær ferðir til Íslands til þess að undirbúa komu og dvöl væntanlegra hátíðargesta, fyrst þeir Jón J. Bíldfell formaður Heimferðarnefndarinnar og dr. Rögnv. Pétursson, féhirðir hennar, og síðar þeir séra Rögnvaldur og Ásm. P. Jóhannsson einn nefndarmanna til þess að annast um frekari undirbúning. (Smbr. lokaskýrslu formanns nefndarinnar í *Tímaritinu* 1931). Bar starf nefndarinnar einnig þann árangur, að margt manna og kvenna úr hópi Vestur-Íslendinga sótti hátíðina á vegum félagsins og að "stjórninni íslensku var afhentur húsbúnaður upp á $4,475.40, er skift var upp á milli ungmennaskóla landsins, og sjóðsafgangur $3,242,39 var gefinn Háskóla Íslands, er nemur nú rúmum kr. 20,000". (Dr. R. Pétursson í grein sinni um 20 ára afmæli félagsins). — Annar hópur Íslendinga vestan um haf sótti og Alþingishátíðina á vegum sjálfboðanefndar, undir forystu dr. B. J. Brandson.[1]

Reiknast mönnum til, að alls hafi kringum 600 Vestur-Íslendingar sótt þessi merku hátíðarhöld heimaþjóðarinnar, og var þeim, sem vænta mátti, fagnað með miklum ágætum. Kom það fram í opinberum ræðum og umsögnum blaðanna þar, að heimsókn landanna úr Vesturvegi þótti hinn söguríkasti viðburður og þátttaka þeirra í hátíðinni veigamikill hluti hennar.

Mun og mega fullyrða, að heimsókn svo margra úr þeirra hópi hafi markað tímamót í samskiftum Íslendinga austan hafs og vestan. — Heimaþjóðin kyntist nú drjúgum betur en nokkru sinni áður hinum vestrænu löndum sínum, hug þeirra til ættjarðarinnar, ferli þeirra og afrekum á erlendum vettvangi; á hinn bóginn voru þeir margir í hópnum að vestan, sem aldrei höfðu Ísland áður augum litið, og hurfu aftur heimleiðis með sannari mynd í huga af landi og þjóð, fasttengdari þjóðstofni sínum og glöggskygnari á íslensk menningarverðmæti. Hinum heimaöldu, er margir hverjir höfðu eigi Ísland séð áratugum saman, varð heimförin eigi síður ógleymanlegur viðburður.

En því er að þessu vikið hér, að sú áhugaalda, sem risið hefir á undanförnum árum á Íslandi gagnvart Íslendingum hérna megin hafsins og auknum samskiftum við þá, á vafalaust að eigi litlu leyti rætur sínar að rekja til fjölmennrar heimsóknar þeirra á Alþingishátíðina, þó að fleiri stoðir renni undir þau vaxandi menningarviðskifti yfir hafið, svo sem tíðar Íslandsferðir margra leiðtoga þessa félagsskapar og ferðir annara mætra Vestur-Íslendinga þangað, og hinsvegar heimsóknir góðra og mikilhæfra gesta að heima á vorar slóðir, eins og fyr getur. Má og segja, að flest þau mál á síðari árum, er snerta samskifti Íslendinga austan hafs og vestan, hafi að einhverju leyti verið í höndum Þjóðræknisfélagsins, og eigi ósjaldan hefir það haft aðalforgöngu þeirra.

Þannig tók félagið það snemma á

---

1) Um heimferðina af félagsins hálfu og hátíðina vísast einnig til ítarlegrar greinar Jóns J. Bíldfell í **Tímaritinu** 1930 og skýrslu Guðmundar Grímssonar dómara; einnig er þar að finna hina snjöllu ræðu séra Jónasar A. Sigurðssonar að Lögbergi og kvæðið er hann flutti þar.

starfsskrá sína að koma á stúdentaskiftum við Ísland, en eigi urðu verulegar framkvæmdir í því máli fyr en með stofnun Canadasjóðs, er Heimferðarnefnd félagsins beitti sér sérstaklega fyrir að stofnaður yrði, með þeim ágæta árangri, að Canadastjórn sendi sem minningargjöf til Íslands í tilefni af Alþingishátíðinni námssjóð að upphæð $25,000, og er vöxtunum af því fé árlega varið til styrktar íslenskum námsmönnum, sem leita vilja til Canada til framhalds- eða sérfræðináms í einhverjum greinum. Voru þeir dr. Rögnvaldur Pétursson, Jón J. Bíldfell og Árni Eggertsson aðalflytjendur þess máls við Canadastjórn, en í sambandi við afgreiðslu þess nutu þeir ágætrar aðstoðar þeirra sambandsþingmanna J. T. Thorson, K.C., og W. W. Kennedy, K.C. Einnig studdi dr. B. J. Brandson að framgangi málsins; sömuleiðis var Col. Marino Hannesson lögfræðingur hjálplegur nefndinni í því sambandi.1)

Hefir stofnun Canadasjóðs borið ágætan ávöxt, því að allmargir íslenskir námsmenn hafa þegar notið hans við nám vestan hafs við góðan orðstír, og hafa þeir með dvöl sinni og þátttöku í vestur-íslenskum félagsmálum lagt sinn skerf til þess að treysta frændsemisböndin milli Íslendinga beggja megin hafsins.

Á árunum fram að Alþingishátíðinni hafði félagið einnig á dagskrá sinni skógrækt á Íslandi. Var Björn Magnússon aðalformælandi þess máls og flutti ítarlegt erindi um það á þjóðræknisþinginu 1928, og fékk það góðar undirtektir. Var það aftur til umræðu á næsta ársþingi og var þá kosin milliþinganefnd í málið; var Björn Magnússon formaður hennar, en dr. S. J. Jóhannesson ritari. Lagði hún fram ítarlega skýrslu á þjóðræknisþinginu 1930, en þrátt fyrir góða viðleitni hennar, hafði árangurinn eigi orðið að sama skapi; þó hafði talsvert verið sent af trjáfræi til Íslands, aðallega fyrir athafnasemi Björns Magnússonar, sem var óþreytandi að rita um málið og vinna að framgangi þess á annan hátt. Þrátt fyrir það þó eigi yrði meira ágengt, er hún engu að síður virðingar- og frásagnarverð þessi viðleitni ræktarsamra Vestmanna til þess að klæða heimalandið skógi.

Þá má sérstaklega nefna samvinnu þá, er stjórnarnefnd félagsins hafði, að beiðni utanríkismálaráðuneytisins á Íslandi, við Sýningarráð Íslands varðandi Heimssýninguna í New York 1939, en það samstarf fólst aðallega í því að safna nægilegri fjárupphæð, $2,500, til þess að láta gera afsteypu af eirlíkneski því hinu mikla, sem Bandaríkjaþjóðin sæmdi íslensku þjóðina hátíðarárið 1930. Urðu undirtektir ágætar, svo að alls söfnuðust $2,615.45. Í nefnd þeirri, er hafði þetta verk með höndum, voru upprunalega dr. Rögnvaldur Pétursson, formaður; Ásm. P. Jóhannsson, féhirðir, Árni Eggertsson, dr. B. J. Brandson, dr. Vilhjálmur Stefánsson, Guðmundur Grímson dómari og Gunnar B. Björnson ritstjóri.

Er það tilætlunin, að afsteypa þessi af Leifsstyttunni verði gefin Banda-

---

1) Smbr. forsetaskýrslur Jóns J. Bíldfells í **Tímaritinu** 1932 og 1933, og greinina "Kanadasjóður" eftir séra Ragnar E. Kvaran, fyrv. forseta félagsins, í **Lesbók Morgunblaðsins**, 1. okt. 1933.

ríkjaþjóðinni í vináttu og virðingar skyni og, eins fljótt og ástæður leyfa, komið fyrir á einhverjum opinberum stað í landi þar, helst í sjálfri höfuðborginni; er frekari ráðstöfun þess máls í höndum nefndarinnar, og hefir Guðmundur dómari þá hlið málsins sérstaklega til framkvæmda. En sem stendur er afsteypan geymd á merku þjóðminjasafni í Virginiaríki í Bandaríkjunum og skipar þar góðan stað. Má bæta því við, að fyrir þjóðþingi Bandaríkjanna liggur þegar frumvarp um að veita afsteypunni viðtöku og fá henni hentugan stað, og nær það væntanlega fram að ganga að stríðinu loknu.

Kunni heimaþjóðin vel að meta þá samvinnu, sem hér var um að ræða í sambandi við þátttöku Íslands á Heimssýningunni, eins og fram kom í símskeyti frá Hermanni Jónassyni, þáverandi forsætisráðherra Íslands, til forseta Þjóðræknisfélagsins, dr. Rögnv. Pétursson, 17. júní 1939:

"Á hátíðisdegi Íslands á Heimssýningunni í New York votta eg forsetanum, Þjóðræknisfélaginu og Íslendingum í Vesturheimi bestu þakkir fyrir drengilega aðstoð við Íslandssýninguna. Bestu kveðjur."

Þess var og óskað, að fulltrúi frá Þjóðræknisfélaginu tæki þátt í hátíðahöldunum á Íslandsdaginn á Heimssýningunni; var dr. Vilhjálmur Stefánsson fenginn til að koma þar fram fyrir hönd félagsins, en J. T. Thorson, sambandsþingmaður, flutti kveðju frá Canada við það tækifæri; eru báðir þessir merkismenn heiðursfélagar Þjóðræknisfélagsins og hafa lagt starfi þess lið með ýmsu móti.

Áður hafði félagið styrkt íslenskar sýningar, er haldnar höfðu verið á þjóðminningahátíðum í stórborgum Bandaríkjanna, í New York (1921) og Chicago (1926), og með þeim hætti unnið að kynningu hinnar íslensku þjóðar út á við í landi hér. Með það fyrir augum lagði félagið einnig ríflega $1,000.00 upphæð til prentunar Íslandssögu þeirri (*History of Iceland*), er norsk-ameríski sagnfræðingurinn, próf. Knut Gjerset gaf út á ensku 1924, og mörgum hefir að góðum notum komið, enda er hún enn ítarlegasta rit um það efni á enska tungu. (Smbr. grein mína um höfundinn í jólablaði *Lögbergs* 1936).

Þá hefir það frá upphafi vega félagsins verið einn þátturinn í starfsemi þess að láta í té upplýsingar um Ísland og vera á verði gagnvart kviksögum um land og þjóð, sem til vanvirðu horfa eða tjóns. Má í því sambandi minna á, hve skjótt stjórnarnefnd félagsins tók til andsvara, er óhróðursgrein um Ísland birtist nýlega í tímaritinu *Time*, og var þeirrar afstöðu nefndarinnar, og annara Íslendinga vestur hér, er hölluðust á þá sveif, minst þakklátlega í blöðum heimalandsins. — Fyrirlestrar ýmsra stjórnarnefndarmanna um Ísland á erlendum málum, fyr og síðar, hafa einnig miðað í landkynningaráttina, og væntanlega hafa eigi öll þau fróðleikskorn, sem þeir fyrirlestrar hafa haft að geyma um land vort og þjóð, fallið í grýtta jörð. Ýmsir aðrir félagsmenn hafa einnig lagt þar hönd á plóg, þó eigi verði það rakið nánar hér.

Skal þá aftur horfið að samvinn-

unni heiman um haf, er orðið hefir fasttengdari og fjölþættari með ári hverju. Þannig var fyrsti Vestmannadagur, sérstaklega helgaður Íslendingum í landi hér, haldinn á Þingvöllum 2. júlí 1939 með mikilli viðhöfn og við mikla aðsókn. Var Steingrímur Arason kennari einn af hvatamönnum þess, að dagurinn var haldinn, en þeir Jónas Jónsson alþingismaður, Valtýr Stefánsson ritstjóri og fleiri höfðu áður hreyft þeirri hugmynd. (Smbr. grein Steingríms "Vestmannadagur", *Morgunblaðið,* 10. maí 1939). En hér var þó aðeins um byrjunarspor að ræða í samstarfinu við oss.

Hinn 1. desember það ár var stofnað Þjóðræknisfélag á Íslandi, og er þetta markmið þess, samkvæmt bréfi frá stjórn þess (dags. 27. jan. 1941) til stjórnarnefndar Þjóðræknisfélagsins hér vestra:

"Félagið var stofnað í þeim tilgangi, að efla menningarsamband Íslendinga austan og vestan hafs, að annast móttöku Vestur-Íslendinga, sem heimsækja okkur, að stuðla að Ameríkuferðum okkar heimamanna til viðkynningar og fyrirlestrahalds, að gangast fyrir árlegum Vestmannadegi og yfirleitt að efla bræðralagið með hverju því móti, sem auðið er."

Lýkur bréfinu með þessum tímabæru orðum: "Aldrei hefir verið ríkari þörf á samstarfi allra Íslendinga en nú. Við fundum það átakanlega 1. des. 1939, þegar félag okkar var stofnað, að hin andlega menning smáþjóðanna er í hættu. Þann dag var ráðist á Finna, þá Norðurlandaþjóðina, sem fékk sjálfstæði sitt um líkt leyti og við Íslendingar. Við höfum skilið það betur með hverjum degi síðan, að örlög lýðræðisþjóðanna eru okkar örlög.

"Við sendum ykkur bróðurkveðjur og óskum að íslenskt þjóðerni og íslensk þjóðrækni megi eflast að sama skapi og hætturnar hafa aukist."

Í stjórn félagsins voru, er bréf þetta var ritað, þeir Jónas Jónsson alþingismaður, Ásgeir Ásgeirsson bankastjóri og Valtýr Stefánsson, ritstjóri. Núverandi formaður félagsins er Árni G. Eylands framkvæmdastjóri, sem er Íslendingum vestan hafs að góðu kunnur síðan hann ferðaðist um bygðir þeirra og fyrir vakandi áhuga sinn á samvinnumálunum við oss. En að baki þeim stendur stór og vaxandi hópur áhugasamra áhrifamanna og kvenna um gagnkvæma og aukna samvinnu við Íslendinga í landi hér.

Hefir Vestmannadagur verið haldinn árlega undir umsjón félagsins; þá voru þau Gunnar B. Björnson og kona hans gestir þess í Íslandsför sumarið 1940; einnig bauð það þeim dr. B. J. Brandson og frú hans í heimsókn til Íslands sumarið 1941, en eigi gat þó orðið af ferð þeirra að því sinni.

Fleira hefir Þjóðræknisfélagið á Íslandi unnið oss til þarfa. Það hefir átt þátt í að afla kaupenda að *Sögu Íslendinga í Vesturheimi,* og hlutast til um það, að Sveinn Björnsson, ríkisstjóri Íslands, herra Sigurgeir Sigurðsson, biskup Íslands, og séra Friðrik Hallgrímsson, dómprófastur, töluðu á hljómplötur ávörp til vor Íslendinga í landi hér, og fundu faguryrtar bróðurkveðjur þessara leiðtoga heimaþjóðarinnar næman hljóm-

grunn í hugum landa þeirra hér í álfu; þær hafa og að sjálfsögðu verið þakkaðar með kveðjum héðan til heimalandsins eftir því, sem ástæður hafa leyft.

En eigi hefir Þjóðræknisfélagið á Íslandi látið þar við lenda. Eins og löngu er kunnugt sendi það félagi voru Íslandskvikmynd til sýningar vestur hér, og fylgdi þeirri góðu gjöf bréf frá Árna G. Eylands, forseta Þjóðræknisfélagsins á Íslandi, svohljóðandi að meginmáli:

"Svo hefir samist um milli félags vors og Sambands ísl. samvinnufélaga, að það eftirléti oss eina eftirmynd af Íslandskvikmynd þeirri, er það hefir látið gera. Biðjum vér yður að taka við henni sem lítilli gjöf frá oss til Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi. Það er ósk vor, að myndin verði sýnd fyrsta sinni á þingi Þjóðræknisfélagsins í vetur, en síðan eins og félagi yðar hentar og til vinst.

Það er von vor og trú, að hin umrædda mynd geti þar sem hún verður sýnd gert nokkurt gagn, rifjað upp minningar um Ísland hjá þeim, sem þær eiga, og verið nokkur fræðsla um ættlandið, þeim sem af íslensku bergi eru brotnir, en hafa Ísland aldrei augum litið. Fræðsla um land og þjóð, atvinnuhætti og atvinnumöguleika.

Þessari sendingu fylgja hugheilar óskir til Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi, frá félagi voru og öllum þeim góðu aðilum, er við sendingu hennar hafa verið riðnir. Vér vonum, að myndin komist vel í hendur yðar og að gagn það og gleði, sem þér hafið af henni, verði í samræmi við þann hug og þær óskir, er fylgja henni til yðar."

Samkvæmt ósk gefenda var Íslandskvikmynd þessi sýnd fyrsta sinni vestan hafs á hinni almennu samkomu í sambandi við þjóðræknisþingið 1942, að viðstöddu svo miklu fjölmenni, að margir urðu frá að hverfa. Hefir hún síðan verið sýnd víðsvegar í bygðum Íslendinga vestan hafs beggja megin landamæranna og margsinnis á sumum stöðum (t. d. 5 sinnum í Winnipeg), og verið mikill og merkur liður í útbreiðslustarfi félagsins. Alstaðar hefir henni verið vel tekið og má því fullyrða, að hún hafi bæði treyst ættarböndin íslensku og verið drjúgur stuðningur þjóðræknisviðleitninni í landi hér.

Má því með sanni segja, þó eigi hafi alt verið talið, að stofnun Þjóðræknisfélagsins á Íslandi hafi þegar reynst hið merkasta og heillavænlegasta spor í áttina til aukinna menningarlegra samskifta milli Íslendinga austan hafs og vestan.

En fleiri stoðir renna nú úr þeirri átt undir brúna yfir hafið, milli vor og stofnþjóðarinnar íslensku. Er þar átt við frumvarp það um styrk til Íslendinga vestan hafs til náms í íslenskum fræðum við Háskóla Íslands, sem Bjarni Ásgeirsson alþingismaður flutti og Alþingi Íslands samþykti og afgreiddi sem lög 22. maí 1942. Var lagafrumvarp þetta undirritað af Sveini Björnssyni ríkisstjóra og prófessor Magnúsi Jónssyni, þáverandi kenslumálaráðherra, 4. júlí sama ár. En Þjóðræknisfélagið er beinn aðili í þessu máli, því að kenslumálaráðherra Íslands veitir styrkinn, að fengnum tillögum stjórnarnefndar

Starfsmenn félagsins 1943

Jón J. Bíldfell, ritari — Á. P. Jóhannsson, féhirðir

Dr. Richard Beck, forseti

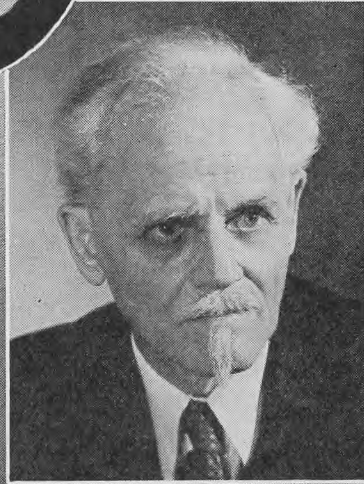
Guðm. Levy, fjármálaritari — Ó. Pétursson, skjalavörður

Sv

Starfsmenn félagsins 1943

Dr. S. E. Björnsson, vara-féh. Mrs. E. P. Jónsson, vara-skrifari
Séra Vald. J. Eylands, vara-forseti
Sveinn Thorvaldson, M.B.E., vara-fjárm.r. Gísli Jónsson, ritstjóri Tímaritsins

félagsins og heimspekideildar Háskóla Íslands.

Samþykt þessa lagafrumvarps lýsir miklum drengskaparhug í garð vor Íslendinga vestan hafs og eiga flutningsmaður frumvarpsins og Alþingi í heild sinni skilið innilegar þakkir vorar fyrir þá ágætu ræktarsemi og menningarlegu framsýni, sem liggur hér að baki. Má fyllilega vænta þess, að styrkveiting þessi beri tilætlaðan ávöxt í framtíðinni.

Starfsliðið

Í víðtækustu merkingu orðsins má segja, að starfslið Þjóðræknisfélagsins samanstandi af öllu félagsfólki þess, sem á annað borð leggur nokkra rækt við mál þess. Verður það þó með enn meira sanni sagt um þann hluta af félagsmönnum deilda félagsins, sem af áhuga fyrir málefni þess og fórnfúsum huga hafa lagt á sig erfiði til að halda uppi starfinu heima fyrir í bygðum sínum, oft við andvíg kjör. Skyldi það bæði munað og þakkað á þessum merku tímamótum í sögu félagsins.

Með starfsliði einhvers félagsskapar er þó venjulega átt við embættismenn hans, og verður svo gert hér. Í riti þessu fyrir 1940 skrifaði Gísli Jónsson, ritstjóri þess, grein er hann nefndi "Þegar félagið var 21 árs", og er hún yfirlit yfir helstu forgöngu og starfsmenn félagsins fram að þeim tíma, og vísast til hennar um það efni. Verður hér því aðeins með nokkrum orðum vikið að þeim breytingum, sem orðið hafa á embættismönnum félagsins síðan umrædd grein var rituð.

Rétt fyrir ársþingið 1940 lést dr. Rögnvaldur Pétursson forseti félagsins, er gengt hafði því embætti samfelt fjögur árin næst á undan, og frá allra fyrstu tíð var einn af fremstu og áhrifamestu forgöngumönnum félagsins. Vara-forseti þess dr. Richard Beck, er skipað hafði þann sess um undanfarin sex ár, hafði því með höndum stjórn umrædds þings og var þá kosinn forseti félagsins, og hefir verið endurkosinn jafnan síðan. Á sama þingi var Gísli Jónsson kosinn vara-forseti og gegndi því embætti árlangt.

Núverandi vara-forseti, séra Valdimar J. Eylands, hefir gegnt því embætti undanfarin tvö ár, en hafði áður verið vara-ritari félagsins eitt ár og ritari þess um tveggja ára bil. Hefir hann reynst félaginu mjög þarfur maður með ræðuhöldum við ýms tækifæri og í útbreiðslustarfi þess.

Dr. Sigurður J. Jóhannesson, fyrsti ritari félagsins, var kosinn vara-ritari fyrir starfsárið 1941-42, og ritari fyrir næsta starfsár, en baðst þá undan endurkosningu. Var þá í hans stað, á ársþinginu 1943, kosinn einn af elstu starfsmönnum félagsins og fyrverandi forseti þess um mörg ár, Jón J. Bíldfell, er komið hefir mjög við sögu þess frá byrjun, eins og framanskráð yfirlit sýnir.

Á ársþinginu 1942 gerðust þau tíðindi, að kona var í fyrsta sinni í sögu þess kosin í stjórnarnefndina, er Mrs. Einar P. Jónsson var kosin vara-ritari og var hún endurkosin á síðasta þingi. Hefir hún haft á hendi árvakra forystu í íslenskukenslu félagsins og unnið því þarft verk með þjóðræknisræðum sínum.

Nokkrum dögum fyrir Þjóðrækn-

isþingið 1942 lést Árni Eggertsson, aldursforseti stjórnarnefndar félagsins, er gegnt hafði starfi féhirðis um fjölmörg ár og einnig verið vara-forseti. Féhirðir var þá kosinn Ásm. P. Jóhannsson, er fyrstur skipaði þann sess, og árum saman hafði verið vara-féhirðir félagsins og flestum fremur hefir borið hag þess fyrir brjósti.

Í hans stað var dr. S. E. Björnsson kosinn vara-féhirðir og endurkosinn á síðasta þingi, en áður hafði hann gegnt embætti vara-forseta eitt ár. Hefir hann sérstaklega látið sér ant um framgang heimadeildar sinnar í Árborg og átti hlut að því, að lestrarfélagið þar sameinaðist henni fyrir nokkru síðan.

Guðmann Levy hefir sem áður verið fjármálaritari félagsins á umræddu tímabili, og hefir nú skipað þann sess samfleytt í áratug með alúð og árvekni. Sveinn Thorvaldson, M. B. E. hefir undanfarin 4 ár verið vara-fjármálaritari, og látið sér um annað fram umhugað um fræðslumál félagsins, verið skólastjóri íslenskuskóla deildar sinnar árum saman og forseti hennar.

Á þjóðræknisþinginu 1940 var Ólafur Pétursson kosinn skjalavörður í stað Sigurðar W. Melsted, er skipað hafði þann sess um allmörg ár og reynst félaginu hinn liðtækasti maður. Hefir hinn fyrnefndi síðan verið endurkosinn í það embætti, en jafnframt síðustu árin haft umsjón með húseign félagsins, fyrv. skólahúsi Jóns Bjarnasonar skóla, og unnið með því nytjastarf í félagsins þágu.

En svo að menn geti fengið gleggra yfirlit yfir starfsmenn félagsins á ýmsum tímum, þá fylgir grein þessari skrá yfir þá og starfstímabil þeirra í hinum ýmsu embættum. Sýnir sú skrá, þó beinaber sé, að margir eru þeir orðnir, sem á liðnum árum hafa eigi séð eftir tíma eða fyrirhöfn til þess að gegna hinum ólaunuðu embættum félagsins, og ber það gott vitni um ræktarhug þeirra til félagsins og mála þess.

Niðurlagsorð

Svo munu margir mæla, og eigi að ástæðulausu, að sá, sem grein þessa ritar, standi of nærri Þjóðræknisfélaginu til þess að fella dóm á gildi og gagnsemd þess starfs, sem félagið hefir haft með höndum undanfarinn aldarfjórðung, enda skal eigi farið langt út í þær sakir. Er og svo löngum, að framtíðin kann sannar og betur að meta slíka starfsemi heldur en nærsýn samtíð, er lítur á málin gegnum margvíslega lituð gleraugu.

En þrátt fyrir það, sem kann að hafa verið látið ógert eða hálfgert á farinni leið, og þrátt fyrir andstöðu og skilningsleysi, sem félagið hefir stundum átt að mæta úr sumum áttum, mun enginn með sanni geta neitað því, að það hefir unnið margt þarfra verka og orðið mikið ágengt í þjóðræknisáttina inn á við meðal Íslendinga í landi hér, treyst ættarböndin milli þeirra og heimaþjóðarinnar og aukið virðingu þeirra út á við. Samfara auknum skilningi á hlutverki þess hefir góðhugur í garð þess einnig farið vaxandi. Hinar nýstofnuðu deildir þess í tveim meginbygðum Íslendinga í Manitoba, og ítök þess annarsstaðar á síðari árum, sýna að það er að færa út kvíarnar; en enn eru þó ónumin lönd í ýmsum

bygðum vorum og ofmargir standa enn utan félagsins, sem þar eiga heima. Útbreiðslustarfið er því jafn aðkallandi og verið hefir, þó benda megi á unna sigra á því sviði á liðinni tíð.

Þess var að vonum minst þakklátlega á tuttugu ára afmæli félagsins, að þáverandi landstjóri Canada, Tweedsmuir lávarður, hafði sýnt félaginu og Íslendingum í landi hér í heild sinni þann sóma að taka kjöri sem heiðursverndari þess (Honorary Patron). Ánægjulegt er það vissulega að geta skýrt frá því á þessum tímamótum í sögu félagsins, 25 ára afmæli þess, að bæði núverandi landstjóri Canada, Hans Hágöfgi The Earl of Athlone, og Sveinn Björnsson, ríkisstjóri Íslands, hafa vinsamlegast tekið kjöri sem heiðursverndarar félagsins.

Í því felst mjög þakkarverð viðurkenning á félaginu og starfsemi þess, góðhugur í garð Íslendinga í landi hér og mikill sómi bæði fyrir félagið og þá. En í því felst einnig eggjan og áminning um framhaldandi framkvæmd hinnar þríþættu stefnuskrár félagsins, framsýna þegnhollustu á grundvelli varðveislu hins göfugasta og lífrænasta í hinum íslenska menningararfi vorum.

Embættismannatal Þjóðræknisfélagsins 1919-1944.

(Talið frá þingi til þings í febrúar ár hvert).

Forsetar

Dr. Rögnvaldur Pétursson 1919-1921.
Séra Jónas A. Sigurðsson 1921-1923.
Séra Albert E. Kristjánsson 1923-1925.
Séra Jónas A. Sigurðsson (aftur) 1925-27.
Séra Ragnar E. Kvaran 1927-1929.
Séra Jónas A. Sigurðsson (aftur) 1929-31.
Jón J. Bíldfell 1931-1933.
Séra Jónas A. Sigurðsson (aftur) 1933-dó í maí um vorið.
Jón J. Bíldfell (aftur) 1934-1936.
Dr. Rögnv. Pétursson (aftur) 1936-40.
Dr. Richard Beck síðan 1940.

Vara-forsetar

Jón J. Bíldfell 1919-1922.
Árni Eggertsson 1922-1924.
Gísli Jónsson 1924-1925.
Séra Ragnar E. Kvaran 1925-1926.
Jón J. Bíldfell (aftur) 1926-1929.
Séra Ragnar E. Kvaran (aftur) 1929-1930.
Séra Runólfur Marteinsson 1930-1931.
Séra Ragnar E. Kvaran (aftur) 1931-1934.
Dr. Richard Beck 1934-1940.
Gísli Jónsson (aftur) 1940-1941.
Dr. S. E. Björnsson 1941-1942.
Séra Valdimar J. Eylands síðan 1942.

Ritarar

Dr. Sigurður J. Jóhannesson 1919-1921.
Gísli Jónsson 1921-1924.
Sigfús Halldórs frá Höfnum 1924-1927.
Einar P. Jónsson 1927-1928.
Dr. Rögnvaldur Pétursson 1928-1930.
Séra Ragnar E. Kvaran 1930-1931.
Dr. Rögnv. Pétursson (aftur) 1931-1934.
Bergthór E. Johnson 1934-1936.
Gísli Jónsson (aftur) 1936-1940.
Séra Valdimar J. Eylands 1940-1942.
Dr. Sig. J. Jóhannesson (aftur) 1942-43.
Jón J. Bíldfell síðan 1943.

Vara-ritarar

Ásgeir I. Blöndahl 1919-1924.
Ragnar Stefánsson 1924-1925.
Árni Sigurðsson 1925-1926.
Stefán Einarsson 1926-1927.
Guðmundur E. Eyford 1927-1928.
Séra Runólófur Marteinsson 1928-1930.
Páll S. Pálsson 1930-1932.
Séra Benjamín Kristjánsson 1932-1933.
Dr. August Blöndal 1933-1935.
Séra B. Theodore Sigurðsson 1935-1937.
Bergthór E. Johnson 1937-1939.
Séra Valdimar J. Eylands 1939-1940.

Páll S. Pálsson (aftur) 1940-1941.
Dr. Sigurður J. Jóhannesson 1941-1942.
Mrs. Einar P. Jónsson síðan 1942.

Féhirðar

Ásmundur P. Jóhannsson 1919-1924.
Hjálmar Gíslason 1924-1926.
Árni Eggertsson 1926-1942.
Ásm. P. Jóhannsson (aftur) síðan 1942.

Vara-féhirðar

Séra Albert E. Kristjánsson 1919-1921.
Ólafur Bjarnason 1921-1923.
Jónas Jóhannesson 1923-1924.
Jón Gillies 1924-1925.
Páll Bjarnarson 1925-1926.
Jakob F. Kristjánsson 1926-1929.
Bergthór E. Johnson 1929-1931.
Ásmundur P. Jóhannsson 1931-1933.
Páll S. Pálsson 1933-1935.
J. W. Jóhannsson 1935-1937.
Ásm. P. Jóhannsson (aftur) 1937-42.
Dr. S. E. Björnsson síðan 1942.

Fjármálaritarar

S. D. B. Stephansson 1919-1920.
Gísli Jónsson 1920-1921.
Friðrik Swanson 1921-1924.
Ólafur Bjarnason 1924-1925.
Klemens Jónasson 1925-1926.
Páll Bjarnarson 1926-1927.
Halldór S. Bardal 1927-1930.
Ólafur S. Thorgeirsson 1930-1932.
Jónas Thordarson 1932-1934.
Guðmann Levy síðan 1934.

Vara-fjármálaritarar

Stefán Einarsson 1919-1921.
Páll S. Pálsson 1921-1922.
Friðrik Guðmundsson 1922-1923.
Klemens Jónasson 1923-1925.
Páll S. Pálsson (aftur) 1925-1926.
Klemens Jónasson (aftur) 1926-1927.
Ágúst Sædal 1927-1928.
Jóhann G. Jóhannsson 1928-1929.
Stefán Einarsson (aftur) 1929-1931.
Bjarni Dalman 1931-1933.
Ásmundur P. Jóhannsson 1933-1935.
Dr. August Blöndal 1935-1936.
Sigurður W. Melsted 1936-1937.
B. E. Olson 1937-1938.
Séra Egill H. Fáfnis 1938-1939.
Séra Philip M. Pétursson 1939-1940.
Sveinn Thorvaldson, M.B.E., síðan 1940.

Skjalaverðir

Sigurbjörn Sigurjónsson 1919-1920.
Finnur Johnson 1920-1924.
Arnljótur Olson 1924-1926.
Páll S. Pálsson 1926-1928.
Ólafur S. Thorgeirsson 1928-1930.
Carl Thorlaksson 1930-1931.
J. W. Jóhannsson 1931-1932.
Guðjón S. Friðriksson 1932-1933.
Bergthór E. Johnson 1933-1934.
Sigurður W. Melsted 1934-1935.
Séra Philip M. Pétursson 1936-1937.
Sigurður W. Melsted (aftur) 1937-1940.
Ólafur Pétursson síðan 1940.

Endurskoðunarmenn

Einar P. Jónsson 1919-1921.
Hannes Pétursson 1919-1920. (B. L. Baldwinson gengdi þó því starfi í fjarveru hans).
Sveinbjörn Árnason 1920-1921.
Björn Pétursson 1921-1922.
Friðrik Guðmundsson 1921-1922.
Jónas Jóhannesson 1922-1923.
Halldór S. Bardal 1922-1927.
Hannes Pétursson (aftur) 1923-1924.
Björn Pétursson (aftur) 1924-1926.
Ólafur Pétursson 1926-1927.
B. B. Olson 1927-1931.
J. W. Jóhannsson 1927-1930.
Bjarni Finnsson 1930-1932.
Carl Thorlaksson 1931-1933.
J. W. Jóhannsson (aftur) 1932-1935.
Guðmann Levy 1933-1934.
Jack Snædal 1934-1935.
Grettir L. Jóhannsson síðan 1935.
Steindór Jakobsson síðan 1935.

Ritstjórar

Dr. Rögnvaldur Pétursson 1919-1940.
Gísli Jónsson síðan 1940.
Dr. Sigurður J. Jóhannesson
Ritstj. Baldursbrár í sex ár.

Lokaróðurinn

Eftir Pál S. Pálsson

Hann situr við hafið og horfir á
hvítvængjuð sigla skipin.
Órættar vonir, ófylt þrá,
óhugur, kvíði, nú sitja honum hjá
og bregða bliku á svipinn.
Hann átti þó líka forðum fley
með fannhvítum, þöndum voðum,
er stýrði hann sjálfur sterkri mund
mót straumum og fram hjá boðum.

Hvern morgunn hann gengur að græði út,
gætir að veðri og öldum.
Svo sest hann á hafrekinn, sandorpinn bút,
sjóinn skimar, — og rauðum klút
bregður að brúnum köldum.
Engann grunar hvað inni býr
í afkimum þreyttrar sálar.
— Hugsanir öreigans, ólán og kvöl
enginn í heiminum málar. —

Nú minnist hann þess, er með brotinn bát
hann barðist í hinstu lending.
Þann dag var á miðinu hans síðsta sát,
hans sjómanns-lund var þó hress og kát,
og lífið sem ljóða-hending.
En vinur hans besti, á bátinn hans
byrðing járnvörðum rendi.
Útlit var tvísýnt og veður vont,
svo hann veifaði kveðjandi hendi.

En landi var náð, þó að löðrið svalt
léki um hár og vanga.
Oft hafði um dagana andað kalt
er einvirkjans bátur á flúðunum valt
í boðum og briminu stranga.
Nú hluturinn dýrkeypti á hafsbotni lá,
og hugurinn kvíða sleginn:
Því hver átti að bæta bátinn hans
eða benda á nýja veginn?

Svo gengur hann heim, — en hans lund er ei létt,
þó er ljósblik í döprum augum,
þar á hann þó himneskan heiðríkju-blett
og hjörtu sem veita honum forgangs-rétt
og vernda hann frá vofum og draugum.
Þar dvelur hann oftast daginn út
á dýrðlegum vina-löndum.
Er sólin lækkar hann labbar af stað
út að löðrandi græðis-ströndum.

Hann horfir á skipin, eitt og eitt,
— öll bera hlut að landi. —
Lendingin flestum gengur greitt,
gjálpandi aldan þeim bagar ei neitt,
svo hér er ei hætta á strandi.
Hann fagnar er einæring flytur að strönd
freyðandi hafsins alda. —
Því hann á þó altaf einn sinn hlut
sem engum þarf skatt að gjalda. —

Þar situr hann hljóður og horfir á
hvítvængjuð skipin lenda.
Órættar vonir, ófylt þrá,
óhugur, kvíði, nú sitja honum hjá,
— en alt mun þó taka enda. —
Svo gengur hann heim, en hans lund er ei létt,
þó er ljósblik í döprum augum.
Þar á hann þó heilagann heiðríkju-blett
og hjörtu, sem verja hann draugum.

Skrifað fyrir leiksviðið

Leikur í einum þætti.

Eftir Guttorm J. Guttormsson

Persónur:

Skrifstofustúlkan
Rithöfundurinn

Hornrétt herbergi, er horfir skakt við áhorfendum, þannig að hornið, sem er til hægri handar, er fjær en það sem er til vinstri. Höfðagaflinn á rúmi sem er undir sængurhimni úr bláu silki er fast upp við vegginn í baksýn. Annar aftur-stöpullinn undir sængurhimninum, sá til vinstri, er fyrir miðju leiksviði. Við vegginn í baksýn, hægra megin við rúmið er dragkista með stórum spegli er lengir þann sem fyrir hann ber, á kostnað gildleikans. Á veggnum, milli rúmsins og dragkistunnar hanga nokkur yfirnáttúrleg málverk af ýmsum hlutum, sem eru annað en þeir sýnast og sýnast annað en þeir eru. Herbergið er lýst upp af rafljósi í rauðri kúlu sem hangir undir heiðríkum sængurhimninum. Nálægt horninu til hægri handar eru dyr á baðherberginu. — Framarlega við vegginn til vinstri er skrifborð — á því eru bækur, blöð, ritvél og ýms áhöld. Skrifstofustúlkan, klædd eins og hjúkrunarkona, situr við borðið. Rithöfundurinn, ungur gildur ístrumaður með skalla og hár ofan á herðar í gráum jakkafötum, situr á rúminu hægra megin, gegnt baðherbergisdyrunum. Skrifstofustúlkan og hann verða að horfa um öxl til að sjá hvort annað, þegar þau talast við.

Skrifstofustúlkan: Ef þú hefir byrjað á upphafi sögunnar, þá hefir þú farið öfugt að. Þú hefðir átt að byrja á endanum og feta þig afturábak að upphafinu.

Rithöfundurinn: Þá hefði endirinn verið upphafið.

Skrifstofustúlkan: Og sagan orðið ódauðleg.

Rithöfundurinn (byrjar að afklæða sig): Mig varðar ekkert um vinnuaðferðir. Á því ríður að það, sem mestu varðar, verði til af sjálfu sér — skapist ósjálfrátt.

Skrifstofustúlkan: Það getur nú reynt á þolinmæðina að bíða eftir því.

Rithöfundurinn: Maður verður oft að bíða eftir innblæstri, að þetta og þetta verði til.

Skrifstofustúlkan: Áttu við, að þú hafir enn ekki byrjað á sögunni?

Rithöfundurinn: Nei. Eg hef hugsað mér söguhetjuna — unga stúlku.

Skrifstofustúlkan: Hefirðu gert þér far um að skilja hana? Þú veist, að stúlkur eru óskiljanlegar, eilíf ráðgáta.

Rithöfundurinn: Heldurðu að eg sé í nokkrum vafa um stúlku, sem eg hef skapað sjálfur?

Skrifstofustúlkan: Ef hún hefði skapast af andagift þinni, mundir þú hafa þurft langan tíma til að þekkja hana alveg eins og aðrar lifandi verur.

Rithöfundurinn: Eg þarf ekki á andagift að halda né innblæstri fyr en í niðurlagi sögunnar (þögn).

Skrifstofustúlkan: Það er engin á-stæða til, að margt sé að mann-eskju, sem maður skapar sjálfur af ásettu ráði. Auðvitað gerir maður hana eins góða og framast má hugsa sér — með alla kosti og lausa við alla galla. Ó, hvað það væri gott að vera skapaður af manni sem hefði háar hugsjónir.

Rithöfundurinn: Já, fyrir lífið og veruleikann, en þegar til skáldsögu persónu kemur, því óhæfari, því betri og fullkomnari sem hún væri. Það eru einmitt gallagripirnir í skáldsögunni sem vekja athygli, jafnvel samúð og aðdáun lesand-anna, en ekki hinir — kostagrip-irnir. Við verðum því að skapa okkar sögupersónur í guðs mynd, það er að segja, þær verða að vera eins og persónur skapaðar af guði, nefnilega með alskonar annmörk-um og stórgöllum, til að vera í samræmi við lífið og veruleikann. Ef fólkið vissi fyrirfram, að sagan hljóðaði um lýtalausar persónur, mundi það ekki líta við henni. Þá fyrst er athygli fólksins vakin og áhugi á lestri sögunnar, þegar það finnur í henni spegilmynd af sjálfu sér — jafnvel þó það vilji ekki kannast við það fyrir öðrum.

Skrifstofustúlkan: Þá má sagan ekki vera öfgaspegill.

Rithöfundurinn: Hversu afskræmd-ur sem maðurinn er í spéspegli, getur hann ekki neitað því, að spegilmyndin er af honum. Og aldrei getur spegill afskræmt hann svo, að hann ekki þekki sjálfan sig. Annað: Maðurinn veitir sér enn meiri athygli í spéspegli en nátt-úrlegum spegli. Í spéspegli er hann annar en samt hinn sami. Í spé-spegli er hann eins og hann er ekki, — í náttúrlegum spegli eins og hann er. Mætti segja, að spéspegill sé hugrænn, en náttúrlegur spegill hlutrænn.

Skrifstofustúlkan: Þú ætlar þó ekki að fara að sýna stúlkuna, söguhetj-una þína í öfgaspegli eða spé-spegli?

Rithöfundurinn: Eg ætla að sýna hana eins og hinar sögupersónurn-ar sjá hana — eins og hún er ekki! Og eg þarf að geta sýnt hana eins og hún er.

Skrifstofustúlkan: Þú mátt ekki sýna hana nakta nema hún sé lista-verk.

Rithöfundurinn (hróðugur): Eg hef hugsað mér að gera henni góð skil, leiða hana vel í ljós. Eg hef hugsað mér að sýna hana alveg eins og hún er. En í sambandi við þetta er ein-mitt hið merkilega: fólkið í sög-unni, sem umgengst hana, er sann-fært um, að hún sé ekki það sem hún sýnist, og annað en það sem hún er. Það sér hana ekki í hinu rétta ljósi. Fólkið sjálft er hennar spéspegill. Það sér ranga mynd af henni í sjálfu sér — sér hana eins og hún er ekki.

Skrifstofustúlkan: Heimskt fólk?

Rithöfundurinn: Einmitt ekki. Það er öðru nær. Það hugsar um stúlk-una og ályktar rökfræðislega rétt, jafnvel vísindalega — samt skjátl-ast því. En í niðurlagi sögunnar verður það að fá að vita á einhvern

átakanlegan hátt, að því hafi skjátlast. (Heldur áfram að afklæða sig).

Skrifstofustúlkan (tekur blýant og blað — hagræðir sér í sætinu): Segðu mér þá alt sem þú veist um þessa persónu, svo eg geti sett það niður á blað þér til minnis.

Rithöfundurinn: Jæja, ekki er hægt að gefa því nafn, sem ekki er til. Það er sönnun þess að stúlkan er til, eg læt hana heita Svölu. Fyrstu ár ævi sinnar læt eg hana vera hjá foreldrum sínum í afarmiklu eftirlæti. Foreldrarnir mega ekki af henni sjá. Hún gengur á lagið, heimtar af foreldrum sínum alt af meira og meira. Það er hennar unun og sæla, að láta hafa sem mest fyrir sér, ekki síst þegar hún læst vera sjúk og sárþjáð. Hún er ekki ánægð, nema hún sé viss um, að athygli allra beinist að sér einni. Henni finst hún sjálf vera sól, og umhverfis þá sól eigi stjörnurnar að snúast.

Skrifstofustúlkan (hefir skrifað jafnóðum): Hvað getur annað en ilt stafað af svona uppeldi? Þarna getur hið góða haft illar afleiðingar.

Rithöfundurinn: Þá er jafnvel hið góða ilt, þegar það hefir illar afleiðingar.

Skrifstofustúlkan: Og hið illa gott, þegar það hefir góðar afleiðingar. Já, þetta er hægt að lesa á milli línanna.

Rithöfundurinn: Eg hef ástæðu til að gleðjast yfir því. Það eru einmitt fullkomnustu skáldritin, sem hafa lesmálið á milli línanna.

Skrifstofustúlkan: Sögupersónur þínar eru stjörnur sem snúast umhverfis sól!

Rithöfundurinn: Já, foreldrarnir. En þegar hér er komið sögunni, læt eg þau bæði deyja.

Skrifstofustúlkan (hættir að skrifa): Þú gerir ekki rétt, að láta þau deyja. Þó þú hafi skapað þau sjálfur, hefir þú ekkert vald til þess.

Rithöfundurinn: Þetta gerir guð.

Skrifstofustúlkan: Þú ert nú enginn guð.

Rithöfundurinn (meiddur — reynir að gera gott úr því): Mér þykir samt vænt um, að þér skuli finnast sögupersónur mínar svona lífrænar og verulegar. Það er vottur þess, að mér hefir ekki mistekist að skapa þær.

Skrifstofustúlkan: Hvað verður svo um Svölu eftir að hún hefir mist foreldrana? Það er nokkuð sem almenningur á heimting á að fá að vita.

Rithöfundurinn: Þessi spurning bendir til þess, að mér muni takast að vekja áhuga á efni og gangi sögunnar.

Skrifstofustúlkan: Það er ekki nóg. Áhuginn verður að fara vaxandi.

Rithöfundurinn: Eftir að Svala hefir mist foreldra sína, er henni komið fyrir hjá fólki, sem þykist vita, að hún sé spilt af uppeldinu, og ætla nú að ráða bót á því með þeirri útafbreytni, að láta ekki alt eftir henni. En hún heldur uppteknum hætti, að vilja láta alla hafa sig eina fyrir augunum, sinna sér einni, stjana við sig og dekra, en árangurslaust, henni verður ekki að vilja sínum. Þá fer hún að fá aðsvif.

Skrifstofustúlkan: Aðsvif! Hún hlýtur að vera veikluð, blessuð manneskjan, að þola ekki að látið sé á móti henni.

Rithöfundurinn: Fólkið heldur hún geri sér þetta upp, til að vekja eftirtekt. Málstaður þess er studdur með því, að stúlkan er óvenju hraustbygð. Eg hugsa mér hana eins hrausta og þig.

Skrifstofustúlkan: Ekki mundi líða yfir mig af illu uppeldi.

Rithöfundurinn: Alveg rétt. Þessvegna hlýtur hún að líða í ómegin af einhverju, sem fólkið veit ekki hvað er og stendur ef til vill ekki í neinu sambandi við uppeldið. Þegar hún stálpast og vitkast, fer að bóla enn meira á þessum yfirliðum, einkum er það og helst við giftingaathafnir.

Skrifstofustúlkan: Hættu nú herra. Mér virðist ekki meiri hætta á, að það komi fyrir við giftingaathafnir en hérna inni hjá okkur.

Rithöfundurinn: Eg verð að láta það koma fyrir við opinbert tækifæri, þar sem mest ástæða er til, að fólkið haldi að hún þykist vera sólmyrkvuð og með sólarkrónu og vilja draga athygli allra frá brúðinni að sér.

Skrifstofustúlkan: En góði minn, það er næsta ólíklegt að stúlka, sem þú segir að sé eins hraust og eg, þoli ekki að horfa upp á hvíta glæsibringu, viðhafnarbúning með blóm í barminum.

Rithöfundurinn: Getur hún ekki hugsað sér það, sem er undir klæðunum — úlfinn, alt það illa, sem á eftir að afhjúpast og koma í ljós?

Skrifstofustúlkan: En með því er ekki sagt, að slíkar hugsanir geti valdið því að heilbrigð manneskja falli í ómegin.

Rithöfundurinn: Af því yfirlið geta stafað af geðshræringu eingöngu, getur hraustur líkami ekki komið til greina. Yfirleitt fara þau fremur eftir ástandi sálar en líkama, þau mega teljast sálræn.

Skrifstofustúlkan (orðin óþolinmóð): Þér verður örðugt að skapa aðstæður, sem valda því, að stúlka með heilbrigða sál, eins og eg er og þú ætlast til að Svala þín sé, falli í ómegin.

Rithöfundurinn: Eg ætlast ekki til að þetta velti á heilbrigði sálar né líkama.

Skrifstofustúlkan (snúðug): Þú getur ekki ætlast til, að eg skilji þig, ef þú skilur ekki sjálfan þig. (Gætir sín — mýkir röddina): Eftir því sem höfundarnir eru meiri og merkilegri, eiga þeir örðugra að skilja sjálfa sig.

Rithöfundurinn (leggur sig í líma): Það sem fyrir mér vakir er þetta: Þegar það ber fyrir Svölu, sem henni er framast ógeðfelt og eðli hennar andvígt — ofboðslegt og ægilegt frá hennar sjónarmiði, og ef það er nógu áhrifaríkt, líður yfir hana. Hið sama mundi ef til vill engin áhrif hafa á veikbygðari stúlku með annað viðhorf. Sterkum bát getur hvolft í ofviðri, þegar veikari bátur en stöðugri kemst heill í höfn.

Skrifstofustúlkan (hugsandi): Mig skal ekki furða, þó þú finnir ekki það, sem samsvarar slíku ofviðri; til þess það finnist, verður það að vera til.

Rithöfundurinn: Eg hef vakað í margar nætur og brotið heilann um þetta, en árangurslaust. Hér þarf eg á innblæstri og andagift að halda. Manni er ekki sjálfrátt, að láta sér nokkuð detta í dug. Hér verður eitthvað ósjálfrátt að gerast — eitthvað að verða til af sjálfu sér.

Skrifstofustúlkan: Ef þú aðeins getur skapað aðstæður sem valda yfirliði stúlkunnar á svo ólíklegum stað og tíma og sannfært fólkið um, að því hafi skjátlast — mundi eg segja að þetta væri skrifað fyrir leiksviðið.

Rithöfundurinn (uppljómaður af gleði): Já, það hefir verið mín hæsta hugsjón að koma fram á leiksviði í allri minni dýrð.

Skrifstofustúlkan: Ef ekki skyldi rætast úr þessum vandræðum þínum á annan hátt, er eina ráðið, að sækja lækni og láta hann gefa vottorð um, að yfirlið Svölu sé engin uppgerð.

Rithöfundurinn (mjög ákveðinn): Læknisvottorð er ófullnægjandi. Læknir sér aðeins ástand líkamans — ekki sálarinnar. Svo er það ekki nóg, að fólkið trúi lækninum. Fólkið verður að sjá frá sjónarmiði stúlkunnar þetta, sem veldur yfirliðinu, hve ógeðfelt það er í hennar augum og andstætt hennar eðli. Samt er ekki nauðsynlegt, að það hið sama sé jafn andstyggilegt og viðbjóðslegt í augum fjöldans.

Skrifstofustúlkan (æst): Ægilegt og ofboðslegt yrði það að vera, svo áhorfendurnir féllust á, að ástæðan væri nægileg (lækkar róminn), en þá ættir þú á hættu að liði yfir alla í leikhúsinu.

Rithöfundurinn (gagntekinn af hrifningu): Hefir nokkurntíma nokkur þekt áhrifameiri leikslok?

Skrifstofustúlkan: Nei.

Rithöfundurinn (snögglega óttasleginn): Eg verð samt að girða fyrir að slíkt geti komið fyrir af mínum völdum. Hið áhrifamesta er ekki ævinlega hið hollasta. Almáttugur forði mér frá, að stofna heilsu, jafnvel lífi manna í háska með of áhrifamiklu listaverki.

Skrifstofustúlkan: En þú getur friðað samviskuna með því, að þér hefir enn ekki hugkvæmst neitt sem mundi valda slíkri byltingu.

Rithöfundurinn (daufur í dálkinn): Nei, mér má ekki hugkvæmast neitt svo hættulegt.

Skrifstofustúlkan (óróleg): Þá vandast málið.

Rithöfundurinn: Já altaf verður þessi hnútur óleysanlegri og verri viðureignar. (Hefir nú afklætt sig öllu nema nærfötunum. Stendur upp). Úrlausn verð eg að fá, en hún fæst víst ekki, nema eg gleymi öllu öðru.

Skrifstofustúlkan: Bara mundu það, að gleyma ekki sjálfum þér.

Rithöfundurinn (staðnæmist frammi fyrir speglinum): Einbeiting hugans er manni ómöguleg án sjálfsgleymsku. (Gengur í áttina til baðherbergisins): Eg ætla að vita, hvort eg hressist ekki í baðinu. Mér kæmi það vel eftir alt vökulagið og heilabrotin. (Opnar dyrnar).

Skrifstofustúlkan: Eg ætla að vélrita það sem komið er. (Vélritar).

Rithöfundurinn: Eg læt þig vita ef eg fæ innfall.

Hann gengur hokinn inn í baðher-

bergið. Brátt heyrist andvarp, síðan skvamp í vatninu. Skrifstofustúlkan hættir að vélrita — stendur upp eins og til að varpa af sér fargi og rétta úr sér — varpar öndinni auðsjáanlega fegin — tekur upp úr vasa sínum lítinn spegil og andlitspúða — snýr sér fram og fer að spegla sig og púðra sig í framan. Fyrst er þögn, svo heyrist svamp eins og stór hestur sé kyrktur upp úr vök.

Rithöfundurinn (kemur fram úr baðherberginu, nakinn og blautur — ræður sér ekki af fögnuði — staðnæmist fyrir framan dragkistuspegilinn): Nú hefi eg fundið úrlausn! Úrlausnin er — engin úrlausn. Eg á ekki að leysa hnútinn, áhorfendurnir eiga að gera það sjálfir. Hámarkið er, að skilja eftir ráðgátu fyrir þá, að brjóta heilann um. Hástig leiksins er fólgið í ráðgátunni.

Skrifstofustúlkan lítur við — missir spegilinn og andlitspúðann — hrópar upp yfir sig og fellur um leið í ómegin. Rithöfundurinn áttar sig — sér hvað orðið er — flýr inn í baðherbergið — heyrist demba sér á kaf í baðkerið. Löng þögn. Loftbólur heyrast springa á yfirborði vatnsins.

TJALDIÐ.

Þróunin

Eftir Dr. S. E. Björnsson

Samfeld og óslitin þróunin þreytir sitt skeið
og þörfin er undirrót hennar á framsóknar leið;
að þægja hennar kröfum var einkenni á allífsins meið
uns áfangastaðnum var náð, sem við dagsetrið beið.

Og sá kraftur, sem magnaði lífskjarnans lögmál, var strit
gegn um lífskend og skynjan og minni og dómgreind og vit.
En um upphaf og tilgang þess alls var hvert vísinda rit
á vitsmunastigi hins blinda, sem dæmir um lit.

Og gangirðu á sólríku vori um laufgaðan lund
þar sem lífseðlið speglar sitt upphaf í komandi stund,
þá veistu að það lifir, þó frjóandin falli í blund
á frækornsins örmum í vetrarins ísköldu mund.

Sjálf þróunin eflaust án afláts mun byggja sér braut
úr birgðum þess efnis, sem hvílir við náttúru skaut.
Og fyrir þann skilning og minni, sem mannsandinn hlaut
verður mál hennar fegurst í gleði og sterkast í þraut.

Guðmundur Finnbogason sjötugur

Eftir Dr. Stefán Einarsson

I.

Sjötta júní síðastliðinn átti Guðmundur Finnbogason sjötugsafmæli. Ekki efast eg um að vinir hins erna afmælis-karls hafi sýnt honum verðugan sóma á þessum merku tímamótum ævi hans. Engar fréttir hefi eg þó af því haft á þessum sambandslitlu ritskoðunardögum. Séð hefi eg þó, að Guðmundi hefir tekist að koma út úrvali af greinum sínum, sem hann kallar *Huganir*, og veit eg að það hefir verið honum ærinn afmælisfögnuður. Enn fremur hefi eg sannfrétt, að hann hefir látið af störfum sínum sem bókavörður Landsbókasafnsins, en ekki hygg eg að hann hafi harmað það. Betur gæti eg trúað að honum hafi fundist, að hann væri nú fyrst að byrja nýtt líf (eins og Ameríkumönnum finst, þegar þeir eru fertugir), það líf, sem hann hefir altaf þráð, enda altaf lifað öðrum þræði, en þó nokkuð bundinn í báða skó af önnum dagsins. Þetta er líf rithöfundarins, sem hann ætlaði sér að verða, þegar hann, smalinn frá Möðrudal á Fjöllum, stóð óreyndur, en til alls búinn, við byrjun mentabrautarinnar fyrir meira en fimtíu árum síðan.

Guðmundur varð meira en rithöfundur. Hann varð leiðbeinandi samtíðar sinnar á ótrúlega mörgum sviðum. Og hann varð leiðtogi í íslenskum þjóðræknismálum. — Þetta fundu Vestur-Íslendingar, og fyrir því buðu þeir honum vestur um haf 1916. — Guðmundur hefir verið manna fjölhæfastur og lagt á svo margt görva hönd, að oft má ekki í milli sjá, hvað hæst ber í starfsemi hans. Þeim, sem þetta ritar, eru þó hugþekkastir tveir þættir í starfi hans: rannsóknir hans á Íslendingseðlinu og auðgun og hreinsun íslenskunnar. Fyrir hvorttveggja held eg að nafn hans muni lifa meðan íslensk tunga er töluð.

II.

Guðmundur Finnbogason er fæddur á Arnarstapa í Ljósavatnsskarði 6. júní 1873. Foreldrar hans voru Finnbogi bóndi Finnbogason og kona hans Guðrún Jónsdóttir og hjá þeim ólst hann upp þar til hann var á ellefta ári. Þá fór hann austur að Möðrudal á Fjöllum til Stefáns bónda Einarssonar og konu hans Arnfríðar Sigurðardóttur, en hún var fóstursystir Finnboga föður hans og vildi taka drenginn. Í Möðrudal var Guðmundur smali og vinnupiltur þar til hann var 17 ára. Nokkurrar kenslu naut hann þar hjá Hannesi L. Þorsteinssyni Fjalla-presti, er kendi honum jafnvel dönsku og ensku auk annars, og svo vel varð Guðmundur að sér í þessum fræðum að síðasta veturinn, er hann átti heima í Möðrudal, var hann sjálfur fenginn til að kenna tveim heimasætum á Hákonarstöðum á Jökuldal. En nú var lærdómslöngun Guðmundar vakin fyrir alvöru, svo að hann skrifaði Einari Jónssyni prófasti á Kirkjubæ og bað hann að taka sig til kenslu. Þegar ekkert kom svarið, fór hann sjálfur með pósti á fund prófasts og tjáði honum hug sinn. Kom það þá í ljós, að prófastur hafði að vísu svarað honum neitandi, en bréfið og Guðmundur höfðu farist á mis. En þegar prófastur frétti eftir fyrirætlunum hans, hvort hann vildi verða prestur, sýslumaður, eða læknir, þá kvaðst Guðmundur ekki vilja verða neitt af þessu, heldur rithöfundur aðeins. Ekki lét prófastur sem sér þætti vænlega horfa sú ráðagerð, en þó sagði hann Guðmundi síðar, að fyrir þetta svar hefði hann tekið við honum. Lét hann hann vinna sér á sumrum, en kendi honum á vetrum undir latínuskólann. Hafði hann áður grenslast eftir því við Guðmund, hvort hann ætti engan að, er gæti styrkt hann gegn um skólann. En er Guðmundur kvað nei við því, þá sagði sr. Einar: "Það gerir ekkert til. Ef maður er vel gefinn og vandaður maður, þá kemst maður altaf áfram í heiminum. Og nú er best að þú byrjir að læra undir skóla." Segir Guðmundur að þessi orð hafi orðið sér minnisstæð eins og öll hin drengilega framkoma sr. Einars við sig. Eftir tveggja vetra nám var Guðmundur svo langt kominn, að hann gat sest í þriðja bekk latínuskólans; lagði sr. Einar með honum þann vetur, en síðan var hann sjálfbjarga, vann fyrir sér í kaupavinnu á sumrin, en með kenslu á vetrum, tók hann stúdentspróf með ágætiseinkun 1896 og sigldi samsumars til Háskólans í Kaupmannahöfn.

Á háskólanum naut Guðmundur Garðsstyrks, eins og fleiri landar, auk einhverra smáframlaga frá vinum á Íslandi. Las hann heimspeki með sálarfræði sem aðal námsgrein hjá H. Höffding og lauk meistaraprófi (M.A.) vorið 1901. Sótti hann þá um Hannesar Árnasonar styrkinn, en hann var veittur Ágústi H. Bjarnasyni. En þá veitti þingið honum sama styrk (2000 kr.) á ári í tvö ár til þess að kynna sér uppeldi og fræðslumál erlendis; en þetta var einmitt á þeim árum sem menn voru að hugsa um að koma fræðslumálunum, einkum barna og unglinga fræðslu, í fast lögákveðið form.

Fór Guðmundur nú um Danmörk,

Noreg og Svíþjóð og kynti sér skólafyrirkomulagið og um það skrifaði hann bókina *Lýðmentun* (1903).

Næstu tvö árin veitti þingið honum enn 2200 á ári til að kynna sér alþýðufræðsluna í landinu sjálfu. Fór hann um alt land og athugaði ástandið í öllum föstum barnaskólum landsins, nema í Aðalvík. Reit hann um þetta skýrslu og undirbjó fyrir stjórnina lög um barnafræðsluna, lög um kennaraskóla, reglugerð fyrir mentaskólann, og voru tillögur hans samþyktar í flestum atriðum. Átti hann að verða fræðslumálastjóri, en þegar til kom var Jóni Þórarinssyni fengið embættið. Heyrt hefi eg að Guðmundur hafi fallið í ónáð hjá stjórninni, vegna þess að hann var á annari skoðun í ritsímamálinu og lét þá skoðun sína uppi á bændafundinum fræga, sem háður var í Reykjavík um málið. Ef þessi skýring er rétt, þá er hún a. m. k. ekkert einsdæmi, síst nú á dögum.

En hvernig sem á þessu stóð, þá var Guðmundur atvinnulaus í Reykjavík næstu árin (1905—1907). Eigi var hann þó vinnulaus, því auk þess sem hann stundaði kenslu, þá var hann ritstjóri *Skírnis*. Undir hans ritstjórn var *Skírni* breytt úr árlegu söguriti í tímarit um margvísleg efni, og var sú breyting mjög til bóta, og hlýtur að hafa aukið vinsældir tímaritsins, enda er *Skírnir* enn að mestu í því formi.

Árin 1907—1910 var Guðmundur styrkþegi Hannesar Árnasonar sjóðsins og stundaði heimspekisnám (sálarfræði) í Kaupmannahöfn, París og Berlín; ferðaðist hann sumarið 1908 til Ítalíu og Sviss og sendi *Ísafold* ferðasöguna, en næsta sumar fór hann nokkuð um Þýskaland og Austurríki (til Vínar). Kom hann heim sumarið 1910 og flutti þá um veturinn Hannesar Árnasonar fyrirlestra sína, er brátt voru prentaðir undir nafninu *Hugur og heimur* (1912). Árið 1911 var hann fulltrúi Íslands á 1000 ára hátíð Normandís í Rúðuborg og í París, en um haustið varði hann doktorsritgerð sína, *Den Sympatiske Forstaaelse* (1911) við Hafnarháskóla (frönsk þýðing kom út í París 1913).

Þegar heim kom, varð hann 1. bókavörður við Landsbókasafnið (1911—1915). Á árunum 1916—1918 hafði hann styrk af þinginu til sálfræðirannsókna og var einkakennari við Háskólann, en 1918 var hann gerður að prófessor í hagnýtri sálarfræði við Háskólann og hélt því embætti til 1924. Þá var kreppa og hart í ári og allmikill vilji á þingi að skera niður embætti til sparnaðar. Varð Guðmundur fyrir því: tóku þeir af honum prófessors-embættið, en veittu honum í staðinn stöðu Landsbókavarðar, sem hann hefir haldið síðan. Guðmundur Finnbogason hefir haft ýmis merk aukastörf um dagana. Hann var í Mannanafnanefndinni 1914-15, og Mentamálanefndinni 1920-22. Árið 1916 buðu forstöðumenn Jóns Bjarnasonar skóla honum til Ameríku; fór hann þá í fyrirlestraferð um Íslendingabygðir austan Klettafjalla. Um leið greip hann tækifærið og kynti sér sálfræðis-kenslu og vinnurannsóknir í Bandaríkjunum. Í stjórn Bókmentafélagsins hefir Guðmundur verið síðan 1912 og forseti félagsins

síðan 1924. Eins og fyr segir var hann ritstjóri *Skírnis* 1905-7, og aftur 1913-20; þá sagði hann af sér vegna þess að stytta varð ritið að mun. Hann tók við ritstjórn aftur 1932 og hefir haft hana síðan. Árið 1942 var hann í Mentamálaráði. Að lokum hefir hann verið ritstjóri *Iðnsögu Íslands* (I.—II., 1943) og ritað í hana langa kafla.

Guðmundur hefir verið fulltrúi Íslands við ýms hátíðleg tækifæri (eins og hátíðina í Rúðu) eða á norrænum eða alþjóðlegum mótum. Þannig fór hann tvisvar til Genf (1929 og 1935) sem fulltrúi í Nefnd alþjóða-samvinnu í mentamálum (Commission Internationale de Cooperation Intellectuelle). Árið 1938 sótti hann þýsk-norrænt mót í Lubeck og hélt þar erindi um Ísland (í *Tag des Nordens,* Lubeck 1938 og *Nordland Fibel,* Berlín 1938).

Guðmundur kvæntist 1914 Laufeyju Vilhjálmsdóttur, systur Halldórs skólastjóra á Hvanneyri. Hafa þau átt sex börn, þrjá drengi og þrjár stúlkur, en mist tvær stúlkur.

III.

Aftan við sjötugsafmælisrit Guðmundar, *Huganir,* er ritskrá, er Finnur Sigmundsson bókavörður hefir tekið saman. Er hún tólf síður þéttprentaðar í annálsformi. Hefst hún árið 1897, og greinir síðan ár hvert hvað komið hafi út af bókum, greinum, ritfregnum, útgáfum og þýðingum. Er það allmikið safn, en í því eru um fimtán stórar bækur frumsamdar, auk smærri rita, sem nema munu nálægt tug. Greinarnar hefi eg ekki talið, en þær eru eflaust milli 200 og 300; líklega eru ritdómarnir ennþá fleiri. Þá eru þýðingarnar full tylft af bókum og loks eru útgáfurnar a. m. k. sjö bækur.

Ef reynt er að flokka þessa framleiðslu eftir efni, þá kemur í ljós að Guðmundur hefir skrifað mikið um fræðslumál og sálarfræði, bæði almenna og hagnýta ásamt heimspeki, talsvert um pólitík, margar greinar um menn, mikið um íslenskt þjóðerni, íslenskar bókmentir, íslenska tungu, og loks hefir hann skrifað fjölda greina eða "hugana", sem hann nú kallar, sem stundum er erfitt að flokka af því að þær koma svo víða við.

Ef slept er þýðingunum frá fyrstu árum Guðmundar í háskólanum, má telja að ritstörf hans hefjist fyrir alvöru með bókum hans og skýrslum um fræðslumál: *Lýðmentun* (1903) segir frá reynslu á Norðurlöndum, en *Skýrsla um fræðslu barna og unglinga veturinn 1903—1904* (1905) frá ástandinu innanlands, en á þessum tveim forsendum er bygt frumvarp hans til fræðslulaga (1905) sem í öllu verulegu var í lög tekið eins og hann gekk frá því. Féll það þannig í hans skaut að leggja grundvöllinn að núverandi skólakerfi landsins. Eru barnaskólar með skólaskyldu, kennaraskóli, gagnfræðaskólar og hinn almenni mentaskóli sniðnir eftir þessum lögum. En skylt er á það að líta, að Guðmundur var hér ekki brautryðjandi heldur maðurinn er lagði smiðshöggið á tilraunir hinna eldri manna, er fyrir þessu höfðu barist, en það voru realistarnir alt frá því að Gestur Pálsson réðst á forntungnanámið í latínu-

skólanum og til þess að Einar H. Kvaran kom vestan um haf með fyrirmyndir barnaskólanna í huga.

Á hinn bóginn var Guðmundur eflaust í fræðslumálunum með líf og sál, sést það eigi aðeins af öðrum greinum er hann skrifaði beint um málið (t. d. "Heimavistarskólar", *Skírnir,* 1905) heldur kemur það einnig fram í smágrein, er hann kallaði "Smáþjóð—stórþjóð" (*Skírnir,* 1906) að trú hans var sú, að hið eina nauðsynlega fyrir okkur væri mentun, mentun, og aftur mentun. Kemur hér strax í ljós hin Sókratiska bjartsýni Guðmundar, sem þrátt fyrir öll áföll virðist eins sterk í dag eins og hún var þegar hann var á duggarabandsárunum.

Þess má og geta, að Guðmundur var meðútgefandi hinnar vinsælu *Lesbókar handa börnum og unglingum,* er gefin var út ár árunum 1907-10 í þrem bindum.

Þegar það kom til orða um 1920, að endurbæta skólafyrirkomulag landsins (eftir norrænum fyrirmyndum), þá var Guðmundur enn kosinn í mentamálanefnd og átti sinn þátt (með sr. Sigurði Sívertsen) í nefndaráliti hennar (I.-III., 1921; IV., 1922). Á þessum árum kom fram afturkast gegn forntungnahatri realistanna; nú kölluðu því nær allir kennarar háskólans á þyngra nám, meiri latínu, til að þroska nemendurna — og líka til að vinsa úr þeim. Var það lagt til í nefndarálitinu að verja jafnmörgum stundum (í mentaskólanum) til náms íslensku, latínu og stærðfræði. Ennfremur var hér gert ráð fyrir skiftingu þeirri í máladeild og stærðfræðideild, er síðar hefir föst orðið í efstu bekkjum mentaskólanna.

Loks hefir Guðmundur skrifað sögu mentamálanna á Alþingi, sem kafla af Alþingissögu þeirri er út átti að koma 1930, en enn mun ókomin út.

Eins og vænta mátti liggur eigi all-lítið eftir sálarfræðinginn Guðmund Finnbogason. Þau rit hans má greina í tvent eftir því hvort þau fjalla um almenna eða hagnýta sálarfræði. Í hinn fyrra flokk kemur hin fjörlega og frumlega doktorsritgerð hans *Den Sympatiske Forstaaelse* (1911), Hannesar Árnasonar fyrirlestrarnir *Hugur og heimur* (1912), sem fjalla a. n. l. um sama efni í alþýðlegra formi, og loks bókin *Frá sjónarheimi* (1918), um fagurfræði sjónskynjaninnar.

Eg er hvorki sálarfræðingur né heimspekingur og er því síður en svo bær að dæma um þessar bækur Guðmundar á fræðilegum grundvelli. En eflaust bregður það ljósi á Sókratesareðli Guðmundar, að rannsóknarefni hans er eðli þekkingar vorrar bæði þeirrar, sem kalla mætti vísindalega, en einkum þó þeirrar er listræn mætti nefnast, en sem hann kallar "skilning samúðarinnar' (Den sympatiske Forstaaelse). Má segja að þessi síðarnefndi skilningur sé lífsnauðsyn listamönnum, hvort sem þeir vinna í leir eða á lérefti, eða skapa persónur í leik eða í riti, og þessvegna mikill áfangi á braut hvers rithöfundar, að gera sér þennan skilning ljósan. Sýnir það markvísi Guðmundar að hann skyldi byrja rithöfundarbraut sína með svo nauðsynlegum inngangsfræðum.

Auðséð er að Guðmundur dregur víða að sér efni í þennan aðalkafla rits síns, en ekki virðist hann þar ganga fast í spor neins kennara, heldur fara frjáls sinna eigin ferða. En í innganginum (um vísindalega þekkingu og aðferðir hennar) kveðst hann helst fylgja skoðunum Wilhelm Ostwalds, William James og Henri Bergson, sem hann kveðst eiga mest að þakka, enda hlustaði hann á fyrirlestra hans hálfan annan vetur í París. Geymir *Hugur og heimur* m. a. kenningu Bergsons um samband meðvitundar og líkama.

Frá sjónarheimi (1918) á í því sammerkt við *Den sympatiske Forstaaelse*, að það er eiginlega fagurfræði sjónarinnar. Guðmundur spyr um það, hver áhrif sýnin hafi á oss og hversvegna manni þyki þetta fagurt og hitt ljótt.

Þetta eru aðalrit Guðmundar í almennri heimspeki. Auk þess hefir Guðmundur skrifað margar ritgerðir um ýmsa heimspekinga eða þýtt kafla úr ritum þeirra og yrði slíkt of langt upp að telja. Meðal þessara höfunda eru: William James, F. W. H. Myers, H. Bergson, G. Simmel, G. Th. Fechner, Wilh. Oswald, og W. McDougall, en af ritunum skulu nefnd: "Ódauðleiki mannsins", "Ýmsar tegundir trúarreynslu" (W. James, *Skírnir* 1905), *Máttur manna* (eftir sama, 1925); "Um listir" (H. Bergson, *Skírnir*, 1906), "Kenning Bergsons um trúarbrögðin" (*Skírnir*, 1933) og *Samlíf — þjóðlíf* (1932) að miklu eftir W. McDougall: *The Group Mind* (1920). Er af þessu auðséð að Guðmundur hefir unnið eigi all-lítið verk í því að kynna löndum sínum þá heimspeki, sem hann hefir sjálfur þóst finna snjallasta með samtímamönnum sínum.

Á þeim árum sem Guðmundur var prófessor í hagnýtri sálarfræði (1916-24) skrifaði hann þrjár bækur auk fjölda greina um þau efni. Bækurnar eru *Vit og strit* (1915), *Þörfin á vinnuvísindum* (1916) og *Vinnan* (1917), en hin fyrsta var að mestu safn greina, sem áður höfðu birtst. En í bókum þessum og greinum getur að lesa leiðbeiningar um réttan lestur, um auglýsingar, um slátt, um mótak, um fiskverkun, um síldarvinnu, um ráðningarskrifstofur, ásamt almennari hugvekjum um vinnu, kapp og met, nám og starf. Engar tölur segja mér vitanlega um árangur þessara vinnuvísinda, en þó hygg eg að menn hafi lesið leiðbeiningarnar af forvitni og þá oft reynt að fylgja þeim, þar sem menn sáu að betur mátti fara. Man eg það að eg smíðaði mér orf eftir fyrirsögn Guðmundar og tók upp sláttulag það er hann mælti með, og það með góðum árangri eftir því sem eg komst næst mælingalaust.

Á árunum 1904—1907 tók Guðmundur, eins og áður segir, nokkurn þátt í pólitík, það síðasta ár skrifaði hann sem landvarnarmaður nokkrar greinar í blaðið *Ingólf*. Árið áður (1906) hafði hann líka látið til sín taka í fánamálinu með ræðu við fánahvöt stúdentafélagsins í Reykjavík (29. nóv.), og greininni "Smáþjóð—stórþjóð" (*Skírnir*, 1906). Eftir það skrifar hann ekki um langan tíma neitt nema fyrirlesturinn "Bannmálið", (*Ingólfur* 1. og 8. nóv. 1911) — á móti banninu.

Það er ekki fyrr en með *Stjórnarbót* (1924) að hann tekur aftur til máls, og þá meir sem hagnýtur sálarfræðingur og kennari heldur en sem maður mitt í baráttunni. Segir hann svo frá í upphafi bókar, að sig hafi dreymt stjórnarfyrirkomulag, sem ætti við jafnt í stærsta heimsveldi sem í minsta bekkjarfélagi í skóla, en mundi það eitt um það, er hann vaknaði, að stjórn féll, þegar hún reyndist ekki starfi sínu vaxin, enda var þá altaf ný stjórn til taks að taka við verkum hennar. Á þessum árum gekk kreppa yfir landið og komu þá sem oftar mjög í ljós gallar þingræðis og flokkstjórnar, enda fóru þá ýmsir á stúfana að benda á þá (Þórbergur Þórðarson, *Bréf til Láru* 1924, Sigurður Þórðarson, *Nýi sáttmáli*, 1925, Guðmundur Hannesson, *Út úr ógöngunum*, 1926). En þó að Guðmundur yrði fyrstur til með *Stjórnarbót*, þá höfðu tímaritin rætt málin að nokkru (G. Hannesson getur þess í sinni bók). En auk ýmissa nýmæla, sem Guðmundur kom með, svo sem að landið yrði alt eitt kjördæmi, þá var sú tillaga nýstárlegust að stjórnir og embættismenn áttu að falla jafnskjótt og að þær stæðust ekki þá mælikvarða, sem leggja skyldi á þá, — í líkingu við hina amerísku próf-mælikvarða í mentastofnunum og skólum. Í bókarlok reyndi Guðmundur að hengja bjölluna á köttinn og afstýra stríðum með því að skylda leiðtogana til að vera í fyrstu víglínunum. Sú tillaga kvað ekki vera ný í sögunni, en eigi hefir hún borið meiri árangur en Kellogg-sáttmálar, eða hið allranýjasta herbragð Rosevelts, er hann lét sendiherra sinn bjóða Hitler að berjast með þeim vopnum einum er reiða mætti um öxl(!!).

Skylt þessu, en miklu almennara, enda sniðið eftir bók McDougall's *The Group Mind* er ritið *Samlíf — þjóðlíf* 1932.

Hinsvegar er aftur tekið fastara á málunum í *Úrræði, Nokkrar greinar um landsmál* (1936). Þetta var í annari krepputíð, og vakti það fyrir Guðmundi að endurskipuleggja framleiðslu og neyslu, iðnað og listir ásamt stjórnarfarinu á þann hátt, að landsmenn byggi sem mest að sínu eigin, þar sem erlendu markaðirnir virtust vera að lokast hver um annan þveran. *Morgunblaðið* birti þessar greinar (17. jan. — 15. febr. 1936) og fór um þær lofsamlegum orðum, en ókunnugt er mér, hvort þær hafa haft áhrif á stjórnarstefnuna, þótt hún að sjálfsögðu hlyti að beinast í svipaða átt fyrir aðhaldið frá útlöndum. En sannleikurinn er sá, að það, sem oft virtist liggja í augum uppi, ef hugsað var fyrir alla þjóðina, varð oft óframkvæmanlegt vegna þess að það reið í bág við flokkshagsmuni; um þessi tvö viðhorf hefir Guðmundur skrifað greinina "Stéttvís — þjóðvís" (*Lesb. Mbl.* 11. apr. 1937). Og markar sú grein að sjálfsögðu viðhorf Guðmundar til hinna íslensku stjórnhátta síðan 1918. Hann er enginn flokksmaður og honum er ljós hætta sú er leiðir af sundrungu þeirri er þeir skapa í þjóðlífinu.

Það væri að vonum, að sálarfræðingi þætti gaman að virða menn fyrir andans sjónum sínum, enda liggja allmargar mannlýsingar eftir Guðmund Finnbogason. Á fyrstu árum

skrifar hann um fornmenn: Egil Skallagrímsson (*Skírnir* 1905), Ingólf Arnarson (1906), Kormák og Steingerði (*Skírnir* 1907), og á síðustu áratugunum hefir hann oft skrifað afmælisgreinar eða eftirmæli eftir merka menn og vini sína. — (Guðm. Hannesson sextugur 1926, E. H. Kvaran sjötugur 1929, † Einar prófastur frá Hofi 1931, † Finnur Jónsson prófessor 1934, H. Hermannsson sextugur 1938, o. s. frv.). Þá hefir hann skrifað greinir um Tómas Sæmundsson (*Skírnir* 1907), Dr. Björn Bjarnason frá Viðfirði (*Skírnir* 1919), og — heila bók — um afreksmanninn Vilhjálm Stefánsson.

En annars virðist honum ljúfast að skrifa um skáldin, helst ljóðskáldin, og skáldskap þeirra. Hann skrifar um Egil (oft), Kormák, Einar Benediktsson (*Skírnir* 1905), Matthías Jochumsson (í *Minningarriti* 1905 og *Eimr.* 1935), Benedikt Gröndal (í *B. Gröndal áttræður* 1906), Jónas Hallgrímsson (*Skírnir* 1907), Steingrím Thorsteinsson (*Skírnir* 1914), Stephan G. Stephansson († *Vörður* 1927), Guttormur J. Guttormsson (*Lesb. Mbl.* 11. sept. 1938). Og hann skrifar um Einar Jónsson myndaskáld (*Myndir* 1925), en af sagnaskáldum hefir hann aðeins skrifað um Guðmund Friðjónsson (*Vaka* 1929). Hér eru ekki taldar ræður hans, en þar ræðir hann, auk sumra þeirra sem nú eru nefndir, um Hannes Hafstein, Dr. Helga Péturss, E. H. Kvaran, Kristmann Guðmundsson, Hallgrím Pétursson og Kjarval. Eru ræður þessar mjög snjallar og sumar mjög einkennandi fyrir manninn sem þær lýsa.

Hinar fáu undantekningar gera ekki annað en að sanna regluna um það, að honum þykir vænst um ljóðskáldin, enda kemur ljóða-ást hans fram í fleiru. Það þarf ekki að lesa margar greinar eftir hann til að sjá að hann hefir ljóðin á hraðbergi við svo að segja hvert tækifæri; virðist hann vera einhver mesti kvæðasjór þeirra manna sem nú rita á íslensku. Og að það hefir löngum verið yndi hans að safna ljóðum um ýms efni sýna vísnasöfn hans og ljóða: *Afmælisdagar* (1907), *Hafræna, sjávarljóð og siglinga* (1923), *Dýraljóð* (1931) og *Sólin í ljóðum* (Lesb. Mbl. 2. júní 1939). Í þessu sambandi má líka að vissu leyti telja *Matthías Jochumsson, Ljóðmæli, úrval* (1915) og *Vestan um haf* (1930), úrval úr ritum Vestur-Íslendinga gert í samvinnu við Einar H. Kvaran.

Hér er nú komið að sterkustu þáttunum í starfi Guðmundar: glímu hans við íslenskt þjóðerni, einkum eins og það lýsir sér í íslenskri tungu og íslenskum bókmentum. Er þetta alt mjög samtvinnað og eigi verða rit hans um bókmentirnar heldur vel greind frá því sem hann hefir skrifað um skáldin, og áður er talið.

Það er því kanske rétt að líta fyrst á hlut bókmentanna. Má flokka greinar hans um þær í tvent: greinar um nútíðarbókmentir, þ. e. nútímaskáldin, sem þegar eru talin, og greinar um fornskáld og fornan skáldskap, sem flest er enn ótalið og skal því snúið að því fyrst.

Ein af fyrstu greinum Guðmundar eru greinarnar um Egil Skallagrímsson, Kormák og Steingerði.

Bera þær það með sér hve vel hann kann að meta hinn forna skáldskap, hina dýru hætti og kenningarnar. Síðar verður honum þetta oft að umhugsunarefni og þegar hann t. d. tekur *Þórsdrápu* (*Skírnir* 1924), þá ræðst hann vissulega ekki á garðinn þar sem hann er lægstur, né heldur þegar hann skýrir *Hallmundarkviðu* (*Skírnir* 1935). Fleiri vísnaskýringar liggja eftir hann (t. d. *Skírnir* 1928) og oftar en einu sinni vendir hann til baka til þeirra Egils og Kormáks ("Um nokkrar vísur Egils," *Skírnir* 1925, "Hversvegna orti Egill Höfuðlausn"? *Skírnir* 1933; um Kormák: "Skáld hjartans", *Lesb. Mbl.* 26. febr. 1939). Þá má ekki gleyma smágrein um "Snorra Sturluson í ljósi tveggja vísna hans" (*Skírnir* 1941). "Um kenningar" skrifar hann í *Skírni* 1934 og um "Töfra bragarháttanna" í *Skírni* 1938.

Af öðrum greinum um fornbókmentirnar er helst að nefna "Langminni" í *Festskrift til Finnur Jónsson* (1929), "Lífsskoðun Hávamála og Aristotelesar" (*Skírnir* 1929), og "Lífsskoðun Íslendinga til forna" (*Tímarit Þjóðræknisfélags Íslendinga* 1930).

Í viðbót við það, sem þegar er sagt um nýju bókmentirnar má ekki láta þess ógetið að Guðmundur hefir, síðan hann tók við ritstjórn Skírnis 1905, verið einhver hinn áhrifamesti ritdómari landsins (fyrstu ritfregn sína skrifaði hann 1902 um *Vestan hafs og austan* eftir Einar Hjörleifsson), en þó sé eg, er eg nú lít yfir ritaskrá hans, að ritfregnir hans eru færri að tölu en eg hafði gert mér í hugarlund. Hef eg áður drepið á það að hann dæmi venjulegast bækur frá sjónarmiði höfundanna sjálfra, samkvæmt skoðunum þeim, sem hann hefir sett fram í *Den sympatiske Forstaaelse*. Það vill líka til að Guðmundur hefir átt andlega samleið með öndvegishöfundum íslenskum alt þar til H. K. Laxness þverbraut í bága við samtíðar-stefnurnar í *Vefarinn mikli frá Kasmír* (1927). Þá bók skildi Guðmundur ekki með sínum venjulega samúðarskilningi, enda kvað hann upp úr með það í ritdómi, sem er hinn gagnorðasti á íslenska tungu: "Vélstrokkað tilberasmér" (*Vaka* 1927).

Loks skal á það minst að Guðmundur hefir samið mjög gott yfirlit yfir íslenskar bókmentir á ensku: "Literature" í *Iceland* 1926 (3. útg. 1936).

Skal nú snúið að þeim þáttum í starfi Guðmundar, er sérstaklega snúa að tungunni: ritgerðir um hana, eða verk beint eða óbeint henni til eflingar og auðgunar. Svo má að orði kveða að Guðmundur hafi verið borinn og barnfæddur í hugsunarhætti um hreint mál. Sá hugsunarháttur hafði ríkt óskorað síðan á dögum Fjölnismanna, þótt misjafnlega kæmi hann fram í verkum manna. Ekki veit eg til að nokkur hafi hreyft mótmælum við þessari stefnu, fyrr en Guðmundur Kamban gerði það í greininni "Málfræði og stíll" (*Ísaf.* 14. ág. 1909), skrifaðri einkum gegn þeim, — líklega Bjarna Jónssyni, frá Vogi, — sem ömuðust við öllu nema formálinu á verkum nýrra höfunda. En þótt enginn hreyfði mótmælum, þá áttu málhreinsunarmenn eigi að síður við

ramman reip að draga, þar sem voru aukin viðskifti Íslendinga við útlönd og þar með aukinn ágangur á málið á öllum hugsanlegum sviðum frá hinum einföldustu hlutum, eins og export-kaffi og gardínum, til hinna háfleygustu hugtaka, sem þeir sálarfræðingarnir Ágúst H. Bjarnason og Guðmundur urðu að glíma við í fræðigreinum sínum. Og það er óhætt að fullyrða að íslenskan hefði fyrir löngu verið afskræmd til muna af hinum útlendu áhrifum, sem yfir hana hafa gengið, ef ekki hefðu verið á hverri öld málverðirnir, sem vöktu yfir hreinleik hennar. Hitt er auðséð, að aldrei hefir slíkrar varnar verið eins mikil þörf eins og á tímum núlifandi manna, og er það mikið happ að hafa átt menn eins og Einar H. Kvaran, Þorstein Erlingsson, Stephan G. Stephansson, Einar Benediktsson, Guðmund Friðjónsson, sem fulltrúa hennar í skáldskapar-máli, en menn eins og Guðmund Björnsson, Guðmund Hannesson í læknamáli, Dr. Björn Bjarnason, Ágúst H. Bjarnason, Sigurð Nordal og Guðmund Finnbogason í heimspeki og á ýmsum sviðum tæknis-málsins, að ógleymdum Bjarna Jónssyni frá Vogi sem fulltrúa málsins á þingi.

Eflaust hefir Guðmundur ungur tekið ástfóstri við tunguna og snemma hefir hann fagnað hinum stoltu orðum Einars Benediktssonar um það að

orð er á íslensku til
um alt sem er hugsað á jörðu.

Í glímunni við heimspekina hefir hann fundið með gleði að þetta var ekki ofmælt, því orðfátt hefir honum, held eg, aldrei orðið, hvort sem hann gróf orðin upp úr djúpum minnis síns, eða skapaði ný af hugviti sínu. Og jafnsnemma hefir hann skilið, að það sem íslenskuna vanhagaði mest um var ekki varðveisla fornra orða, heldur nýsköpun bæði á orðum og í notkun orða.

Fyrsta verk Guðmundar til að setja tungunni reglur var starf hans með Einari H. Kvaran og Pálma Pálssyni í ættarnafna-nefndinni 1913. Starf þetta var unnið í tvennu augnamiði: til þess að leiðbeina mönnum í að taka upp góð og gild íslensk skírnarnöfn og til þess að gefa þeim, sem vildu taka upp ættarnöfn, kost á sæmilega ríku úrvali af íslenskum ættarnöfnum, sem flest voru nýsköpuð af nefndarmönnum.

Í þessu starfi mættust þrír andlegir straumar: hinn alþjóðlegi hugsunarháttur E. H. Kvarans, sem var hlyntur upptöku ættarnafnanna, málfegrunarstefna hans og Guðmundar, sem vildi sníða þeim íslenskan stakk og hin málvísindalega stefna Pálma, er lét sér ekki nægja að leita orðfanga í íslenskuna forna og nýja, heldur seildist aftur í aldir til hinna upprunalegu orðstofna, eða jafnvel orðróta. Gætti þess einkum, þar sem nöfn voru dregin af staðarheitum eins og t. d. af *-staður, -fjörður: -star, -fer.* Þóttu þessi nöfn að vonum ekki munntöm, en hinsvegar hafa nöfn eins og *Kamban, Kvaran, Kjaran, Haralz, Kaldalóns* náð almenningshylli — að svo miklu leyti sem menn hafa viljað hafa nokkur ættarnöfn. Því þegar nefndarálitið kom út (*Íslensk mannanöfn. Lög,*

nefndarálit og nafnaskrár. Gefið út að tilhlutun Stjórnarráðs Íslands samkvæmt lögum nr. 41, 10. nóv. 1913. Reykjavík 1915), þá kom það í ljós, að sterkur flokkur málhreinsunarmanna var á móti því að menn spiltu svo málinu, að taka upp hinn útlenda ættarnafnasið yfirleitt. Meðal þeirra er í móti mæltu voru menn eins og Árni Pálsson, Alexander Jóhannesson og fyrst og fremst Bjarni Jónsson frá Vogi, er beittist fyrir andstöðunni á Alþingi með þeim árangri að ný ættarnöfn voru bönnuð með lögum 1925, sem enn eru í gildi og varða um hinn forna skírnar- og föðurnafnasið Íslendinga.

Sá siður er nú að mestu útdauður í Vestur-Evrópu; þó halda konungar og enskir lávarðar skírnarnafnasiðnum (þ. e. skírnarnafnið en *ekki eftirnafnið* er notað í ávarpi og umtali: Sir William og King George) en Rússar halda enn föðurnafnasiðnum (Alexandrovitsj=Alexandersson) og ætti Íslendingum ekki að verða skotaskuld úr að bera dæmi þeirrar stórþjóðar fyrir sig til að réttlæta fastheldni sína við forna nafnvenju.

21. mars 1908 kom út í *Ísafold* greinin "Móðurmálið" eftir Guðmund Finnbogason. Í þessari grein gerir hann þá tillögu að lærðir menn verði skipaðir í nefnd til þess að móta ný orð fyrir sjómenn, iðnaðarmenn og verslunarmenn. Guðmundur skrifaði grein þessa í París og má vera að samtýni við Franska akademíið (L'Academie Francaise) hafi kveikt hugsunina um samskonar stofnun fyrir íslenskuna. Eigi var það þó í fyrsta sinni að Íslendingum hafði flogið slíkt í hug, því Einar Benediktsson hafði vakið máls á því í *Sunnanfara* 1891. Grein Guðmundar hafði heldur ekki sýnileg áhrif að sinni.

En 30. október 1918 flutti Dr. Björn Bjarnason frá Viðfirði ágætan fyrirlestur, "Nýyrði", á vegum Verkfræðingafélags Íslands (stofnað 1912), og var fyrirlesturinn birtur í *Tímariti Verkfræðingafélagsins* (1918). Björn leit svo á að höfuðannmarki málsins væri ekki skortur á orðum um nýja hluti, heldur festuleysi í notkun nýyrðanna. Til þess að festa notkunina vildi hann að safnað yrði tækniorðum innan iðnfélaga og annara stofnana með sérorðaforða, og úr því vinsað eða bætt í skörðin eftir þörfum.

Var þessi tillaga tekin til athugunar af félaginu á fundi 26. mars og þar var samþykt að koma á fót "fastri starfsnefnd til þess að safna tekniskum heitum og nýyrðum íslenskum". Er sagt frá nefnd þessari í *Tímariti Verkfræðingafélagsins* 1919, bls. 52.: "Í nefndinni sitja þrír fastir starfsmenn, og eru það prófessorarnir dr. Guðmundur Finnbogason og dr. Sigurður Nordal og vegamálastjóri Geir T. Zoega; auk þess eru fengnir til aðstoðar sérfróðir menn í hverri grein, sem starfað er að." Ennfremur er frá því skýrt, að nefndin sé tekin til starfa við sjómannafræðina, að *Tímarit Verkfræðingafélagsins* muni framvegis birta orðalistana, og að ýms félög í Reykjavík hafi lofað að styrkja nefndina með fjárframlögum (samtals 1400 kr. á ári). Í næsta hefti *Tímaritsins* (bls. 53—55) skrifar svo Guðmundur um nefndina, sem hann

kallar "Orðanefnd Verkfræðingafélagsins", skýrir frá stefnu hennar og birtir fyrsta orðalistann. Tekur hann það fram að listarnir sé ekki annað en tillögur nefndarmanna, verði val almennings að skera úr, hvort orðin fái að lifa eða ekki.

En af störfum nefndarinnar er það að segja, að hún hélt fyrsta fund sinn 14. okt. 1919 en hinn 154. og síðasta 13. febr. 1933. Var viðfangsefni fundanna á þessa leið:

Stýrimannafræði .	4	fundir
Sjómannamál	82	—
Rafyrði	14	—
Vefnaður	1	—
Skósmíði	1	—
Sláttuvél	2	—
Verslunarmál	39	—
Heimilismál	11	—

Um vinnubrögðin segir Guðmundur (í bréfi 23. febr. 1938): "Orðin sem af fundunum spruttu voru flest uppástungur okkar Sigurðar [Nordals], sem voru samþyktar þegar sérfræðingarnir voru ánægðir með þær."

Auk orðalistans úr sjómannafræðinni, sem áður er getið og *Tilskipunar um eftirlit með skipum og bátum* (1922) birtist í *Tímaritinu* "Nokkur heiti úr raffræðinni" (1920 og 1923), "Ný og gömul heiti úr vélfræðinni" (1925), "Ný og gömul heiti úr sjómannafræðinni" (1925), og Iðnorðasafn (1928), líka prentað sérstaklega. Í *Lesbók Morgunblaðsins* (1927) birtist "Orð úr viðskiftamáli", líka prentað sérstaklega.

Svo er að sjá, sem alþýða manna hafi tekið tillögum orðanefndarinnar fegins hendi, bera auglýsingar í blöðunum vott um það. Veit eg ekki nema eitt dæmi ákveðinnar mótspyrnu frá sérfræðingunum, en það var 1925, þegar Sveinbjörn Egilsson veittist að orðum þeim er nefndin hafði skapað fyrir sjómenn. Taldi hann, að þau væru eigi aðeins óhæf heldur stórhættuleg lífi og limum sjómannanna. Sveinbjörn skrifaði í *Ægi*, en Guðmundur svaraði í *Morgunblaðinu* (í maí 1925).

Í nánu sambandi við þessa orðasmíð Guðmundar standa þýðingar hans. Hefir hann oftar en einu sinni bent á það, að hann hafi í og með gert þær til þess að þjálfa íslenskuna við ýmiskonar efni og hugsanir. Ef þetta á við um *Úrvalsgreinar* (1932, enskar "huganir") eða *Markmið og leiðir* eftir Aldous Huxley, þá er auðséð að það á enn meir við um *Stærðfræðina* eftir A. N. Whitehead. Annars hefir Guðmundur lýst afstöðu sinni til málsins í greininni "Hreint mál" (*Skírnir* 1928) og til þýðinganna í "Þýðingar" (*Skírnir* 1939).

Starf Guðmundar í þágu málsins mun yfirleitt hafa verið vel þegið, bæði orðasöfnin og þýðingarnar. En undantekningarlaust hefir það vitanlega ekki verið. Sérfræðingar hafa sett út á *Stærðfræðina*, og bókmentamönnum hefir þótt lítill búbætir að sumum þýðingunum eins og *Mannfræðinni* (ekki við alþýðu hæfi) eða *Markmiðum og leiðum* (af sömu ástæðu). Menn hafa kvartað undan því stundum að skrifstofudámur væri að orðasmíðinni. Sumir hafa jafnvel kvartað yfir því að þeir skildu ekki þýðingarnar, nema þeir hefðu frumritið fyrir sér. Hafa þess-

ar aðfinslur helst komið frá mönnum í vinstra fylgingararm rithöfundanna, mönnum sem fylgt hafa hinni nýju stílstefnu Þórbergs og Laxness. Er auðvitað að þessir menn, sem markvist hafa unnið að sköpun hins nýja bókmentastíls, er hvorki forsmáir alþýðuorð þó af útlendum uppruna sé, né upptöku útlendra orða, ef smekkurinn býður þeim svo við að horfa, — það er auðvitað að þessir menn myndu öðrum fremur finna veilur í stíl Guðmundar, sem siglir hjá öllum þessum skerjum. Það verður altaf að nokkru leyti smekkatriði að hve miklu leyti menn slaka á taumnum við útlendu áhrifin. En jafnvel þeir, er gefa lausastan tauminn, munu þó fúslega játa, að eigi megi með öllu sleppa taumhaldinu, enda er hætt við að þá yrðu dagar íslenskunnar, eins og hún er nú, fljótt taldir. Þessvegna verður, að minni hyggju, þeim mönnum aldrei ofþakkað, er velja hinn erfiðari kostinn og slaka ekki á klónni í kröfunum um hreinleik málsins. Og í þeim flokki stendur Guðmundur manna framast.

Eg má ekki skiljast svo við þetta mál, að eg harmi það ekki að orðanefndin skyldi leggja niður störf sín. Eg get ekki betur séð en að þörfin fyrir slíka nefnd fari sívaxandi. Slík nefnd hefði t. d. átt að skipuleggja þýðingar á hernaðarmáli og öllu því sem hernáminu við kemur. Það hefði, að minni hyggju, átt að vera ein af aðal landvarnar-ráðstöfunum að láta þessa nefnd starfa meðan á stríðinu stæði. Því einmitt á sviði málsins getum við haldið landvörn uppi og eigum að gera það. Get eg ekki skilið annað en að það hefði verið kleift fjárhagsins vegna á þessum tímum, þegar Íslendingar eru að verða miljónerar á stríðsgróða.

Auk starfsins að auðgun tungunnar varð íslensk tunga Guðmundi einnig íhugunarefni á margan hátt, en þó einkum frá menningarsöguleg-um og sálfræðilegum sjónarmiðum. Má heita að greinar eins og "Íslensk gælunöfn" (*Skírnir* 1926), "Bölv og ragn" (*Skírnir* 1927) og jafnvel "Orsakir hljóðbreytinganna" (á þýzku 1929, *Skírnir* 1931), sé eins nauðsynlegir hlekkir í hugsana-festi hans um eðli Íslendinga, eins og t. d. "Þorskhausarnir og þjóðin" (*Eimr.* 1925). Hið merka í grein hans um hljóðbreytingarnar, er tilraun hans til að skýra breytingarnar á Sturlungaöld út frá sálarlífi manna. Hvort honum hefir tekist það er annað mál, en geta má þess, að þessar hugsanir hans um málið eru í beinu framhaldi af greininni "Sálarlífið og svipbrigðin" (*Skírnir* 1926).

Eftir 1916 fór Guðmundur Finnbogason meir og meir að brjóta heilann um þjóðernis-einkenni Íslendinga. Eins og áður segir, fór hann það ár í fyrirlestra-ferð um bygðir Vestur-Íslendinga, las þeim fyrir *Um viðhald íslensks þjóðernis í Vesturheimi* (Winnipeg 1916) og skrifaði grein um þá í *Skírni* árið eftir. Þykir mér ekki ólíklegt, að kynni hans af Vestur-Íslendingum hafi skerpt sjón hans á því, sem einkennilegt er í fari Íslendinga bæði heima og erlendis. Að minsta kosti skrifar hann nú greinina "Landið og þjóðin" (*Skírnir* 1916), þar sem hann reynir að gera það

sennilegt, að hið ómjúka loftslag og hið harða land hafi stuðlað að kynbótum hins íslenska þjóðarstofns með úrvali þeirra, er sterkastir voru í lífsbaráttunni (Darwin). Þetta sama efni er nú tekið til vandlegrar meðferðar í ritinu *Land og þjóð* er fylgdi *Árbók Háskólans* 1921. Er þar athugað hvaða áhrif lega landsins og stærð, landskostir, loftslag og landslag hafi á þjóðina og það eigi aðeins í heild, heldur og í sérstökum landshlutum. Af útlendum ritum sem til samanburðar eru tekin kveður mest að Ellsworth Huntington, *Civilization and Climate* (1915), því sjónarmið Huntingtons og Guðmundar eru mjög lík, og þegar Huntington skrifar bók sína *The Character of Races as Influenced by Physical Environment, Natural Selection and Historical Development* (1924), þá skýrir Guðmundur frá efni hennar, að því leyti sem það snertir Íslendinga í "Eðlisfar Íslendinga" (*Skírnir* 1925). Má telja víst að þetta hafi orðið honum uppörvun að halda áfram rannsóknum um þessi efni. Auk þess stóð nú fyrir dyrum hin mikla þjóðhátíð Íslendinga 1930, og leit Guðmundur á hana sem nokkurskonar dómsdag fyrir þjóðina ("1930", *Andvari* 1926 og "Dómsdagurinn 1930", *Lesb. Mbl.* 24. jan. 1926), þ. e. tækifæri til að staldra við og gera sér grein fyrir andlegum þroska sínum eigi síður en veraldlegum framförum. Sem hátíðis - greinar skrifaði hann þá líka "Lífsskoðanir Íslendinga til forna" fyrir *Tímarit Þjóðræknisfélagsins*, "Alþingi 1117" fyrir *Skírni* og "Alþingi og mentamálin" fyrir *Sögu Alþingis* (óútkomin). En í greinum eins og "Um mannlýsingar" (*Eimr.* 1925) og "Hugvekja" (*Skírnir* 1928) er höfundurinn að leita að sjónarmiðum að lýsingu einstaklinga og þjóðar, og "Íslendingar og dýrin" (*Skírnir* 1931) eru beinlínis einn þáttur í menningarsögu þjóðarinnar.

Loks eru niðurstöðurnar af þessum rannsóknum dregnar saman í ritinu *Íslendingar, nokkur drög að þjóðarlýsingu* (1933). Í þessu riti, sem kom út á sextugsafmæli höfundar, leggur hann sama mælikvarða á þjóðina eins og hann hafði lagt á einstaklinga í öndverðum rithöfundarferli sínum. Einstaklinga og þjóðir á ekki að meta eftir allri frammistöðu þeirra, heldur eftir því sem hver um sig hefir best gert. Og eins og einstaklingur verður ekki metinn eftir því sem hann gerir sjúkur eða andlega tröllriðinn, þá má ekki dæma þjóðina eftir þeim verkum sem hún framleiðir á öldum kúgana og niðrunar. "Hvort er íslenskara," spyr Guðmundur, 'Glaður ok reifur | skyli gumna hverr | uns sinn bíður bana,' eða 'svartagallsraul' og 'heimsósómar' frá 17. öld? Eg held hið fyrra."

Eftir þessum sjónarmiðum skrifar svo Guðmundur um uppruna Íslendinga, landnámsmenn, stjórnarskipun þeirra, lífsskoðun, trú og "hjátrú", eða dulspeki — Guðmundur kallar kaflann um það "huliðsheima". Þá skrifar hann um málið, íslenskuna, sögurnar og kveðskapinn, hina dýru hætti og kenningarnar, sem hann skilur svo vel. Í beinu framhaldi af því er kafli um listir og íþróttir. Þá er kafli um landið frá sömu sjónarmiðum og í *Land og þjóð* og annar

um sambúð Íslendinga við skepnur sínar eins og hún hefir markast í máli og bókmentum þjóðarinnar. Þá kemur fyrst tilraun til að vinna þjóðarsvipinn úr þúsund einstökum mannlýsingum og síðan úrval úr umsögnum erlendra höfunda um landið, "þeirra er mér virðist hafa lýst henni af mestri þekkingu og skilningi." Í kaflanum "Frá ýmsum hliðum" dregur höfundurinn fram eigi aðeins hinar bjartari minningar, heldur einnig sumar af skuggahliðum sögunnar til skýringar máli sínu, og í niðurlagskafla dregur hann dæmin saman og gerir nokkurn samanburð við útlendar þjóðir um bókaútgáfu Íslendinga.

Þetta höfuðrit Guðmundar var einstætt á sínum tíma. Sambærileg að nokkru leyti eru rit Jóns Jónssonar Aðils *Íslenskt þjóðerni* og einkum *Gullöld Íslendinga,* sömuleiðis *Íslenskir þjóðhættir* eftir Jónas Jónsson. Öll þessi rit taka íslenska menningu til meðferðar. En það er eigi aðeins að hin andlega hlið menningarinnar sé tekin fastari tökum í köflum Guðmundar, heldur er alt mat hans persónulegra og meir við nútíðina bundið. Að vísu er aðdáun Jóns Aðils á Gullöldinni með ósviknum blæ síns tíma ekki síður en fyrirlitning sr. Jónasar á kreddunum, kerlingabókunum, fátæktinni og sóðskapnum. En báðir vilja þeir lýsa menningu þess tímabils, sem þeir taka til meðferðar sem trúast, og báðir taka menningu hversdagslífsins sérstaklega föstum tökum. Þeir eru realistar í vísindalegri hugsun.

Guðmundur skygnist aftur á móti fyrst og fremst eftir andanum, eðlisfarinu, og þeim verðmætum, sem enn standa í fullu gildi á markaði nútíðarinnar. Hann hugsaði sér að rit sitt mundi geta varið rúm sitt í ritsafninu *Legacy of Nations.* Það var einskonar *Arfur Íslendinga.* Og í framtíðinni mun það eflaust borið saman við hið mikla rit Nordals með því nafni. Líklega á það fyrir sér að standa í nokkrum skugga af stallbróður sínum. Enginn skyldi þó ætla að riti Guðmundar verði gleymt og það þótt ekki sé tillit tekið til þess, að það kom fyrr út. Því strandhögg Guðmundar í andans ríki Íslendinga eru alt of skelegg til þess að minning um þau geti nokkurntíma firrst að fullu.

Framleiðsla Guðmundar á síðasta tug ævinnar hefir borið sama markvissa svip, sem einkendi störf hans áður. Merkast af því sem hann hefir skrifað nýtt er tvímælalaust *Iðnsaga Íslands* (1943) unnin á síðustu fimm árum. En auk þess hefir hann unnið að því að "marka og draga í land" hið besta, sem hann hafði rætt og ritað á langri og starfsamri ævi. Komu ræður hans út þegar hann var hálfsjötugur (1937), en greinasafnið á sjötugsafmælinu (1943).

Hér verður fyrst greint frá *Iðnsögunni* sem út kom í tveim stórum bindum, útgefin af Iðnaðarmannafélaginu í Reykjavík 1943.

Upptökin að því verki eru að vísu hjá Iðnaðarmannafélaginu í Reykjavík, sem á fundi 21. jan. 1937 tók að velta því fyrir sér, hvort ekki væri ráðlegt að halda upp á 75 ára afmæli félagsins 3. febr. 1942 með slíku riti. Báru fundarmenn vandkvæði sín fyrir Guðmund, en hann flutti erindi

um tilhögun sögunnar á fundi 28. apríl 1937. 10. mars 1938 samdi félagið svo við Guðmund um að taka að sér ritstjórn bókarinnar.

Það var ætlun Guðmundar að fá sérfræðinga til að skrifa um sínar iðnir, en svo fór að hann varð sjálfur að skrifa um tíu iðnir: skipasmíðar, húsgagnasmíðar, ílátasmíðar, skurðlist (með Ríkarði Jónssyni), söðlasmíði, saltgerð, brauðgerð, litun, dráttlist og handritaskraut og bókband. Er þetta mikið efni og sundurleitt, og er óhætt að fullyrða að fáir menn myndu hafa gert því öllu betur skil en höfundurinn, þótt hins sé ekki að vænta, að hann hafi einn getað gert það eins vel eins og fleiri samverkamenn, ef fengist hefðu.

Auk Guðmundar á nafni hans Hannesson langmerkastan hlut í bókinni þar sem er "Húsagerð á Íslandi", saga frá elstu tíð fram á vora daga, og markar hún eigi all lítið spor í þekkingu vorri á þessum efnum, einnig í fornöld, hvað þá um nýja tímann. Þessi mikla saga fyllir meira en ¾ fyrra bindis. Í seinna bindið skrifa m. a. Matthías Þórðarson (málmsmíði), Þorkell Jóhannesson (járngerð, ullariðnaður), Guðbrandur Jónsson (ölgerð), Hallbjörn Halldórsson (prentlist), Inga Lárusdóttir (vefnaður, prjón og saumur), o. fl. o. fl. Bókinni fylgir ennfremur "Yfirlit yfir iðjustarfsemi á landinu árið 1941" eftir Klemens Tryggvason og Torfa Ásgeirsson og "Skrá um iðju og handiðnað á Íslandi í árslok 1942" eftir Sveinbjörn Jónsson. Gefa þessar skýrslur báðar hina gleggstu hugmynd um hinn nýja iðnað sem upp hefir sprottið á landinu á síðustu tveim-þrem áratugum. Er óhætt að segja að sagan sé í heild sinni hin ágætasta, bæði Iðnfélaginu og ritstjóra hennar til sóma.

Hálf-sjötugur gaf Guðmundur út *Mannfagnað* (1937), safn af tækifærisræðum eftir sig. Var það vel ráðið, því hann er með bestu ræðumönnum, er landið hefir átt, og er þó erfitt um samanburð, því að þetta er hið eina safn af tækifærisræðum, er prentað hefir verið. Er auðsætt af því, hvílíkt skarð það fyllir í bókmentunum. Bera ræðurnar Guðmundi hið besta vitni um andlegt kjarnsæi og fyndni eigi síður en lærdóm hans og hæg heimatök í hinu víðlenda ríki íslenskra bókmenta — einkum ljóðanna. Ekki mun eg fara í neinn eltingaleik við ræðurnar, því þær eru margar hver annari betri, en þó vil eg minna alla á að lesa ræðuna sem Guðmundur heldur yfir sjálfum sér sextugum, með því að skarpskygni hans á sjálfan sig er síst minni en er hann beitir henni við önnur viðfangsefni.

Sjötugur, gefur Guðmundur svo út *Huganir* (1943) sínar, safn af greinum frá fjórum tugum ára. "Þegar eg nú les þessar huganir í samfellu," segir hann í formála, "virðast mér þær raunar vera þættir í sömu viðleitni og að eg hafi altaf verið að klappa sama steininn." Enda er það mála sannast, að þó að viðfangsefni Guðmundar hafi nokkuð breyst á langri ævi, þá hefir viðhorf hans sjálfs og andleg reisn haldist óbreytt.

Hann er á sjötugsaldrinum eins bjartsýnn og hann var í æsku, eins fús á að treysta skynsemi sinni til

að glíma við hin dýpri rök eigi síður en dagleg fyrirbrigði eins og andlits farða ungu stúlknanna. Jafnfús virðist hann líka að trúa því, að það sem satt er og rétt, fagurt og gott hljóti að ganga með sigur af hólmi að lokum. Hann trúir því víst, að kvenhugsjón sú, er hann dregur úr djúpi fornaldarinnar, Áslaugareðlið, verði ríkara að lokum en hið ennþá eldra villimenskueðli konunnar, sem birtist í andlitsfarðanum. Og hver sem les lýsingu hans á Áslaugu á erfitt með að verjast því að trúa með honum.

Ef munurinn er nokkur, þá væri hann helst sá, að þar sem Guðmundur í eldri greinunum boðar fagnaðarerindi vísinda og mentunar, hetjudug og vinnugleði, í einu orði sagt: drengskap þeirra manna er vaskir eru og fara batnandi, þá glímir hann í hinum síðari greinum við enn dýpri rök í greinunum "Satt, fagurt og gott" (1936), "Trú og vísindi" (1936) og "Það sem af andanum er fætt" (1941), í þeirri von að honum takist að sjá hilla undir enn varanlegri verðmæti en annars eru augljós fyrir flestra manna sjónum.

En andlega fjörið, fyndnin og hugkvæmnin og ratvísin í íslenskum bókmentum að fornu og nýju eru ávalt sjálfum sér lík í ritum Guðmundar.

Fyndnari greinum en t. d. "Púkinn og fjósamaðurinn", eða "Þorskhausarnir og þjóðin" mun leitun á, en öllu gamni Guðmundar fylgir nokkur alvara.

Leitun mun einnig vera að slyngari greinum á íslenska tungu en greininni "Um 'akta'-skrift", enda hefir hún með réttu lengi verið talin ein af fullkomnustu greinum Guðmundar.

Hinsvegar hygg eg að Íslendingar eigi ekki völ á betri siðgæðisprédikun en greininni um "Drengskap", enda sýnir Guðmundur hvergi betur en í henni, hvernig Íslendingar liggja enn við sterka stjóra í fornöldinni. "Drengir heita vaskir menn ok batnandi" skrifar Snorri Sturluson, en Guðmundur bætir við: "Það er trú mín að í [þessum orðum] sé fólginn grundvöllur allrar siðfræði."

En þetta er líka eitthvert ágætasta dæmi þess, hvernig Guðmundur tekur stuttan texta úr hinum hófsömu fornritum vorum og leggur út af honum, eins og prestur út af biblíutexta, með heimfærslu upp á nútímann. Annað og erfiðara dæmi slíkrar texta-útleggingar er "Hugvekja", sem hefst á reglum Snorra um mannkenningar og endar í víðfeðmum tímabærum tillögum um viðhald hinnar íslensku þjóðar.

Þegar augum er rent yfir feril Guðmundar, þá er auðséð, að hann hefir sjálfur ávalt verið drengur hinn besti. Vaskur maður hefir hann verið eins og best verður á kosið, það sýnir eigi aðeins hið mikla daglega starf sem dreift liggur í greinunum, heldur einnig fyrirhyggja hans og sú andlega harðfylgni er til þess þarf að skila stórvirkjum fyrir ákveðinn tíma eins og *Íslendingum* á sextugs afmælinu, *Mannfagnaði,* er hann er hálfsjötugur, og *Hugunum,* þá er hann stendur á sjötugu. Batnandi hefir Guðmundur hinsvegar ekki farið, og það af þeirri einföldu ástæðu, að hann er þegar í upphaf-

inu góður. Upphaf hans var ekki ólíkt fæðingu Aþenu, sem hljóp albrynjuð úr höfði Seifs. Menn sem hljóta slíkt eðli í vöggugjöf eldast heldur ekki nema heilsan bili.

Af þessum ástæðum er það einlæg ósk mín Guðmundi til handa, að hann megi enn verða áttræður eða níræður karl, en halda þó fjöri sínu og andlegum vaskleik. Er það trúa mín að úr þeim belg, þótt skorpna næði nokkuð af elli, muni enn mörg skilin orð koma, sem Íslendingum er betra að hafa en missa.

Sálin

Eftir Guttorm J. Guttormsson

Hver mannssál er geimur af mána og sólu lýstur,
— Í manni er geimurinn sá ekki allur hýstur —
Því fleiri sem eru og meiri á manni gluggar,
Því meiri er ljósbirtan inni og færri skuggar.

Og þroskinn er fólginn í þessu: að lyfta upp blæjum,
Svo þurfi ekki ljósið að utan að vera á gægjum,
En komist það geti í herbergin öll óhindrað
Og hvarvetna, jafnvel í afkimum, lýst og tindrað.

Eg tala ekki um, ef að tylt er upp spegli á þilið,
Að tvöfalda dýrðina — ljósið og geislaspilið,
Og opnaðir gluggarnir allir að veita inn straumi
Af ilmlofti fersku, með lífssöngvaklið og glaumi.

Við vitum að fyrir sér veggirnir eiga að hrynja,
— Því veðrin á þekjunni hlífðarlaust einatt dynja —
Þá samlagast rúminu úti það rúm, sem var inni,
Og eilífi geimurinn verður ei stærri né minni.

— — —

Að alt, sem var hugsað og aðhafst og séð og lifað,
Og alt, sem var talað, á hljómkringlu standi skrifað,
Og hljómkringlan fari' undir norðljósa nál að snúast
Að náttúrulögum í geimnum — við því má búast.

—★—

Sighvatur

Eftir J. Magnús Bjarnason

Eg hefi oft tekið það fram í þessum þáttum af Íslendingum í Nýja-Skotlandi, að eg hafi verið vikadrengur í gullnámu austur við hafið sumarið 1880. Eg var þá 14 ára gamall. Eg hefi líka getið þess, að eg hafi haft fæði og húsnæði, þann tíma, hjá íslensku námupiltunum sex, sem unnu þar í námunni. Hús (eða *shanty*) þeirra stóð undir þéttum greniviðarrunni hátt í hlíðinni fyrir norðan námuþorpið og skamt frá þjóðveginum, sem lá yfir Elgsheiðar og austur að sjó. Nokkrum sinnum bar íslenska gesti þar að garði, og einn þeirra var einhleypur maður, rúmlega þrítugur að aldri, sem hét Sighvatur. Föðurnafn hans heyrði eg víst aldrei nefnt, en hann hafði tekið sér viðurnefnið Sutherland skömmu eftir að hann fluttist til Ameríku.

Eg man vel eftir því, þegar Sighvatur kom til okkar. Það var á laugardagskvöld, snemma í ágústmánuði (1880). Hann kom þá frá Nýfundnalandi, þar sem hann hafði verið í vinnu, í koparnámu, í þrjú eða fjögur ár. Hann var nú í þann veginn, að leggja af stað suður til Boston, en þangað var bróðir hans kominn fyrir rúmu ári. Sighvatur kom til okkar, til þess að kveðja íslensku námupiltana, sem hann þekti vel, og einn þeirra var náfrændi hans.

Sighvatur var tæplega meðal-maður að vexti, dökkhærður, snareygður og einarðlegur. Eg heyrði íslensku námupiltana segja það um hann, að hann væri duglegur og trúverðugur verkmaður, en nokkuð sérkennilegur í lund, og að hann sæti jafnan fast við sinn keip, þegar því væri að skifta. Þeir höfðu allir verið honum samferða frá Íslandi til Ontario, sumarið 1874, og fóru með honum austur að hafi, þá um haustið. En hann skildi við þá í Nýju-Brúnsvík, og fór þaðan næsta sumar til Halifax, Lockeport, og annara staða þar á ströndinni, og síðan til Nýfundnalands.

Sighvatur var hjá okkur frá því á laugardagskvöld og þangað til á mánudagsmorgun. Það var í eina skiftið, sem eg sá hann. Og eg veit mjög lítið um hann, þó að eg að vísu heyrði hans nokkrum sinnum getið eftir að hann fluttist til Bandaríkjanna. En eg man eftir smásögu einni, sem hann sagði íslensku námupiltunum, skömmu áður en hann kvaddi þá, og hún er á þessa leið:—

Á ferðastjái mínu hér um Atlantshafsströndina, sumarið 1875, fékk eg alt í einu af tómri tilviljun atvinnu hjá heildsölufélagi nokkru, sem átti þrjú stór vörugeymsluhús í allstórum hafnarbæ. Yfirmaður félagsins hét Milman. Hann var kominn á efra aldur, þegar eg kyntist honum. Hann þótti fremur vinnuharður og stirður í lund, en áreiðanlegur í viðskiftum. Strax vildi hann vita, hverrar þjóðar maður eg væri, því að hann heyrði, að eg átti erfitt með að mæla á enska tungu. Og þegar eg sagði honum að

eg væri Íslendingur, virtist mér hann eiga bágt með að trúa því.

"Íslendinga hefi eg aldrei á ævi minni augum litið," sagði hann, "og eg hefi því enga hugmynd um, hvernig útlits þeir eru; en Norðmenn, Svía og Dani hefi eg séð, og þér svipar til sumra þeirra. Þú ert, meira að segja, ekkert ólíkur sumum ungum mönnum, sem hingað hafa komið af Norður-Írlandi."

"Samt er eg Íslendingur," sagði eg, "og eg er fæddur og uppalinn á Íslandi."

"Sjálfsagt er það satt, fyrst þú staðhæfir það," sagði hann hálfkuldalega; "það væri líka næst kjánalegt, að þú kallaðir þig Íslending, ef þú værir það ekki."

Milman hafði hátt á þriðja tug manna í þjónustu sinni, og sumir þeirra voru búnir að vera þar í mörg ár, og eg gat ekki annað merkt, en að öllum líkaði vel að vinna þar og þætti laun sín viðunanleg. Eg var þar í næstum tvö ár, og allan þann tíma voru þar sömu mennirnir, að undanteknum vökumanninum. Sami vökumaður var þar sjaldan lengur en tvo til þrjá mánuði, af hvaða ástæðu sem það var. Vökumaðurinn, sem var þar, þegar eg kom þangað, var látinn fara eftir rúman mánuð, og hann kom þangað aldrei aftur. Næsti vökumaður var búinn að vera þar tæpa þrjá mánuði, þegar honum var vísað úr vistinni. Og hann kom aldrei á þær slóðir aftur. Eg heyrði engan minnast á það, af hverju að þessir menn voru látnir hætta vökumannsstarfinu; það var eins og engum þætti það undarlegt. En eg fékk þá hugmynd, að vökumannsstaðan við vöruhúsin hans Milmans væri í meira lagi vandasöm.

Með því að eg þóttist viss um, að eg mundi hafa stöðuga atvinnu við vöruhúsin um all-langan tíma, þá bygði eg mér dálítinn bjálka-kofa spölkorn fyrir austan vöruhúsin og skamt frá sjónum. Og fékk eg leyfi til þess hjá Milman, því að heildsölufélagið átti þar landspildu. Eg keypti mér litla stó, dálítið borð, tvo ódýra stóla og bedda. Og þarna bjó eg einn, og fann fljótt, að það var að stórum mun kostnaðarminna en að fá fæði og húsnæði á gistihúsi inni í bænum.

Svo var það einn dag, vorið 1877, að Milman mintist á það við mig, að sig langaði til, að eg tæki að mér vökumannsstarfið.

"Á morgun læt eg þann mann fara, sem haft hefir vökumannsstarfið á hendi, nú í tvo mánuði," sagði Milman; "hann er að vísu góður maður, en hann er ekki starfinu vaxinn. Þú hefir aftur á móti, að eg hygg, flesta þá kosti til að bera, sem vökumaður þarf að hafa. Eg vil að þú byrjir það starf annað kvöld, og ef þér fellur það vel, og félaginu líkar við þig, þá verður þú hér áfram, og laun þín verða hækkuð ofurlítið um næstu mánaðamót. Þú verður að vera hér við vöruhúsin frá því, að verkamennirnir hætta vinnu sinni á kvöldin og þangað til að þeir taka til starfa að morgni. En þú mátt fara heim til þín hverja nótt, um miðnættið, til þess að borða; en mundu það, að vera kominn hingað aftur innan eins klukkutíma. — Annað kvöld veiti eg þér nánar leiðbeiningar næturvarðarstarfinu viðvíkjandi."

Eg sagði Milman að eg skyldi

reyna að takast þetta starf á hendur, fyrst honum væri það áhugamál. En mér var það samt ekki ljúft, því að eg þóttist viss um, að hann mundi vísa mér burtu við enda mánaðarins.

Næsta kvöld tók eg við vökumannsstarfinu eftir að Milman hafði mjög rækilega sagt mér og sýnt mér, í hverju að starfið væri fólgið.

Svo kom dálítið atvik fyrir, sem mér verður lengi minnisstætt.

Það var eina nótt, í byrjun fjórðu vikunnar, sem eg var næturvörður, að eg fór, eins og eg var vanur að gjöra, heim í kofann minn um miðnættið, til þess að hita mér te og fá mér matarbita. Og þegar eg var búinn að hita te, láta brauð og síróp (*molasses*) á borðið, hella te í skál, og í þann veginn að setjast við borðið, heyrði eg að gengið var heim að kofanum, og að sá var mjög þungstígur, sem kominn var. Eg hætti við að setjast við borðið og beið þess, að drepið yrði á dyrnar. Og svo leið dálítil stund, að enginn drap á dyr. En alt í einu var hurðinni hrundið upp, og inn á gólfið gekk maður, hár og gildur, og staðnæmdist skamt frá borðinu. Hann var bersýnilega ekki eldri en hálf-þrítugur, og heldur fríður sýnum, en hann var að sjá dökkur og óhreinn í andliti, eins og hann hefði komið úr steinkola-vinnu, en hendur hans voru samt hreinar og hvítar. Hann var í gamalli úlpu, mjög síðri, hafði leiruga, slitna skó á fótum, og gráan hattkúf á höfði. Hann kastaði ekki kveðju á mig, og virtist í fyrstu ekki gefa mér neinar gætur. En hann færði sig nær borðinu og horfði á matinn, sem á því var, eins og hann langaði ákaft í hann. Eg varð fyrri til að taka til máls og sagði:

"Hver ertu? Hvaðan kemurðu? Og hvaða erindi áttu hingað?"

Hann hrökk við, leit til mín og svaraði:

"Eg er landshornamaður og kem úr öllum áttum eins og vindurinn. Eg kom að norðan í gær, að sunnan í morgun, og fer vestur innan fárra daga. En hingað kem eg til þess að reyna, hversu gestrisinn þú ert. Eg er glorhungraður. Og eg þigg fúslega og með þökkum allan greiða, sem sönn gestrisni býður mér."

"Sestu að borðinu," sagði eg, "og gjörðu þér gott af því, sem á því er."

Og áður en eg slepti síðasta orðinu, var hann sestur við borðið.

"Hvar er rjómi í te-ið?" sagði hann.

"Eg hefi aldrei rjóma í te," sagði eg.

"En hvar er sykurinn?"

"Eg kaupi aldrei sykur," sagði eg, "en eg læt síróp í te, og þarna á borðinu er kanna með sírópi í. Gjörðu svo vel!"

Hann lét tvær eða þrjár skeiðar af sírópi í te-skálina, hrærði það vel upp, og bragðaði á te-inu.

"Það er ekki svo afleitt á bragðið," sagði hann; "það má vel drekka það. En þú hefir gleymt að láta smjör á borðið."

"Eg kaupi aldrei smjör," sagði eg, "en í þess stað læt eg síróp á brauðið mitt."

Hann tók brauðsneið og lét síróp á hana.

Og þegar hann var búinn að borða þrjár vænar brauðsneiðar (en það var alt það brauð, sem á borðinu var), og þegar te-skálin var tóm, þá rétti hann

mér skálina og spurði mig, hvort ekki væri ögn eftir í te-könnunni.

"Te-kannan er tóm," sagði eg, "og eg hefi ekki tíma til að hita meira te, því að eg er vökumaður. Eftir tíu mínútur verð eg að vera kominn þangað, sem eg á að halda vörð. Eg vil nú biðja þig að fara. Og eg býð þér góða nótt!"

"Er langt til dags?" sagði gesturinn.

"Klukkan er bráðum *eitt* eftir miðnætti."

"Hlustaðu nú á það, sem eg ætla að segja þér," sagði hann. "Það er jafnan siður minn, að vaka um nætur og sofa um daga. Eg skal því vaka fyrir þig. Eg sé, að þú ert dauðsyfjaður. Legðu þig útaf á beddann þinn og sofnaðu. Segðu mér bara, hvar sá staður er, sem eg á að halda vörð fyrir þig, og eg skal svo koma og vekja þig, þegar roðar af degi. Með því móti get eg launað þér gestrisni þá, sem þú hefir sýnt mér. Viltu þiggja boð mitt?"

"Nei," sagði eg, "boð þitt get eg ekki þegið. Góða nótt!"

Eg slökti á lampanum og opnaði dyrnar. Við gengum báðir út úr kofanum. Eg lokaði svo dyrunum með lykli, bauð gestinum aftur góða nótt, og gekk yfir að vöruhúsunum. En gesturinn fór í aðra átt, og sagði ekki orð að skilnaði. Og þóttist eg vita, að eg hefði móðgað hann með því, að þiggja ekki boð hans.

Næstu nótt, um miðnættið, drakk eg te og borðaði brauð í góðu næði heima í kofanum mínum. En rétt sem eg ætlaði að slökkva á lampanum og leggja af stað til vöruhúsanna, var hurðinni hrundið upp, og það allhranalega, og inn í kofann gekk sami maðurinn og komið hafði til mín nóttina áður.

"Hvað er nú að?" spurði eg. "Ertu svangur, eða hvað?"

"Ónei," sagði hann, "eg er ekki svangur núna. Eg hitti gott fólk hér nærlendis í dag, sem veitti mér mat og drykk óbeðið, og vertinn á hótelinu við sjóinn rétti mér þetta, þegar eg kom þangað í kvöld." (Hann tók dálitla flösku upp úr úlpu-vasa sínum og sýndi mér). "Sko! Þetta er franskt koníak af bestu tegund. En eg bragða aldrei áfengt vín, og þess vegna vil eg biðja þig, að taka við flöskunni. Þú þarft einmitt hressingar við, og getur dreypt á þessu góða víni smátt og smátt, þegar svefninn ætlar að yfirbuga þig."

Og hann rétti flöskuna að mér.

"Nei, þakk!" sagði eg. "Það er um mig, eins og þig, að eg bragða aldrei áfengt vín."

"Það er nokkuð kynlegt!" sagði hann.

"Og eg skal segja þér meira," sagði eg, "og það er þetta: Þó að eg væri sólginn í áfengt vín og ætti pottflösku fulla af besta koníaki, þá mundi eg samt ekki, af góðum og gildum ástæðum, bragða einn einasta dropa af því í nótt."

"Skrítið nokkuð!" sagði gesturinn.

Eg leit á úrið mitt og sagði: "Nú verð eg að fara."

Eg slökti á lampanum og gekk út og gesturinn á eftir mér með flöskuna í hendinni.

"Ósköp liggur þér á!" sagði hann.

"Góða nótt!" sagði eg, þegar eg var búinn að loka kofanum. Og eg lagði af stað í áttina til vöruhúsanna.

En gesturinn var eftir við kofadyrnar og kallaði á eftir mér:

"Hvað er nú langt til dags?"

"Klukkan er bráðum *eitt* eftir miðnætti," sagði eg.

Hann sagði eitthvað, en eg heyrði ekki, hvað það var. Og eg var því mjög feginn, að sleppa frá honum.

Næstu nótt fór eg ekki heim í kofann minn, svo að eg yrði ekki fyrir heimsókn af flökkumanninum. En eg hafði með mér tvær sneiðar af brauði og te í glasi. — Þegar klukkan var tvö um nóttina, þurfti eg, að vanda, að fara inn í austasta vörugeymsluhúsið, til þess að opna þar vissa glugga og loka öðrum. Og þegar eg var að opna hliðardyr á húsinu, varð eg þess var, að stór maður stóð skamt frá mér. Og þó að mjög dimt væri úti, sá eg strax, að það var sami maðurinn, sem komið hafði til mín í kofann tvær undanfarandi nætur. Var nú ekki laust við, að það gripi mig dálítill geigur, því að mér datt í hug, að skeð gæti, að maður þessi værí alt annað — og verra — en blátt áfram umrenningur.

"Hver er þar?" sagði eg.

"Kunningi þinn," var svarað. Og maðurinn kom fast upp að dyrunum (á vöruhúsinu), sem eg var búinn að opna til hálfs.

"Hingað og ekki lengra!" sagði eg. "Eða hvað viltu?"

"Eg vil eyða þeim hluta, sem eftir er nætur, til þess að skeggræða við þig og stytta þér stundir, og á þann hátt launa þér gestrisni og vinsemd, sem þú hefir sýnt mér, umkomulitlum landshornamanninum."

"En þú verður nú að fara héðan undir eins," sagði eg í skipandi rómi; "því að eg fer hér inn í vöruhúsið og verð þar önnum kafinn þangað til að dagur ljómar."

"Eg fer með þér inn í húsið, hvort sem þú vilt eða ekki," sagði hann.

"Eg segi, að þú ferð ekki með neinu móti inn í þetta vörugeymsluhús!"

"Þú getur ekki varnað mér inngöngu," sagði hann. "Eg er stærri og sterkari en þú."

Um leið og hann sagði þetta, greip hann í mig nokkuð sterklega, og reyndi að ýta mér frá hurðinni, sem enn stóð í hálfa gátt. Eg tók á móti, þótt eg byggist við, að það hefði litla þýðingu, því að eg fann strax, að hann var jötunn að afli, og að eg var undur léttur í höndunum á honum. En um leið og hann sveiflaði mér frá dyrunum á vöruhúsinu, brá eg ósjálfrátt fæti fyrir hann, og varð það til þess, að hann datt og slepti tökum á mér um leið. Hann var nokkuð seinn til að rísa á fætur, og þóttist eg vita, að hann hefði meitt sig.

"Eg vona, að þú hafir ekki meitt þig mikið," sagði eg og hallaði aftur hurðinna á vöruhúsinu. "En mundu það, að þessi bylta var sjálfum þér að kenna. Stattu upp og farðu þína leið, og komdu hingað aldrei framar."

Hann stóð upp, en fór hægt að því, og horfði svo þegjandi á mig nokkur augnablik og sagði í lágum rómi:

"Segðu mér nokkuð: Er nú langt til dags?"

"Eg sé ekki á úrið mitt í þessu myrkri," sagði eg. "Og svo er eg ekki hér til þess, að tilkynna fólki, hvað nóttunni líður. Starf mitt er aðallega í því fólgið, að vaka hér um nætur og sjá til þess, að flakkarar og misyndismenn brjótist ekki inn í

þessi vörugeymsluhús. Farðu því undir eins í burtu héðan."

Eg sagði þetta með hálfum huga, því að eg er að eðlisfari kjarklítill og langt frá því, að vera hraustmenni; og eg þóttist vita, að þessi ungi, hrausti landshornamaður mundi þora við mig, hvar og hvenær sem væri. Hann hafði vafalaust afl á við þrjá menn á mínu reki.

"Fyrst þú ert svona innrættur," sagði hann lágt og seint, "þá er víst best, að við skiljum í þetta sinn."

"Já, og um aldur og ævi!" sagði eg.

Hann lagði af stað og fór hægt, og eg sá, að hann gekk í áttina til bæjarins.

Næstu nótt, um miðnættið, fór eg heim í kofann minn og drakk fulla skál af heitu te í góðu næði. Og eg varð ekki var við neinn á ferð þá nótt, hvorki við kofann né vöruhúsin. Það var aðfararnótt fimtudags, — svo liðu fjórar nætur, og alt var með kyrrum kjörum á þeim slóðum, sem eg fór um. En næsta mánudagsmorgun, þegar eg var að fara heim, og verkamennirnir voru að koma í vöruhúsin, gekk einn þeirra í veg fyrir mig og sagði mér, að Milman vildi finna mig að máli á skrifstofu sinni um klukkan níu fyrir hádegi.

Eg þóttist vita, að nú ætti að vísa mér úr vistinni.

Þegar klukkan var níu þenna morgun, gekk eg yfir í skrifstofu Milmans, sem var kippkorn frá vöruhúsunum. Þá hittist svo á, að Milman var ekki viðlátinn, var að tala við mann í næsta herbergi, en einn skrifstofuþjónanna sagði mér, að hann mundi koma innan örfárra mínútna, og bað mig að bíða, og vísaði mér til sætis.

Þá er eg var nýsestur, tók eg eftir því, að ungur maður, stór vexti og vel til fara, sat við lítið borð í einu horni skrifstofunnar og var að líta yfir nokkur skjöl, sem láu á borðinu fyrir framan hann. Mér varð hverft við, þegar eg gætti að honum, því að eg sá undir eins, að þetta var sami maðurinn, sem þrívegis hafði komið til mín um miðnætti og búinn eins og fátækur flakkari. Hann tók von bráðar eftir því, að mér var starsýnt á hann, og kinkaði hann til mín kolli. En eg lét sem eg tæki ekki eftir því. Alt í einu stóð hann upp, tók skjölin af borðinu og rétti þau að manni, sem sat við borð skamt frá mér. Og um leið og hann gekk fram hjá mér, laut hann að mér og sagði:

"Þú kannast við mig að líkindum. Eg hefi heimsótt þig fyrir víst þrisvar sinnum; og eg stend í þakkarskuld við þig fyrir góðar viðtökur."

"Það er hreinn óþarfi, að vera að þakka það," sagði eg.

Í því gekk hann að dyrunum, sneri sér við sem snöggvast, horfði á mig fáein augnablik, og fór út.

Eg vék mér að skrifstofuþjóni, sem sat nálægt mér, og spurði hann, hver hinn ungi maður væri, sem gengið hefði út.

"Hann er stjúpsonur herra Milmans," svaraði skrifstofuþjónninn, "og er nýkominn heim úr löngu ferðalagi um Norðurálfuna."

Skömmu síðar kom Milman inn í skrifstofuna, heilsaði mér hlýlega, og bað mig að ganga inn í næsta herbergi, því að hann ætlaði að tala þar við mig nokkur orð.

Svo gengum við inn í næsta herbergi, þar sem hann vanalega tók á móti viðskiftamönnum heildsölufélagsins.

"Nú ertu búinn að vera hér vökumaður í heilan mánuð," sagði Milman, þegar við vorum sestir; "og eg get sagt þér það, að eg vil að þú haldir þeim starfa áfram enn um hríð, og eg ætla að hækka laun þín um einn dollar og sjötíu og fimm cents á viku. Stjúpsonur minn álítur þig trúverðugan vökumann og mælir eindregið með því, að laun þín séu hækkuð."

"En eg get sagt þér nokkuð, herra Milman," sagði eg. "Á síðastliðnum tíu mínútum hefi eg komist að þeirri niðurstöðu, að það sé mér fyrir bestu, að hætta vökumannsstarfinu undir eins. Eg segi því embætti af mér á þessari stundu, og eg tek ekki við hærri launum fyrir vinnu mína síðastliðinn mánuð en þeim, sem þú lofaðir í fyrstu að greiða mér. Eg vona, að þú skiljir það, þó að mér veitist erfitt að koma orðum að því á ensku, að viðskifti okkar eru þegar á enda."

"Hvernig víkur þessu við?" sagði Milman og var bersýnilega alveg hissa. "Af hvaða ástæðu viltu fara úr þessari stöðu, einmitt þegar þér er hrósað fyrir árvekni og dugnað og þér er boðin launahækkun?"

"Stjúpsonur þinn veit orsökina," sagði eg.

"Það er ómögulegt, að hann viti orsökina til þess, að þú segir upp stöðu þinni," sagði Milman; "hann hefir gefið þér þann vitnisburð, að þú sért í alla staði hæfur til þess, að vera hér næturvörður: að þú sofir ekki (þegar þú átt að halda vörð), að þú bragðir ekki áfengi, og að þú leyfir engum að fara með þér inn í vöruhúsin um nætur."

"En hvernig gat hann vitað þetta?" spurði eg.

"Hann hafði sín ráð til að komast að því."

"Já, auðvitað," sagði eg; "en hann gjörði það á þann hátt, sem ekki átti við mig."

"Þú mátt ekki kippa þér upp við það, þó að hann beitti óvenjulegri aðferð til þess að komast að vökumannshæfileikum þínum og mannkostum," sagði Milman eftir stundarþögn. "Þú ert útlendingur — þú segist vera Íslendingur — og hér nærlendis er enginn, sem kannast við þig — enginn, sem nokkru sinni hefir kynst Íslending. Mér reið það á miklu, að vera viss um, að þú gætir leyst af hendi það verk, sem eg vildi fela þér á hendur. Stjúpsonur minn bauðst til að taka það að sér, að komast að einhverri niðurstöðu í því efni. Og hann er vel ánægður með árangurinn af þeirri tilraun."

"En hvað sem því líður," sagði eg, "þá er eg fastráðinn í því, að hætta við vökumannsstarfið og fara héðan alfarinn."

"Vel og gott!" sagði Milman; "eg vil ekki, að neinn sé vinnumaður minn á móti vilja sínum. En eitt skal eg segja þér, og það er þetta: að þú verður að vera hér ennþá vökumaður, að minsta kosti í hálfan mánuð, samkvæmt reglum okkar, svo að eg hafi tíma til að útvega nýjan vökumann."

"Eg heyri og hlýði," sagði eg, kvaddi Milman og gekk heim í kofann minn.

Eg hélt svo áfram að vera vöku-

maður enn í tvær vikur. Og þegar eg kom aftur á skrifstofu heildsölufélagsins, til þess að sækja kaup mitt og afhenda lykla og ljósker, þá spurði Milman mig á ný, hvort eg væri enn fastráðinn í því, að fara úr vistinni. Eg kvað það vera.

"Mér er það ekki ljúft, að sjá þig fara í burtu," sagði hann og tók í hönd mína, "en eg óska þess af heilum hug, að gæfan fylgi þér ávalt. Farðu vel!"

Nokkrum dögum síðar seldi eg bjálkakofann minn, stóna, beddann, borðið og stólana fyrir allgott verð. Og það var Milman, sem útvegaði mér kaupandann. — Ekki all-löngu þar á eftir fluttist eg til Nýfundnalands og fékk þar vinnu í koparnámu.

★ ★ ★

Þannig er saga sú, er eg heyrði Sighvat segja íslenskum námupiltum í Nýja-Skotlandi snemma í ágústmánuði 1880.

Eg oft þar dvel . . .

Eftir Jakobinu Johnson

Eg oft þar dvel sem eygló skær
á ævi liðna birtu slær.
Þar geymist alt sem orku krafði,
og alt sem mildi hrjóstrin vafði.
— Ef langar gest að líta inn,
þá ljómar glatt um salinn minn!

Á þessum hugans helgistað
eg hlýði á raddir víða að.
Eg sé í fjarlægð sögur gerast,
en söngvar mjúkt að eyrum berast
með tóna-sambönd næm og ný,
sem nema þrái eg framtíð í.

Mig heillar austræn undrasögn
um ókunn, dulræn goða mögn.
Mig seiðir gnoð með seglum þöndum
í suðræn höf að pálma ströndum;
þar óvænt skraut og ilmur býr,
svo opnast heimur stór og nýr.

En heyri eg Íslands hörpuslátt
þá hrífur gleðin ósjálfrátt!
Því ættfólk mitt á eyju kaldri
var útlært í þeim hvíta galdri,
að yrkja um háleit sjónarsvið,
þó sorg og hætta blasti við.

Eg læri margt af ljóðum þeim,
og landið þeirra nefni "heim".
— Sem loghreint blys á leiðum hálum
er lífsspekin í Hávamálum.
— En leiti sorg í salinn minn
eg sonar torrek Egils finn.

Eg sögnum geri sömu skil.
— Af sigurljóma birti til,
er farmenn beittu fleyi smáu,
því frelsis blik í vestri sáu.
— Ef hræðist eg og hika' í senn
mig hvetja fornir landnámsmenn!

Eg vinn þeim heit að hörfa ei,
þó hreki nokkur vona fley.
Og Íslands vöggugjafir geyma —
þess gæta lengst, sem best var "heima".
— Og langi gest að líta inn,
þá ljómi glatt um salinn minn!

—Á Ísl.daginn í Blaine, 1943.

Heimsskoðun forfeðra vorra

Eftir séra Valdimar J. Eylands

I.

Ein helsta frumheimild um háttalag og útlit forfeðra vorra er hinn rómverski sagnaritari Tacítus (f. nál. 54 e. Kr.). Á hans dögum höfðu Rómverjar lengi átt í höggi við hinar ýmsu þjóðir norður Evrópu, sem einu nafni voru nefndir *Germanar*. Er það næsta merkilegt, hversu góða sögu þessi forni annálaritari ber hinum frumstæðu þjóðum, sem hann þó hafði fulla ástæðu til að skoða sem skæða fjandmenn hins rómverska ríkis. Telur hann þá alla líka að ytra útliti, stóra, bláeygða menn með gult hár. "Annaðhvort reiði guðanna eða viska þeirra hefir fyrirmunað þeim að eignast gull og silfur", segir hann. "Þeir hafa hvorki skurðgoð né hof" segir hann ennfremur, "en tilbiðja guð sinn í helgum jarðföllum." Hann telur þá leita frétta um óorðna hluti með viðarsprekum, einvígum og hreyfingum helgra hesta. Sjálfstæðisandann telur hann svo ríkan hjá þessum mönnum, að þeir vilji ekki koma á samkomur á tilsettum tíma til þess að ekki líti svo út, að þeir fylgi þar ytra valdboði.

Engar heimildir eru til um það, hvenær hinir forn-germönsku og skandinavisku forfeður vorir skipulögðu heimsskoðun sína. Vafalaust er þar um langa framþróun að ræða, og efni hennar dregið að úr ýmsum áttum. Í heimsskoðun þeirra, en einkum þó í guðfræði þeirra og siðfræði kennir drjúgra áhrifa frá Persum, Grikkjum og Rómverjum, og einnig frá kristinni trú, sem var að ryðja sér til rúms í Norðurálfu um það leyti sem þessi fræði voru fyrst færð í letur. Eins og kunnugt er, eru Eddurnar íslensku, sem kendar eru við Sæmund og Snorra bestu heimildarritin í þessum efnum.

Lífsskoðun sú sem Eddurnar bera vott um er fjölgyðistrú. Einkum eru það tveir flokkar goða, ill og góð, sem þar eiga í stöðugri baráttu. Er þetta einskonar spegilmynd af hinum ytri aðstæðum sem menn áttu við að búa, þar sem sól og sumar eiga í stöðugu stríði við myrkur, vetrarríki, gróðurleysi, öldur hafs og brimgný. Baráttan er óumflýjanleg, manndáðin er hin mesta skylda, staðfesta í öllum erfiðleikum hið æðsta boðorð. Baráttan er um líf og dauða, frelsi og forlög, frívilja og nauðsyn, ilt og gott. Þeir á meðal guðanna, sem ráða ljósi og lífi, verða vinir fólksins, hinir, sem baka myrkur og mæðu, svarnir óvinir þess. Þannig er það ávalt með frumstæðum þjóðum. Í heitu löndunum, eins og t. d. Egyptalandi var Typhon, þrumuguðinn, erkifjandinn, en jötnarnir og hrímþursarnir á sama hátt skæðustu óvinir Skandinava. En af lífsskoðun manna skapast jafnan skoðunin á umhverfi þeirra, eða heimsskoðunin.

Á mynd þeirri sem hér fylgir (bls. 74) er tilraun gerð til að gera sér grein fyrir þessari fornu heimsmynd forfeðra vorra, eins og hún er sett fram í Völuspá, og Gylfaginning. Gylfi konungur gengur á fund Ása

til að fræðast um upphaf allra hluta. Vala, hinn mikli spásagnarandi, eða þrír jafnsnjallir þjónar hennar (Hár, Jafnhár og Þriðji) bera fram heimsmynd, sem fræðimenn telja sniðna eftir grískri fyrirmynd (Hesiod) en litaða af staðháttum og samtíð. Á morgni tilverunnar, áður en sjálfur Ýmir varð til, var hvorki til sandur né sær, himin né jörð, heldur aðeins autt svæði eitt mikið er nefndist "Ginnungagap." Að norðanverðu við gap þetta var Niflheimur, heimkynni ísa, þoku og snjóa, en að sunnan Múspellsheimur, þar sem ljósið og sólin áttu heima. Þar sem sunnanblærinn blés um hrímið, myndaðist gufa eða eimyrja, af henni spratt Ýmir, hinn mikli faðir hrímþursanna. Ýmir nærðist af mjólk kýrinnar Auðhumlu, en sjálf lifði hún af því að sleikja ísmolana sem féllu ofan í ginnungagap, og þannig varð Búri einnig til að kýrin sleikti hina söltu hrímsteina. Búri gat son er Borr hét, en hann varð faðir Óðins. Bræður Óðins voru Vili og Vé. Þegar Óðinn var fulltíða steypti hann forföður sínum Ými frá völdum, og settist sjálfur að stjórn. Síðan er jörðin mynduð úr líkama Ýmis, sjórinn úr blóði hans, fjöllin úr beinagrind hans, klettar og klöngur úr tönnum hans, himininn úr hauskúpu hans, og heili hans verður að skýjum loftsins. Fjórir dvergar mynda nú stoðir himinsins, eru það þeir Austri, Vestri, Norðri og Suðri. Tóku nú þeir Bors synir gneista þá sem kastast höfðu úr Múspellsheimi og mynduðu af þeim stjörnur loftsins yfir Ginnungagapi. Heimurinn fær nú nýtt nafn og nefnist *Miðgarður* vegna þess að hann er mitt á milli eld-lands og ís-lands. Til þess að vernda heiminn frá jötnum sem bjuggu í Niflheimi mynduðu nú Óðinn og bræður hans girðingu mikla úr augnahárum Ýmis. Er þeir félagar gengu um fjörur fundu þeir tvö rekatré. Úr trjám þessum sköpuðu þeir Ask og Emblu, Adam og Evu hinnar norrænu sköpunarsögu.

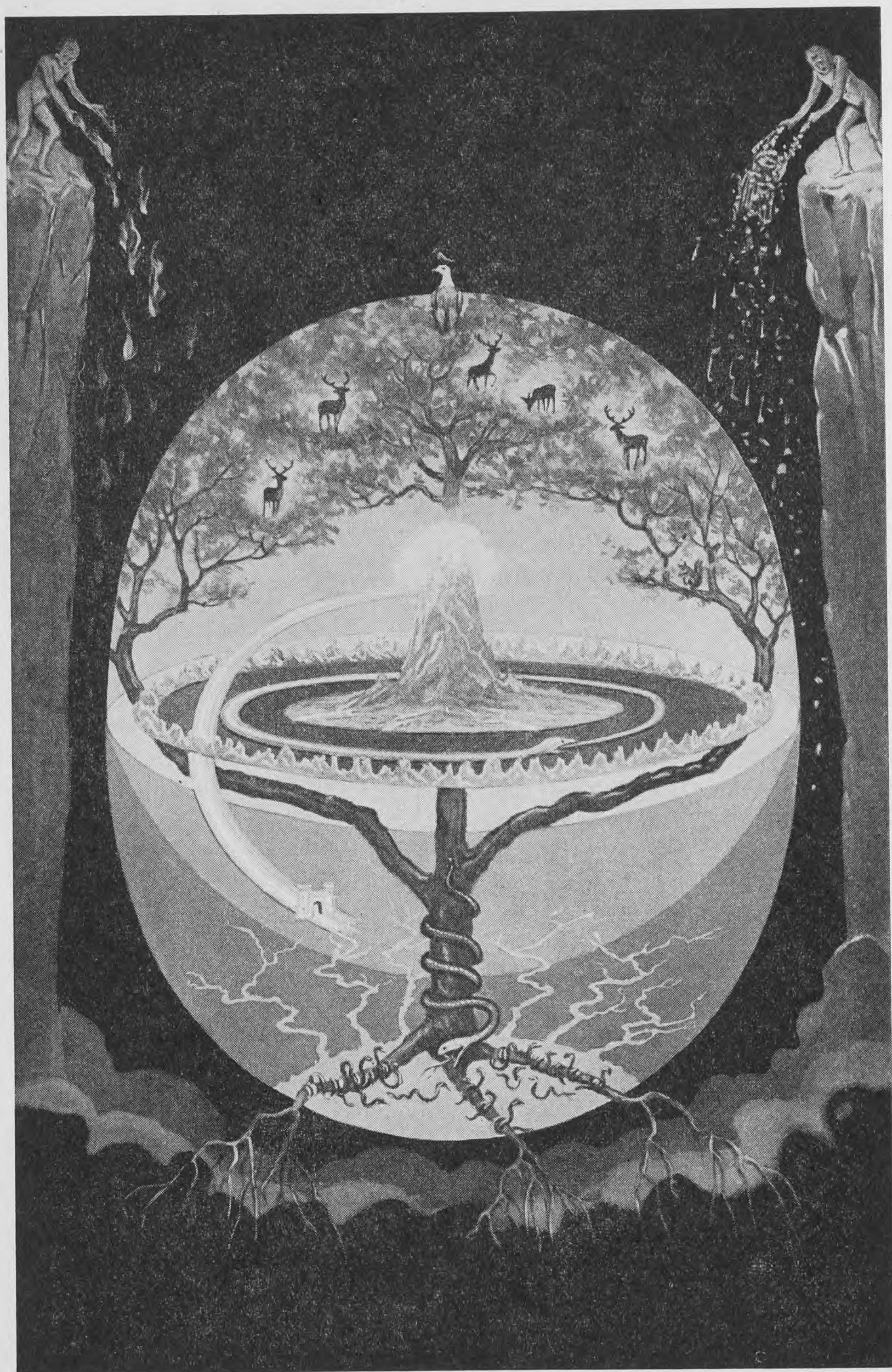
Þar sem áður var autt og tómt, Ginnungagap, stendur nú askurinn Yggdrasill, sem táknar lífið, tímann og örlögin. Askurinn er allra trjáa mestur og bestur. Þrjár rætur trésins halda því uppi, og standa afarbreitt. Tákna þær hver um sig afl andans, efnisins og undirheimanna. Ein þeirra er með ásum, önnur með hrímþursum, en sú þriðja stendur yfir Niflheimi. Ein þeirra dregur vökva sinn úr Urðarbrunni, önnur úr Mímisbrunni og sú þriðja úr Hvergelmi. Að rótum trésins falla einnig árnar Svöl, Gunnþrá, Fjörm, Fimbulþul, Slíður og Hríð. Samnafn þeirra allra er Elivágar, og renna þær allar í suður.

Ræturnar þrjár halda Yggdrasil uppi, en undir laufskrúði hans er Ásgarður, heimkynni goðanna, Óðins og hinna tólf ása. Þar stendur Valhöll heimkynni hinna hraustu sem féllu með sæmd í orustum, þar eru Álfheimar, þar er Breiðablik, heimkynni Baldurs hins góða; þar er Hliðskjálf, þaðan sem Óðinn getur litast um og séð hvað gerist um heim allan; þar eru Himinbjörg, bústaður hins sterka Þórs, og þar, "á sunnanverðum himinsenda, er sá salur sem er allra fegurstur og bjartari en sólin, er Gimli heitir; hann skal standa þá bæði himin og jörð hefir farist"

(Gylfag. 17). Í sjónum umhverfis jörðina er Miðgarðsormurinn, og bítur í sporð sér. Við ystu takmörk hafsins eru klettarnir myndaðir úr beinum Ýmis. Heimkynni goðanna er tengt undirheimum með brúnni Bifröst. Bifröst er regnboginn sjálfur, og sílogandi til að aftra frostum jötunheima. Niflheimar eru svo langt frá Ásgarði, að það tók Óðinn níu nætur á hinum áttfætta Sleipni að ná þangað. Versta vistarveran í Niflheimum er Náströnd. Þakið og dyrnar á heimkynni þessu eru þaktar hvæsandi höggormum sem spýta eitri. Í gegn um þetta verða meinsærismenn og morðingjar að vaða, og taka þannig út hegningu fyrir illverk sín. Efst í limi Yggdrasils situr örn einn mikill, en á milli augna honum er haukur sá er Veðurfölnir heitir, horfir hann hvössum augum á alt sem gerist á jörðu. Hið græna lauf trésins er beitiland hið besta fyrir Heiðrúni, geit Óðins, en hún veitir Ásum mjólk. Hreindýrin Dáin, Dvalinn, Duneyrr og Duraþrór, eru þar einnig á beit, og hunang drýpur af hornum þeirra ofan á jörðina. Íkornin, Ratatoskur, ímynd rógburðarins, er á sífeldum þönum milli arnarins efst í trénu og Níðhöggs, höggormsins sem vefur sig um rætur trésins, og leitast við að eyðileggja það. Ber hann stöðugt öfundarorð á milli þeirra. Níðhöggur er stöðugt að naga rætur lífstrésins; hefir hann sér til aðstoðar við það starf ótal slöngur og orma. Þeir vilja fella tréð, og ríki goðanna. Báðu megin við lífstréð eru þursar sem kasta eldi og ís ofan í Ginnungagap.

Fornmenn reyndu einnig að gera sér grein fyrir dægraskiftum, árstíðum og veðurfari; stóð það alt í sambandi við jötna. Narfi var jötunn er átti heima í Jötunheimum, hann átti dóttur sem Nótt hét, var hún svört sem hún átti kyn til. Með Delling þriðja manni sínum, sem var af ættum Ása átti hún son þann er Dagur hét, líktist hann föður sínum og var bjartur yfirlitum. Tók nú Óðinn Nótt og Dag son hennar, gaf þeim sína kerruna og sína tvo hesta hvoru og sendi þau upp á himinn. Var þeim falið að ríða á hverjum tveimur dægrum umhverfis jörðina. Nótt ríður Hrímfaxa, og á hverjum morgni vökvast jörðin af méldropum hans. Hestur sá er Dagur ríður heitir Skinfaxi, og um leið og hann hleypur lýsist jörðin og loftið af faxi hans. Vindar stafa af vængjataki Hræsvelgs, en hann er jötun, sem stendur á norðurenda himinsins. Svásúður, er hinn blíði og sællífi faðir sumars; andstæða hans og keppinautur er Vindsvalur. Er hann grimmur og harðbrjósta, og hefir veturinn skaplyndi hans. Sól og Máni eru börn Mundilfara. Sólin er kvenvera; keyrir hún tvo hesta um loftið er heita Árvakur og Alsviður. Undir bógum þeirra beggja eru tveir vindbelgir til að kæla þá. Sólin er á stöðugum flótta um loftið, og stafar hraði hennar af því. Úlfurinn Skoll eltir sólina og vill ná henni á vald sitt, en annar úlfur, Hati, hleypur á undan henni og vill ná í tunglið.

Snemma tóku menn eftir því, hversu gæfu lífsins er misskift og hamingjan hverful. Þetta stafar af verkum skapanornanna, en þær eru þrjár: Urður, Verðandi og Skuld.

ASKUR YGGDRASILS — LISTAMANNS HUGMYND

Þær hafa bústað sinn við brunn undir enda Bifrastar, og þar úthluta þær mönnum aldri og örlögum. Fleiri nornir koma einnig til greina í þessu sambandi, og sumar þeirra miður góðar. Góðar nornir skapa gæfu, en óhamingja stafar frá illum nornum.

Þannig var heimsskoðun forfeðra vorra í höfuðdráttum. Við þessa heimsskoðun bættist svo margbreytt goðafræði. Helstir goðanna voru Óðinn, Þórr, Týr, Heimdallur, Freyr, Njörður, Bragi, Baldur og Loki, og svo kvengoðin Frigg, Freyja, Sif og Iðunn. Hvert um sig höfðu þessi goð sína sérstöku eiginleika og sitt ákveðna hlutverk í stjórn heimsins og mannanna. Þetta er langt og flókið efni, og verður ekki rakið hér, enda er það kunnugt flestum Íslendingum þeim er þetta rit lesa.

Þess var getið hér að framan, að heimsskoðun þessi muni tæpast frumleg með forfeðrum vorum, en að þeir hafi tekið hugmyndir sínar víðsvegar að, vinsað úr þeim, aukið þær og lagað eftir staðháttum sínum. Er hér um sambland tveggja kenninga að ræða, sem alt fram á þennan dag er haldið fram á vettvangi trúar og vísinda. Er þar annarsvegar sköpunarsaga hinna ýmsu austurlandaþjóða, sem gerir ráð fyrir skapandi veru, er standi á bak við alla tilveruna, og hafi valdið upphafi hennar á vissum tíma. Ummæli eins og þau sem standa í sambandi við sköpun Ýmis, að hann hafi orðið til "með krafti þess er til sendi hitann" virðast benda á að fornmenn hafi hugsað sér einhverja vissa skapandi máttarveru. Hinsvegar kemur framþróunar kenning sú sem birtist í goðafræði Grikkja og Rómverja hér einnig í ljós. Ummælin um það, að hvernig hinar ýmsu vitundarverur hafi orðið til fyrir áhrif elds og ísa, þenslu og þoku, minna mjög á ýmsar tilgátur vísindanna um þetta efni.

Ýmislegt í heimsmynd forfeðra vorra, er þá einnig hliðstætt við goðafræði Hindúa. Í báðum trúarkerfunum eru hinir illu andar í fangelsum undirheima um hríð. Þeir brjótast út þaðan og berjast við guðina, vinna sigur á þeim, en farast um leið sjálfir. Bæði kerfin tala um hinn mikla eld, sem brýst út á jörðunni og eyðileggur alla hluti, og síðan um sköpun nýrrar jarðar þar sem réttlætið og friðurinn búa. Samkvæmt trú Hindúa og Persa safnast góðir menn saman eftir dauðan á "himmala." Þaðan er komið nafn Himalaya fjallanna í Mið-Asíu, en þar töldu menn heimkynni goða sinna. Þetta er sami verustaðurinn og Gimli forfeðra vorra, og "himinn" kristinna manna.

Þá er margt í heimsskoðun og einkum þó í goðafræði forfeðra vorra, sem bendir á kristin áhrif, enda er enginn efi á því að kristnin hafði mikil áhrif á Norðurlöndum löngu áður en hún var viðtekin formlega. Í upphafi var friður og farsæld á meðal goðanna. En Loki (Lucifer) kemur brátt til sögunnar. Hann er illur andi og friðarspillir. Hann veldur dauða Baldurs hins góða. Þá fer valdi goðanna að hnigna, og Ragnarökkur (heimsendir) færist nær. Alheimsófriður hefst. Allar góðar verur berjast með Óðni, sem heldur her sínum út frá Valhöll, en allir illir andar koma á móti þeim úr Niflheimi undir forystu Loka.

Baldur er sú góðvera sem helst má

bera saman við Krist, enda hefir hann af sumum fræðimönnum verið nefndur "hvíti Kristur." (Saussey: Religions Geschichte, II. Band, bls. 559). Snorri lýsir honum svo: "Hann er bestr ok hann lofa allir; hann er svá fagr álitum ok bjartr, at lýsir af honum. Hann er vitrastr ásanna og líknsamastr." Allir hlutir á jörðu grétu dauða hans, nema kerling ein sem nefndist Þökk, en hún var engin önnur en Loki sjálfur, erkióvinurinn í dulargervi. Eftir Ragnarök kemur Baldur aftur, og stofnar ríki sannleikans og friðarins á Gimli, þá

Munu ósánir
akrar vaxa;
böls mun alls batna
mun Baldur koma. . .
—*(Völuspá 61)*

II.

Vera má, að ýmsum nútíðarmanna þyki það, sem hér er skráð að framan, leiðinlegur lestur. Heimsmynd sú, sem hér er brugðið upp, er að vísu frumstæð og næsta barnaleg. En þegar betur er að gætt segir hún ýmislegt á táknmáli sínu, sem jafnvel þessi samtíð getur lært nokkuð af.

Ef heimsmynd þessi er skoðuð með nokkurri nákvæmni, og sú hugsun rakin, sem á bak við hana liggur, finst í henni vísir til ýmsra þeirra helstu vísindagreina sem hafa verið áhugamál hinna vitrustu á meðal mannanna, og enn eru fjarri því, að hafa náð fullkomnun. Einlæg sannleiksleit og glögg athyglisgáfa kemur hér fram í ríkum mæli. Hér sjáum vér stafrof *jarðfræðinnar.* Menn tóku eftir því að eigi þurfti lengra að grafa til vatns á fjöllum uppi, en í djúpum dölum. Jörðin fæddi öll kvikindi og eignaðist alt það er dó, þessvegna töldu þeir jörðina móður sína. Hér finnast einnig nokkur drög til *líffræði.* Dýrin og fuglarnir hafa sama eðli í ýmsum hlutum, þótt ólík séu þau að ytra hætti. Jafnlangt er til blóðs í höfði og fótum. Alt dýralífið og mannlífið, að því sem efnið snertir, er af sama stofni. Hér finst einnig vísir til *stjörnufræði.* Sólin og himintunglin eru hin sömu kynslóð eftir kynslóð, og breyta í engu háttum sínum. Tilraun er gjörð til að skýra þetta dásamlega náttúrufyrirbrigði. Eftir að æsir og menn koma til sögunnar kemur *siðfræðin* til greina. Baráttan milli illra og góðra höfuðskepna er endalaus, og barátta mannanna verður hliðstæð og sama eðlis. Drenglyndi og hreysti verða höfuðdygðir góðra manna, vald hins sterka ræður jafnan málalokum. Fláttskapur, hatur og rógburður valda gæfutjóni, og eru hin háskalegustu vopn. (Ratatoskur-Loki). En þótt stundum bregðist til beggja vona um útkomu ýmsra þátta hins endalausa stríðs, sigrar þó hið góða að lokum.

En á bak við alt kerfið og undir því hvílir guðfræðin. Hún er hér móðir vísindanna; án hennar verður ekkert skýrt eða skilið. Farast Snorra svo orð: "Svá kom at þeir (mennirnir) týndu Guðs nafni, ok víðast um veröldina fansk eigi sá maðr, er deili kynni á skapara sínum." Og aftur segir hann í sambandi við athuganir fornmanna á gangi himintunglanna: "Af þvílíkum hlutum grunaði þá at nokkur mundi vera stjórnari himin-

tunglanna, sá er stilla myndi gang þeirra at vilja sínum, ok myndi sá vera ríkr mjök ok máttugr." Fornmönnum var ljóst, að þeir höfðu ekki fundið sannleikann í þessum efnum, og að alt þetta, sem snerti sköpun jarðar og íbúa hennar, guði og goð, dverga og djöfla, var skáldskapur einn. Snorri segir: "En til þess at heldr mætti frá segja eða í minni festa, þá gáfu þeir nöfn með sjálfum sér öllum hlutum. . . En alla hluti skildu þeir jarðligri skilningu, því at þeim var ekki gefin andlig spekðin."

Hvernig er svo háttað heimsmynd vorri, niðja þessara manna, eftir þúsund ár? Vér höfum þegið í arf ávöxtinn af athyglisgáfu og rannsóknum kynslóðanna öld eftir öld. Vissulega eigum vér gleggri og sannari heimsmynd en þeir, og er það að vonum. Vísindagreinar þær, sem þeir lögðu vísirinn til, hafa tekið dásamlegum framförum. Þó vantar mikið á, að vér skiljum enn sigurverk sólkerfanna, eða þann undramátt sem felst í iðrum jarðar, eða í lofti og legi. Siðgæðishugmyndirnar hafa einnig skýrst og þroskast, en grundvallarlögmál hins sanna siðgæðis er enn hið sama. Hið illa og góða heyir enn baráttu sína, en hnefarétturinn er enn sá eini dómstóll, sem menn vilja lúta. Guðfræðin er enn harla sundurleit, og sjálfri sér ósamkvæm. Svo virðist að ýmsir kunni ekki nú, fremur en þá, "deili á skapara sínum" þrátt fyrir þúsund ára kristni. Að öllu athuguðu lítur það svo út, að vér stöndum ekki í slíkri órafjarlægð frá hinni frumstæðu heimsmynd forfeðra vorra, sem hið umliðna tímabil bendir til. Enn skiljum vér flesta hluti "jarðligri skilningu" og erum yfirleitt naumast aflögufærir af hinni andlegu speki.

Við Rauðá

Eftir Kristján Pálsson

Sterk og þögul, fóstran fárra ljóða,
Fellur hægt að vatnsins djúpu skál,
Fram um lendur löngu horfnra þjóða.
Liðinna tíða hreystiríka sál
Er sem rísi á fljótsins gullnu gárum
Gleymd, en bundin, þrungin harmi sárum,
Þegar máninn, svifinn suðurleiðir,
Sumarnætur álfagullið breiðir
Yfir græna bakka og breiðan ál.

Eikur fornar arma sterka rétta
Út á fljótsins blævi hreyfða rönd;
Laufi þöktu limi saman flétta
Leggja fram á djúpið skugga bönd,

Sem þær vildu úr dulardjúpi seiða
Dauðra svipi, og inn í skóginn leiða
Þá, sem áður birkibarkar kænum
Beittu fram úr skógarvíkum grænum
Stefndu að veiðum hug og traustri hönd.

Herská þjóð, sem hreysti og frelsi unni,
— Horfin nú í gleymsku og þagnar bönd —
Átti hér, en ekki verja kunni,
Allra gæða rík og fögur lönd,
Stjórnlaust frelsi og hyggjuþrotin hreysti
Hindurvitnum galdramanna treysti;
Skurðgoð lýðsins hlutlaus, hreykt á stalli
Hnigu sjálf að þegna sinna falli;
Tröðkuð, slegin tímans refsi hönd.

Hreystin ein ei falli firrir þjóðir.
Frelsi taumlaust skapar þrældóms bönd.
Þar, sem vitið ver ei feðra hlóðir,
Vonlaust stríð er háð um bú og lönd.
Geti enginn hafist hærra en fjöldinn
Hjátrú blind og skaðvæn þrífur völdin,
Goð og þjóðin sigrast ofurafli: —
Andi og viljinn ráða lífsins tafli;
Sveigja að verki sjálfa tímans hönd.

Frumskraut þitt er fjárráns hendi slegið
Feldir skógar, tvístrað söngva her,
Borgar rusl á bakka fegurð dregið,
Bylt í strauminn því sem verra er,
Tign þín lifir, aðeins fremst að ósi
Undir mánans sumarnætur ljósi.
Ljós og skuggar opna hulda heima,
Hug minn laða forna tíð að dreyma. —
Andinn mikli ræður ríkjum hér.

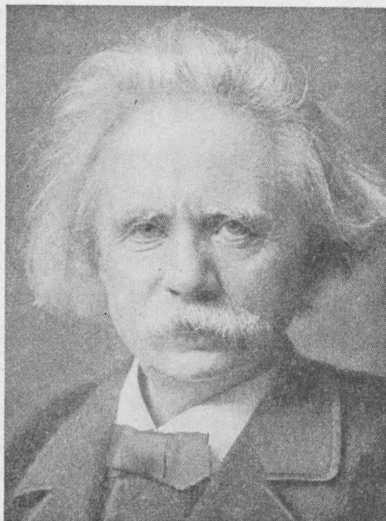

Edvard Grieg

1843 — 1943

Eftir Gísla Jónsson

Allar sannar menningarþjóðir eru minnugar á sína bestu menn. Þeir eru vitarnir, sem lýsa þeim á göngu sinni. Oft skeður það að vísu, að ekki er komið auga á þá fyr en þeir eru horfnir af sviðinu. En þeir halda áfram að lifa, og á einstökum tímamótum staldra menn við á vegferðinni og krjúpa í lotningu að kumblum þeirra.

Ef það er rétt, sem of hefir verið sagt, að hverja þjóð beri að meta og dæma eftir sínum ágætustu sonum og dætrum, þá standa frændur vorir, Norðmenn, þar framarlega í fylkingu. Og ef þjóðin hefði nú ekki verið í tröllahöndum, þá hefðu óefað farið fram hátíðahöld á síðastliðnu sumri um þvert og endilangt landið í minningu þess sonar, sem einna björtustum ljóma hefir orpið á listahiminn þjóðarinnar — og eiga þeir þar þó marga ljómandi stjörnu. Á eg þar við tónskáldið Edvard Grieg, sem átti hundrað ára fæðingarafmæli snemma sumarsins.

Vér minnumst þess oft, er "sál vor drakk af helgum hetjusögum" frá þeim tíma, er Noregur var glæsilegt konungsríki og íslensku skáldin glæsilegustu kapparnir við hirðir hinna ágætustu konunga. En svo breyttist það alt. Þjóðin sofnaði. Og verður ekki farið þar út í frekari söguleg atriði.

Einhversstaðar heyrði eg norska þjóðsögu um tvö tröll, sem sváfu í dimmum helli. Eftir alda svefn rumskaðist annað tröllið, ýtti við rekkjunaut sínum og sagði: "Það er að verða kalt hér inni." Eftir sjö ár rumskaðist hitt tröllið, sneri sér og svaraði: "Já, það er að verða kalt." Þessa sögu hafa Norðmenn stundum heimfært upp á sjálfa sig.

Vitanlega sofnaði þjóðin aldrei til fulls, því á meðan stjórn og yfirvöld voru bundin á klafa útlendra konunga, þróuðust ýms þjóðleg fræði og listir, svo sem sagnir, söngvar og dansar með viðeigandi stemmum og slögum.

En þegar þeir loksins rumskuðust fyrir alvöru í byrjun síðustu aldar, þá vissu þeir ekki fyr en "útver og sveit var iðandi af vöknuðum mönnum". Og er þjóðin verður þess vís, að Íslendingar höfðu skráð og varðveitt frá glötun fortíð þeirra, sögu og ljóð, þá rísa óðar upp menn, sem ekki aðeins fara um sópandi hendi og safna fjársjóðunum heima fyrir, eins

og t. d. Lindeman, er safnaði alþýðusöngvunum og dönsunum, heldur gerast sumir svo stórhuga, eins og Ívar Aasen, að reyna að sameina mállýskurnar norsku og mynda úr þeim heildarmál á fornnorrænum grundvelli í stað dönskunnar, sem lagt hafði landið undir sig.

Rís þá upp hinn glæsilegasti herskari nýrra ljóðskálda, með Welhaven og Wærgeland í broddi fylkingar. Ekki höfðu þeir óðar hafið upp röddina en upp skýtur tónskáldum, sem gefa kvæðum þeirra hina fegurstu umgjörð í söng. Helstur þeirra og ástsælastur var Halfdan Kjerulf. Lifði hann það að sjá mörg hin fegurstu ljóð Björnstjerne Björnsons og túlka þau í söng.

Svo þegar lengra líður fram á öldina, eru þeir Ibsen, Björnson, Vinje, Garborg, Kragh og fleiri ljóðskáld í almætti sínu, og jafnhliða þeim eru tónskáldin Selmer, Svendsen, Grieg, Sinding og margir aðrir, sem syngja inn í þjóðina öll þeirra ljúfustu ljóð í hinum glæsilegustu tónum, er óefað standa jafnfætis því besta, sem ort hefir verið á tungumáli söngsins. Er Grieg vafalaust þeirra mestur, — enda enginn, sem stendur honum á sporði í sönglagagerð, þegar Schubert einn er undan skilinn.

Edvard Hagerup Grieg fæddist í Björvin í Noregi 15. júní 1843. Hann var af skotsku kyni í föðurætt. Langafi hans kom ungur til Noregs og settist þar að, stundaði verslun og kvæntist norskri konu. Afi hans, Jón, átti einnig þarlenda stúlku og var ræðismaður Breta þar í borginni. Hans son, Alexander, faðir tónskáldsins, kvæntist söngfróðri stúlku, Gesine Hagerup að nafni. Hún var svo vel að sér í hljóðfæraslætti, að hún lék iðulega á opinberum samkomum. Úr þeirri ætt er talið að Edvard hafi erft hljómlistargáfuna. Hann kyntist því snemmendis verkum snillinganna, því Mozart og Weber voru uppáhalds tónskáld móður hans. Hún kendi honum ungum að leika á slaghörpu, og er sagt, að tólf ára hafi hann samið sitt fyrsta tónverk. Honum var leyft að taka það með sér á skólann og sýna það kennara sínum. En kennarinn togaði í hárlubbann á honum og skipaði honum að eyða ekki tímanum frá þarfara námi í slíka vitleysu.

Föður Edvards var heldur aldrei mikið gefið um þetta hljómlistarnám hans, jafnvel ekki eftir að hann hafði öðlast frægð í þeim efnum. En hann var vel mentaður maður og hafði að öðru leyti góð áhrif á son sinn. Einhverju sinni tók hann drenginn með sér í skemtiferð inn til fjalla, og varð hann þá svo hrifinn af hinni hrikalegu náttúrufegurð, fossum og fjöllum, hamrakleifum og jökulbungum, að hann var kominn á fremsta hlunn með að gerast listmálari.

Heimili þeirra hjóna virðist hafa staðið opið alskonar mentamönnum og listafólki. Þannig var, til dæmis, hinn heimsfrægi fiðluleikari Ole Bull vinur þeirra og heimagangur. Hann tók snemma eftir hinum óvenjulegu hæfileikum drengsins og lagði að foreldrum hans, að setja hann á hljómlistaskólann í Leipzig. Þau höfðu víst undirniðri komist að sömu

niðurstöðu, einkum móðir hans, og var hann því fljótlega sendur þangað.

Hann var þá drengur á sextánda eða sautjánda ári, og gekk inn í skólann fullur af glæsilegustu vonum og draumum æskumannsins. En hann varð mjög vonsvikinn, þegar hann varð þess vís, að kenslan var að mestu leyti innifalin í leiðinlegum tónfræðigátum og hljóðfæraæfingum, og gekk því námstíminn í fyrstu í dagdrauma og iðjuleysi. Um það bil var kensla sumra kennaranna þar talin óþarflega þur og andlaus, og hábundin hinum ströngustu lögum. Og það sem Grieg gramdist ekki síst var, að ekki var leyft að kenna neitt eftir sum heimsfrægustu tónskáld, eins og t. d. Chopin og Wagner. Jafnvel Schumann, sem þó hafði verið einn af stofnendum skólans, var að mestu leyti vanræktur. Reis síðar út af þessu hin beiskasta deila, og greri þar víst aldrei alveg um heilt, því skömmu eftir síðustu aldamót las sá, er þetta ritar, ritgjörð eftir gamla Reinecke — þá í hárri elli — sem var einn af aðal kennurum Griegs, og fór hann þar heldur niðrandi orðum um Grieg og verk hans, og vildi telja hann smærra tónskáld en Arthur Sullivan, Edward MacDowell og fleiri, sem stundað höfðu nám samtímis og síðar á öldinni við hljómlistarskóla í Evrópu.

Brátt snerist þó Grieg hugur, þegar hann sá ástundun sumra sambekkinga sinna, og stundaði hann nú námið af þvílíku ofurkappi, að heilsa hans bilaði. Fór móðir hans þá suður og tók hann heim með sér. En brátt skánaði honum samt svo, að hann hvarf til baka, lauk náminu og tók prófin með góðri einkunn. En heilsuna fékk hann aldrei aftur til fulls, og í fjörutíu ár lifði hann með einu starfandi lunga.

Eftir þetta æfði hann sig um skeið í tónsmíðum undir umsjón hins fræga tónskálds Niels Gade í Kaupmannahöfn. Skrifaði hann sönglög og annarskonar tónverk af kappi.

Þegar hann var tuttugu og eins árs gamall trúlofaðist hann frænku sinni, Nina Hagerup að nafni, sem var mjög vel að sér gjör og ágæt söngkona. En fjárhagurinn var svo þröngur, að þau gátu ekki giftst fyr en að þremur árum liðnum. Þau voru systkinabörn og mjög samrýnd. Er þar meðal annars talin ein aðal ástæðan fyrir því, að hugur hans hneigðist svo mjög að sönglögum, að hún hafði fagra og laðandi söngrödd. Enda er svo sagt, að enginn hafi sungið lög hans af meiri skilningi og samúð en hún. Hann skrifaði vini sínum svo á seinni árum, að öll sín bestu lög væru samin fyrir hana og hennar vegna, og að þau væru sínar instu tilfinningar, birtar í söng, sem sér væri jafn óeðlilegt að kefja, og ef hann hætti að anda.

Frá Danmörku fór Grieg heim til Noregs og bjó næstu átta ár í Osló. Hafði hann ofan af fyrir sér með kenslu, söngstjórn og organleik í kirkjum, jafnframt því sem hann reyndi af fremsta megni að menta þjóð sína í hljómlist. Fáir höfðu um það bil öðlast skilning á verkum hans, og er það jafnvel haft eftir þá tilvonandi tengdamóður hans, sem var fræg dönsk leikkona, "hann skrifar tónverk, sem enginn vill hlusta á."

Hinn fyrsti snillingur, sem tók eft-

ir og viðurkendi frumleika og snild Griegs, var hinn heimsfrægi tónlistarmaður Franz Liszt. Hann hafði rekið sig á eitthvað af verkum Griegs, og skrifaði honum bréf, sem hrósaði fegurð og frumleika þeirra. Endaði hann bréfið með þessum orðum "Haltu óhikað áfram — eg segi þér satt, þú hefir andagiftina — og *láttu þá ekki kúga þig!*"

Grieg sagði svo frá á síðari árum, að þessi hvöt hefði oft komið sér að góðu haldi, þegar vonbrigði og heilsuleysi hefðu steðjað að sér.

En af þessu bréfi stafaði fleira gott. Norska stjórnin veitti honum nægilegan ferðastyrk til þess að fara suður í Róm og heimsækja Liszt, sem þar átti þá heima. Og skömmu síðar (1874) var honum veittur nægilegur lífeyrir að þeirrar tíðar peningamati, svo að hann gæti hætt kenslu og gefið sig að tónlistar skáldskap einvörðungu. Var Noregur þar víst á undan flestum öðrum löndum í þeim efnum.

Flutti Grieg þá heim til Björgynar, og bjó þar og í nágrenninu til dauðadags. Síðustu tuttugu árin átti hann heima í vönduðum bústað um fimm mílur út úr borginni, sem hann nefndi að Tröllhaugum. Er sagt, að spjald hafi verið fest á girðinguna nálægt inngangiðum með þessari áletrun "Her boer Edvard Grieg, som önsker at leve i fred". Hafði þeim víst þótt nóg um hinn erindislausa, forvitna ferðamannastraum, sem keyrði úr öllu hófi á seinni tíð, og voru þau þó annáluð fyrir ljúfmensku og gestrisni.

Að Tröllhaugum og Lofthúsum, sunnan fjarðar í Björvin, skrifaði hann mestu kynstur af hinum ágætustu sönglögum, strengleikum og slaghörpulögum. Als er talið, að eftir hann liggi 135 einsöngvar, auk fjölda kórsöngva fyrir karla-, kvenna- og blandaðar raddir. Má þar með telja "Við klausturhliðið" fyrir einsöng og hópsöng kvenna með hljómsveit, "Bergljót", "Sigurður Jórsalafari" og "Landsýn" við leiki og kvæði eftir Björnson, ásamt tildrögum að söngleik (Opera) um Ólaf Tryggvason, er þeir báðir unnu að um tíma, en aldrei var fullgjörður. Fylgilögin við Pétur Gaut samdi hann fyrir beiðni Ibsens sjálfs. Eru þau sum sungin, önnur fyrir strokin, slegin, blásin, barin og knúð hljóðfæri.

Sama má segja um sónötur fyrir fiðlur og slaghörpu, auk fjölda smærri og stærri lýriskra laga og tónljóða fyrir slaghörpu. Honum hefir verið fundið það til foráttu, að hann hafi ekki ritað nein stór eða umfangsmikil tónverk, til dæmis hljómkviður (symphony) eða söngleiki (opera).

Mun því hafa valdið að miklu leyti heilsuleysi hans og svo hin sterka hneigð hans til lýriskra söngva, ennfremur ónógur lífeyrir, þegar fram í sótti og peningamat breyttist, sem leiddi af sér, að hann varð að fara víðsvegar um lönd Evrópu í samkomu erindum. Hann þótti framúrskarandi slaghörpuleikari, og túlkaði sín eigin tónverk öllum öðrum betur. Var aðgangur að samkomum hans jafnan uppseldur löngu fyrirfram. Hélt hann uppi þessum vana fram yfir sextugs aldur. Var hann þó alla ævi feiminn og kveið fyrir að leika á opinberum stöðum. Ástæðan, meðal annars, fyrir því að hann hélt áfram

samkomuhöldum, var sú, segir hann sjálfur "að því miður hefi eg ekki þá skapfestu, að geta neitað. Að koma fram fyrir almenning er mér eins ógeðfelt og hugsast getur. En samt, að hafa yfir og hlusta á mín eigin tónverk flutt á þann hátt, er best verður, er freisting sem eg get ekki staðist."

Hann var marg-boðinn og beðinn að koma vestur um haf, en þrátt fyrir glæsileg tilboð treystist hann ekki til að leggja á hafið, því auk hinnar ólæknandi brjóstveiki kvaldist hann ákaflega af sjóveiki. Hann sagði stundum í gamni, að ef Atlantshafið vildi ábyrgjast að halda sér í skefjum, þá kæmi hann ef til vildi vestur einhvern tíma, en það yrði að vera skrifleg ábyrgð.

Það sem mest þykir einkenna tónlist Griegs er hin innilega lýriska fegurð og jafnframt frumleiki í hugsun og framsetningu. Þýskur tónlistarýnir sagði einhverju sinni, að gallinn á Grieg væri sá, að hann hefði strandað í norsku fjörðunum og aldrei komist út úr þeim. Aðrir sjá í því höfuðkost. Við það, að vera strang-þjóðlegur, hafi hann orðið heimsborgari í tónlist. Sem samstæðu þess þurfi ekki annað en benda á Tchaikovsky, Dvorák, Liszt og marga fleiri — einkum þó Chopin — sem allir risu til heimsfrægðar á þjóðlegum tónlistar grundvelli.

Meðan Grieg gekk á tónlistarskólann og fyrst á eftir, skrifaði hann í anda þýskra höfunda. En ótrúlega snemma skildist honum það, að við það væri lítið unnið.

Fyrir þann tíma hafði þeim Kjerulf, Lindblad, Hartmann og Gade tekist að mynda einskonar norrænan skóla í hljómlist, sem var nokkurskonar miðlunartilslökun við þýska skólann.

Eins og áður var minst á, fór Ole Bull margsinnis inn um dali og fjörðu Noregs og hlustaði á og safnaði danslögum og söngvum, sem hann svo notaði í fiðuleiki sína. Áður höfðu Lindeman og aðrir safnað miklu, en af meiru var að má. Í þessum ferðum hafði Ole Bull Grieg stundum með sér. Grieg var þá að vísu of ungur til að gera sér fulla grein fyrir þýðingu þessara ferða, þótt þær óefað hafi að einhverju leyti sett mark sitt á sálarlíf hans. En á Hafnarárunum kyntist hann svo ungum samlanda sínum, er Rikard Nordraak hét. Hann söng og lék á hljóðfæri lög eftir sjálfan sig við kvæði Björnstjerne Björnsons, full af eldmóði og nýum þrótt. Segir Grieg svo sjálfur frá "Það var eins og hreistrið félli þá af augum mínum. Það var honum að þakka, að eg lærði að þekkja til fulls norsk alþýðulög og um leið eðli sjálfs míns. Við gerðum þá þegar samsæri á móti þessum veikgeðja Gade - Mendelsohn skóla á Norðurlöndum, og upp úr því reis hinn reglulegi norræni skóli í hljómlist."

En Nordraaks naut ekki lengi við. Hann dó á unga aldri frá nýbyrjuðu verki, og áður en hann hafði fullfengið sig.

En upp af þessu spratt svo sú trúvilla, að Grieg hefði eiginlega lítið gert sjálfur annað, en að raddsetja og færa til betri vegar norsk alþýðulög og dansa. Sannleikurinn er samt sá, að aðeins eitt af sönglögum hans er

bygt á þjóðlagi, en það er einsetuljóð Sólveigar í Petri Gaut. Játar Grieg það sjálfur, og dró heldur aldrei nein dul á það. Eg hefi borið bæði lögin saman, og verður ekki með sanni sagt, að það sem hann tók að láni muni miklu. Enda standa sönglög hans alþýðulögunum svo miklu ofar, að það þolir engan samanburð. En þótt söngvar og hljóðfæraslagir Griegs séu sungnir út úr sál hans sjálfs og frá engum teknir, þá er andi þeirra og hugblær samt þannig, að þeir hefðu trauðla getað orðið til annars staðar en í Noregi.

Eins og áður var bent á, mun það litlum vafa bundið, að ást hans á fögrum ljóðum átti sinn þátt í því, að hugur hans hneigðist svo mjög að lýriskri sönglagagerð, enda valdi hann sér ávalt fyrir tónyrkisefni hin ágætustu kvæði. Þarf aðeins að nefna, af mörgum, norsku skáldin Ibsen, Björnson, Vinje, Garborg og Kragh, og af þeim dönsku Andersen, Drachmann og Paulsen. Við þetta mætti bæta Göthe, Heine og fleiri Þjóðverjum. Eg get ekki stilt mig um að nafngreina örfá lög við kvæði sumra þessara skálda, sem öll eru ómenguð listaverk og hvert öðru fegurra.

Við kvæði Ibsens má nefna, auk laganna úr Pétri Gaut, Svaninn og Vatnsliljuna og vöggusönginn úr "Kongsemnerne".

Lögin við kvæði eftir Björnson eru mörg og erfitt að taka eitt öðru framar. Sem sýnishorn þeirra má benda á Morgunn, Leynd ást, Fyrsta mótið og Prinsessan.

Snemma á árum, þegar báðir voru ungir, fóru þeir Grieg og danska skáldið Holger Drachmann upp til selja í Noregi að sumarlagi. Þar kyntust þeir tveimur yndislegum stúlkubörnum, sem þeir svo gerðu ódauðlegar í ljóði og söng (Ragnhild og Ragna).

Árið 1880 gaf Grieg út safn af lögum, sem algengast eru kallaðir Vinje-söngvarnir. Eru þeir allir við kvæði eftir norska skáldið Asmund Olafson Vinje. Meðal þeirra eru Vormorgunn, Móðir mín og Á heimleið. Eru öll lögin í þeim flokki hvert öðru fegurra og frumlegra.

Skömmu fyrir aldamótin kom á prent kvæðaflokkur eftir Árna Garborg, sem í íslenskri þýðingu hefir verið nefndur Huliðsheimar. Grieg orti sönglög við átta kvæðin, og segir hann svo sjálfur frá í bréfi til vinar síns í Ameríku: "Viltu gjöra svo vel og láta enska þýðarann skilja, að kvæðin eru um skygna alþýðustúlku og því í þjóðsagna stíl. Þau eru öll með ósegjanlega hugfangandi fegurðarblæ og litbrigðum. Það getur ekki hjá því farið, að þín glöggva eftirtekt skynji, að þessi lög eru ólík öllum mínum fyrri lögum. . ." Sum þessi lög eru með því allra besta, sem Grieg skrifaði, t. d. Hún var fögur og björt á brá og Stefnumótið.

Meðal dönsku skáldanna kaus hann sér oftast H. C. Andersen, ævintýra-skáldið fræga, sem einnig var hið innilegasta ljóðskáld. Er víst ekkert af lögum Griegs oftar sungið en *Jeg elsker dig*, sem Grieg játaði sjálfur að hefði verið ástarjátning sín til frænku sinnar, Nina Hagerup, sem hann kvæntist síðar.

Svona mætti lengi halda áfram, en öllu verður að setja einhver takmörk.

Enda líkar það tíðum einum betur, sem öðrum þóknast ver.

Í heild sinni má segja um sönglög Griegs, að yfirgnæfandi fjöldi þeirra beri á sér þunglyndisblæ. En innan um er þó vorblær og blóma-angan og svo innilegur fögnuður, að þau verma menn inn að hjartarótum, og þrátt fyrir ævilangt heilsuleysi og veika líkamsburði eru tónverk hans heilbrigð í anda, og verða því aldrei að veikgeðja raunavæli eða kveinstöfum. En þótt þau séu hrein og fögur, og oft björt, þá eru þau, sum hver, svo óvenjuleg, að oft getur það tekið allmikla fyrirhöfn að komast inn að insta kjarna þeirra, þegar og þar við bætist, að raddaskipan, tónasambönd og tónstigaskifti eru oft svo hraðfara og óvænt, að erfitt er einatt að átta sig á þeim. En þegar skilningurinn er fenginn, þá breiðist heildin út eins og litauðugt málverk eða eins og litrófið í kristallinum. Stundum leikur hann á kostum, einkum í dönsunum og tröllasláttunum. Kennir þar tryllingsins og hrottabragsins, sem þykir einkenna suma norsku alþýðusöngvana og þjóðdansana.

Merkur fiðluleikari, sem lék með Grieg einhverju sinni á samkomum víðsvegar um Evrópu, skrifar vini sínum síðar "Verk hans eru full af tilfinningahita og skáldlegri fegurð. Því oftar sem eg leik þau, því dýrmætari verða þau mér. Eg finn altaf nýja fegurð og hreinleika. En fáir vita hvernig á að gjöra þeim rétt skil. Til þess verður maður að þekkja hann sjálfan, hið tignarlega föðurland hans og hið norska skapferli". Margir listamenn hafa vitanlega komist inn að hjartarótum tónverka hans, en að sjálfs hans frásögn, skömmu áður en hann dó, var það ungur Ástralíumaður, sem lék þau af mestri snild og skilningi. Mun þar átt við hinn ágæta slaghörpuleikara Percy Grainger, sem flest sönghneigt fólk hér kannast við. Lagði hann sig fyrir eina tíð eftir íslenskunámi og skrifaði ágæta ritgjörð fyrir þetta tímarit fyr á árum.

Síðustu tvö ár ævinnar var Grieg svo farinn að heilsu, að hann skrifaði nálega ekkert. Annaðist kona hans hann með hinni mestu ástúð og umhyggju. Enda hafði einkasambúð þeirra verið mjög innileg og hamingjusöm. Þau áttu eina dóttur, sem dó í æsku, og hörmuðu þau hana mjög alla ævi.

Grieg lifði alla ævi, að kalla mátti, í friði og sátt við umheiminn, elskaður af þjóð sinni og virtur af öllum, sem kyntust honum eða listaverkum hans. Brá aðeins tvisvar útaf lítillega. Var hið fyrra deilan, er hann lenti í útaf hljómlistaskólanum í Leipzig, og ber víst flestum saman um það nú, að hann hafi séð þar lengra en hinir afturhaldssömu kennarar hans. Hitt atvikið skeði löngu seinna, er hann neitaði að hafa samkomu í París, þegar Dreyfus-málið stóð hæst á baugi. Þegar hann svo kom þangað nokkru síðar, reyndu nokkrir menn, sem tóku upp þykkjuna fyrir frönsku herstjórnina, að sprengja hljómlistarmót hans upp og hrópa hann niður. En troðfult hús áheyrenda tók völdin í sínar hendur og gaf svo yfirgnæfandi lof og lófatak, að öll mótspyrna varð að engu. Var hann gerður meðlimur í "Légion de Honeur", sem talinn er víst hinn

æðsti heiður, er franska þjóðin getur veitt.

Grieg andaðist í Björgvin 4. september 1907 eftir viku sjúkrahússlegu — þá rúmra 64 ára gamall. Var líkami hans brendur á báli í aprílmánuði vorið eftir, og greftrunarlag það, er hann kvað yfir vini sínum, Nordraak, leikið meðan líkfylgdin barst um stræti borgarinnar. Borgin var öll tjölduð svörtu, og voru allir skólar, verksmiðjur og búðir lokaðar þann dag. Er talið, að yfir fjörutíu þúsund manns hafi tekið þátt í athöfninni. Jarðarförin fór fram með umsjón ríkisins og á ríkisins kostnað.

Frá Tröllhaugum blasir við höfði, er skerst út í fjörðinn, og rís standbergið beint upp úr sjónum. Utan í bjarginu er lítill hellir, sem ekki verður komist að á landi. Inn í þennan helli var skrínið með ösku Griegs lagt. Síðan var múrað fyrir hellismunnann, og marmaratafla með látlausri grafskrift á fest í múrsteypuna, sem bendir á hinsta hvílurúm hans um ókomnar aldir.

Í stormtryldum vetrarbyljum stígur Ægir hrikadans við hamraveggina með tröllum og óvættum Péturs Gauts. En á síðkvelda sumarnóttum óma þar fyrir hellisdyrum vöggusöngvar Ægisdætra í kvöldkyrðinni samræmdar fiðlustreng fjallgolunnar — hinar norrænu náttúruraddir, er Grieg elskaði og skildi og túlkaði öllum öðrum betur.

Þrjár stakar vísur

VONIN

Vonin kannske veldur því,
að viskan stundum tapar.
En þegar rauna þéttast ský
þó er oftast gripið í
þetta vopn, sem vanmátturinn skapar.

VÍSA EFTIR IBSEN

Að lifa — er látlaus hreða
við lægstu hvatir og gróm.
Að yrkja — það er að kveða
yfir sér Stóradóm.

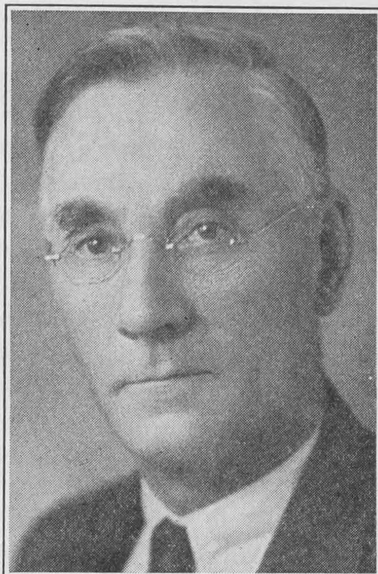
HRINGHENDA

Skuggatjöld um fell og fit
fegurð völdum rýja.
Mánans köldu geislaglit
glampa á földum skýja.

G.

Séra Guðmundur Árnason

Fáein minningarorð.

Þegar góðir menn og mikilhæfir flytja yfir elfuna miklu, verður um stund hljóðara í mannheimum. Einkum finst mönnum skarðið stórt og vandfylt, ef um merkisbera starfs eða hugsjóna er að ræða. Hjá áframhaldandi lifandi þjóð í heimalandi sínu gætir þess þó ekki eins tilfinnanlega, því á vissan hátt má þá segja, að maður komi í manns stað — einhver verði ávalt til þess, að taka upp merki þess er féll frá. Í sérstarfi voru, Vestur-Íslendinga, er nokkuð öðru máli að gegna. Börn vor eru ekki ávalt reiðubúin til að taka við af oss. Þeirra verksvið er annað, og þeirra andlegu straumar renna oftast í aðra farvegi. En þótt vér, eldri kynslóðin, séum vitanlega eins góðir borgar þessa lands, þá verða Ísland og íslenskar bókmentir þó ávalt það Helgafell, sem vér æskjum eftir að lifa við og deyja inn í, fyr eða síðar.

Vér gerum oss oft og tíðum ekki grein fyrir því fyr en eftir á, hversu snaran þátt í lífi voru vissir ágætismenn hafa undið. Því var það á síðasta Þjóðræknisþingi, að alla setti hljóða og eins var og skugga brygði yfir þingsalinn, er sú frétt barst þangað, að séra Guðmundur Árnason væri nýlátinn. Hann hafði verið svo innofinn störfum þess þings og lífi fjölda Íslendinga, að erfitt var að sætta sig við þá hugsun, að hann væri alfarinn og hans ætti aldrei að njóta við framar.

★

Í byrjun þessarar aldar var fáment tiltölulega í Vesturlandi Canada og Winnipeg lítil borg hér á árbökkunum. En þá opnaði stjórn landsins fyrir alvöru flóðgáttir innflytjenda straumsins. Fólkið þusti að úr öllum áttum, og þar á meðal nýir stórhópar frá Íslandi. Þá var vorhugur í lofti. Winnipeg tók til að breiða sig út yfir sléttuna. Allir, sem vetlingi gátu valdið, fóru að byggja hús — fyrir sjálfa sig, fyrir aðra og með öðrum. Hvirfingu nýrra húsa fylgir vorhugur, nýtt líf, nýjar lífsvonir, ný starfssvið.

Guðmundur Árnason kom hingað vestur um það leyti — þá unglingur um tvítugt (f. 1880). Hann var einn af þeim mörgu, sem tók sér í hönd hamar og sög, lávita og réttiskeið, og fór að vinna að húsasmíðum.

En hann var ekki lengi ánægður með það. Honum fanst hann þurfa að reisa hærra sitt eigið andlega

musteri. Og því varð það, að hann fór á prestaskólann í Meadville haustið 1904. Áður hafði hann fengið góða undirstöðu mentun á Íslandi, og var snemma vel að sér í bókmentum þjóðar sinnar. Þegar hann útskrifaðist af prestaskólanum með lofsverðum vitnisburði, fékk hann hin svonefndu Cruft námsverðlaun til framhaldsnáms í heimspeki og öðrum fræðum við háskóla í Þýskalandi. Haustið 1909 kom hann svo aftur til Winnipeg og tók við kirkju Unitara hér í bænum.

Frá þeim tíma og til æviloka var séra Guðmundur ýmist prestur eða kennari hér í fylkinu, og í rauninni altaf hvorttveggja í senn, því ræður hans voru ávalt fræðandi og tíðum líkari háskólafyrirlestrum en venjulegum kirkjuræðum. En á hinn bóginn var hann jafnan reiðubúinn að hjálpa og leiðbeina þeim, er til hans leituðu, sem er einn hinn þýðingarmesti og affarasælasti þáttur í verki hvers prests. Hélt hann þannig áfram því starfi, er hann byrjaði á: *að byggja*, byggja andleg heimili sjálfum sér og öðrum, og dytta að þeim, sem fyrir voru.

Séra Guðmundur var sístarfandi og sískrifandi. Er það ekkert smáræðisverk, sem eftir hann liggur í ræðum og ritum — prentað og óprentað. Hann var um all-langt skeið ritstjóri Heimis, og birti þar bæði þýtt og frumsamið mál, fyrirlestra, ræður, sögur, leiki og ýmiskonar fræðikafla. Í þessu tímariti eru einnig eftir hann nokkrar ritgjörðir; og í íslensku vikublöðunum mestu kynstur alskonar greina og fyrirlestra alvarlegs og gamansams efnis — það síðarnefnda einkum undir gervinafni. Öll ritverk hans báru hin sömu einkenni: skýra hugsun, rökrétta framsetningu og ljóst málfæri, prúðmensku og öll einkenni sannmentaðs manns.

Séra Guðmundur var einn af aðal stofnendum Þjóðræknisfélagsins, — vann með alúð í undirbúningsnefndinni, — og ávalt eftir það var hann einlægur styrktarmaður þess og velunnari. Hann sat víst á flestum Þjóðræknisþingum, og var þar jafnan mundangurinn, sem hélt við hófi, þegar í óefni ætlaði að slást. Hann vann í fleiri þingnefndum, en flestir aðrir — og auk þess í milliþinganefndum. Hann átti víst oft kost á sæti í stjórnarnefnd félagsins, en mun hafa talið sér óhægt um vik með fundarsóknir, þar sem hann átti jafnan heimili utan bæjar.

Þeir, er best þektu séra Guðmund, segja að hann hafi verið skapmaður mikill að eðlisfari, en svo vel hafði hann tamið lund sína, að sjaldan eða aldrei misti hann jafnvægið. Hann var alvörumaður mikill og fastur fyrir um öll áhugamál sín. Við fyrstu kynningu virtist hann fálátur og þur á manninn, en brátt kom þó alúðin í ljós, og hin óvenjulega skarpa kímnisgáfa, enda hittu fleygar hans vel í mark, þegar svo bar undir; og ekki gat skemtilegri mann á samkomum og gleðimótum en hann.

Hann var kvæntur ágætiskonu, og var heimili þeirra annálað fyrir gestrisni og hjálpfýsi, og bar mjög merki listrænis húsfreyjunnar. Þau eignuðust þrjú börn, mannvænleg, vel mentuð og að öllu hið besta að sér gjör.

Séra Guðmundur Árnason andaðist

að heimili sínu á Lundar þann 24. febrúar 1943, eftir langvarandi veikindi, þá hátt á sextugasta og þriðja ári. Við hina fjölmennu jarðarför, er fór fram frá Sambandskirkjunni í Winnipeg, var vara-forseti Þjóðræknisfélagsins, séra Valdimar J. Eylands, og talaði fyrir hönd þess. Leyfi eg mér að birta smákafla úr hinna ágætu ræðu hans, sem var eins og töluð út úr hjarta áheyrenda hans. Hann segir meðal annars:

". . . Var oss öllum ljóst, að við burtför hans hefðum vér mist ötulan og einlægan starfsmann, og að einum færra væri nú þeirra Íslendinga, sem með elju og alúð leggja sig fram til að varðveita á vorum slóðum hina dýrmætu arfleifð feðra vorra, eins og hún birtist í sögu þeirra og tungu", og ennfremur: "Þar sem úr vandamálum þurfti að greiða á þingum, var hann ávalt tillögugóður, réttsýnn og sanngjarn í garð allra manna. Dómgreind hans var glögg og framlög hans til mála ávalt hógvær, en bygð á traustum rökum. Hann var samvinnuþýður maður og skapaði sér ótvírætt traust samnefndarmanna sinna og þingmanna yfirleitt."

Um ritstörf hans segir hann meðal annars:

"Hann verður vafalaust talinn einn meðal hinna ritfærustu manna á meðal Íslendinga þeirra, sem alið hafa aldur sinn hér vestan hafs. Frá penna hans eru þá líka komnar fjölmargar fróðlegar ritgjörðir sem birst hafa á ýmsum árum í Tímariti félagsins. Í þeim ritgjörðum hefir hann, að því sem Þjóðræknisfélagið snertir, reist sér þann minnisvarða sem rithöfundur og fræðimaður, sem lengi mun forða minningu hans frá gleymsku." Og þetta úr niðurlaginu:

"Séra Guðmundur kom mér ávalt fyrir sjónir sem einlægur maður, hreinn og heilsteyptur í lund og vel mentaður. En það er jafnan einkenni mentaðra manna, að vera hógværir í anda, og reyna ekki að troða sjálfum sér eða skoðunum sínum upp á aðra menn, sem sjálfir eiga sannfæringu . ." "Hið tvíþætta samband mun haldast við í minningunni um hinn látna samferðamann og starfsbróður: Hann var góður Íslendingur; hann var mentað prúðmenni."

Þessi fáu orð eru skrifuð í þakklátri minningu um brottkallaðan samverkamann, en eigi ætluð sem ævisaga. Hún verður skrifuð af öðrum, og birt á öðrum stað, áður en langt um líður.

G. J.

Á Frónsmóti

—febrúar, 1943—

Eftir Þorstein Þ. Þorsteinsson

I.

Yfir veröld steyptist ragnarökkur,
rauðir logar stefndu í hverja gátt.
Hugar-sólu huldi dimmur mökkur,
héraðsbrestir drundu úr hverri átt.
Óttalaus var engin sál í heimi
úlfur þegar hvopti sundur sló.
Laus út fjötrum Loki var á sveimi,
lengsti snákur jarðar eitri spjó.

Heimur enn sem hrísla í stormi skelfur,
hrynja borgir, löndin sundur tætt.
Yfir bakka blóðsins flæðir elfur,
beggja megin stendur fólkið hrætt.
Vegfarendur himins, hafs og jarðar
helveg ganga þegar varir minst;
upp við hnjúka, út á ströndum fjarðar,
enginn sannur griðastaður finst.

"Ei skal höggva!" hrópa Snorrar allir.
"Höggva skal!" er blinda valdsins svar;
þess, er reisti þjóðar drambi hallir,
þjóðarlesti óf í stjórnarfar;
þess, er skifti heimi í herra og þræla,
höfuð-þjóð og réttdræpt sláturfé;
þess, er dýpst í ánauð alt vill bæla,
alla festa á sama gálgatré.

Vanhelg ás-trú verður þess í munni,
Völsungum það gerir jafnvel skömm.
Stjórnarvald, sem stigamensku unni
standa mun um aldir þjóðar vömm.

Þúsund ára víking ráns og refja,
réttinn vopna, böðuls stjórn um lönd,
þjóðar drambsins vástjórn hugðist vefja
veröld um og kreppa alla í bönd.

II.

Roðar fyrir sigursól, á fjöllum,
sambandsmanna, þessi árslok við.
Björninn mikli í Austurvegi öllum,
undir hrammi molar fjenda lið
fyrir sunnan forna landið Bjarma,
fellir óvin Svarta hafið við.
Garðaveldi heimtar bætur harma
heima í Berlín fyrr en setur grið.

Breska leó, ameríski ari
ítalskt lið í suðurheimi slá.
Mússólíni og miðaldanna skari
má sín rómversk handtök ónýtt sjá.
Hann, sem eitri blés á Blálendinga,
bölvun leiddi yfir kraminn Spán,
yfir má sér bráðum sjálfur syngja
—sökkva í jörð með dýpstu og mestu smán.

Syðst frá Krít til nyrstu Noregs tanga
Níðhöggs-sinnar löndum rændu og fé;
þjóðrembingsins hakakrossar hanga
helg þars áður stóðu þjóða vé.
Alaska og Ástralíu milli
Ameríka berst við grimma þjóð:
skáeygt fólk með skálkabragða snilli,
skolgult lið, sem þyrstir mjög í blóð.

Illar vélar okkar fjenda lærum
uns við veitum hættulegri sár.
Stríðið vinst. En fórnir, sem við færum,
fæstra hugur skilur þessi ár. —
Eitt er gjald, sem glöpin bætir framtíð:
gefum heimi frið, sem bestur er;
frið, sem jöfnuð færir okkar samtíð,
frið, sem orsök stríða burtu sker.

Ilt við lærðum, ilt svo sigrað getum,
öll þá snerist ment á heljar braut,
samt við æðstu alda hugsjón metum
ofar skynjun þeirri, er menning hlaut:
kærleiks andann, konung heimsins mesta,
krúnu ins sanna friðar, einn sem ber.
Einn hann veitir sigursælu besta —
sameiningar stærsti máttur er.

Verði hatrið vörður sigurboðans,
veröld aldrei hlýtur sátt né frið,
þá er ímynd fagra frelsisroðans
falskar vonir, tálmynd, svika-grið. —
Gefum öll af instu hjartans rótum
andann helga vorri fögru jörð:
ástúð þá, sem stendur föstum fótum,
framtíð þegar skilin verða gjörð.

III.

Ein er bæn, sem bindur enda á kvæði,
bæn, sem Fróni helgar líf og sál:
Rísi Ísland, út í norður græði,
æskufegra gegn um stríðsins bál. —
Sjáum við í hugans æðstu hilling
hjartans vonir rætast enn á ný,
þegar lýður lands með festu og stilling
lærir betri stjórn á sér — og því.

Megi alþjóð allra stjórna og landa
eignast konung heims, sem dýrðin ber;
þann, sem tengir allra þjóða anda
eining, samhygð, góðleik — kulda ver.
Þá fær eyjan sagna og söngs frá heimi,
sæl og hólpin, bestu lífsins gjöf. —
Drottinn alda og dísir heilla geymi
draumland þitt og mitt við ystu höf.

Andlegt atgjörvi íslenskrar alþýðu

Eftir séra Sigurð Ólafsson

Þessar hugleiðingar, sem fara hér á eftir, eru um sum hin markverðustu einkenni íslenskrar alþýðu, eins og þau koma mér fyrir sjónir.

Íslenskt alþýðufólk á, að mínum skilningi, ólíka afstöðu alþýðufólki annara þjóða. Sérstæður og fágætur þroski á ýmsum sviðum er þess valdandi, að það á fáa sína líka, þó víða sé leitað. Það er alþýðufólkið, sem birtir glöggvast hin frumstæðu einkenni hverrar þjóðar; það er alþýða manna, sem er hinn sanni spegill hverrar þjóðar. — Hinir svonefndu lærðu menn, með hverri þjóð eiga sér alt aðra afstöðu. Þeir eru slípaðir og þjálfaðir eftir viðteknum reglum og kúnstum skólanna. Óskólagengni maðurinn, sem mitt í starfi sínu hefir auðgað anda sinn, birtir sannan og raunverulegan þroska þjóðar sinnar. Hjá honum, í afstöðu hans, birtist hinn andlegi máttur þjóðarinnar. Mörg og merkileg eru þau sérkenni hins íslenska alþýðumanns, sem eru þess órækur vottur, hve óvenju máttugur að þroski hans hefir verið, öld eftir öld. Síst hefir hann þó verið oflofi hlaðinn. Oftar en hitt hefir hann verið kúgaður; hann hefir átt við þröng kjör að búa, um margar aldir. Þó hefir hann verið furðulega sjálfstæður. Mitt í öreigabaráttu sinni, hefir honum lærst, "Að bera höfuð hátt | í heiðurs fátækt, þrátt fyrir alt." Sumar lýsingar skálda og rithöfunda — og enda álit svonefndra höfðingja og valdhafa — hafa síst verið íslenskri alþýðu lyftistöng á leið. Alþýðumaðurinn íslenski, hvort helst hann er nú bóndi, sjómaður eða verkamaður, er talinn að vera kaldur, fámáll og óþjáll. Stundum hefir hann verið uppnefndur og kallaður durgur.

En ef Íslendingurinn er þurr á manninn, óframfærinn, eða fáorður, þá stafar það síst af tilfinningaskorti eða heimsku. Lífskjör íslensks fólks hafa oft verið ærið þung; við fáa hefir verið að kvarta.

Íslendingar, margir hverjir, hafa þegið að vöggugjöf stórbrotna lund, sjálfstæðar skoðanir og þroskað tilfinningalíf; þeim hefir verið ógjarnt að kvarta, óljúft að skríða að fótum kúgara sinna, og því á stundum kastað yfir sig íshjúp, til þess að verjast aðkasti lífsins — til þess að geta borið með jafnaðargeði hið misjafna, sem lífið réttir að þeim.

Hlutskifti hins íslenska manns hefir jafnan verið hörð barátta fyrir lífi sínu og sinna, bæði til lands og sjávar. — Sú barátta — í mannraunum og þrautum og kyrstöðu aldanna — er ein og út af fyrir sig, glæsilegt umhugsunarefni, sem lítt hefir enn verið snert við í sögu þjóðar vorrar; en sem þó ætti að gera söguleg skil, áður en of langt um líður.

Undir breytilegum og þungum lífskjörum, mitt í öreigabaráttu öld eftir öld, hefir íslensku fólki tekist það, öllum vonum framar að vernda mörg dýrmæt sérkenni sín. Sjálfstæði í hugsun og afstöðu er eitt af þeim. Oft hefir það verið ærin þrekraun.

Tíðum hefir lífsbaráttan verið þess eðlis, að til þess þurfti óvenjumikið hugrekki og styrka lund. Oftar en hitt hefir Íslendingurinn reynst að vera "æðrulaus og jafnhugaður," eins og sagt var um einn frægan þrekmann íslenskan í fornöld.

Það má með sanni segja, að flest verklegt — og enda listrænt — hefir íslenskri alþýðu í höndum leikið; vitni um það bera þjóðlegar hannyrðir og listasmíði, er hefir einkent þjóðina á öllum öldum. Tvö eru þau þó einkennin, sem glöggast getur að líta í fari Íslendinga fyr og síðar. Svo heillandi eru þau, svo sjaldgæf með stærri og voldugri þjóðum, að vert er um að ræða — og í huga að festa. Þessi sérkenni birtast í sögu heimaþjóðarinnar á öllum öldum. En þau eru einnig sýnileg í sögu vorri hér vestan hafs, á nærri sjötíu ára vegferð vorri, í dreifingunni í þessari álfu. Einkenni þau sem eg á hér við eru: *Óslökkvandi þrá eftir fræðslu — lestrarhneigð, er varir ævilangt, samfara nærri ómótstæðilegri löngun til þess að skrifa um hugðarefni sín.*

Lestrarhneigðin er íslenskri alþýðu í blóð borin. Löngunin til fræðslu er óslökkvanleg, ekki síst hjá sumu voru elsta fólki. Á bernskutíð þeirra, sem nú eru aldurhnignir, heima aldir Íslendingar, voru tækifærin til skólagöngu flestum lokuð leið. En það er í hópi íslensks alþýðufólks, uppöldu bæði heima á Íslandi, en einnig hér vestra, fólks, er naumast hefir inn fyrir skóladyr komið, sem eg hefi mætt sumu sannmentaðasta fólkinu, á ævileið minni.

Íslendingurinn á oft alveg óvenjulega sterka námslöngun, ef til vill, af því, að skólaganga var honum með öllu fyrirmunuð í æsku hans. En þráin til að fræðast varir ævilangt. Sem dæmi í þá átt vil eg nefna tilfelli, er átti sér stað í þjónustutíð minni í Gimli-prestakalli. Þar kyntist eg öldruðum heiðursmanni, allmikið yfir sjötugt, þá vistmanni á Betel. Aldrei á ævinni hafði hann átt kost á að læra bókstafareikning. Hann beiddi konuna mína um tilsögn í þeirri grein, og gekk að námi með gleði og áhuga ungs skólasveins, og ágætum árangri. — Íslendingurinn á að jafnaði mikla þrá til að kryfja hvert málefni, sem honum er hugleikið, til mergjar. Oft hefir honum tekist það svonefndum lærðum mönnum betur, að lesa sig inn í hin duldu rök, er bak við sögu hvers máls liggja. Það einkenni hans hefir honum löngum reynst örugg vörn gegn skríltogurum — á ýmsum sviðum; fyrir það hefir hann ekki orðið að jafnaði uppnæmur fyrir öllum vindum er blésu; brjóstvit hans og gagnrýnis hneigð hafa oft verndað hann fyrir því, að verða skrumurum að bráð. Ást hans á gagnlegum og góðum bókum hefir gengið lotningu næst.

Fyrir níu árum síðan, átti eg stutta dvöl í Reykjavík. Meðan eg var þar, kom eg stundum á Elliheimilið í Reykjavík. Þar kyntist eg ofurlítið Sigurði Erlendssyni, fyrrum bóksala. Hann var þá blindur og ellihrumur. Einu sinni leiddist samtal okkar, að aðalævistarfi hans, sem var að fara um landið á vetrum berandi bóka-birgðir sínar. Orð lét eg falla í þá átt, að slíkt hefði verið örðugt og vanþakklát starf. Bros færðist yfir blinda andlitið, er hann sagði mér

frá sumum svaðilförum sínum. Loks sagði hann: "Það var mér hugumkært starf, að bera bækur bygða á milli, og hjálpa fólki, að fá fræðslu, sem á þeim tímum, var ekki fáanleg á neinn annan hátt." Engum gat dulist lotningin í orðum gamla mannsins.

Við þekkjum öll tilhlökkunina, sem fylgir því, að eiga von á að lesa góða bók. Kærleikurinn til bóka og fræðslu, er þær höfðu að færa, átti sinn þátt í haldgóðri bændamenningu, sem við, eldra fólkið höfum notið svo mikils af. Það lifir í ljósu minni hvernig að alt heimilislífið fékk á sig nýjan blæ, er skemti- eða fræðslulestur hófst að kveldi til. Þá opnuðust börnum og unglingum nýir heimar; tign málsins fór jafnvel ekki fram hjá hinum ungu. Það er út úr hjarta íslenskrar alþýðu mælt, er skáldið Einar Benediktsson kveður í tignum óði til hins íslenska máls:

"Og feðratungan tignarfríð —
hver taug mín vill því máli unna;
þess vængur hefst um hvolfin víð,
þess hljómtak snertir neðstu grunna.
Það ortu guðir lífs við lag:
eg lifi í því minn ævidag
og dey við auðs þess djúpu brunna."

Þráin til að skrifa hefir ávalt lifað í sálum íslensks alþýðufólks. Það hefir löngum verið eðlilegt athvarf að trúa pappírnum fyrir mörgu er í sálu bjó. Íslendingar hafa verið sólgnir í blek, engu síður en í brennivín, — og er þá nokkuð mikið sagt! Mann sundlar við að hugsa um iðjusemi sagnaritara vorra — að fornu og nýju. Sagan virðist benda til þess, að margir þeirra hafi fyr og síðar verið alþýðumenn — og lítt lærðir á "lærðra manna" vísu. Fjölmargir alþýðumenn hafa á þeim helga vettvangi reist sér ódauðlega bautasteina. Sum stærstu átökin á norðurhjara heims hafa þar unnin verið, í fornöld — og á öllum tímum.

Á öldinni sem leið, svo ekki sé lengra farið aftur í tímann, getur að líta glæsilega fylkingu fræðimanna, úr alþýðu hópi, er stórum hafa auðgað vora íslensku þjóð.

Í því sambandi leyfi eg mér að tilfæra orð eins fróðasta manns, um þau efni, Ólafs heitins Davíðssonar, er svo kemst að orði. (Sjá *Sunnanfara,* IV. árg. 3. tölublað 1894):

"Í öðrum löndum er það örsjaldan, að aðrir menn riti bækur, eða hnýsist niður í vísindi en "lærðir menn", eða menn sem hafa notið mikillar mentunar, þótt þeir hafi ekki lært latínu, en slíkt er miklu tíðara á Íslandi, og ber það vott um fróðleiksfýsn þá, sem Íslendingar eru nafnkunnir fyrir. — Fjöldi af íslenskum "ólærðum mönnum" hefir fengist við skáldskap og má telja suma meðal helstu skálda er við höfum átt, svo sem Sigurð Breiðfjörð, Bólu-Hjálmar og Pál Ólafsson á þessari öld. Sama máli er að gegna með önnur fræði. Þar hafa "ólærðir menn" líka unnið ómetanlegt gagn, bæði með því að semja rit sjálfir og safna ritum annara manna og rita þau upp. Hér má nefna til Jón Guðmundsson lærða, Björn Jónsson á Skarðsá, Jón Egilsson á Stóra-Vatnshorni, og svo ýmsa menn á þessari öld, Daða Níelsson fróða, Jón Sigurðsson í Njarðvík eystra, Sigmund Matthíasson Long á Seyðisfirði, og ýmsa fleiri."

Í þessu sambandi vil eg nefna sér-

staklega tvo menn, sem ókleift er framhjá að ganga, úr all-stórri fylkingu alþýðumanna, er með öllum sanni má nefna alþýðufræðara, svo óþreytandi sem þeir voru að safna fróðleik og bókfæra hann, og þannig að vernda frá glötun gagnleg verðmæti fyrir þjóð sína.

Þeir intu báðir, hver á sinn hátt, af höndum fágætt verk Hinn fyrri er *Gísli Konráðsson.* — Manni hlýnar um hjartaræturnar við að hugsa um Gísla. Hann var fæddur á Völlum í Hólmi, 18. júní 1787. Fulltíða maður kvæntist hann og fór að búa; bjó hann á ýmsum stöðum í Skagafirði. Oft var þröngt í búi hjá honum. Börn átti hann nokkur. Konráð prófessor var eitt þeirra. Margt merkra manna er í hópi afkomenda Gísla. Ekki var hann settur til neinna menta. Gísli varð háaldraður maður. Segja mátti að hann skrifaði og stundaði fræði sín fram í andlátið. Með hálfstirðnuðum fingrum, förlandi sjón og hnignandi heilsu starfaði Gísli að fræði og sagnaritun sinni.

Séra Matthías Jochumsson minnist Gísla (sjá *Sögukafla* hans, bls. 128, o. s. frv.) á þessa leið: "Síðan Espólín leið, má óvíst kalla, hvort nokkur íslenskur fræðimaður hefir náð Gísla að fróðleik, skarpleik og minni."

Talið er það sennilegt að Jón Espólín sýslumaður hinn fróði hafi haft áhrif á Gísla í æsku hans og hvatt hann til fræði-iðkana. Alla sína búskapartíð fékst Gísli við ritstörf hvenær sem mögulegt var, hvort hann var af bæ eða á. Það var fyrst á efri árum, eftir að hann fluttist til Flateyjar á Breiðafirði, að hann gat gefið sig allan og óskiftan að fræðagrúski sínu. Um 25 ár er hann dvaldi þar, er talið að hann hafi naumast litið upp frá skrifum sínum. Þættir úr sögu Íslands voru meginmál fræða hans; er talið að hann hafi meira uppskrifað eftir sig látið, snertandi íslenska sagnfræði, en nokkur annar maður frá alda öðli. Sum rit hans eru um einstaka menn; Þættir, Húnvetninga og Skagfirðinga sögur; ættfræði og atburðasögur. Þess utan hefir hann safnað þjóðsögum og hindurvitna sögum. Bókfróður Íslendingur hefir komist þannig að orði: "Að öllu samanlögðu minna rit Gísla mjög mikið á hin frægu sagnarit Heródóts." Að sönnu getur menn ávalt greint á um gildi slíkra ritstarfa; en enginn getur efast um óslökkvandi þrá Gísla til að fræða þjóð sína og "merkja og draga á land," margþætta fræðslu, er ella myndi með öllu glatast hafa.

Annar ógleymanlegur alþýðumaður og athafnamaður á sama sviði var *Sighvatur Grímsson Borgfirðingur;* (f. 20. des. 1840). Hann ólst upp við sárustu fátækt og enga mentun. — Ungur að aldri kyntist hann Gísla sagnafræðing Konráðssyni, urðu þeir vinir. Sighvatur var þá í vinnumensku í Flatey, þar sem Gísli dvaldi, og átti fáar tómstundir, sem að líkindum lætur. Hinar einu voru sunnudagar og landlegudagar. Sat hann sig lítt úr færi, að safna alskonar fróðleik og skrifa hann upp. Hann kvæntist, og átti fyrir konu og 12 börnum að sjá. Árum saman lét nærri að lífsbarátta hans væri honum ofurefli. Þó varð hann frábær afkastamaður til ritstarfa. Afskriftir hans af ýmsum ritum eru víðsvegar

um Ísland, og all-margar utan þess. Ættartölubækur hans eru í 4 bindum í 4 blaða broti. Prestaævir á Íslandi byrjaði hann að rita 1869, og hélt þeim áfram og jók stöðugt við þær áratugum saman. Er frumrit þeirra 15 bindi í 4. blaða broti; 1100 arkir, þéttskrifaðar, eftir meira en 200 heimildarritum. Sem dæmi um atorku hans til ritstarfa, er sagt að vor eitt, er Sighvatur var í fiskiveri á Fjallaskaga í Dýrafirði, byrjaði hann á sumarmálum að þýða úr dönsku doktorsrit dr. Jóns Þorkelssonar (yngra), um skáldskapinn á Íslandi, á 15. og 16. öld; hafði hann lokið við þýðinguna fyrir 1. júlí, áður en hann fór úr verinu, og hreinritað hana; er þýðingin 697 bls. í 4 blaða broti með öllum registrum og þétt skrifuð. — Hann varð að skrifa á hné sér, orðabókarlaus, í slæmri verbúð — er ókleift var á sjó að fara.

Sighvatur naut vináttu margra merkra manna, svo sem Jóns Sigurðssonar, Friðþjófs Nansen og margra annara. Elja hans og dugnaður voru frábær. Alskonar fróðleik hefir hann skrifað upp. Dagbók hélt hann í 50 ár. Á prenti eru 162 blaðagreinar, ritgerðir og kvæði í ýmsum blöðum og tímaritum.

Þjóðskjalasafn Íslands mun vera eigandi að öllum ritum Sighvats.

Þótt nú aðeins að þessir tveir menn séu hér tilnefndir, er að sumu leyti skara fram úr fjöldanum, getur þó engum dulist hve fjölmennur sá hópur alþýðumanna er, sem stórvirkir hafa verið á alþýðleg fræði og þjóðleg. Er það glæsileg fylking og sérstæð; en þannig er hinn margþætti þroski íslenskra alþýðumanna öld eftir öld.

Að því var vikið, í upphafi þessarar greinar, að löngunin til ritstarfa væri íslenskri alþýðu í blóðið borin. Á dvalarárum Íslendinga í Vesturheimi hefir hinna sömu einkenna gætt. Ávalt hafa menn hér uppi verið, er ekki einungis hafa verið prýðisvel ritfærir, heldur liggja einnig mikil ritstörf eftir marga alþýðumenn hér, bæði fyr og síðar.

Eg vil tilnefna dæmi, máli mínu til sönnunar, úr því umhverfi, er eg hefi haft einna mest kynni af, og dvalið í langvistum, en það er í Nýja-Íslandi. Ef til vill er ekki hægt að telja það til beinnar fræðimensku, en eg veit um bændur í bygðum Nýja-Íslands, er haldið hafa dagbækur um marga áratugi. Einn þeirra, nú látinn fyrir réttum 2 árum, hafði haldið dagbækur og gert veðurathuganir í 62 ár Þar hefi eg kynst mönnum er hafa int allstórt verk af hendi, í athugunum um ættfræði og sögu. T. d. vil eg í því sambandi nefna Magnús Sigurðsson á Storð. Þekking hans á Íslendingasögum og ættum fornmanna mun fágæt vera. Það er ekki ofsögum sagt, að hann hafi "lifað í Íslendingasögunum", þær hafa verið unaður hans og yndi, hefir hann og orðið óvenjulega vel heima í þeim. Hann hefir skapað sér mjög sjálfstæðar skoðanir um sumar þeirra. Ekki er úr vegi að geta þess, að ekki fór Magnús að gefa sig við því að rita ættartölur, fyr en hann var kominn yfir 70 ára aldur.

Hinn maðurinn, sem eg get ekki látið hjá líða að minnast á, er Erlendur Guðmundsson á Gimli. Þekking

hans á samtíð og sagnfræðilegum efnum er fjölþætt. Hann hefir ritað um hin óskyldustu hugsanleg viðfangsefni. Ekki er hann heldur neinn yfirborðsmaður, en er djúptækur í meðferð hvers máls, og lætur óvenju vel að kryfja þau til mergjar. Hann á hin sönnu einkenni fræðimannsins: óþreytandi elju til fræðslu-iðkana og frábæra nákvæmni í allri meðferð máls og framsetningu. Hugðarefni hans sækja að honum, og gefa honum lítinn frið, svo brennandi er áhugi hans. Ekki gat hann gefið sig við ritstörfum fyr en á fullorðinsárum, en ævilangt mun hann hafa safnað að sér frumdrögum og fræðslu, er hann vinnur úr, á efri árum sínum.

Ef dæma skal eftir vikublöðunum íslensku hér vestan hafs, hygg eg þá vera marga, eldri mennina hér vestra, sem safnað hafa miklum fróðleik og eru prýðilega fróðir — og ritfærir, þótt hér hafi eg eingöngu til þeirra vitnað, er eg hefi haft persónuleg kynni af.

Eg enda þessar fáu línur með því, að fullyrða, að fáar ef nokkrar þjóðir muni eiga jafn fróðleikselska alþýðu sem vor eigin íslenska þjóð. Fyr og síðar buðu þeir byrgin hatrömmum lífskjörum og kringumstæðum. Oft skrifuðu þeir með eigin blóði. Þeir grófu gull úr grýttum jarðvegi torsóttrar fræðslu, er þeir lögðu í hendur samtíð sinni og komandi kynslóðum; oftast voru einu launin vanþökk og misskilningur. Þeir brugðu blysi þjóðlegrar fræðslu á loft, þótt eigin fingur oft brynnu.

Við minnumst þeirra með þakklæti, og metum atgjörvi og göfgi íslenskrar alþýðu. Í straumhvörfum aldanna mættu þau einkenni jafnan lifa: þráin til fræðslu — og sjálfstæðrar athugunar — og löngunin til að fræða aðra um hjartfólgin hugðarefni.

Jón Sigurðsson

Eftir Steingrím Arason

Enn er haldin hátíð þín,
hjartans vinur Íslands barna;
dýrðleg ofar öðru skín
enn þín bjarta leiðarstjarna.
Færri myndu flekkir skjöld vorn lita
fleiri' ef stýrðu eftir þínum vita.

Ísland lá í sárum — þá eignaðist það son,
sem örvænting þess sneri í glaða trú og von,
og beitti alla ævina yfirburðum sínum
ó, ættjörð þig að vekja og bæta úr hörmum þínum.

Orðstír þinn og hagsvon hann fyrir brjósti bar;
og beitti aldrei kröftunum sér til hagnaðar;
alt líf sitt þeirri hugsjón hann helgaði í lotning
að hefja þig úr ánauð og gera þig að drotning.

Skeinuhætt varð stundum í andans odda hríð,
er ættjörð fjarri háðirðu þrjátíu ára stríð.
Að sannfæra það íhald, það sýndist vonlaus vinna,
en "víkjum aldrei" hljómaði úr röðum kappa þinna.

Af skýrum sannleiks rökum þá áttir heilan her;
að heimta frelsi lands þíns þú aldrei hlífðir þér.
Og saga lands vors eignaðist sigurhetju eina
með sverðið andans hvassa og skjöldinn ítur hreina.

Heill og þökk þeim Dönum, sem hlýddu á þín rök
og hendur með þér lögðu á andans grettistök,
sem lærðu að meta "Riddarann lýtalausa" glæsta
með ljóma dýrðlegs manngulls hins fegursta og stærsta.

Sú fyrirmynd er dýrmæt, sem alheims leiðarljós;
í lausn á deilum þjóða þar spratt hin fyrst rós.
Þú breyttir andans kulda og viðkvæmustum vanda
í veglyndi og samúð og hlýjan bróðuranda.

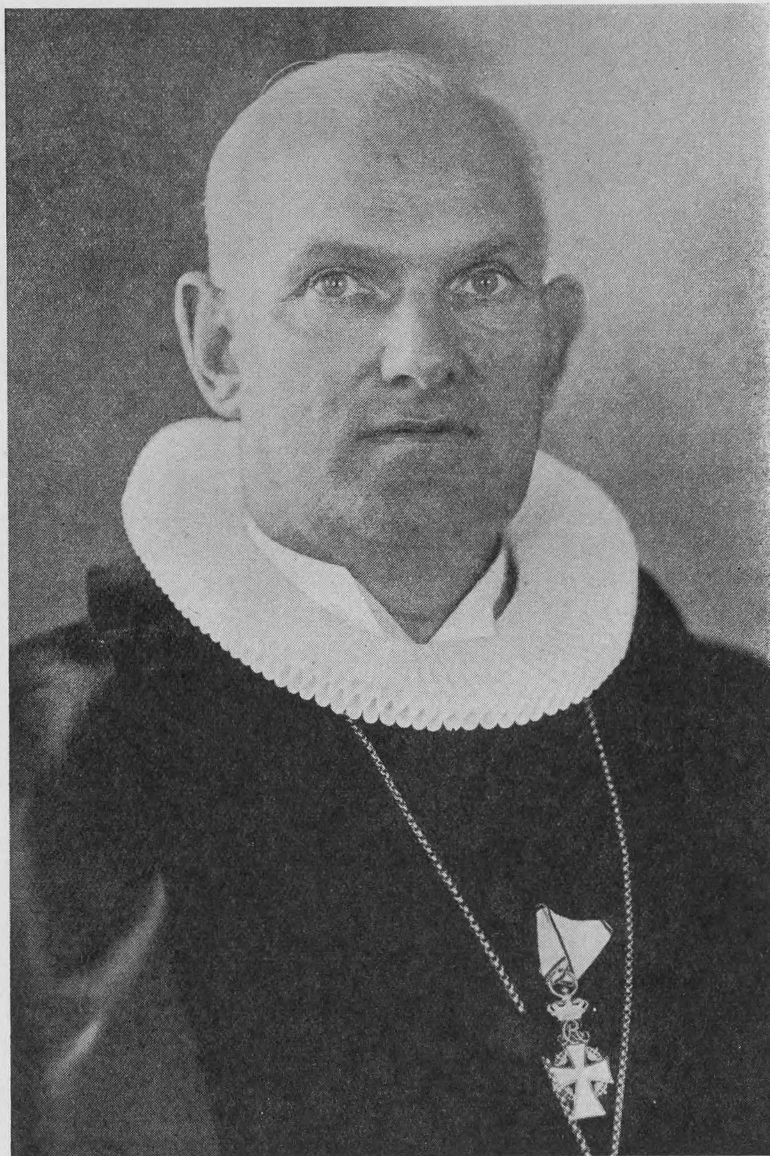
Það brenna margir vitar, sem lýsa höf og lönd;
þeir laða til sín hugann, ef siglt er nærri strönd.
En fáir lyfta augum að himingeimi heiðum
hvar heimskautsstjarnan logar á ystu norðurleiðum.

Þá fyrirmynd sem gafst þú — hinn fagra, dýra arf —
um fórnir, speki, drenglund og óþreytandi starf;
hún heiminum er leynd og í ljósið sjaldan borin,
og löndum þínum fatast að stíga á troðin sporin.

Þótt ýmsar raddir þagni í alheims sverða gný,
og elda kyndi hatrið svo logann ber við ský, —
þá sannast það að mannvits og mannkærleikans kraftur
er meiri öllum herstyrk — og sigrar jafnan aftur.

Loksins, þegar mannvitið brýtur síðsta sverð
og sættir ríkja tryggjast í alþjóða gerð,
skal minst þess lands, sem fremst varð á ferli þeirrar slóðar
að fá sinn rétt án vopna úr hendi stærri þjóðar.

Fulltrúi ríkisstjórnar Íslands

HERRA SIGURGEIR SIGURÐSSON

Biskup yfir Íslandi

Er Tímaritið var að allmiklu leyti prentað barst sú óvænta fregn vestur hingað að ríkisstjórn Íslands hefði valið herra biskupinn til að mæta fyrir sína hönd á tuttugu og fimm ára afmæli Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi, sem halda skal 21.-23. febrúar 1944. Mun hann einnig heimsækja eitthvað af bygðum vorum í Canada og Bandaríkjunum. Um leið og vér birtum mynd biskups, fögnum vér komu hans og bjóðum hann velkominn.

Þegar eg var auðkýfingur

Eftir Dr. J. P. Pálsson

Það kom fyrir mig tvisvar í æsku — og síðan aldrei söguna meir.

I.

Þegar eg var drenghnokki á Íslandi, lékum við bræðurnir okkur, meðal annars, að kindahornum. Við beittum þeim, rákum saman, hýstum og settum á vetur og fórum að í öllu eins og góðum fjárbændum sæmdi. Og eftir því sem áhuginn óx fyrir þessari fjárrækt okkar, eftir því biðum við með meiri óþreyju eftir sláturtíðinni, þegar við áttum víst að geta aukið við hjörðina. En æskan er bráðlát, og norrænt framtak liggur í blóði okkar Íslendinga.

Einhvern veginn komst eg yfir hvítt gljápappaspjald og klipti það niður í kringlur af ýmsum stærðum. Síðan krotaði eg kóngshaus og rúnir á kringlurnar og sló því föstu að þarna væri góður og gildur gjaldeyrir. (Síðan hef eg lært að nefna slíkt kapital). Og reyndist mér furðu auðvelt að sannfæra leiksystkini okkar um verðmæti þessarar nýju myntar; og nú keyptum við horn þeirra fyrir peninga út í hönd. Nú takmarkaðist vöxtur hjarðarinnar aðeins við gljápappa-upplag okkar, en það var hvergi nærri óþrjótandi. Þrátt fyrir það, gerðumst við bræður mestu fjármenn á Reykjaströnd. En annríki okkar óx að sama skapi sem fénu fjölgaði, og svo fór, að okkur fanst hægara að horfa á hornahrúguna, en amstrast við að breiða hornin út um tún og tóftir að morgni og bera þau saman að kvöldi. Aðrir krakkar áttu fullar buddur af peningum og versluðu sín á milli með brauðbita, sykurmola, leggi og skeljar. Líf þeirra virtist því nær áhyggjulaust — engin smalamenska, enginn þrældómur og enginn áhugi fyrir stórgróða. En kapital okkar lá alt í hornum, og hvergi meiri gljápappa að finna. Lakast var þó alment áhugaleysi fyrir fjárrækt. Jafnvel sérstæð horn af ferhyrndum hrútum voru nú einskis virði á markaðnum. Og þegar aðrir kærðu sig ekki lengur um að eignast horn, fanst okkur lítið til þeirra koma. Við mistum alla trú á þeim; og vorum nú komnir í það ástand sem nú á tímum nefnist kreppa. Við þessi vandræði okkar bættist svo annað verra. Jafnaldri minn, sem átti heima sunnar á ströndinni, komst inn undir hjá búðarloku á Króknum, sem byrgði strákinn upp takmarkalausu upplagi af gljápappa. Tók hann nú að klippa kringlur og krota á þær, og gerði mun betur en eg, því hann var mér miklu færari með pennann. Gengu nú mínir peningar fljótt úr gildi og týndust eða eyðilögðust á annan hátt. Þessir nýju peningar flæddu yfir ströndina, og kreppunni var lokið. Alt gekk kaupum og sölum, og ekki hvað síst kindahorn, því nú vildu allir verða fjármenn. En við þóttumst hepnir að losast við hornin, sem okkur fanst ekki lengur vera sauðfé, og eignast álitlega pen-

inga-upphæð. En gróðinn reyndist skammvinnur. Hinum nýja meistara myntarinnar þraut aldrei gljápappi. Hann sneið nýjar kringlur og krotaði rúnir og myndir á þær, sem báru af öllu sem áður hafði sést; og enn gekk góður gjaldmiðill úr gildi fyrir öðrum nýjum. Nú vorum við hornalausir og peningalausir. Þetta var ekki kreppa, heldur blátt áfram fátækt, jafnvel örbirgð.

Þá kom sérstakt atvik fyrir sem gjörbreytti fjárhag okkar, og það fyrir einbera tilviljun. Faðir minn var skytta, og notaði stór högl, sem kölluðust rennilóð, þegar hann skaut á seli eða hnísur. Ekki man eg hvernig það atvikaðist að eg flatti eitt rennilóðið út með hamri á steðja; en mér er enn minnisstætt hvernig mér var innanbrjósts, þegar eg horfði á blýkringluna og bar hana saman við pappapeningana keppinautar míns. Eg krotaði eitthvað á plötuna. Þarna var skildingur í lagi! Nú hnupluðum við höglum frá föður okkar og slógum peninga í krafti laganna — okkar laga.

Aftur urðum við auðugir, og það fyrsta sem við gerðum var að kaupa inn öll horn sem voru til sölu; og þau voru mörg, því allir vildu eignast þessa nýju málmpeninga, og þótti lítið koma til gljápappa-gjaldeyris.

Skildum við nú ekki hvernig okkur hafði nokkurntíma getað þótt lítið varið í horn. Nú varð hjörðin aldrei nógu stór; og eins var með sjóðinn sem óx þó dag frá degi. Nokkur ótti fylgdi þó auðnum. Keppinautur minn var vís til að detta ofan á eðli og uppruna velmegunar okkar, og ná í efni hjá búðarlokunni. Hins vegar mundi hörðu að mæta frá hendi föður okkar, kæmist hann að því hvernig við rændum haglapokann hans.

Samviskuna friðaði eg með því, að plöturnar mætti altaf bræða upp og rúlla úr þeim högl á ný. Það var alvanalegt. Blýið var skorið niður í teningslagaða bita og "rúllað" með sléttum, ávölum steini í járnpotti. En það var annað sem kom okkur í koll. Þegar við bræður sátum nú einir að öllum hornunum og því nær ótakmörkuðum peninga-sjóð, mistu leiksystkini okkar smámsaman allan áhuga fyrir þessum auðæfum. Við fjarlægðumst þau eins og anda á astral-plani. Þau léku sér að leggjum og skeljum, selkjúkum og hverju öðru skrani sem þau gátu hönd á fest, öllu nema hornum og blýpeningum. Það kvisaðist jafnvel, að sum hefðu lagt saman sjóði sína, brætt upp blýið og skift því við skyttu, suður á Strönd, fyrir sælgæti úr kaupstaðnum. Af skiljanlegum ástæðum gátum við ekki einu sinni haft svo mikið sem brjóstsykurmola upp úr okkar peningum. Látbragð þeirra gagnvart okkur bræðrum sýndi glögt að við vorum velkomnir að auðnum. Best að hver byggi að sínu. Þá mistum við líka alla trú á auðlegð okkar. Hvorki sauðfé né peningar höfðu nokkru sinni gert okkur eins glaðan dag, eins og þegar þau tóku okkur á ný inn í félagsskap sinn og við lékum með þeim að leggjum, skeljum, kjúkum með öðru, sem ekki hafði neitt lögboðið verðmæti og gat ekki gengið kaupum og sölum. Hornunum vorum við viljugir að skifta með þeim, en enginn kærði sig um þau.

Þau lágu í hrúgu fyrir ofan bæinn og liggja þar ef til vill enn.

II.

Skömmu eftir að eg kom til Ameríku, varð eg stórgróðamaður í annað sinn.

Svo hagaði til í Geysis-bygð, að gamli skólinn stóð á fljótsbakkanum. Kensla fór fram í sex mánuði á ári, um kaldasta tímann. Einn eldri drengjanna átti smásleða, sem hann kom með á skólann. Á honum rendum við okkur til skiftis niður bakkann. En margir lentu útundan og horfðu á sleðaferðirnar með ógleði og eftirvæntingu.

Kennaranum gafst miður að þessum ójöfnuði; því hann vildi að jafnt gengi yfir alla nemendur sína, hvað lífsgleði snerti. Hugsaði hann því málið, og gerði tillögu um, að við leituðum fyrir okkur um fleiri sleða, eða að öðrum kosti einn nógu stóran til að bera marga farþega í senn. Var málið rætt fram og aftur, en ekki auðvelt að komast að ákjósanlegri niðurstöðu. Bændur áttu, að vísu, sleða sem einn uxi gekk fyrir. En þeir voru þungir og klunnalegir, reknir saman úr plönkum.

Ferð á slíku ferlíkani, niður bakkann, var varla þess virði að tosa því til baka. Svo voru þessi tæki í brúki við heimilin, til flutninga á heyi og eldivið. En að standast kostnað á efni og smíði slíks farartækis var okkur um megn. Fregnin um þessi vandræði okkar hefir víst borist út um bygðina, því piltur einn, sem kominn var af skólaaldri tók sig til og smíðaði sleða eftir eigin höfði og léði okkur hann. Efnið var úr eikartrjám sem uxu á fljótsbakkanum, og var sleðinn haglega gerður, traustur, en þó léttur. Ekki rúmaði hann þó nema tvo, eða mest þrjá farþega, svo enn máttu olnbogabörnin horfa eftir hinum, sem svo lánsamir voru að geta rent sér niður bakkann. Svo enn var langt frá því að leikurinn ylli almennri ánægju.

Enn hugsaði Kennarinn ráð sitt. Hann sýndi okkur fram á að brekkan væri ófullkomin, og sleðaferðirnar ekki eins skemtilegar eins og þær mætti vera. Það væri nauðsynlegt, að byggja slakkann upp, til að jafna hraðann og auka vegalengdina sem sleðinn rann. Hann mun hafa haft í hyggju sleðabrekkur þær, sem reistar eru í útjöðrum stórborganna, en við höfðum aldrei séð. Hann lýsti þessum rennum fyrir okkur, og sáum við brátt að við höfðum engin efni á að reisa slíkt stórvirki. "En þið hafið nóg efni," sagði Kennarinn. — "Snjó og vatn. Úr þessu má steypa eins og besta sementi í vetrarfrostinu." Og við tókum að steypa úr krapi eftir fyrirsögn Kennarans.

Rennan var bygð skáhalt fram af bakkanum þannig, að hún vísaði upp eftir bugðu í fljótinu, svo hversu langt sem sleðinn rann eftir að ofan á ísinn kom, varð hinn bakkinn ekki til farartálma. Einskonar öryggisbríkur voru steyptar á báðar rendur rennunnar, svo sleðinn kastaðist ekki út af henni; því hún var all há og ferðin mikil. Að verkinu unnu allir, stórir og smáir, stúlkur og piltar; og hefi eg aldrei, fyr né síðar, séð slíkan áhuga og ósérplægni koma í ljós hjá óbrotnum verkalýð.

Að loknu verki þótti sanngjarnt að

jafnt gengi yfir alla, og við rendum okkur til skiftis niður brekkuna, og skyldi farþegar skila sleðanum í hvert skifti. En auk þess að aka sleðanum upp brekkuna, útheimti þetta nýja fyrirtæki talsverða fyrirhöfn — að sópa og vatnsbera rennuna og ísinn, eins langt og sleðinn rann. Þesssi vinna fór oft fram fyrir og eftir skóla, svo frítímunum yrði varið til ferðalaga. Nokkur tími gekk í að skila sleðanum til baka, og fanst stundum þeim sem biðu eftir honum, að betur mætti ganga. Fimtán mínútna frítími reyndist of stuttur til þess að allir gæti tekið sér túr. Og enn varð hópurinn sem beið á bakkanum eirðarlaus.

Að líkindum var það þetta eirðarleysi, þegar það greip okkur eldri drengina, sem hvatti okkur til að finna leið út úr vandræðunum. Í anddyri skólans voru nokkrir langbekkir, sem notaðir voru við skemtisamkomur, pólitísk fundarhöld og hátíðamessur, sem haldin voru í skólanum. Á þessum bekkjum tókum við traustataki og festum þá uppíloft, langsætis á sleðann, svo nú rúmaði hann átta til tíu farþega.

En nú kom kennarinn til skjalanna. Var sleðinn nógu traustur til að bera slíkan farm? Og ef hnykkur kom á hann, mundi hann ekki brjóta öryggisbríkina og kastast út af rennunni? Var nú sleðinn fyrst athugaður í alvöru, reyndur á allan hátt; og kom þá í ljós hversu vel og traustlega hinn ungi smiður hafði bygt. Hitt reyndist vandasamara, að fá fullvissu um, að ferðin væri hættulaus; og varð þeirri spurningu ekki svarað fyr en sleðinn kastaðist út af rennunni, og flestir farþegarnir hrufluðust á andlitum og útlimum. En þá sló ótta yfir skólalýðinn. Ekki vegna meiðslanna, sem reyndust smávægileg, heldur hins, að Kennarinn mundi leggja blátt bann við fleiri ferðum. En við lögðum ekki árar í bát. Eins og frumbýlingum sæmdi, kom okkur ekki til hugar að gefast upp. . . Fyndist aðeins ráð til að hafa hönd á sleðanum niður brekkuna, beita honum eftir vild . . . stýra honum . . . og gátan var ráðin!

Við slóum saman ofurlítið sleðagerfi og festum það aftan í. Á þessu kraup stýrimaðurinn og beitti farþegasleðanum eftir vild. Þetta veitti ekki aðeins öryggi niður eftir rennunni, heldur rann nú sleðinn lengra og beinna þegar ísinn tók við. Og jókst nú áhuginn um allan helming. Var ekki laust við að sumir okkar fengi snert af ofurmenniskend, og teldum okkur kjörna af forsjóninni, að ráða yfir og skipuleggja fyrirtækið. Eg fyrir mitt leyti fullvissaðist um að eg væri vel til forustu fallinn, þegar Kennarinn skipaði mig stýrimann, gerðist sjálfur farþegi fyrstu flutningsferðina og forbauð að nokkur annar en eg sæti, eða öllu heldur krypi við stýrið. Ekki vissi eg neina gilda ástæðu, hví eg hlaut svo veglega ábyrgðarstöðu, en efaðist ekki um dómgreind Kennarans; og meðan eg braut ekki í bága við álit hans, fanst mér sjálfsagt að skipa fyrir um þær breytingar, sem mér virtust til bóta. En eg fór að eins og Hitler og fleiri einvöldungar, ráðfærði mig, þó ekki væri nema að nafninu til, við ötulustu stallbræður mína.

Það fyrsta sem eg græddi á embættinu var að losast við að hjálpa til við uppdrátt á sleðanum. Slíkt erfiði sæmdi ekki stýrimanni. En eg gat heldur ekki staðið hjá þegar aðrir unnu án þess að gefa einhverjar fyrirskipanir. "Köstum stýri-sleðanum upp á stóra sleðann og ýtum honum svo aftur á bak upp rennuna," sagði eg. "Og látum sjá að við séum lifandi!" Vitaskuld snerti eg ekki sleðann, en við að tala þannig í fleirtölu fanst mér eg ýta best og hlaupa harðast upp rennuna, þó eg labbaði í hægðum mínum upp bakkann.

Í fyrstu keptust allir við að komast að, til þess að hlaupa upp með sleðann, því næst skiftust allir á um það í bróðerni, en svo kom að því að nokkrir voru of stórlátir eða latir til þess að leggja á sig líkamlega áreynslu. Komst þannig á hin óumflýjanlega stéttaskifting. Aristókratarnir vildu sitja fyrir að ferðast niður brekkuna, en alþýðan bar ábyrgð á að sleðinn kæmi upp. Og fór nú að brydda á stéttaríg. Þetta sá Kennarinn, og í von um að vinnan jafnaði þessar misfellur, benti hann okkur á, að vel færi á því, að steypa tröppur meðfram rennunni, svo farþegum veittist ferðin léttari upp bakann. Við þessu daufheyrðust menn. Allir vildu heldur leika sér en standa í erfiðisvinnu, sem ekkert var upp úr að hafa. Það kom hvort sem var altaf niður á þeim sömu, að sjá um sleðann og halda rennunni við.

Nú rifjuðust upp fyrir mér gamlar endurminningar. Peningar! Því ekki að skipuleggja þetta fyrirtæki á hagfræðilegum grundvelli? Og það varð úr, að vissir miðar, t. d. af tvinnaspólum, *Pain Killer* glösum, vindlakössum, ásamt ónýtum frímerkjum, voru lýst löglegur gjaldeyrir; og ákvað Kennarinn verðmæti þeirra. — Einnig skar hann úr um gengi og met nýrra og fáséðra miða.

Þetta breytti þó lítið stéttaskiftingunni. Brátt kom í ljós, að þeir sem áður höfðu reynst latastir og ráðríkastir, reyndust ötulastir til að ná í hinn nýja gjaldeyri. En nú fór enginn með sleðanum, nema hann keypti farbréf. Og ekki var tekið hendinni til, nema fyrir peninga út í hönd. Það fé, sem kom inn fyrir fargjöld, var greitt í kaup þeim sem unnu við að ýta sleðanum upp og halda rennunni við. Gekk svo til vors. En einhvern veginn fór það svo, að þeir sem mest erfiðuðu áttu minst í buddunni.

Næsta vetur varð þó auðurinn enn misskiftari en fyr. Um haustið var stofnað hlutafélag. Og keypti hver hlutabréf fyrir alla þá peninga sem hann átti til. Fjöldinn átti aðeins nóg, til að eignast einn eða tvo hluti, en við burgeisarnir keyptum þá í tuga tali. Svo þegar byrjað var að vinna, voru það fátæklingarnir sem ákafastir voru, og ef við eignamennirnir héldum ekki að okkur höndum, var ástæðan sú, að því fyr sem verkinu var lokið, því fyr gæfi hlutir okkar eitthvað í aðra hönd. Þess utan biðu allir með óþreyju eftir að sleðaferðir kæmi sem fyrst í gang.

Nýja rennan var hækkuð allmikið með stalli, sem steyptur var upp á bakkanum. Um hann voru steyptir veggir, og var talsvert rætt um að reisa hvelfing yfir. En aldrei varð þó neitt af því. Okkur fanst eins og var, að þetta væri all glæsileg stöð,

sem gaf rennunni nýjan svip og sæmdi prýðilega þessu kostbæra fyrirtæki. Því einhvern veginn gleymdist nú, að vinna margra handa hafði skapað þetta stórvirki. Hugur allra beindist að hlutabréfunum og peningunum sem lágu í þeim. Og fanst okkur að verðmat slíkrar stofnunar gæti naumast talist í hundruðum, heldur þúsundum. Þessvegna hækkaði Kennarinn allan gjaldeyri í verði. T. d. *Pain Killer* miði sem gilti eitt hundrað dollara, varð nú þúsund dollara virði o. s. frv.

Bókhald félagsins var systur minni falið á hendur. Er óvíst að nokkur önnur kona hafi haldið þvílíkri ábyrgðarstöðu á þeim árum. Meira að segja þegar við stofnuðum bankann, varð hún einnig skrifari hans og gjaldkeri. Það var víst Kennarinn, sem hvatti okkur til þess að stofna bankann. En hann hefði varla gert það, hefði hann séð fyrirfram hvað sú stofnun hafði í för með sér. Því nú fyrst tókst okkur stórlöxunum að koma ár okkar fyrir borð. Og síðan hefi eg oft dáðst að því, hvernig við fákænir og afskektir unglingar söfnuðum auð á vísu nútíma stórgróðamanna. Fjármál eru að sögn afar flókin, en okkur reyndist þau mjög svo einföld. T. d. keyptum við inn eins mörg hlutabréf og við gátum, en sáum þó um að hver og einn héldi einum hlut. Svo hækkuðum við þau í verði eftir því sem okkur sýndist. Vitaskuld seldum við þau, þegar þau voru í háu verði, en bankinn setti sitt mat á þau; og þegar þau féllu, keyptum við aftur. Ekki nóg með það, við græddum á sjálfum gjaldeyrinum. Væri viss tegund gjaldeyris, svo sem *Pain Killer* miðar eða fáséð frímerki í höndum sótsvartrar alþýðu, feldum við þennan gjaldeyri, þar til hann var í bankanum. En þá reis hann í verði. Um verðmæti gjaldeyris hafði bankinn alt að segja. Kennarinn var hættur að skifta sér af slíkum smámunum. Hann var hlutlaus áhorfandi, og stóð vel að vígi, að kynnast upplagi okkar og eðlisfari.

Leikurinn gekk glatt fram yfir miðjan vetur. Þá fór að draga úr áhuga alþýðunnar. Hún vann af kappi, en átti þó lítið eða ekkert í aðra hönd. Kaupgjald var hækkað hvað eftir annað, en farbréf með sleðanum stigu að sama skapi. Og þegar lítið snjóaði, var sama sem engin vinna við að halda rennunni við. Við tókum bendingu Kennarans, og létum steypa veglegar tröppur upp bakkann. En að því verki loknu varð algert vinnuleysi, svo aðeins fáir höfðu efni á, að ferðast með sleðanum, nema stöku sinnum; og marga ferðina fór hann aðeins hálfskipaður. Og nú fyrst komu verulega í ljós yfirburðir okkar ríkisbubbanna. Við leigðum sleðann, einn og einn í senn, og tókum eina eða tvær álitlegustu stúlkurnar með okkur. Stöku sinnum fyltum við hann með sótsvartri alþýðu, sem mannkærleiksmönnum sæmdi. Gjaldþol okkar var takmarkalaust, og gátum við lifað og látið eftir vild. Við áttum flesta hlutina, og því meir sem við eyddum, þess hærri varð gróðinn. Að okkar dómi var fyrirkomulagið í alla staði ákjósanlegt, og við skildum ekkert í ólund og afskiftaleysi alþýðunnar, sem sífelt gerði meir og meir vart við sig, og sem loks gekk svo langt, að

enginn fékst til að skila sleðanum, né sópa og vatnsbera rennuna.

Svo kom að því einn góðan veðurdag, að nokkrir af nemendunum komu í skólann með skóflur og gamla sópa. Með þessi tæki fóru þeir spölkorn niður eftir fljótinu og tóku að hreinsa snjóinn af ísnum, þar til þeir höfðu rutt álitlegan blett fyrir skautasvell. Fáir áttu skauta, en úr því rættist bráðlega. Gjarðajárns-bútar voru festir neðan í tré sem bundið var svo á fæturna. Hér rendu sér allir frítt og gratis; og brátt sátum við stórgróðamennirnir einir að rennunni og öllum fjársjóðnum. Okkur hafði yfirsést í því, að ná ekki einhverskonar einkaleyfis-valdi yfir öllum ís á Íslendingafljóti. Í stað þess náðum við í einhver skauta-skrífli, og var náðarsamlega leyft að taka þátt í hinum nýja leik.

N.B.—Viljandi hef eg ritað með upphafsstaf orðið *Kennarinn,* því hann var J. Magnús Bjarnason. (Höf.).

★

Vetrarsýn

Eftir Richard Beck

Blaðarúnar bjarkir fórna
bænarörmum himins til,
stara klaka-stirndum augum
stríðan gegnum vetrarbyl;
bíða, mæddar, betri daga,
blíðan dreymir sumaryl.

Þungur reyndist Þorri löngum
þeim, er frostið nísti grein
feigðarköldum fingrum hvítum,
fjúkið rómi æstum hvein.
Beið þó sól að baki hríða,
brosti stjarna ein og ein.

Spegla bjarkir blaðarúnar
barna jarðar vetrardvöl,
Þorran kalda þeirra daga,
þungra nátta hjartakvöl;
vakir þó og varpar ljóma
vonin yfir þeirra böl.

★

Rithöfundar Tímaritins og verk þeirra

Það var víst samkvæmt bendingu síðasta ársþings félags vors, að stjórnarnefndin fól mér að minnast í þessu ársriti, að einhverju leyti, aldarfjórðungs afmælis félagsins.

Forseti félagsins, Dr. Richard Beck, hljóp drengilega undir bagga með því að skrifa fyrir mig ritgjörð þá um sögu og starf félagsins, sem birtist hér fremst á blaði. Er þar víst flestu hreyft, sem nokkru máli varðar og ekki var rætt í grein fyrverandi ritstjóra Tímaritsins, Dr. Rögnv. Péturssonar. Einu mætti eg þó bæta við, sem Dr. Beck vitanlega gekk framhjá, að enginn hefir unnið af meiri áhuga, með meiri dugnaði og óeigingirni að áhugamálum félagsins en hann sjálfur, síðan hann gerðist forseti þess.

Eg hafði í fyrstu ætlað mér, að skrifa sérstaka grein um Tímaritið sjálft, sem einnig er tuttugu og fimm ára með þessa árs riti. En bæði er það, að rúm mun ekki endast til þess, og svo sé eg að Dr. Beck hefir tekið það sérstaklega til yfirlits, og læt því þar við sitja. Svo væri kannske hægt að spyrja: Hví að gera þetta litla tímarit sérstaklega að umtalsefni á þessum stórflóðstímum alls prentaðs máls. Því mætti auðvitað svara á þá leið, að gagnsemi hlutanna fari ekki ávalt eftir stærð þeirra. Fjölnir var ekki stórt rit eða langlíft — svo eitt dæmi af mörgum sé nefnt — níu árgangar í smáu broti. En hvílíkt undra rót var það ekki, sem hann kom af stað! Hann var það Gjallarhorn, sem kvað við landshorna á milli, og leysti tungu vora úr dönsku skrifstofu álögunum.

Tímarit vort er að vísu ekkert Gjallarhorn; en það hefir samt ákveðið hlutverk, sem sé, að styðja að viðhaldi tungu vorrar hér í landi og heilbrigðum þjóðarmetnaði. Og tvennu öðru hefir það afkastað: — *að* varðveita frá glötun margt það besta, sem "landar" hér hafa hugsað og skrifað, síðan það hóf göngu sína — og *að* sameina innan einnar og sömu kápu hugsanir og verk manna af ólíkustu skoðunum og flokkum, sem óhugsanlegt hefði verið talið fyrir meira en fjórðungi aldar. Má vel gjöra sér í hugarlund, að það, ekki síst, verði til þess, að bregða upp spegilmynd fyrir komandi kynslóðum af hinu andlega viðhorfi Vestur-Íslendinga á því tímabili, sem ritið var að koma út.

Æskilegast hefði verið að flokka ritsafn Tímaritsins eftir efni, þannig að í einn flokkinn kæmi ritgjörðir, fyrirlestrar og æviminningar; í annan sögur, leikrit og riss af ýmsu tæi, og í enn annan öll ljóðagjörð, bundið og órímað. En svo kemur það brátt í ljós, að fjöldi þeirra, sem mest eiga í ritinu, mundu verða flokkaðir í alla þessa liðu, og er ekki nauðsynlegt að benda á nein dæmi því til sönnunar.

Ánægjulegast hefði auðvitað verið, að hafa stutta skýringu, er gæfi deili á höfundunum. En þegar þess er gætt, að í milli 110—120 nöfn koma til greina, sést fljótt, að rúm það, er

eg hefi yfir að ráða, hrykki ekki til hálfs. Í þess stað vil eg lauslega liða sundur þessa 120 höfunda eftir efni þess, er þeir skrifuðu um. Um eða yfir 50 hafa aðallega skrifað ritgjörðir ýmiss efnis; allmargir þeirra þó ort kvæði og fleira annað ritað. Smásöguhöfundarnir eru 15 eða 16, og hafa sumir þeirra einnig um annað skrifað. Leikrit hafa tveir samið og jafnframt ort kvæði, skrifað sögur og fleira. Þá koma þeir, sem ljóð hafa ort; og eru þeir yfir 50 að tölu. Að minsta kosti 40 af þeim eru Vestur-Íslendingar. Fer þó fjarri sanni, að allir, sem yrkja hér vestra, séu þar á blaði. Væri auðvelt að telja á öllum fingrum og nokkru betur þá ljóðasmiði, sem aldrei hafa sent Tímaritinu vísu, hvað þá meira. Við þetta má bæta þeirri skýringu, að talsvert af vísum og kviðlingum eru eftir dána menn og konur, sem hvergi höfðu verið áður prentaðir, en álitnir þess virði að varðveitast frá glötun.

Skulu hér þá taldir höfundarnir, og verk þeirra, sem mest í þeirri röð, er þeir komu fyrst í Tímaritinu. Tölurnar merkja árganga Tímaritsins.

Til þess að spara rúm hefi eg slept öllum skýringum við fyrirsagnirnar — til dæmis: ritgjörð, æviminning, leikrit, kvæði, saga — þýtt eða frumsamið — enskt eða íslenskt o. s. frv. Verða þeir, sem fletta upp ritinu, að finna það sjálfir. *Ritstj.*

★

Dr. Rögnvaldur Pétursson

1. Tímaritið (inngangsorð).
1. — 4., 6. og 8. Þjóðræknissamtök Ísl. í Vesturheimi.
2. Percy Aldridge Grainger.
   Nýlátnir merkismenn á Íslandi.
   Fulltrúi Fjallkonunnar.
   Fyrsta ársþing Þjóðræknisfélagsins.
5. Að frægðarorði (Salverson-Walters).
6. Dufferin Lávarður og Nýja Ísland.
7. Sitt af hverju frá Landnámsárunum.
10. Níunda ársþing (þingbók).
11. Ísland og Alþingishátíðin.
14. Tala Íslendinga í Canada.
    Þrettánda ársþing (þingbók).
15. Upphaf vesturferða og þjóðminningarhátíðin í Milwaukee 1874.
    Kveðja við útför séra J. A. Sigurðssonar.
    Fjórtánda ársþing (þingbók).
16. Landskoðunarferðin til Alaska 1874.
18. K. N. Júlíus. Ragnar Lundborg.
20. Þjóðræknisfélagið 20 ára.
21. Íslenskir vesturfarar.

Stephan G. Stephansson

1. Þingkvöð. Gróðabrögð.
   Einhversstaðar sver hún sig í ættina. Segðu þér það sjálfur.
3. Goðorðsmaðurinn. Á rústum hruninna halla. Skynþúfa.
4. Martius. Nift nera. Afi og Amma.
   Galílearnir. Lengst lafandi lauf.
5. Bobby Burns.
6. André Courmont. Gjafmildi.
7. Skjálfhendan. Metnaður.
8. Haustgöngur. Hjörtur C. Thordarson.
12. Fyrirlestur um Andra jarl.
    Þiðrandakviða.
17. Guðbjartur Glói (Brot). Kvæðabrot: Alibi. Glámskygni. Þýsku kartöflurnar.

Kristinn Stefánsson

1. Geislinn. Snjór.

Séra Guttormur Guttormsson

1. Þjóðararfur og þjóðrækni.

Prófessor Halldór Hermannsson

1. Vínlands ferðirnar.
2. Landafundir og sjóferðir í Norðurhöfum.
14. Leifur heppni.
23. Columbus og Cabot.

Séra Jónas A. Sigurðsson

1. Málið okkar.
5. Þrjú kvæði: Hálfur máni. Vörn Brútusar. Hér er mín eigin ættarströnd.

21. Frank North.
22. Bessi.
23. Hafliði.
24. Eyvindur.
25. Sighvatur.

Hjálmar Gíslason

1. Líf í landi.

Guttormur J. Guttormsson

2. Þrjú smákvæði: Dansinn. Veiðin. Úr jarðnesku.
5. Á bakkanum. Flóttinn.
6. Morðið.
20. Smjör.
21. Birnir.
24. Dansinn í Hruna.
25. Skrifað fyrir leiksviðið. Sálin.

Séra Kjartan Helgason

2. Verðhækkun.
3. Máttur orðsins.

Þorbjörn Bjarnason (Þorskabítur)

2. Vordraumur.
8. Andstæður. Brot úr kvæðaflokki: Áhlaupið. Blotinn. Til Íslands.
9. Vesturför. Við lát St. G. St.
12. Til Þjóðræknisfélagsins.

Séra Guðmundur Árnason

2. Eiríkur Magnússon.
4. Tvenn sambönd.
5. Arfurinn.
19. Um giftingar í Vesturheimi.
20. Nokkur orð um landnámið í Álftavatns og Grunnavatnsbygð.
21. Íslenskar bókmentir í Canada. Ragnar E. Kvaran.
22. Doktor Rögnvaldur Pétursson.
23. Þrír merkir Vestur-Íslendingar.

Jakobína Johnson

2. Þrjú kvæði: Íslensk arfleifð. Mig langar. Samlokur.
3. Tvö kvæði: Í fjallasýn. Reynsla.
4. Melkorka við lækinn.
5. Morgunroði. Þú gullna blóm. Gestur í vöggu.
6. Þrjú kvæði: Þú leist hann. Í draumi. Ef tjaldið fellur.
8. Fjögur kvæði: Vitinn. Vor. Vafurlogar. Spörfuglinn.
9. Hugsað til St. G. St. Skyldleiki.
10. Amundsen. Á vordegi.
12. Á veggnum. Hví skyldi eg hryggjast?
13. Í gullbrúðkaupi. Landnemaljóð.
14. Tvö kvæði: Illagil. Úr goðsögn.
18. Jöklarnir horfnir. Mér söng í huga síblítt lag.
22. Þrjú kvæði: Annar ágúst. Árlangt og ævilangt. Hann heyrði í bernsku.
25. Eg oft þar dvel.

Arnrún frá Felli

2. Tvær sögur: Amma mín góð. Allar leiðir enda ekki í Róm.
3. Gesturinn.
4. Fiskur í alla mata.
5. Steina fyrir brauð.
12. Fjöregg.
18. Á fornum stöðvum.

Percy Aldridge Grainger

2. Þýðing íslenskrar tungu fyrir Engilsaxa.

Dr. Björn Bjarnason frá Viðfirði

2. Kvæði og kvæðabrot.

Jón Björnsson

2. Nýjar stefnur.

Guðrún H. Finnsdóttir

2. Landskuld.
3. Fýkur í sporin.
4. Að leikslokum.
5. Skriflabúðin.
13. Stríðsskuldir.
17. Rödd hrópandans.
19. Draumur.
20. Traustir máttarviðir.
21. Salt jarðar.
22. Úr þokunni.
23. E. Pauline Johnson (Tekahionwake)

Séra Magnús Helgason

3. Landnámabók.
4. Signýjarhárið.

Guðmundur Friðjónsson

3. Svanfríður kveður.
4. Út við flæðarmálið.

5. Inni í blámóðu aldanna.
Um varplönd á Íslandi.
6. Þrjár venslakonur.
7. Heilsað vesturfara.
Lauf úr landi minninganna.
8. Í garðshorni.
Tveir Þingeyingar: Þorgils Gjallandi. Sigurbjörn frá Fótaskinni.
9. Frá Íslandi 1927.
10. Höfðingsháttur.
Þelsokkar Þórunnar.
12. Auðlegð íslenskra örnefna.
13. Lífsgleði og karlmenska H. Hafsteins.
15. Minningar frá Möðruvöllum.
19. Hjörtur C. Thordarson.
20. Landnemaljóð.

Dr. Richard Beck

3. Á tindum.
8. Hlutdeild Íslands í heimsbókmentunum.
Jón Sigurðsson forseti.
9. Íslenskir vordagar.
Til Fjallkonunnar.
13. Minningar. Um Ólaf helga.
14. Jón skáld Þorláksson. Náttmál.
15. Haustljóð.
Skáldið Þorbjörn Bjarnason.
16. Íslensk fornrit og enskar bókmentir.
17. Brautryðjendur. George P. March.
Skrá yfir rit á ensku um ísl. efni.
Ættbróður heilsað.
18. Aldarfjórðungs afmæli Háskóla Íslands.
19. Próf. Lee M. Hollander og íslensk fræði.
20. Nýárskveðja til Íslands.
Skáldið Jón Runólfsson.
21. Örn Arnarson skáld.
22. Hulda skáldkona.
23. Fræðimaðurinn Halldór Hermannsson. Svanir fljúga.
24. Íslandsvinurinn C. Venn Pilcher.
Skammdegi.
25. Aldarfjórðungsafmæli Þjóðræknisfélagsins. Vetrarsýn.

Steingrímur Matthíasson

3. Viðhald þjóðernis Íslendinga í Vesturheimi.
4. Sjúkrahjúkrun og lækningar forfeðra vorra.
5. Í þjóðræknis hugleiðingum vestan hafs.
6. Ferðasögubrot.
7. Gamalt og gott — og ilt.
8. Kraftaverk og andlegar lækningar.
9. Yfir Skeiðará.
10. Barnamorðingjar.
12. Í hripum.
13. Hjá páfa.
15. Ósköp liggur á.
16. Björnstjerne Björnson og faðir minn.
17. Risar og skessur.

Jón Runólfsson

Vestigia — eða Sporin.

Dr. Jóhannes P. Pálsson

4. Að brúa hafið.
5. Veislan mikla.
6. Gunnbjarnarsker hið nýja.
7. Svarti stóllinn.
9. Stephan G. Stephansson.
23. Fjóluhvammur.
24. Rakka-rökkur.
25. Þegar eg var auðkýfingur.

Páll S. Pálsson

5. Vorvísur til Íslands.
12. Í Surtshelli.
13. Kvæðaflokkur: Élja-Grímur. Sumarlok. Maí. Fimm í austur. Að dagslokum.
15. Hvurt?
17. Matthías 100 ára. Þrjú kvæði: Söknuður. Skilnaður. Endurfundir.
19. Hallmundarhraun.
21. Þú söngst mér lag.
22. Við útför einstæðings.
24. Árni Eggertsson.
25. Lokaróðurinn.

Páll Bjarnason

5. Afruna máltæki nokkuð útlistuð.
Íslensk-dönsk orðabók.
6. Gömul rúnaljóð og þulur.
Um ný-yrðing.
7. Um orðakver Finns Jónssonar.
Þriggja sýn austur.
8. Um búakviðu og afnám sýslna.
Um fornan framburð œ-s.
9. Um orðtengdafræði íslenska.
10. Um Væringja, Rússa og íslensk fossanöfn á Rússlandi.

Tómás Benjamínsson
5. Gull. Auld Lang Syne (á íslensku).

Séra Eyjólfur J. Melan
5. Grafreiturinn.

Páll Ólafsson
5. Landtakan.
7. Vísur, kvæði og stökur.
8. Stökur til Ragnheiðar.
9. Til Halldórs á Sandbrekku.
13. Á föstudaginn langa.
Gamanvísur: Orðadaður. Meðalvegurinn. Hausa víxl.
15. Vísur: Ýlustráin. Stökur.

Jósep Schram
5. Hugsað heim.

Einar H. Kvaran
6. Stjórnarskrár afmælið á Íslandi.

Sigfús Halldórs frá Höfnum
6. Fimta ársþing (stytt þingbók).
7. Sjötta ársþing (stytt þingbók).
8. Hagur norðanlands við upphaf vesturflutninga.
Sjöunda ársþing (stytt þingbók).

Jón Kærnested
6. Heimþrá. Undir íslenskum fána.
16. Jónas A. Sigurðsson.
20. Nótt.

Gunnar J. Goodmundsson
6. Ísland.

Sigurður J. Magnússon
6. Til ferhendunnar.

Eggert Jóhannson
7. Aftur og fram (hugleiðingar).

Mag. Sigurður Skúlason
7. Frá Þjórsárdal.
9. Jón biskup Gerreksson.

Jónas J. Húnfjörð
7. Alþýðumentun á Íslandi.

Friðrik Guðmundsson
8. Hólsfjöll.

Gróa frá Krossholti
8. Stökur.

K. N. Júlíus
8. Við leiði Magnúsar Brynjólfssonar.

Aðalsteinn Kristjánsson
8. John Gunnlaugur Holme.

Ragnar E. Kvaran
8. Risar og engisprettur.
10. Vöxtur og vaxtartap.
13. Tólfta ársþing (þingbók).

Sveinn Björnsson
9. Ferð mín til Ameríku.

Eyjólfur J. Víum
9. Í vöku og svefni.
10. Við sitjum jólin heima.

Séra Bjarni Sveinsson
9. Ljóðabréf til Páls Ólafssonar.

Sigríður Guðmundsdóttir
9. Þagnarmál.

Erlendur Guðmundsson
9. Ævarrskarð.

Jón Magnússon
10. Hreiðar heimski.
23. Átthaginn.

Dr. Stefán Einarsson
10. Jón Trausti.
12. Nokkrar athugasemdir um skáldsögur Jóns Thoroddsen.
13. Sigurður Nordal.
14. Guðmundur Kamban.
15. Hvað geta Vestur-Íslendingar gert?
16. Íslensku kensla í háskólum Bandaríkjanna.
17. Indriði Einarsson.
18. Frá Guðmundi Friðjónssyni.
19.—20. Shakespeare á Íslandi.
21. Frá þeim yngri.
24. Um ritdóma og rithöfunda.
25. Guðmundur Finnbogason sjötugur.

Dr. Sigfús Blöndal
11. Áhrif íslenskra bókmenta erlendis.

Mag. Einar O. Sveinsson
11. Íslenskar bókmentir eftir siðaskiftin.

Dr. Guðmundur Finnbogason
11. Lífsskoðanir Íslendinga til forna.

Mag. Pétur Sigurðsson
11. Sagnaritun Íslendinga.

Dr. Jón Helgason biskup
11. Siðaskiftin á Íslandi.

Prófessor Ólafur Lárusson
11. Stjórnarskipun og lög lýðveldisins íslenska.

Dr. Ágúst H. Bjarnason
11. Nýja Atlantis eða Ísland nútímans.
20. Um Björn Gunnlaugsson.

Dr. Páll Eggert Ólason
11. Um endurvakningu íslenskra fræða í Norðurálfunni.

Stefán Einarsson
11. Tíunda ársþing (þingbók).

Jón J. Bíldfell
12. Alþingishátíðin 1930.
14. Þrettánda ársþing (þingbók).
15. Séra Jónas A. Sigurðssson.
16. Mannskaðaveður.
17. W. H. Paulson.
19. Margt býr í sjónum. Sólardans.
24. Árni Eggertsson. Leifsbúðir í Ameríku.

Guðm. Grímsson dómari
12. Skýrsla til ríkisstjóra N. Dakota.

Séra Friðrik A. Friðriksson
12. Ellefta ársþing (þingbók).

W. H. Paulson
12. Kveðja frá Saskatchewan.
14. Staddur í New York.

Prófessor Sigurður Nordal
13. Alþýðuskáldið.
19. Framtíð íslenskrar menningar í Vesturheimi.

Magnús Sigurðsson á Storð
13. Hallgerður í Njálu.

E. S. Guðmundsson
13. Nellie.

Dr. G. J. Gíslason
13. Sumarskóli við háskóla Íslands.
16. Ensk kvæði: Haunts of Greed. Memories. The Grave. The Way.

Ármann Björnsson
13. Æolos — vikivaki.
23. Dr. Rögnv. Pétursson.

Jón Friðfinnsson
14. Gamla Ísland. Heimhugi. (Sönglög).

Vísur Jóns á Grindum
14.

Unnur Benediktsdóttir (Hulda)
15. Landnámskonan.
19. John H. Frost. Kvöld í Frakklandi. Dalakonan. Borgarfrúin og Márinn.

Steinn H. Dofri
15. Þorb. Bjarnason (endurp. í 19.).

Árnaðaróskir frá stjórnarvöldum
15. Íslands og Canada

Eiríkur Magnússon
16. Brúðkaupskvæði.

Séra Jakob Jónsson
16. Eitt orð úr máli mannshjartans.
18. Ísland á krossgötum.
21. Alþýðuskáldið Valdemar Pálsson.

O. T. Johnson
16. Um bygð og óbygð.
17. Frumbygð og fortíð.
18. Þórður.

Jón Jónsson (Riverton)
16. Þegar eg var í Viðey fyrir 70 árum.
18. Slysið á Brákarsundi 1872.

Bergthór E. Johnson
14. Fimtánda ársþing (þingbók).
17. Landnemaminnisvarðinn á Gimli. Sextánda ársþing (þingbók).

18. Seytjánda ársþing (þingbók).
20. Nítjánda ársþing (þingbók).

Sveinn Árnason

17. Nokkur orð um tunglöld og pakta.

Dr. Sig. Júl. Jóhannesson

17. Prófessor Watson Kirkconnell.
18. Ávarp Fjallkonunnar.
19. Mesta skáld Vesturheimi (sjá F. S. Cawley).
23. Algeng saga.
24. Friðrik Sveinsson. Merkileg hugsjón.
25. Tuttugasta og fjórða ársþing (þingbók).

Jón Pálsson

17. Upphaf borgaralegs hjónabands á Íslandi.

Vísur Miðhúsa Magnúsar

17.

Einar E. Einarsson

17. Þótt þú langförull legðir (sönglag).

Margaret A. Björnson

18. Heima á Fróni. Speculation. Legend. Nú finn eg angan. Til eru fræ.

Elinborg Lárusdóttir

18. Vonin.
19. Kvöldvakan á Bjargi.

Dr. Ragnar Lundborg

18.—20. Þjóðréttarstaða Íslands.

Jóhann Briem

18. Minni Vestur-Íslendinga 1878.
19. Nýjárskvæði 1876-77.

Jónas Þorbergsson

19. Brot úr enskum sálmi.

Prófessor F. Stanton Cawley

19. Mesta skáld Vesturheims.

Bjarni Guðmundsson

19. Heimkomuminni Tómasar skipstjóra Bjarnasonar.

Séra Sigurður Ólafsson

20. Einar Jónsson myndhöggvari.
21. Leyndir straumar.
25. Andlegt atgjörvi íslenskrar alþýðu.

Jónatan Þorsteinsson

20. Tvær vísur. Tvö kvæði.

Lord Tweedsmuir

21. Bréf og mynd.

J. C. Royle

21. Iceland (a sonnet).

Sigurður Jónsson Helluvaði

21. Til Vestur-Íslendinga.

Séra Valdimar J. Eylands

22. Andinn frá Berlín
23. Walter J. Líndal héraðsdómari. 22. ársþing (þingbók).
24. 23. ársþing (þingbók).
25. Heimsskoðun forfeðra vorra.

Kristian Johnson

22. Skilnaðarkvæði. Skyr.

Pierre Naert

22. Um ýms ósamræmi í Hænsa-Þóris sögu.

Steingrímur Arason

22. Landnemar.
24. Landið hennar mömmu.
25. Jón Sigurðsson.

Árni G. Eylands

23. Í Noregi er varist.

Arnljótur B. Olson

23. Leiðrétting.

Svanhildur Þorsteinsdóttir

23. Litlu sporin.

Dr. Sveinn E. Björnsson

23. Týsfórnin.
25. Framþróun.

Kristján Pálssson
23. Skjöldurinn.
25. Rauðá.

Ragnar Stefánsson
23. Þar sem mig dreymdi.
24. Rökkurrof.

Sigfús B. Benediktsson
24. Draumur ástarinnar.

Jakob J. Norman
24. Hvítbláinn.

Dr. M. B. Halldórsson
24. Um meðferð vopna.

Bækur og Rit

Send Tímaritinu

Saga Íslendinga í Vesturheimi II, eftir Þorst. Þ. Þorsteinsson. Columbia Press, Winnipeg.

Um bók þessa er ekki nema gott eitt að segja. Hún er útgefendunum, og öllum, sem að henni standa til stórsóma. Pappírinn góður, letur og blek í besta lagi, og bandið sterkt og smekklegt. Prentvillur, þessi erfðasynd okkar prentaranna og prófarkalesaranna, eru víst ekki mjög margar né bagalegar. Þó hefi eg orðið nokkurra var. Á efni og efnismeðferð verður enginn dómur lagður. En bæði er bókin full af fróðleik og framúrskarandi skemtileg aflestrar. Í allri vinsemd vildi eg þó benda höf. á, að reiða sig ekki um of, rannsóknarlaust, á heimildir þær, sem hér hafa verið prentaðar vestra, um staða og sveita og bæjanöfn — og jafnvel ættfærslu sumra manna. Hefi eg oft áður orðið var við rangfærslur úr mínum bygðarlögum heima. Í bókinni eru fáeinar slíkar villur, og hafa vikublöðin hér bent á sumar þeirra. En að minsta kosti eina fleiri hefi eg rekið mig á. Í Múlasýslum er enginn bær, sem heitir Meðalland. Bærinn, sem foreldrar skáldsins J. M. Bjarnasonar komu frá, heitir Meðalnes, og er á vesturbakka Lagarfljóts í Fellum, Norður-Múlasýslu.

Hinn lofsverði áhugi útgefendanna á, að sjá þessu fyrirtæki farborða, ætti að verða næg hvöt til allra Vestur-Íslendinga, sem nokkra rækt vilja leggja við uppruna sinn og þjóðerni, að kaupa bókina og lesa — ekki aðeins fyrsta og annað bindið, heldur og það, er vér eigum í vændum.

★

The Icelandic Canadian, I, 1-4 og II, 1-2. Viking Press, Winnipeg.

Þetta rit hinnar enskumælandi sambandsdeildar Þjóðræknisfélagsins, The Icelandic Canadian Club, hefir nú komið út í hálft annað ár, sex hefti als. Í því er margt læsilegt, enda hefir því stöðugt verið að fara fram. Það er óðum að finna og kannast við tilverurétt sinn. Og ef það heldur í réttu horfi framvegis, má búast við, að það geti orðið á borð við The American Scandinavian Review. — Aðalritstj. til þessa hefir verið hin velþekta skáldkona Laura Goodman Salverson. Það fylgir hinum mest tíðkaða enska sið, að hræra auglýsingunum innan um lesmálið, og verður ekki með sanni sagt, að það fari vel í svona litlu riti, sem alt er prentað í einum lit, og hvetur kaupendurna lítt til, að halda því saman.

Eitt mjög lofsvert markmið hefir ritið sett sér, og það er, að hafa tölu á, og myndir af sem flestum íslensku drengjunum og stúlkunum, sem gengið hafa í herþjónustu. Væri óskandi, að það sæi sér fært framvegis, að birta heildarnafnalista þeirra allra, jafnvel þó sleppa verði myndum og ættfærslum, því næsta ólíklegt er, að nokkurt félag taki að sér aftur það risaverk, sem Jóns Sigurðssonar félagið gerði eftir fyrra heimsstríðið 1914-18, að gefa út bók með myndum og ættartölum allra hermannanna.

Þjóðsöngur Íslands

Ef alt skeikar að sköpuðu, verður Ísland lýðfrjálst land í annað sinn á næsta sumri, eftir hátt á sjöunda hundrað ára erlenda konungsstjórn.

Með þeim atburði ætti að rísa nýr áhugi, nýtt andlegt líf, ný alda lista og bókmenta í landinu, einkum meðal hinnar upprennandi kynslóðar.

Að líkindum verður þá danska krossinum smeygt út úr þjóðfána ríkisins. Er þá ekki óhugsanlegt, að flaggið, sem Einar Benediktsson orti um —

Mjúkt sem blómstur himinhæða,
hreint sem jökultindsins rún —

verði dregið að hún hins nýja íslenska lýðveldis. Það liggur vitanlega alt í kjöltu guðanna og höndum þjóðarinnar sjálfrar.

En hvað er um þjóðsöng Íslands? — Eftir því, er vér best vitum, er enginn löggiltur þjóðsöngur til hjá íslenska ríkinu.

Í heila öld eða lengur hefir "Eldgamla Ísafold" verið sungið á samkomum og mannamótum Íslendinga víðsvegar um heim. Sú tilfinning hefir verið að smáþróast og vaxa meðal fólks, að sá söngur sé ekki lengur fullnægjandi — ekki síst lagsins vegna, sem síðar verður betur bent á. Auk þess eru tvær seinni vísur kvæðisins öldungis óviðeigandi, þar sem þær eru hnjóður, beinlínis og óbeinlínis, í aðra þjóð og annað land.

Á seinni tíð virðist hugur fólks hafa hneigst að "Ó, guð vors lands". Er það jafnvel í daglegu máli talið þjóðsöngur Íslands. En einnig það, þótt hátíðlegt og tignarlegt sé, er að voru áliti bæði óhentugt og lítt viðeigandi. Í fyrsta lagi er ljóðið bundið við einstakan, löngu liðinn atburð í sögu þjóðarinnar, auk þess sem það er sálmur, lofgjörð, sungin út úr og í anda Davíðs sálma. Lagið er í sama anda, fagurt, hátíðlegt að vísu, en altof vítt og breitt og erfitt til alþýðusöngs — nær yfir stærra raddsvið en fólki er alment gefið, og er því ókleift nema fyrir æfða söngflokka. Enda á hvorttveggja best við sérstakar minningar athafnir eða hátíðaguðsþjónustur.

Höfundur lagsins játaði það oft við þann, er þetta ritar, að lagið væri of erfitt til alþýðusöngs, og hefði als eigi verið skrifað með það fyrir augum.

Það kastar engum skugga á list og hátíðleik ljóðsins eða lagsins, þó vér verðum að halda því fram, að hvorugt nái þeim tilgangi, að vera sönghvöt ungrar uppvaxandi þjóðar. Vér þurfum að fá þjóðsöng fullan af brennandi eldmóði hins framsækna æskumanns, tempraðan af reynslu og framsýni þroskaðs hugsuðar, með funheitu lagi, sem allir geta sungið.

Íslendingar eru sönggefin þjóð, og hafa á öllum tímum átt góða raddmenn og konur. Er það kannske sprottið af því, að þeir hafa ort hin ágætustu og rímfegurstu ljóð á öllum tímum í síðastliðin þúsund ár. En

því undarlegra er það, að þeir hafa aldrei átt heimaunnin sönglög, svo talist geti, sem eru kvæðunum samboðin. Er annaðhvort það, að þeim er ekki frumleg tónlistargáfa í blóð borin, eða þá að einangrun aldalöng hefir aftrað þeim frá, að afla sér nauðsynlegrar þekkingar í þeim efnum.

Fyrsti vísir til sjálfstæðs tónskáldskapar byrjar ekki fyr en um eða eftir miðja síðustu öld, og verður að teljast enn á bernsku skeiði. Er þó ekki með þessu verið að gera lítið úr vorum efnilegu núlifandi tónskáldum eða þeim sem dánir eru.

Af þessari vöntun á þjóðlegum fögrum sönglögum hefir svo leitt, að skáldin hafa farið auðveldustu leiðina, og tekið lögin að láni, þegar á hefir legið. Þannig orti Bjarni Thorarensen "Eldgamla Ísafold" undir kongsbænalagi Breta; Jónas Hallgrímsson "Þið þekkið fold" og "Hvað er svo glatt" undir dönskum lögum; Jón Thoroddsen orti "Ó, fögur er vor fósturjörð" við danskt lag; Grímur Thomsen kvað "Táp og fjör" og "Íslands lag" með finnskum lögum, og Kristján Jónsson "Ísland, Ísland, ó ættarland" undir þjóðlagi Finna. Jón Ólafsson yrkir "Já, vér elskum Ísafoldu" við þjóðlag Norðmanna, og Stgr. Thorsteinsson sjómannasöng undir sama lagi; og svona mætti lengi rekja. Jafnvel þjóðsöngslög Frakka og Þjóðverja hafa verið sungin við íslensk ættjarðarkvæði. En hámarkinu var þó náð, þegar þjóðsöngur Rússa, frá keisaraveldistímabilinu, var gerður að bæn gegn hafísum og hallæri — "Ískalda ísatíð".

Við þetta vildi eg bæta strax þeirri athugasemd, að með því, sem að framan er sagt, er ekki verið að hafa á móti því, að sungin séu útlend lög, almenns eðlis, á gleðimótum, samsöngvum eða öðrum tónlistarsamkomum, né heldur, að þýddir séu söngvarnir eða nýir ortir, ef svo ber undir. En sjálfur þjóðsöngurinn, fánalög, föðurlandsljóð, kvæði einkafélaga, eða önnur viðtekin samkomuljóð, mega með engu móti vera ort undir þjóðsöngslögum annara þjóða eða landa.

Nei, vér getum ekki, sóma vors vegna, haldið áfram að taka sönglög að láni frá öðrum þjóðum — allra síst þjóðsöngvana sjálfa. Það á sér víst heldur hvergi stað nema vor á meðal, og er hneyksli, sem verður að afmást í framtíðinni. Þjóðsöngur (National Anthem), hverrar þjóðar sem er, tilheyrir henni einni, og má ekki syngjast í öðrum tilgangi né við önnur tækifæri, en í heiðursskyni við hlutaðeigandi þjóð. Það er álíka flónska og að draga á stöng annara þjóða fána, þar sem vor eigin fáni ætti að blakta.

Vér verðum að eignast nýjan þjóðsöng — ljóð og lag — sem hvergi er tekinn að láni. Hið unga Ísland, framtíðar ríkið, getur ekki lengur unað því, að syngja "Eldgamla Ísafold" fyrir minni hins yngsta endurreista lýðveldis, né heldur er viðeigandi, að syngja trúarlegan hátíðasöng, um "titrandi tár" þess tíma sem löngu er dáinn, á hverju gleðimóti, félagssamkomu eða skrúðgöngu, ásamt við hverja þingsetningu og þingslit, um ókomnar aldaraðir.

———★———

Tuttugasta og fjórða ársþing Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi

var sett í Goodtemplarahúsinu á Sargent Ave., í Winnipeg þriðjudaginn 23. febrúar 1943, klukkan 10 f. h.; 92 manns voru mættir þegar þing var sett; fulltrúar og gestir úr bænum og bygðum Íslendinga beggja megin landamæranna.

Þingið setti prófessor Richard Beck, forseti félagsins, eftir að mynd hafði verið tekin af stjórnarnefndinni fyrir blaðið Tribune. Lét hann syngja sálminn: "Faðir andanna", en Gunnar Erlendsson lék á hljóðfærið. Að því búnu flutti séra Philip M. Pétursson hjartnæma bæn fyrir ættjörðinni, kjörlöndum vorum beggja megin landamæranna og störfum þingsins.

Þá las forseti bréf og skeyti með kveðjum og heillaóskum frá ýmsum mönnum sumum prívat en öðrum í embættisnafni. Verða þau birt síðar í þingtíðindunum.

Næst flutti forseti langa ræðu og afar snjalla, sem mikill rómur var gerður að.

Ávarp forseta

Góðir Íslendingar, háttvirtu þingmenn og gestir!

"Og lífsins kvöð og kjarni er það að líða
og kenna til í stormum sinna tíða."

Aldrei hafa þessar ljóðlínur Stephans G. Stephanssonar verið sannari heldur en á þeirri vargöld og víga, sem nú gengur yfir heiminn og sogað hefir mikinn þorra menningarþjóðanna niður í hringiðu tortímingar sinnar og ógna. Erum vér öll, sem byggjum Vesturheim, bæði í Canada og Bandaríkjunum, beinir eða óbeinir aðilar í þeirri úrslitabaráttu, sem þjóðir vorar heyja nú við hlið annara lýðræðisþjóða, gegn hinni róttækustu og illræmdustu ofbeldisstefnu, er sögur fara af. Eru þeir því úr harla "skrítnum steini", eða ennþá harðara efni — ef nokkrir eru, — sem ekki kenna sárt til í þeim örlagastormum, sem nú geisa um gjörvalla jörð og leggja í auðn og rústir heila landshluta og stórborgir, gera að engu þau menningarverðmæti, sem keypt voru dýru verði svita, blóðs og tára liðinna kynslóða.

Aldrei verður heldur of mikil áhersla lögð á það, að lýðræðisþjóðirnar hafa hafið upp sverð sitt til varnar dýrmætustu eign einstaklinga og þjóða, réttinum til sjálfsákvörðunar, einstaklingsfrelsinu, en án þess verður enginn maður að manni, né nokkur þjóð að þjóð, í sönnustu merkingu orðsins. Sameinuðu þjóðirnar (United Nations) heyja nú veraldarvíða mannréttinda-baráttu, því er það, að vitrir og víðsýnir stjórnmálamenn, lýðræðis- og friðarvinir, eins og dr. C. J. Hambro, stórþingsforseti Norðmanna, hafa látið svo um mælt, að þetta heimsstríð væri "styrjöld fólksins."

Þetta verður mönnum ljósara, er þeir kryfja til mergjar rök ofbeldisstefnunnar, sem lýðræðið á nú í höggi við, og svifta grímunni af ásjónu hennar. Óvíða veit eg það gert jafn eftirminnilega, hvað þá betur, heldur en í hinni snjöllu og tímabæru grein dr. Guðmundar Finnbogasonar, "Það, sem af andanum er fætt", í **Skírni** 1941, og farast honum þar orð á þessa leið:

"Aldrei hefir vísvitandi uppreisn gegn andanum náð eins vítt yfir og verið eins illvíg og á síðustu tímum, þar sem einræðið og hernaðurinn ríkir. Og vér sjáum, hvert stefnir. Einræði, herstjórn, harðstjórn, leynilögregla vinnur alt vísvitandi að því að gera mann hræddan við mann, frá hinum neðsta til hins hæsta. Hver maður verður þræll þess, sem yfir hann er settur, en harðstjóri þess, sem undir hann er skipaður. Þeim, sem óhlýðnast, er útrýmt eða hann er einangraður og stundum kvalinn. Skoðanir eru búnar til eftir skipun foringjans, án tillits til sannleikans, og þess-

um skoðunum er öllum skylt að játa og fylgja í framkvæmd. "Taki þeir nú ofan, sem höfuðið hafa" er boðorðið á þessu draugaþingi. Allur frjáls félagsskapur er bannaður. Öll þekking og öll tækni er notuð til þess að viðhalda þessu kerfi innan ríkisins, svo langt sem það nær hverja stundina, og til þess að brjóta undir sig hvert annað ríki eða stjórnarkerfi, sem ekki gefst upp andspyrnulaust. Með þessum hætti eru öll hreinskilin viðskifti sálnanna útilokuð innan ríkisins og frjáls andleg viðskifti við þá, sem utan þess búa, bönnuð með ritskoðun, eftirliti pósts og síma og útvarps og banni gegn því að hlusta á erlent útvarp. Einu vísindin, sem fá að vera óáreitt innan ríkisins, eru þau, sem snerta efnisheiminn og tæknina — meðan þau ekki finna upp eitthvert meðal til að reka burtu þrælsóttann, sem heldur slíku kerfi saman.

Slíkt kerfi leiðir til andlegs dauða, því að andinn, sem lífgar, hefir sín uppgönguaugu í sálum einstaklinganna og streymir þaðan út um heiminn á líkan hátt og eg benti á um tónverkið, sem verður til í sál tónskáldsins og getur orðið líf af lífi allra, sem það nær til. Ef þessi uppgönguaugu eru eitruð eða stífluð eða einangruð, verður maðurinn ægilegasta en óæðsta skepna jarðarinnar, því að hann hefir þá framið sálarmorðið."

Hér er ofbeldis og einræðisstefnu nútíðarinnar rétt lýst og kröftuglega, helstefnunni, eins og hún hefir jafn réttilega nefnd verið, því að hún leiðir, fyr eða síðar, til andlegs dauða. Verður það þá skiljanlegt, hversvegna frelsisunnandi mönnum og konum finst mikið til um þá baráttu, ekki síst af hálfu hinna smærri þjóða, sem nú er háð gegn slíkum eyðingaröflum og kúgunar. Hvarflar manni þá eðlilega í hug snildarkvæði Guðfinnu Jónsdóttur frá Hömrum, "Heilagt stríð", um hreystilega vörn frænda vorra Norðmanna gegn ofurefli innrásarmannanna í hið söguríka og fagra land þeirra, heimaland vorra fornu feðra:

"Í afdölum Noregs um andnes hvert
er eldað og sorfið viljans stál.
Í Glámsaugu heiftúðug, heljarmyrk,
nú horfir hin norræna þjóðarsál.
En sögunnar kyndla hún kveikir í dag
og kveður sín Hávamál.

Nú birtir um arfleifð Íslendings
og atgeir feðranna syngur við.
Í ánauð hernámi hugans verst
hið harðfenga, prúða Noregs lið.
Vér kennum vorn forna frelsisdraum
í frændanna sverðaklið."

Skáldkonan mælir hér af speki og innsæi. "Vor forni frelsisdraumur" speglast í sjálfsvörn, og sókn, frændanna norsku, þar sem hetja vakir á hverjum bæ. Sá frelsisdraumur knúði norræna ættfeður vora vestur yfir hafið til Íslandsstranda og rættist fagurlega í stofnun hins forna íslenska lýðveldis. Og sá frelsisdraumur lifði með þjóð vorri, þó lýðveldið liði undir lok; hann blossaði upp á örlagaríkum stundum í sögu hennar og hefir rætst að nýju með endurheimtu stjórnarfarslegu sjálfstæði hennar á síðustu árum.

Ísland er að vísu, sem stendur, hernumið land, og fylgja því eðlilega mikil vandkvæði og hömlur á ýmsum sviðum. Þjóð vor hefir einnig goldið þung afhroð af völdum stríðsins. Um það féllu Sveini Björnssyni, ríkisstjóra Íslands, meðal annars þannig orð, í ávarpi sínu til þings og þjóðar þ. 14. nóvember í haust:

"Sjómennirnir okkar hafa ekki sýnt minni hreysti en sjómenn annara þjóða í þessum mikla hildarleik, þótt ekki taki þeir þátt í vopnaviðskiftum. Og þar höfum vér fært fórnir, sem eg hygg að þoli samanburð við fórnir ýmsra annara þjóða, í hlutfalli við íbúaútölu landsins og skipaeign.

Samkvæmt upplýsingum frá Slysavarnafélagi Íslands hafa frá ófriðarbyrjun farið í sjó 61 maður af sannanlegum hernaðarorsökum, en 104, sem telja má öll líkindi til að farist hafi af sömu orsökum, þótt engir hafi komist til vitnisburðar. Verða þetta samtals 165 mannslíf eða nær því 1½ af þúsundi

allra landsbúa. Á sama tíma höfum vér mist 6 skip, sem sannanlega hafa farist af hernaðaraðgerðum, en 10 skip, sem öll líkindi eru til að farist hafi af sömu orsökum; verða það samtals 16 skip, að smálestatali nær einum tíunda hluta af skipaeign Íslendinga."

En allur annar og stórum verri hefði þó áreiðanlega hlutur Íslands orðið, ef það hefði lent í ránshöndum einræðisþjóðar. Því sagði Thor Thors, sendiherra Íslands í Washington, í útvarpsræðu 7. júlí í sumar: "Þegar við berum kjör okkar Íslendinga saman við Norðmanna og Dana, þá getum við verið þakklátir fyrir okkar hlutskifti. Bandaríkjamenn hafa búið vel og drengilega að okkur, og við skulum vona og óska þess, að svo verði framvegis." Sveinn ríkisstjóri tók í sama strenginn í fyrnefndu ávarpi sínu. Auk þess eru miklar líkur til, að hjartfólginn frelsisdraumur hinnar íslensku þjóðar hljóti lokaráðningu sína með stofnun lýðveldis á Íslandi á næsta ári.

Það sem eg vildi sagt hafa í stuttu máli er þetta: Frelsisástin hefir gengið eins og rauður þráður gegnum sögu Íslands frá upphafi vega þjóðar vorrar. Og sú djúpstæða frelsisþrá er bæði eitthvert allra fegursta einkenni Íslendingsins og jafnframt meginþáttur í þeirri margþættu menningararfleifð vorri og hugsjóna, sem félagsskapur þessi leitast við að varðveita og gera sem frjósamasta í lífi voru vestan hafs.

Raddir frelsis og framsóknar finna því greiðlega hljómgrunn í sálum Íslendinga í landi hér, enda má vænta þess af afkomendum og arfþegum jafn frjálshuga manna og þeirra, er á Íslandi hafa búið frá fyrstu tíð, að þeir skipi sér framarlega í fylkingu, þegar á þá er heitið til varnar lýðfrelsi og mannréttindum. Sú hefir einnig reyndin orðið. Þeim til minnis, sem kunna að hafa gleymt því, skal þess getið, að í heimsstríðinu fyrra, 1914-18, gengu tiltölulega fleiri Canadamenn af íslenskum stofni í herþjónustu, en menn af nokkrum öðrum þjóðstofni í landinu. Svipuðu máli gegnir í því hinu mikla frelsisstríði, sem nú er háð. Menn íslenskrar ættar hafa tekið sinn fulla þátt í hersókninni á ýmsum vígstöðvum, svo sem í hinni sögufrægu Dieppe-árás á Frakklandi. Sömu söguna er að segja sunnan landamæranna.

Milli þegnskyldu við það land, sem vér búum í, unnum og vinnum, og ræktarsemi við íslenskar menningarerfðir er ekki neinn árekstur. Íslenskar frelsis, framsóknar- og menningarhugsjónir eru sprottnar upp úr sama jarðvegi og lýðræðis- og mannréttindakenningar í bresku og bandarísku stjórnarfari. Fánarnir þrír, sem skreyta hér veggi hlið við hlið, eru því talandi tákn þeirrar sameiginlegu frelsisástar, sem íslenskum mönnum, breskum og bandarískum er í blóð borin. Þeim skilst það einnig, að sigursæl stríðssókn á veraldarvíðum vettvang, eins og nú er um að ræða, krefst vaxandi fórna af hálfu vor allra. En "stórt er best að vinna," sannast þar.

Vegna þess, hve stormar líðandi tíðar hafa gripið hug minn föstum tökum, hefi eg að þessu sinni dvalið sérstaklega við hinn vígða þátt frelsisástarinnar í hugsjónaarfleifð vorri og menningar. En á oss Íslendingum sannast þjóðernislega það, sem Guðmundur Friðjónsson sagði í markvissu erfiljóði nýlega:

"Merkilegt móðerni
mannheill veldur,
þróun og þroska."

Megi oss sá sannleikur aldrei úr minni hverfa, hvort sem vér höfum fyrst og fremst í huga vora fögru og tignu tungu, sem bergmálar hjartslátt þjóðar vorrar frá kyni til kyns, hinar auðugu og ódauðlegu bókmentir vorar, með speki þeirra og ritsnild, eða þær hugsjónir, sem varpað hafa bjarma manndóms og sálargöfgi á hin kröppustu kjör og hafið lífið sjálft upp í æðra veldi. Eins og litirnir í ljósbandinu, fléttast þetta alt fagurlega saman í samræma heild í þjóðararfi vorum og menningar. En óhrakin standa enn orð dr. Guðmundar Finnbogasonar, í kaflanum snjalla um íslenskuna í bók hans **Íslendingar:** "Trúmenskan við

fagra fortíð, viðleitni að þróast í samræmi við það, sem best er í eðlinu, er aðalsmark einstaklinga sem þjóða."

★

Þegar vér horfum yfir farinn veg á árinu, verður oss að vonum ofarlega í huga minningin um mörg mæt og merk félagssystkin, sem látist hafa á því tímabili; en þau eru þessi, samkvæmt upplýsingum frá Guðmanni Levy, fjármálaritara: Friðrik Swanson, Winnipeg, heiðursfélagi; Sigtryggur Jónasson, Árborg, heiðursfélagi; dr. V. A. Vigfússon, Saskatoon, Sask.; Otto W. Bardarson, skólastjóri, Carmel-by-the-Sea, Calif.; Magnús Jónsson (frá Fjalli), Blaine, Wash.; dr. John Árnason Johnson, Tacoma, Wash.; Guðmundur Hjartarson, Steep Rock; Guðmundur Egilsson, Wynyard, Sask.; Magnús Ingimarsson, Wynyard, Sask.; Thorgils Halldórsson, Mountain, N. Dak.; Mrs. Anna J. K. Einarsson, Cavalier, N. Dak.; Stefán Abrahamsson, Winnipeg; Mrs. Jóna Goodman, Winnipeg; Mrs. Sesselja Gottskálkson, Winnipeg; Kristján Hannesson, Winnipeg; Mrs. Jón Jónatansson, Winnipeg; Lýður S. Líndal, Winnipeg; Mrs. Rannveig K. Stefánsson, Winnipeg; séra Níels Steingrímur Thorláksson, Canton, S. Dak.; Mrs. Helga Johnson, Winnipeg; Gestur Oddleifsson, Árborg; Jón H. Goodmundsson, Elfros; Mrs. Guðrún H. Friðriksson, Winnipegosis; Kristján Bessason, Selkirk; Sigfús Pálsson, Vancouver og Ólafur Hall, Wynyard.

Í þessum hópi eru menn, sem staðið hafa framarlega í fylkingu Íslendinga í landi hér síðan á landnámstíð, og skipa heiðursess í sögu vorri; þá eru þar aðrir, sem féllu að velli um aldur fram í blóma lífsins. En þakklátlega minnumst vér þessara félagssystkina allra saman fyrir trúmensku þeirra við sameiginlegar erfðir og áhugamál og vottum skyldmennum þeirra hugheila samúð vora.

Útbreiðslumál

Ánægjulegt er það til frásagnar, og ætti að vera til uppörvunar í starfinu, að félaginu hefir drjúgum aukist liðsafli á liðnu ári víðsvegar um Vesturálfu. Nær ágústlokum í sumar var þjóðræknisdeild stofnuð í Mikley með 40 meðlimum. Embættismenn hennar eru: Mrs. H. W. Sigurgeirsson, forseti; G. A. Williams, vara-forseti; Bergþór Pálsson, ritari; Mrs. Þorsteinn Pálsson, vara-ritari og Helgi K. Tómasson, gjaldkeri. Má óhætt segja, að þar sé rúm hvert vel skipað. Hefir deildin þegar tekið til starfa og er íslenskukensla í þágu barna og unglinga helsta mál á starfsskrá hennar; getur eigi þarfara eða tímabærara viðfangsefni. Deildarstofnun þessi var árangurinn af útbreiðsluferð, sem Ásmundur P. Jóhannsson, féhirðir, Mrs. Einar P. Jónsson, vara-ritari, Sveinn Thorvaldson, M.B.E., vara-fjármálaritari og forseti fóru til eyjarinnar. Jafnframt því, sem eg býð hina nýju deild velkomna í hópinn og fulltrúa hennar á þingið, vil eg þakka Mikleyingum alúðlegar og ágætar viðtökur.

Þá hefir Íslendingafélagið í New York ákveðið að gerast deild í Þjóðræknisfélaginu; er það fyrir atbeina Árna G. Eggertson, K.C., lögfræðings, er sótti fund Íslendinga austur þar síðastliðinn vetur sem fulltrúi stjórnarnefndar vorrar. — Hafi hann heiður og þökk fyrir þennan stuðning sinn við málstað vorn. Forseti Íslendingafélagsins í New York er E. Grettir Eggertson raffræðingur. Feta þeir bræður því sjáanlega vel í fótspor föður síns um trygð við íslensk þjóðræknismál.

Einnig barst mér nýlega tilkynning um það frá J. J. Middal, ritara lestrarfélagsins "Vestri" í Seattle, að það félag hefði ákveðið að gerast sambandsdeild í Þjóðræknisfélaginu, en forseti þess var þá Kolbeinn S. Thordarson. Er mér ljúft og skylt, að bjóða nefndar deildir velkomnar í félagið, og ánægjulegt er það sérstaklega, að með upptöku þeirra brúar félagið álfuna þvera.

Ekki eru það þó, góðu heilli, New York Íslendingar einir, sem gengið hafa undir félagsfána vorn á Austurströndinni, því að fyrir stuttu síðan barst mér sú góða frétt, að eigi færri en 15 Íslendingar í Boston hefðu gengið í félagið. Eigum vér það að þakka drengi-

legri forgöngu Pálma Sigurðssonar af Seyðisfirði, og ágætum stuðningi Einars P. Jónssonar ritstjóra, sem drjúgan hlut átti að því máli. Þá hefir forseti aflað félaginu eigi allfárra nýrra meðlima með bréfaskriftum. En fjármálaritari gerir nánari grein fyrir nýjum deildum og félögum í skýrslu sinni.

Ýmsir stjórnarnefndarmenn félagsins, svo sem vara-forseti, séra Valdimar J. Eylands, ritari, dr. S. J. Jóhannesson, Mrs. E. P. Jónsson, dr. S. E. Björnsson, vara-fjármálaritari og Ásm. P. Jóhannsson féhirðir hafa talað máli félagsins beinlínis eða óbeinlínis með ræðum eða öðrum hætti á fundum deilda og ýmsum mannamótum. Hinn síðastnefndi flutti meðal annars ávarp af félagsins hálfu í samsæti, er Sveini Thorvaldson var haldið í tilefni af 70 ára afmæli hans í marsbyrjun í fyrra.

Forseti hefir heimsótt þessar þrjár deildir á árinu: "Frón" í Winnipeg, "Báruna" í N. Dakota (tvisvar) og sambandsdeildina "Vísi" í Chicago; flutti hann erindi eða ávörp á samkomum þeirra allra; vildi einnig svo heppilega til, að hann gat tekið þátt í miðsumarfagnaði Íslendinga í Chicago. Með bréflegum kveðjum félagsins til Íslendingadaganna og annara meiriháttar mannamóta hefir hann einnig leitast við að vinna að aukinni samheldni Íslendinga í landi hér. Þá hefir forseti flutt á annan tug af ræðum á ensku um Ísland og íslensk efni á árinu, á ýmsum stöðum í N. Dakota, tvær þeirra í útvarp. Hann hefir einnig ritað greinar og ritdóma um sömu efni í amerísk blöð og tímarit. Rétt nýlega er einnig komið út í New York safn enskra þýðinga af íslenskum ljóðum og smásögum, **Icelandic Poems and Stories**, sem hann hefir aflað efni til og búið til prentunar. Hefir Princeton University Press prentað rit þetta fyrir menningarfélagið The American Scandinavian Foundation.

Íslandsmyndin

Eins og getið var um í ársskýrslunni í fyrra, var Þjóðræknisfélagið á Íslandi þá nýbúið að senda félagi voru að gjöf eftirmynd af Íslandskvikmynd Sambands íslenskra samvinnufélaga og var hún sýnd fyrsta sinni hér vestra síðasta þingkvöldið. Hefir myndin síðan verið mikill og merkur liður í útbreiðslustarfi þessa árs og verið sýnd á þessum stöðum í Canada: Winnipeg, Selkirk, Gimli, Riverton, Mikley, Glenboro, Cypress River, Baldur, Wynyard, Vancouver og Campbell River. Á sumum þessum stöðum hefir hún verið sýnd oftsinnis, t. d. 5 sinnum í Winnipeg, 3 sinnum að Gimli og tvisvar í Selkirk. Hefir vara-forseti haft umsjón með útlánum á myndinni norðan landamæranna og ber að þakka honum árvekni í því starfi. Á liðnu hausti var myndin síðan send til Bandaríkjanna til sýningar meðal Íslendinga í landi þar. Hefir hún þegar sýnd verið á þessum stöðum: Minneapolis, Mountain, San Francisco, Seattle (tvisvar) og verður þessa vikuna sýnd í Blaine, en þar er hún í vörslum umboðsmanns vors séra Alberts E. Kristjánssonar. Annars hefir forseti umsjón með útsendingu myndarinnar sunnan landamæra. Hefir Íslandsmynd þessi hvarvetna fallið í frjóa jörð og má óhætt fullyrða, að hún hafi bæði treyst ættarböndin íslensku og aflað félagi voru vinsælda.

Fræðslumál

Eigi verður það of oft endurtekið, hvert grundvallaratriði viðhald íslenskrar tungu vestur hér er í starfi Þjóðræknisfélagsins. Er því gott til þess að vita, að íslenskukenslu barna og unglinga er haldið uppi á ýmsum stöðum. Má þar fyrst nefna Laugardagsskóla Þjóðræknisfélagsins í Winnipeg, sem starfræktur er með svipuðum hætti og verið hefir, og er sæmilega sóttur, þó æskilegt væri, að enn fleiri foreldrar notfærðu sér það ágæta tækifæri, sem börnum þeirra veitist þar til að læra íslenska tungu. Kennarar hafa þessir verið: Mrs. Einar P. Jónsson, er skólastjórn hefir með höndum, Mrs. Hjálmur Daníelson, Miss Vala Jónasson, Mrs. Kristín Jefferson og unglingspilturinn John Butler, sem getið var um sérstaklega í skýrslu síðasta árs. Er dæmi hans, sem aðeins er íslenskur í aðra ætt,

mjög öðrum til fyrirmyndar. Mrs. Danielson hefir æft söngflokk barna með aðstoð Mrs. S. B. Stefánsson.

Stendur félagið nú sem áður í hinni mestu þakklætisskuld við kennara þessa fyrir áhuga þeirra og fórnfúst starf. Sama máli gegnir um Ásmund P. Jóhannsson, sem enn hefir, eins og um undanfarin áratug, látið sér sérstaklega umhugað um hag skólans og framgang.

Þá standa deildir félagsins í Riverton, Árborg og Mikley, og ef til vill víðar, að íslenskukenslu með góðum árangri. — Bera þeim öllum þakkir, sem leggja hönd að þeirri þörfu starfsemi.

Á síðasta þjóðræknisþingi gerðist sú nýbreytni, að forseta var falið að skipa milliþinganefnd í fræðslumálum. — Skipaði hann hana þessum mönnum o konum: Mrs. Einar P. Jónsson, formaður; Ásmundur P. Jóhannsson, Mrs. S. E. Björnsson, Sveinn Thorvaldson og Miss Vilborg Eyjólfsson; hefir fólk þetta alt sýnt hinn mesta áhuga á fræðslumálum vorum. Forseti hefir einnig setið fund nefndarinnar og stutt hana að starfi eftir föngum. Tók nefndin þegar til starfa eigi löngu eftir þingið í fyrra og hefir unnið að því að skipuleggja íslenskukensluna, er miklu fyrri skyldi gert hafa verið. Með það fyrir augum hefir nefndin, með fulltingi stjórnarnefndar Þjóðræknisfélagsins, valið og pantað fjölda kenslubóka frá Íslandi, sem væntanlegar eru á næstunni og bæta vonandi úr hinni brýnu þörf, sem verið hefir á slíkum bókum og gert kennurum og nemendum aðstöðuna stórum erfiðari. Í skýrslu milliþinganefndarinnar í þessum málum verður skýrt nánar frá þessari viðleitni og hinni ágætu samvinnu, sem landar vorir heima hafa veitt oss í þeim efnum.

Samvinnumál við Ísland

Er það ekki ofmælt, að Íslendingar heima á ættjörðinni hafa með mörgum hætti sýnt það í verki undanfarið, að þeim er af heilum huga ant um það að treysta sem mest ættarböndin og framhaldandi menningarsamband milli vor og þeirra. Eigi hafa þeir þó fram að þessu stigið merkilegra eða þakkarverðara spor í þátt átt, en með frumvarpi því um styrk til Íslendinga vestan hafs til náms í íslenskum fræðum í Háskóla Íslands, sem Bjarni alþingismaður Ásgeirsson flutti og Alþingi Íslands samþykti og afgreiddi sem lög þ. 22. maí síðastliðinn. Var lagafrumvarp þetta undirritað af Sveini Björnssyni ríkisstjóra og prófessor Magnúsi Jónssyni, þáverandi kenslumálaráðherra, þ. 4. júlí í sumar. Þar sem Þjóðræknisfélagið er beinn aðili í þessu máli, fer ágætlega á því, að frumvarpið, í þeirri mynd, sem það var samþykt og undirritað, sé tekið upp í skýrslu þessa, en það er á þessa leið:

1. gr.

Kenslumálaráðherra skal heimilt að veita manni af íslenskum ættum, einum í senn, sem búsettur er í Canada, eða Bandaríkjum Norður-Ameríku, og lokið hefir stúdentsprófi þar, styrk úr ríkissjóði til náms í íslenskum fræðum í heimspekideild Háskóla Íslands.

2. gr.

Námsstyrkur samkvæmt 1. gr. skal miðaður við það, að nemandinn fái greiddan hæfilegan kostnað af húsnæði, fæði og kaupum nauðsynlegra námsbóka. Ráðherra úrskurðar kostnað þann, að fengnu áliti heimspekideildar háskólans, og skal fæðis- og húsnæðiskostnaður greiddur fyrirfram.

3. gr.

Ráðherra ákveður, hver styrks þessa skuli verða aðnjótandi í hvert sinn, að fengnum tillögum stjórnar Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi og heimspekideildar Háskóla Íslands.

Sá, er styrk hlýtur, skal njóta hans meðan hann stundar nám í deildinni, þó aldrei lengur en 4 ár.

Samþykt þessa lagafrumvarps lýsir frábærum drengskaparhug í garð vor Íslendinga í landi hér, og eiga flutningsmaður frumvarpsins og Alþingi í heild sinni skilið ómældar þakkir vorar fyrir þá ágætu ræktarsemi og framsýni, sem liggur hér að baki. Má einnig vafalaust fullyrða, að þetta djúptæka sam-

vinnuspor hafi vakið almennan fögnuð meðal Íslendinga hérlendis; en í því felst einnig traust til vor, sem vér megum eigi bregðast, og eggjan um að byggja sem traustast og viturlegast á þeim grundvelli, sem hér hefir verið lagður. Um annað fram ætti þó þetta mikla vinarbragð heimaþjóðarinnar að verða oss styrkur í harðsóttri þjóðræknisbaráttu vorri og hvatning til aukinnar árvekni í þeim málum; enda var frumvarpið einmitt borið fram með það markmið í huga. Mun stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins bráðlega gera kunnugar í vikublöðum vorum nánari ákvarðanir varðandi námsstyrk þann, sem hér er um að ræða.

Þá fer vel á því að minnast þess hér, að Alþingi Íslands sæmdi nýlega skáldastyrk þá J. Magnús Bjarnason rithöfund og dr. Sigurð J. Jóhannesson skáld; áður hafði Þ. Þ. Þorsteinssyni rithöfundi verið samskonar sómi sýndur, en allir eru menn þessir heiðursfélagar Þjóðræknisfélagsins. Einnig hefir oss óefað verið það óblandið fagnaðarefni, er það fréttist að Íslandsstjórn hafði snemma á þessum vetri heiðrað tvo af ágætum félagsbræðrum vorum og samherjum, sem báðir hafa átt sæti í stjórnarnefnd félags vors, þá Einar P. Jónsson, ritstjóra **Lögbergs**, og Stefán Einarsson, ritstjóra **Heimskringlu**, með því að gera þá riddara af Fálkaorðunni. Er það bæði makleg viðurkenning á starfi þeirra sjálfra og jafnframt viðurkenning á menningar- og þjóðræknislegu mikilvægi íslenskrar blaðaútgáfu vestan hafs. Óska eg þeim í félagsins nafni innilega til hamingju með þenna heiður og þakka þeim allan stuðning við félagsmál vor.

Góðhugur heimaþjóðarinnar í garð vor kom einnig fram í hinu virðulega heimboði, sem ríkisstjóri Íslands gerði fyrir nokkru síðan þeim Vestur-Íslendingum, er nú dvelja í landi þar. Sami vinarhugur og ræktarsemi lýsti sér í jólakveðju þeirri, sem séra Friðrik Hallgrímsson flutti á hljómplötu af hálfu Þjóðræknisfélagsins á Íslandi og þegar hefir verið lesin upp hér í útvarp og prentuð í vikublöðunum íslensku. Ríkisútvarpið sendi einnig vestur um haf á hljómplötu jólasöngva og jólakveðjur, er þeir höfðu flutt Jónas Þorbergsson útvarpsstjóri, prófessor Magnús Jónsson kenslumálaráðherra og Árni G. Eylands, framkvæmdarstjóri og forseti Þjóðræknisfélagsins heima. En svo illa hafði tekist til, að hljómplötur þessar brotnuðu í flutningnum hina löngu leið og komu því eigi að tilætluðum notum. En söm er gjörð og góðvild þeirra, er þar áttu hlut að máli, sem þakkast hér að verðleikum . Mjög nýlega, en of seint til þess, að hann yrði birtur í vikublöðunum, þar sem um jólakveðju var að ræða, barst mér textinn af ávarpi Árna G. Eylands, sem er þrungið ræktarhug til vor og um alt hið drengilegasta. Rúm og tími leyfa eigi að fella það inn í skýrslu þessa, en lesa mun eg meginmál þess á lokasamkomu þingsins, því að mál Árna á sannarlega erindi til vor.

Þá skal þess getið með þakklæti, að Jón Magnússon skáld, hinn gamalkunni velunnari vor, eins og kvæði hans vitna, sendi Þjóðræknisfélaginu fyrir nokkru síðan til útbýtingar yfir 20 eintök af hinni svipmiklu hetjusögu sinni í ljóði, **Björn á Reyðarfelli.** Verður ritum þessum skift á milli lestrarfélaga og annara íslenskra stofnana vestan hafs.

Auk hinna íslensku námsmanna og námsmeyja, sem eiga dvöl með oss hérna megin hafsins og eru oss einkar kærkomin, heimsótti oss á þessum slóðum annar ágætur gestur á árinu, en það var Steingrímur Jónsson rafmagnsstjóri, er sendi oss ítarlega og prýðilega kveðju á þjóðræknisþingið í fyrra.

Með sanni má segja, að lítið hafi af vorri hendi á móti komið hinum mörgu vinsemdarmerkjum heiman um haf á liðnu ári. Þó má geta þess, að stjórnarnefndin hefir með höndum, samkvæmt beiðni dr. Alexanders Jóhannessonar, söfnun íslenskra rita og annara rita eftir Íslendinga, sem út hafa komið vestan hafs fyrir hönd Háskóla Íslands og mun halda því verki áfram. Fyrir tilmæli og örlæti Upplýsingaskrifstofu Bandaríkjanna í New York

(Office of War Information) gafst mér einnig tækifæri til þess að senda heimaþjóðinni jólakveðju símleiðis í nafni félags vors; hefir hún þegar verið birt hér í íslensku blöðunum, en mun hafa verið útvarpað á Íslandi. Hins er þó jafnframt að minnast, að Íslendingar heima munu telja, að þá bregðumst vér best við vináttumerkjum þeirra og ræktarhug, ef vér berjumst svo þjóðræknislegri baráttu vorri hérna megin hafsins, að stofnþjóð vorri megi verða til gagns og sæmdar. Vér megum vel hafa það hugfast, að aldrei hefir þjóðefnislegri starfsemi vorri verið fylgt með meiri athygli af heimaþjóðinni en einmitt nú, er hún á sjálf um margt í vök að verjast á því sviði.

Saga Íslendinga í Vesturheimi

Ekki verður sagt, að mikið hafi gerst í því máli á árinu. Söguritarinn, Þ. Þ. Þorsteinsson, lauk við handrit sitt að 2. bindi snemma á árinu; en komið var langt fram á vor, þegar búið var að vélrita það og yfirfara að öðru leyti til prentunar. Handritið var síðan sent til Íslands nálægt miðju sumri í umsjá Soffoníasar Thorkelssonar verksmiðjustjóra og með góðri aðstoð dr. Helga P. Briem, aðalræðismanns Íslands í New York. Komst það heilu og höldnu heim um haf í hendur Mentamálaráðs, en ekki eru enn neinar fullnaðarráðstafanir gerðar viðvíkjandi útgáfu þessa bindis. Að öðru leyti vísast til væntanlegrar skýrslu sögunefndar, sem eigi getur þó ítarleg orðið af fyrgreindum ástæðum.

Þá munu einnig koma fram á þinginu munnlegar eða skrifaðar skýrslur frá **minjasafnasnefnd,** nefnd þeirri er safna skal **þjóðlegum fróðleik, rithöfundarsjóðsnefnd** og **Leifsstyttu-nefndinni.**

Ingólfsmálið

Stjórnarnefndin hefir haft þetta mál með höndum seinni helming ársins; þykir mér því hlýða að skýra þingheimi og félagsfólki í heild sinni, í megindráttum frá því hversvegna það mál hefir verið á starfsskrá nefndarinnar og hverjar ákvarðanir hún hefir gert í því sambandi.

Laust fyrir ágústlok barst nefndinni bréf frá fangaverðinum í Prince Albert, Sask., þar sem hann skýrði frá því, að hann hefði heimild til að láta Ingólf Ingólfsson lausan, ef einhver vildi taka við honum og sjá honum farborða. — Jafnframt gat hann þess, að Ingólfur væri við slæma heilsu, hefði nýlega sýkst af krabbameini. Ennfremur gerði fangavörðurinn fyrirspurn því viðvíkjandi, hvort félagið hefði með höndum fé, er nota mætti í þágu Ingólfs, ef hann yrði látinn laus. Bréf þetta var tekið til rækilegrar athugunar á stjórnarnefndarfundi seinni partinn í september, en hafði áður verið svarað til bráðabirgða. Urðu mjög skiftar skoðanir um þetta mál á fundinum, en að lokum var samþykt að skrifa fangaverðinum á þá leið, að félagið hefði í vörslum sínum afganginn af fé því, sem safnað hafði verið Ingólfi til varnar ("Ingólfssjóð"). Jafnframt bauðst stjórnarnefndin til að greiða Ingólfi til framfærslu, ef hann yrði laus látinn og hæfur samastaður fundinn fyrir hann, $25.00 mánaðarlega í tvö ár, eða þangað til dauða hans bæri að höndum, ef það yrði innan þeirrar tímalengdar.

Snemma í október þakkaði fangavörðurinn þetta boð með vinsamlegu bréfi fyrir sína eigin hönd og Ingólfs, en mæltist um leið til þess, að stjórnarnefndin leitaði fyrir sér um dvalarstað handa Ingólfi, ef hann yrði laus látinn, meðan fangavörður væri sjálfur að leita fyrir sér annarsstaðar. — Seinni partinn í október svaraði stjórnarnefndin á þá leið, að henni hefði eigi tekist að finna slíkan dvalarstað og bað um ítarlegri upplýsingar viðvíkjandi aðhlynningu sjúkra á fangahúsinu, heilsufari Ingólfs og því, hvort hann myndi flutningsfær, ef til kæmi. Fóru enn bréf milli fangavarðar og nefndarinnar í svipaða átt og að ofan greinir, en fullnaðarsvar við fyrgreindum spurningum, eftir ítrekaða beiðni ritara, kom eigi fyr en seinustu vikuna í janúar (dags. 20. þ. m.). Var það á þá leið, að Ingólfur yrði að vera á sjúkrahúsi, að gefa þyrfti honum

deyfingarmeðöl til að lina kvalir hans, að það væri krabbamein í hálsi, er hann þjáist af, og að hann nærðist aðeins vökvun. Ennfremur tók bréfið fram, að fangelsislæknirinn teldi, að Ingólfur myndi ekki eiga langt líf fyrir höndum, líklega frá sex mánuðum til eins árs. Eigi að síður taldi bréfritari, að Ingólfur væri flutningsfær.

Aukafundur var kallaður í stjórnarnefndinni til að ræða um bréf þetta þ. 5. febrúar. Urðu enn mjög skiftar skoðanir um málið. Vildu sumir nefndarmanna láta flytja Ingólf til Winnipeg og standa straum af honum á sjúkraskýli þar í borg, sem kvað reiðubúið að veita honum viðtöku; en öðrum sýndist hann betur kominn, eins og nú væri farið heilsu hans, á sjúkradeild fangahússins. Að lokum var sú málamiðlunartillaga samþykt, að nefndin bauðst til að greiða (úr "Ingólfssjóði") $30.00 mánaðarlega Ingólfi til aukinnar aðhlynningar á sjúkrahúsi fangahússins, eins lengi og hann lifði, og skyldi því fé varið á hvern þann hátt, er fangavörðurinn teldi æskiegast. Þannig stendur þá málið.

Tímaritið

Útgáfa þess er mjög með sama hætti og verið hefir, og verður því venju samkvæmt útbýtt seinna á þinginu. Gísli Jónsson prentsmiðjustjóri var einum rómi endurkosinn ritstjóri af stjórnarnefndinni, enda hefir hann haldið prýðisvel í horfinu um efni ritsins og stefnu; bera ritdómar þeir, sem það hefir fengið í blöðum og tímaritum heima á Íslandi, þeim ummælum órækt vitni. Ásmundur P. Jóhannsson baðst eindregið undan því, að takast aftur á hendur söfnun auglýsinga. Varð nefndin við óskum hans í því tilliti, og þakka eg honum nú í félagsins nafni fyrir hið mikla og ávaxtaríka starf hans að söfnun auglýsinga á liðnum árum. Var nú eigi annað framundan, en að útvega nýjan safnanda auglýsenda; tókst Mrs. P. S. Pálsson það starf á hendur og hefir það reynst vel ráðið, því að hún hefir stundað það af dugnaði og árvekni og árangurinn orðið langt um vonir fram, ekki síst þegar til greina er tekið, hverjum erfiðleikum það er bundið að safna auglýsingum nú á tímum. Með auknum meðlimafjölda félagsins, hefir auðvitað orðið að prenta nokkru stærra upplag af ritinu; fara 400 eintök þess aftur í ár til Þjóðræknisfélagsins á Íslandi, og er það mikið ánægjuefni, að útbreiðsla þess fer vaxandi í landi þar.

Deildir og Sambandsdeildir

Skýrslur hinna ýmsu deilda munu sýna það, að þær eru vakandi og starfandi eftir föngum, enda hvíla heill og áhrif félagsins mjög á viðleitni þeirra í þjóðrækni og menningaráttina. Skyldi starf deildanna allra metið að því skapi meir, sem öllum má það ljóst vera, hve ríkjandi ástand með hinum miklu kvöðum, sem stríðssóknin leggur fólki á herðar bæði í Canada og Bandaríkjunum, gerir alla félagslega starfsemi erfiðari. Sama máli gegnir auðvitað um sambandsdeildir vorar. Verður stjórnarnefndin, eftir því, sem ástæður leyfa, að styrkja deildirnar að starfi með heimsóknum og á annan hátt.

Skal þess getið sérstaklega í þessu sambandi, að sambandsdeildin "The Icelandic Canadian Club" í Winnipeg, sem Árni G. Egertson, K.C., er forseti að, hefir hafið útgáfu ársfjórðungsrits á ensku, sem vakið hefir athygli og hlotið nokkra útbreiðslu. — Má ætla, að rit þetta nái enn betur tilgangi sínum, er því vex fiskur um hrygg, og sæmir oss að stuðla að því, að svo megi verða.

Fjármál

Um þau vísa eg til hinna árlegu prentuðu skýrslu féhirðis, fjármálaritara og skjalavarðar, sem lagðar verða fram á þinginu. Hinn síðastnefndi, Ólafur Pétursson, hefir einnig haft með höndum umsjón með Jóns Bjarnasonar skólahúsinu, og á skilið þakkir fyrir það starf í þágu félagsins.

★

Um leið og eg lýk þessu yfirliti yfir starf félagsins á árinu, vil eg þakka meðnefndarmönnum mínum fyrir góða samvinnu, en á sameiginlegum áhuga og átökum stjórnarnefndar og félags-

manna byggist framtíðarheill félagsins. Því meiri og víðtækari góðhug almennings, sem það á að fagna, því traustari grunni stendur það á; og mér sýnist það mesta góðspáin um framhaldandi starf þess og tilveru, að almenningshylli þess virðist fara vaxandi og jafnframt skilningurinn á nauðsyn þess, enda á það tuttugu og fimm ára afmæli næsta ár.

Eigi að síður skyldi enginn láta sér það í hug koma, að ekki sé um margt á brattann að sækja í þjóðræknisbaráttu vorri hérlendis; við þá staðreynd er oss holt að horfast í augu. En með samstiltum átökum og sterkum sigurvilja má langt komast og mörgum örðugleikum úr vegi ryðja. Og næg verkefni bíða vor; ónumin lönd í bygðum vorum, þó nokkuð hafi áunnist síðastliðið ár, og óbygð að miklu leyti brúin milli eldri og yngri kynslóða vorra í landi hér. Vér eigum enn langt líf fyrir höndum þjóðernislega, ef vér stöndum fast saman um heilbrigða varðveislu þeirra menningarerfða og manndómslundar, sem verið hafa besta eign og mesta prýði þjóðar vorrar. Sækjum starfsglöð fram í þeirri sigurtrú og hún mun ekki láta sér til skammar verða.

Göngum að þingstörfum vorum í þeim sama anda, og þá munum vér héðan fara bæði ánægðari og auðugri en vér komum. Blessun fylgi störfum vorum!

RICHARD BECK

Á. P. Jóhannson lagði til og Sveinn Thorvaldson studdi að ræðan sé meðtekin af þinginu með mikilli ánægju. Var það samþykt í einu hljóði með mesta fögnuði.

Þegar hér var komið höfðu svo margir bæst við á þingið að salurinn var nálega fullur. Lýsti forseti ánægju sinni yfir því hversu vel þingið væri sótt og hversu mikinn áhuga fólk sýndi fyrir störfum þess.

Símskeyti og bréflegar kveðjur til Þjóðræknisþingsins

Reykjavík, 20. febr. 1943
The Icelandic National League,
c/o Rev. Eylands,
776 Victor St., Winnipeg.

Árnaðaróskir ársþinginu og öllum Vestur-Íslendingum með innilegu handtaki yfir hafið.

Sveinn Björnsson, ríkisstjóri

Reykjavík, 20. febr. 1943
Icelandic National League,
776 Victor St., Winnipeg.

Hearty greetings to your congress and best wishes in all future endeavours on behalf of League.

Icelandic League,
Árni Eylands, president

New York, 21. febr. 1943
Richard Beck, President,
Icelandic National League,
776 Victor St., Winnipeg.

Íslendingafélagið í New York sendir þingi Þjóðrækinsfélagsins kveðju sína og óskar félaginu heillaríks framtíðarstarfs.

Grettir Eggertson, forseti

New York, 21. febr. 1943
Prófessor Richard Beck,
975 Ingersoll St., Winnipeg.

Regret unable to attend meeting Icelandic National League. Send greetings best wishes.

Jakob Gíslason.
(raffræðingur frá Rvík.)

LEGATION OF ICELAND
Washington, D. C.
16. febrúar, 1943

Hr. forseti
Þjóðrækinsfélags Íslendinga
í Vesturheimi
Prófessor Richard Beck.

Í tilefni af því, að Þjóðræknisþing Vestur-Íslendinga fer nú í hönd, vil eg biðja yður, hr. forseti að færa þinginu mínar alúðarfylstu kveðjur og bestu árnaðaróskir. Vona eg að þetta þing megi marka ný spor í samvinnu Íslendinga beggja megin hafsins.

Íslendingar hafa orðið að færa fórnir vegna ófriðarins, þó með nokkuð misjöfnu móti. Mér þykir hlýða við þetta tækifæri, að minnast þeirra Íslendinga héðan vestan hafs og að heiman, sem látið hafa lífið af völdum ófriðarins, um leið og við sameinumst í voninni um algeran sigur og langvarandi frið. Að ófriðnum loknum verður leiðin milli Íslendinga vestan hafs og austan styttri en nokkru sinni fyr.

Gifta fylgi störfum ykkar.

Thor Thors

CONSULATE GENERAL OF ICELAND
New York City
16. febrúar 1943

Dr. Richard Beck,
Forseti Þjóðræknisfél. Ísl.
Þjóðræknisþing Íslendinga,
Winnipeg.

Það er mér ánægja og heiður að senda yður, herra forseti, og Þjóðræknisþingi Íslendinga í Winnipeg kærar kveðjur og mínar bestu óskir um góða framtíð og öflugt starf á ókomnum árum, sem hingað til.

Þetta Þjóðræknisþing er mér enn ein sönnun fyrir því hverju barnaláni íslenska þjóðin og íslensk menning á að fagna hér vestan hafs og vona eg að blessun fylgi íslenskri menningu og Íslendingum hvar sem þeir eru á vegi staddir.

Yðar með vinsemd og virðingu,
Helgi P. Briem

Evanston, Ill., 22. febr.

Prófessor Richard Beck,
Forseti Þjóðræknisfélags
Íslendinga í Vesturheimi.

Kæri herra:

Í tilefni af hinu árlega Þjóðræknisþingi Íslendinga í Vesturheimi, sem nú stendur yfir, sendi eg hugheilustu kveðjur og árnaðaróskir frá Íslendingafélaginu "Vísir" í Chicago. — Við hefðum gjarnan viljað hafa fulltrúa á því þingi, en vegna fjarlægðar er okkur það ekki unt.

En við erum með ykkur í anda og óskum ykkur góðs gengis og farsællar tíðar.

Með virðingu og vinsemd,
S. Árnason, forseti "Vísis"

Blaine, Wash., Feb. 23, 1943

Icelandic National League,
℅ Heimskringla,
Sargent and Banning,
Winnipeg, Man.

Wishing you sucessful and enjoyable meeting. Set chair for me Wednesday night, I'll be there in spirit.

A. E. Kristjánsson

919 Palmerston Avenue,
Winnipeg, Manitoba.,
February 24th, 1943

Dr. Richard Beck, President,
Icelandic National League,
Winnipeg, Manitoba.

Dear Dr. Beck,

On the occasion of your Annual Convention the Executive Committee and members of the Icelandic Canadian Club desire to extend to your their greetings and best wishes.

May you be successful in all your deliberations, and we sincerely trust that we shall at all times co-operate in our mutual aims and objects.

Sincerely yours,
A. G. Eggertson, president,
Icelandic Canadian Club

Séra V. J. Eylands lagði til og Á. P. Jóhannson studdi að forseti skipi kjörbréfanefnd. Var það samþykt, og skipaði hann þessa:

Guðmann Levy
Hjálmar Gíslason
Mrs. B. E. Johnson

Sveinn Thorvaldson lagði til og J. Húnfjörð studdi að forseti skipi þrjá menn í dagskrárnefnd. Samþykt, og skipaði hann þessa:

Séra V. J. Eylands
Hjört Hjaltalín
Einar Magnússon

Séra Eylands mintist með fögrum orðum liðinna og fjarverandi meðlima, sérstaklega séra Guðmundar Árnasonar, sem verið hefði ótrauður starfsmaður

félagsins frá byrjun, en lægi nú veikur heima. Lagði hann til að ritara sé falið að senda honum vina- og hluttekningarskeyti fyrir hönd þingsins. — Á. P. Jóhannson studdi tillöguna, var hún samþykt með því að allir risu á fætur eftir beiðni forseta.

Á. P. Jóhannson las fjármálaskýrslu félagsins; fjármálaritari Guðmann Levy las einnig skýrslu sína og Ólafur Pétursson las skýrslu yfir bækur og Tímaritið; hann las ennfremur reikninga viðvíkjandi húseign félagsins; sýndu þeir að eignin hafði í raun réttri gefið af sér nálega $1,000.00 á liðnu ári.

Reikningur féhirðis

yfir tekjur og útgjöld Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi frá 18. febr. 1942 til 17. febr. 1943.

TEKJUR:

18. febr. 1942:	
Á landsbanka Íslands	$ 1.80
Á Royal Bank of Canada	438.19
Á Can. Bank of Commerce	30.88
Í vörslu vara-féhirðis	21.79
	$ 492.66
Frá fjármálaritara	$ 555.55
Frá Þjóðræknisfélagi Íslendinga, Reykjavík (seld 400 eint. af Tímaritinu, kr. 1,600.00)	270.53
Fyrir auglýsingar í XXIII. árg. Tímaritsins	1,882.00
Fyrir auglýsingar í XXIV. árg. Tímaritsins	180.00
Ágóði af Barnasamkomu Laugardagsskólans	41.75
Fyrir Baldursbrá	20.96
Bandavextir og gengishagnaður	4.09
Ágóði af seldum hljómplötum eftir Maríu Markan (ágóðinn sendur Rauðakrossinum)	50.00
Lán (Á. P. Jóhannson)	600.00
Rekstrarhagnaður af J. Bjarnason Apts.	250.00
Samtals	$4,347.54

ÚTGJÖLD:

Kostnaður við ársþing	$ 88.90
Ritstjórn og ritlaun Tímaritsins	290.76
Prentun XXIII. árg. Tímaritsins	684.67
Kostnaður við að safna augl.:	
XXIII. árg. Tímaritsins	470.50
XXIV. árg. Tímaritsins	45.00
Ferðakostnaður forseta	70.13
Ferðakostnaður vara-féhirðis	28.00
Prentun og skriffföng	32.36
Laugardagsskólinn	138.59
Póstsendingar, bankagjöld, símskeyti	46.76
Fyrir II. bindi sögu Vestur-Ísl.	260.00
Veitt úr Rithöfundasjóði	25.00
Eendurgreitt lán til Á. P. Jóhannsson	600.00
Starfslaun fjármálaritara	46.11
Til Rauðakrossfélagsins	50.00
Á Landsbanka Íslands	1.80
Á Royal Bank of Canada	1,468.96
Samtals	$4,347.54

Ásmundur P. Jóhannsson, féhirðir

Framanritaðan reikning höfum við endurskoðað og höfum ekkert að athuga við hann.

Winnipeg, Manitoba, 17. febr. 1943.

S. Jakobson G. L. Jóhannson

Yfirlit yfir sjóði félagsins

15. febr. 1943:		
Í byggingarsjóði		$ 32.54
15. febr. 1943:		
Í Ingólfssjóði		889.22
15. febr. 1943:		
Í Leifs Eiríkssonar sjóði		68.76
15. febr. 1943:		
Í rithöfundasjóði	$106.20	
Útborgað á árinu	25.00	81.20
15. febr. 1943:		
Á bönkum		399.04
Samtals		$1,470.76
Lán til Sögunefndar árið 1940		600.00
Lán til Sögunefndar árið 1941		195.00
Samskot til sögu-útgáfu 1941		505.00
Lán til Sögunefndar árið 1942		260.00
Samtals		$3,030.76

Efnahagsreikning byggingarinnar 652 Home Street gefur útlánsmaður hr. Ólafur Pétursson.

Ásmundur P. Jóhannsson, féhirðir

Framanritaðan reikning höfum við

endurskoðað og höfum ekkert að athuga við hann.

Winnipeg, Manitoba, 17. febr. 1943.

S. Jakobson G. L. Jóhannson

Ársskýrsla skjalavarðar
yfir árið 1942

Tímarit óseld í Winnipeg:

I-XXII. árg.	Hjá skjalav., eint.	5502	
	Hjá fjármálaritara	47	
XXIII. árg.	Hjá skjalav. eint.	143	
	Hjá fjármálaritara	25	
		5717	

Tímarit á Íslandi:

Frá I-XXI eru til um 1600 eintök. — XXII. og XIII. árg. allir seldir og talsvert af eldri árg. hefir verið selt. (Sjá skýrslu deildarinnar Frón og fjármálaritara).

Skýrsla yfir XXIII. árg. Tímaritsins:

Til heiðursfélaga, rithöfunda o. fl.	27	
Til umboðssölu á Íslandi	400	
Til augl. Tímaritsins	160	
Til fjármálaritara	870	
Hjá skjalaverði	143	
		1600
Selt og útbýtt af eldri árg.		173

Þjóðaréttarstaða Íslands (sérprentun). Skýrsla frá 1939 óbreytt. 300

Svipleiftur samtíðarmanna: Skýrsla frá 1940 óbreytt.

289 eintök af innheftri Baldursbrá eru í umsjá B. E. Johnson, ráðsm. Baldursbrár.

Bókasafn:

Deildin Frón hefir umsjón yfir aðalbókasafni félagsins og mun leggja fram skýrslu því viðvíkjandi.

Winnipeg, 17. febr. 1943.

Ó. Pétursson, skjalavörður

Framanritaðan reikning höfum vér endurskoðað og höfum ekkert að athuga við hann.

—Winnipeg, 17. febrúar 1943.

S. Jakobson G. L. Jóhannson

Skýrsla fjármálaritara yfir árið 1942

TEKJUR:

Frá meðlimum aðalfélagsins	$ 173.00
Frá deildum og sambandsdeildum	288.15
Seld Tímarit til utanfélagsm.	18.95
Frá Íslandi, borgun fyrir 22. árg.	100.70
Samtals	$ 580.80

ÚTGJÖLD:

Póstgjöld undir bréf og tímarit	$ 22.75
Ledger Sheets	2.50
Afhent féhirði	555.55
Samtals	$ 580.80

Guðmann Levy, fjármálaritari

Framanritaðan reikning höfum við endurskoðað og höfum ekkert að athuga við hann.

Winnipeg, Manitoba, 17. febr. 1943.

S. Jakobson G. L. Jóhannson

652 Home St., Winnipeg—1942

RECEIPTS:

Rental of building, 12 months @ $225.00	$ 2,700.00
Rental arrears ste 2 for December 1941	15.00
Rental Frón for library	60.00
Total	$2,775.00

DISBURSEMENTS:

Jan. 1, Dr. Balance		$ 154.12
Taxes 1942	$403.07	
Mortgage payment	520.83	
Fuel	404.69	
Light	140.74	
Water	90.35	
Repairs & Supplies	86.13	
Acct. electric refrig.	198.00	
Management charges	120.00	
Workmen's Compensation Board	21.45	
Icel. National League	250.00	
		2,235.26
		$2,389.38
Dec. 31, 1942, on hand		385.62
Total		$2,775.00

31. des. 1941:
Kostnaður á byggingu,
652 Home St. $10,284.65
31. des. 1942:
Óinnfærður kostn
aður frá 1941.... 621.45
$10,906.10
31. des. 1942:
Skuld, fyrsti
veðréttur $4,750.00
31. des. 1942:
Skuld á kæli-
skápum 331.50
5,081.50

Netto $5,824.60
Ó. Pétursson

Framanritaðan reikning höfum vér endurskoðað og höfum ekki að athuga við hann.
—Winnipeg, Man., 17. febr. 1943.
S. Jakobson G. L. Jóhannson

Var öllum þessum skýrslum vísað til fjármálanefndar samkvæmt tillögu frá Gretti Jóhannssyni studdri af Á. P. Jóhannssyni.

Ritari skýrði frá því að tólf fundir hefðu verið haldnir á árinu. Hann las stutta skýrslu, sem hér birtist:

Orð frá ritara

Herra forseti, háttvirti þingheimur.

Eg var að líta yfir lög og stjórnarskrá félagsins nýlega og sá það þar að alls ekki er ætlast til þess að ritari gefi nokkra skýrslu. Svo er ráð fyrir gert að forseti skýri frá öllum málum í skýrslu sinni og væri því önnur skýrsla frá skrifara einungis upptugga eða endurtekning af forsetaskýrslunni.

Aðeins skal eg geta þess að tólf fundir voru haldnir alls á árinu, stýrði forseti þeim öllum að einum undanteknum, sem vara-forseti, séra V. J. Eylands, stýrði í fjarveru hans. Annars voru allir fundirnir prýðilega vel sóttir.

Nefndin hafði ýms málefni til íhugunar og úrslita og var samvinna yfirleitt hin ákjósanlegasta og þakka eg meðnefndarmönnum mínum fyrir góða samvinnu. Þó skal þess getið að í einu eða tveimur málum var eg meirihluta nefndarinnar ósamþykkur.

Eg vil taka það fram að forseti félagsins hefir verið óþreytandi í störfum sínum því til útbreiðslu og framfara. Í fyrsta skifti í sögu félagsins hefir kona átt sæti í nefndinni, er það frú Ingibjörg Jónsson, kona ritstjóra Lögbergs, hefir hún skipað það með dugnaði og áhuga; færi vel á því að það yrði regla félagsins að kjósa framvegis að minsta kosti, tvær konur í stjórnarnefndina.

Sig. Júl. Jóhannesson

Þá kom séra V. J. Eylands með álit og tillögu dagskrárnefndar, og var hún þannig:

1. Þingsetning.
2. Skýrsla forseta og annara embættismanna.
3. Kosning kjörbréfanefndar og dagskrárnefndar.
4. Kveðja frá "Viking Club".
5. Skýrslur frá deildum.
6. Skýrslur milliþinganefnda.
7. Fræðslumál.
8. Fjármál.
9. Samvinnumál.
10. Útgáfumál.
11. Bókasöfn.
12. Minjasafnið.
13. Rithöfundasjóður.
14. Kosning embættismanna.
15. Ný mál.
16. Ólokin störf.

Þessi tillaga var samþykt óbreytt.

Þá kallaði forseti á Jónas Jónasson kennara, forseta félagsins "Viking Club". Kom hann fram og flutti snjalt erindi, eggjaði til starfs og framsóknar, samvinnu og samtaka milli allra skandinavisku þjóðbrotanna, og hvatti til þess sérstaklega að afhenda æskunni hinn norræna arf á þann hátt að hún nyti hans og skildi hann. Var gerður góður rómur að ræðu hans og þakkaði forseti honum í eigin nafni og þingsins fyrir komuna og erindið.

Þá lagði Á. P. Jóhannson til og ritari studdi að fundi sé frestað til 1.45 e. h., var það samþykt.

ANNAR FUNDUR

Annar fundur þingsins var settur kl. 2 e. h. Fundargerð frá fyrra fundi lesin upp og samþykt í einu hljóði.

Forseti las bréf frá Sigurði Helgasyni hljómfræðingi í Seattle, þar sem frá var skýrt að söngfélagið "Harpa" hefði hætt störfum sínum meðan á stríðinu stæði, en héldi samt áfram að heyra til Þjóðræknisfélaginu. Sveinn Thorvaldson lagði til og Mr. Hillmann studdi að þessu bréfi sé veitt móttaka og það skoðað sem skýrsla; tillagan var samþykt.

Skýrsla kjörbréfanefndar

Kjörbréfanefnd lagði fram skýrslu sína; voru fulltrúar mættir frá eftirfarandi deildum:

1. "Brúin" í Selkirk, Man., fulltrúar:
Einar Magnússon, 20 atkvæði.
Mrs. S. G. Ísfeld, 20 atkvæði.
Mrs. J. E. Eiríksson, 20 atkvæði.
2. "Esjan" í Árborg, Man., fulltrúar:
Mrs. María Björnson, 17 atkvæði.
Dr. S. E. Björnson, 17 atkvæði.
Elías Elíasson, 16 atkvæði.
Björn Anderson, 16 atkvæði.
3. "Ísafold", Riverton, Man., fulltrúar:
Árni Brandsson, 18 atkvæði.
4. "Ísland", Brown, Man., fulltrúar:
Jón J. Húnfjörð, 20 atkvæði.
5. "Skjaldborg", Mikley, Man., fullt.:
Mrs. H. W. Sigurgeirson, 20 atkvæði.
6. "Snæfell" Churchbridge, Sask., fullt.:
Thor Marvin, 8 atkvæði.
7. "Fjallkonan", Wynyard, Sask., fullt.:
Þórhallur Bardal, 20 atkvæði.
8. "Báran" Mountain, N. D. Frá þessari deild voru fjórir fulltrúar mættir, sem ekki höfðu umboð undirritað af forseta og skrifara eins og lög gera ráð fyrir; en sökum þess að skrifari deildarinnar hefir tilkynt skrifara félagsins að þeir hafi verið löglega kosnir sem fulltrúar þá leggur nefndin það til að þeir séu viðurkendir með þeim atkvæðum sem hér segir:
W. G. Hillman, 20 atkvæði.
H. T. Hjaltalín, 20 atkvæði.
G. J. Jónasson, 20 atkvæði.
Björn Stefánsson, 20 atkvæði.

Auk framantaldra fulltrúa hafa allir skuldlausir félagar aðalfélagsins og deildarinnar "Frón" atkvæði á þinginu. Skýrslan var undirrituð af Guðmann Levy, Kristínu Johnson og Hjálmari Gíslasyni. Mrs. E. P. Jónsson lagði til og Thor Marvin studdi að skýrsla kjörbréfanefndar sé samþykt; var hún samþykt í einu hljóði.

Þá voru lesnar upp skýrslur deilda. Sveinn Thorvaldson las skýrslu "Ísafoldar"; ritari las skýrslu "Bárunnar" frá Mountain, N. D., og skýrslu "Íslands" frá Brown, sömuleiðis skýrslu "Iðunnar" frá Leslie, Sask. Dr. Sveinn Björnson las skýrslu deildarinnar "Esjan" frá Árborg, Thor Marvin las skýrslu "Snæfells" frá Churchbridge.

Þórhallur Bardal skýrði frá hag "Fjallkonunnar" að Wynyard og lagði Thor Marvin það til en Mrs. Sigurgeirsson studdi að greinagerð hans yrði samþykt sem skýrsla, og var það gert.

Mrs. Sigurgeirsson frá Mikley las skýrslu deildarinnar "Skjaldborg", en Hjálmar Gíslason skýrslu "Fróns" í Winnipeg.

SKÝRSLUR DEILDA

Ársskýrsla deildarinnar "Báran" fyrir árið 1942

Deildin reyndi á þessu liðna ári, eins og á undanförnum árum að hafa tilsögn í íslenskum söng, bæði á Garðar og Mountain. — Hafði Mr. Ragnar söngstjórn á hendi á báðum stöðum, með aðstoð Miss Kathrynar Arason. Garðar unglingaflokkurinn sýndi meiri áhuga fyrir söngkenslunni, og sótti allar æfingar vel, þegar veikindi ekki hömluðu; sem varð til þess að hægt var að hafa Concert með þeim kór á Garðar 22. ágúst með aðstoð nokkurra sólóista (vocal and instrumental). Mætti þar á meðal nefna einn unglingspilt, 13 ára fiðluleikara, Norman Guðmundsson frá Waukegan, Ill., son Mr. og Mrs. S. W. Guðmundsson sem þar búa. Það voru allir hrifnir af honum. Hann er áreiðanlega efni í listamann á því sviði. — Við þökkum honum fyrir ágætis hjálp við concertið, og vonum að fá að heyra til hans oftar.

— Auðvitað er Báran þakklát öllum þeim sem stuðluðu að því að gera þessa söngsamkomu eins ánægjulega og frekast varð ákosið.

Inntektir af þessari samkomu urðu $51.35, og gjöf frá Garðar kvenfélagi $7.65.

Kostnaður í sambandi við söngkenslu barna og unglinga og áðurnefnda samkomu á Garðar, $59.00, svo útgjöld og inntektir stóðust þar á endum.

Fyrirhugað var að hafa söngskemtun á Mountain seinna að haustinu, með Mountain-flokknum, en af því varð ekki, sökum þess að nokkrar fjölskyldur fóru þá að flytja vestur að hafi, og þeir unglingar sem eftir voru urðu að hjálpa til við kartöfluuppskeru.

Tilsögn var gefin í íslensku um nokkurn tíma, en gekk skrykkjótt, vegna þess hve óregluleg aðsóknin var. — Um 30 innrituðust, en meðal aðsókn nam tæpum helming af þeirri tölu. Mun því varasamt framvegis að vitna í Mountain sem eina af helstu gróðrarstöðum íslenskunnar hér vestra.

Yfir höfuð hefir verið deyfð yfir öllu félagslífi hér vegna stríðsins. — Ungmennin kölluð unnvörpum í herinn og varð því karlakórinn að hætta starfi. Samt lukkaðist þeim að hafa söngsamkomu á Sumardaginn fyrsta, með aðstoð kvenfólksins, og tókst vel. — Þann dag hafði Báran ætlað sér að fá íslensku hreyfimyndirnar hingað en lukkaðist ekki, og var því kórnum gefin eftir dagurinn. — Karlakórinn er nokkurskonar afsprengi Bárunnar, þó leynt fari.

Myndasýningin fór hér fram 27. nóv. eins og áður hefir verið getið í ísl. blöðunum af dr. Richard Beck, og hefi eg engu þar við að bæta, því nógu mikið var sagt þar, myndasýningunni til ágætis.

Við erum samt þakklátir dr. Beck fyrir hans aðstoð og umhyggjusemi, og einnig Mr. Jóni Thórarinssyni frá Garðar, sem stjórnaði film-vélinni.

Hreinn ágóði af þessari samkomu varð $40.25, sem gengur í Rauða Kross sjóðinn samkvæmt ákvörðun deildarinnar.

Deildin hafði aðeins einn almennan fund á árinu, sem var svo illa sóttur að framkv.nefndin áleit að þýðingarlaust væri að kalla menn saman á fleiri fundi, og réði því sínum ráðum. Annríki bænda, vegna mannfæðar, mun hafa verið aðal orsökin til þess að litlu var hægt að sinna utan heimilisanna.

Skýrslur gjaldkera fyrir árið 1942

Inntektir:

Í sjóði við ársbyrjun	$ 44.88
Allar inntektir á árinu	203.75
Samtals	$248.63

Útgjöld:

Öll útgjöld borguð	$156.86
Óborguð útgjöld til Red Cross	40.25
Í sjóði við árslok	51.52
Jafnaðarreikningur	$248.63

Skýrsla fjármálaritara sýndi: að við ársbyrjun 1942 voru 83 fullgildir meðlimir innritaðir í deildina og þar að auk nokkrir aðstoðarmeðlimir (Social members); að þrír hefðu dáið á árinu, en 10 bæst við; að allir peningar hefðu verið afhentir gjaldkera, sem inn hefðu komið á árinu. Yfirskoðunarmenn höfðu farið yfir framan skráðar skýrslur áður ársfundur var haldinn og ákveðið alt í besta lagi.

Skýrsla bókanefndar sýndi í sjóði við

ársbyrjun 1942	$ 6.00
Tillag frá deildinni	24.90
Gengismunur á gjaldeyri nefndinni í hag	1.95
Samanlagðar inntektir	$32.85
Útgjöld fyrir bækur og band, Banka- og póstávísun	$32.10
Í sjóði við árslok	.75
Jafnaðarreikningur	$32.85

Þeir meðlimir deildarinnar sem féllu í valinn á umliðnu ári voru: Thorgils Halldórson, Mountain; Mrs. J. K. Einarson, Cavalier og Mrs. Kristjana Sigurðson, Mountain. — Var þeirra minst á

síðasta ársfundi með þakklæti fyrir góðan stuðning, allra þjóðræknismála, meðan þeim varð þess auðið.

Að svo mæltu óskar deildin Báran, Þjóðræknisfélaginu til hamingju og heppilegrar úrlausnar allra þingmála.

Fyrir hönd deildarinnar.

Virðingarfylst,

W. G. Hillman, forseti
Thorl. Thorfinnson, ritari

Ársskýrsla deildarinnar "Iðunn" að Leslie, Sask.

Starsfundir deildarinnar hafa verið fáir þetta ár, en þó hafa hin venjulegu störf verið rækt með svipuðum hætti og undanfarið. Keyptar nýjar bækur og útlán bóka verið svipað og að undanförnu.

Þá stóð deildin fyrir sýningu Íslandsmyndarinnar. Var hún sýnd fyrir fullu húsi og tókst ljómandi vel. Veitti hún áhorfendum óblandna ánægju, því þar sáu margir sínar horfnu og fornu slóðir. Deildin vottar þakklæti sitt, þeim, sem hlut áttu að máli, að myndin kom hér vestur um haf.

Á þessu s. l. ári, átti deildin á bak að sjá þremur félagssystkinum: Gabríel Gabríelsson frá Kristnes, tilheyrði deildinni frá stofnun og studdi öll hennar málefni; Jón Guðmundsson frá Elfros, var bókavörður fyrir útibúi bókasafns deildarinnar í Elfros; Mrs. Anna Þorsteinsson frá Leslie (kona Þorst. Þorsteinssonar). Á þeirra heimili voru margir deildarfundir haldnir og hún ætíð boðin og búin til stuðnings við deildina. Deildin minnist þessara góðu samherja með þakklæti fyrir starf þeirra í þjóðræknismálum og vottar ættingjum þeirra innilega samúð og hluttekningu.

Samkvæmt skýrslu féhirðis stendur fjárhagur deildarinnar þannig: Í sjóði frá fyrra ári $23.93. Inntektir á árinu $39.17. Útgjöld $38.75. Í sjóði hjá féhirði um áramót $24.35.

Með bestu kveðju til þingsins.

—Leslie, Sask., 18. febr. 1943.

R. Árnason, ritari

Ársskýrsla deildarinnar "Ísafold" (1942)

Ársfundur deildarinnar var haldinn 28. janúar 1942. Í starfsnefnd fyrir árið voru þessir embættismenn kosnir:

Forseti........................Mrs. E. Árnason
Vara-forseti........Mr. G. Sigmundson
Ritari....Mrs. Kristín S. Benedictson (endurk.)
Vara-ritari............Mrs. Anna Árnason
Fjármálaritari............Mr. M. Elíasson
V.-fjármálar.....Mr. Jón Sigvaldason
Skjalavörður........Mr. Árni Brandson

Erindsrekar kosnir til að mæta á þjóðræknisþingi voru þeir Mr. Jón Sigvaldason og Árni Brandson.

Á þessum fundi gengu seytján unglingar í deildina, flest af Laugardagsskólanum, og borgaði velunnari deildarinnar gjöld þeirra.

Alls hafa verið haldnir fjórir starfsnefndar fundir á árinu. Á fundi sem haldin var 19. mars, var ákveðið að reyna að fá íslensku filmuna hingað ofan eftir og sýna hana á skólaloka samkomunni. Fyrsta okt. (1942) bað forseti deildarinnar um lausn frá embætti sökum vanheilsu. Var það tekið gilt og honum þakkað vel unnið starf í undanfarin ár. Stýrði vara-forseti G. Sigmundson, fundum til ársloka.

Laugardagsskólinn byrjaði 11. okt. 1941 og var haldið uppi þangað til í lok maí mánaðar. Aðsókn að skólanum var furðu góð, en aðstaðan er erfið vegna kenslubókaleysis. Er mjög nauðsynlegt að ráðin sé bót á því sem allra fyrst. Annars er ekki hægt að búast við að kenslan geti orðið að tilætluðum notum. Í skólalok var höfð samkoma, sem börnin tóku þátt í, og var íslenska filman einnig sýnd. Var aðsókn framúrskarandi góð. Kennarar skólans s. l. tímabil voru: Mr. S. Thorvaldson, Mr. E. Árnason, Mrs. Pálsson, Mrs. Benedictson, Mr. M. Elíasson, Miss Florence Rockett. Tvö þau síðast nefndu önnuðust söngkenslu.

Um þessi áramót á deildin $32.12 í sjóði. Meðlimatala er fimtíu og sex.

Kristín S. Benedictson, ritari

Skýrsla deildarinnar "Skjaldborg" í Mikley

Deild þessi á ekki langa sögu, hún var stofnuð í sumar sem leið þann 28. ágúst, að tilhlutan stjórnarnefndar Þjóðræknisfélagsins. Stofnendur voru 40 í alt. Forstöðunefnd deildarinnar hefir haldið 3 fundi og eina samkomu sem gaf af sér $20.00 arð, sem látinn var ganga í hjálparsjóðinn til handa rússnesku þjóðinni.

Deildinni og framkvæmdarnefnd hennar er það ljóst að verndun íslenskunnar sé megin viðfangsefni Þjóðræknisfélagsins og með það fyrir augum leitast hún við að kenna börnunum íslensku í sambandi við sunnudagsskólann. Þetta hefir orðið torveldara vegna skorts á viðeigandi kenslubókum, en vonandi rætist úr því áður en langt um líður. Við vonum að starfsemi deildarinnar leiði til mikillar blessunar í framtíðinni.

Fyrir hönd Skjaldborgar.

—21. febr. 1943.

Virðingarfylst,

Mrs. H. W. S.

Ársskýrsla deildarinnar "Ísland" Brown, Manitoba

Árið sem leið hefir ekki verið viðburðaríkt í okkar deild. Höfum haft 5 fundi, sem voru vel sóttir, og eftir ástæðum skemtilegir.

Meðlimatala í aðalfélaginu lík og verið hefir, tuttugu og tveir (22). Þrír meðlimir hafa flutt burt úr bygðinni, en einn nýr bæst í hópinn.

Nokkrir af okkar ungu mönnum eru í hernum, og fleiri á förum. Þetta gerir erfitt að halda félagsskap vel lifandi, og svo eru svo margar kvaðir í sambandi við þessa voðalegu styrjöld.

Sunnudagaskóli vor hefir farið fram eingöngu á íslensku eins og að undanförnu. Ekki hefir um aðra íslenska kenslu verið að ræða, nema þá í heimahúsum.

Með bestu óskum til þingsins í ár.

Virðingarfylst,

Þorsteinn J. Gíslason

Ársskýrsla deildarinnar "Esjan" Árborg, Manitoba

Þjóðræknisdeildin "Esjan" í Árborg hefir starfað með líkum hætti og að undanförnu, fundir hafa verið fáir. Kom það aðallega til af óhagstæðri veðráttu og erfiðum vegum þann tíma ársins er fólk út um landsbygðina hefði helst getað sótt fundi annríkis vegna. Einnig er unnið hér mikið í ýmsum félagsskap viðkomandi þessu yfirstandandi stríði.

Inntektir á árinu $170.00. Í sjóði um áramót $38.85.

Bókasafn deildarinnar hefir verið starfrækt eins og að undanförnu og útlán bóka talsvert. Hefir meðlimafjöldi aukist að mun og má þakka það sameiningu lestrarfélagsins við deildina. Skuldlausir meðlimir deildarinnar nú 66 að tölu.

Eitt aðal starf deildarinnar á árinu var starfræksla Laugardagsskólans. Aðsókn lík og að undanförnu. Kennarar skólans voru fjórir. Mrs. Marja Björnson, Miss Hildur Árnason, Mrs. Herdís Eiríksson og Mrs. Lóa Ólafson. Miss María Bjarnason, fimti kennarinn, sá algerlega um söngkensluna. Skólaárið lauk með samkomu er haldin var í maí. Var þar sýndur stuttur leikur, einnig skemtu börnin með framsögn, lestri og söng, tókst þessi samkoma framúrskarandi vel og voru þeir er viðstaddir voru vel ánægðir með framför barnanna.

Tveir meðlimir hafa dáið á árinu: Gestur Oddleifsson í Haga og Guðm. Magnússon frá Framnesi.

Embættismenn deildarinnar kosnir á ársfundi 4. þ. m. voru: Forseti: Mrs. Marja Björnson, V.-forseti V. Jóhannesson; Ritari, Herdís Eiríksson; V.-Ritari, Guðm Einarsson; Fjármálaritari: Dr. Sv. Björnson; Féhirðir, Elías Elíasson.

Herdís Eiríksson, ritari

Deildin "Snæfell"

Herra forseti, heiðraða þing,

Það er siður, og máske heimtað, að erindreki beri fram starfskýrslu deildar sinnar þegar hann eða hún kemur á þing. Að mínu áliti eru kvenmenn alveg eins góðir erindrekar sem menn.

Nú er eg kominn skýrslulaus, það er

að segja frá hendi ritara okkar deildar. Það er ekki af leti eða trassaskap að hann fékk mér ekki skýrslu; heldur fyrst og fremst sagðist hann ekki geta útbúið skýrslu þar sem ekkert var starfað á liðnu sumri, og í öðru lagi vegna lasleika nú upp á síðkastið.

Nú til þess að eg standi hér ekki sem einhver strandarglópur, þá reyni eg að gefa einhverja óverulega skýringu á afstöðu okkar í deildinni "Snæfell", nefnilega að ekkert var gert.

Í fyrsta lagi var óvanalega stirð tíð hjá okkur sem víðar. Við bændur vorum í vandræðum að ná saman fóðri vegna votviðris. Þegar góð stund gafst, þá urðum við að hafa okkur alla við. Svo batnaði ekki þegar uppskera og þresking byrjaði. Margir voru að þreskja í snjó. Vinnuhjálp var ómögulegt að fá svo alt gekk svo seint. Svo var talsverður lasleiki og sérstaklega hjá forseta deildarinnar, Birni Hinrikssson, þar sem þau hjón voru með veika dóttur sína hér í Winnipeg um 3 mánaða tíma; þá er það skiljanlegt að hann gat ekki haft hugan á neinu öðru.

Okkur þótti mjög leiðinlegt að geta ekki heimsótt deildina "Iðunn" í Leslie; það var fyllilega ákveðið að fara vestur, en vegna ofangreindra ástæða var okkur það ómögulegt. Við höfðum sannarlega ánægju og skemtun af komu þeirra til okkar eins og erindreki okkar í fyrra hefir eflaust skýrt frá.

Við erum máske sofandi, en alls ekki dauð, þó fá séum og eg treysti því að við vöknum með vorinu og tökum þá til starfa af bestu getu.

Svo að lokum, fyrir hönd deildarinnar "Snæfell", þökkum við forseta Þjóðræknisfélagsins, Dr. Beck, fyrir hans áhuga og hjálpsemi einnig í okkar deild. Eg þakka ykkur fyrir.

Thor Marvin

Skýrsla ritara "Fróns" — 1942

Deildin hefir starfað með svipuðum hætti og undanfarin ár. Bókasafnið hefir verið starfrækt við allgóða aðsókn. Nýlega hafa verið pantaðar frá Íslandi milli 60—70 nýjar bækur, en vegna erfiðra samgangna tekur alt slíkt lengur en áður var.

Deildin hefir haldið fimm opna skemtifundi, auk "Frónsmótsins", sem haldið var í sambandi við Þjóðræknisþingið. Þessir skemtifundir hafa verið vel sóttir og sumir mjög fjölsóttir. Á þessum fundum hefir skemt margt ungt fólk með söng og hljóðfæraslætti; ræður hafa verið fluttar, þar á meðal af námsfólki frá Íslandi, og þótt alt hin besta skemtun.

"Frónsmótið" fór fram með svipuðum hætti og áður hefir tíðkast; var það afar fjölsótt, svo að til vandræða horfði með húsrúm fyrir mannfjöldann, sem var um 530 manns.

Á tveimur skemtifundum deildarinnar voru tekin samskot til styrktar Rauðakrossinum, námu þau $35.72, og var samþykt að veita fé úr deildarsjóði svo upphæðin yrði $100.00.

Stjórnarnefnd deildarinnar hefir haldið 13 fundi á starfsárinu, og hafa þeir yfirleitt verið vel sóttir af nefndarmönnum. Einn nefndarmanna, Tryggvi Oleson, flutti búferlum úr bænum á miðju starfsárinu, og naut hans því ekki við eftir það.

Þess ber að geta hér, að forsetinn, Soffonías Thorkelsson, vann að því svo að segja einn að útvega fólk til þátttöku í skemtiskrám á öllum skemtifundum, sýndi hann þar sína alþektu þrautseigju og árvekni. Á hann fyrir þetta skildar þakkir og virðing deildarinnar og annara, sem skemtananna nutu.

—Winnipeg, 16. des. 1942.

Ásgeir Guðjohnsen

Fjármálaskýrsla "Fróns" 1942

Inntektir:

30. nóv. 1941, peningar í sjóði	$ 37.27
Meðlimagjöld í "Fróni"	180.00
Inntektir á Frónsmóti	439.40
Fyrir seldar bækur	4.65
Samskot fyrir Red Cross	35.72
Tekjur alls	$697.04

Útgjöld:

Bókavarðar laun	$ 42.00
Fundarsalsleiga	50.00

Húsaleiga fyrir bókasafnið	60.00
Keyptar bækur fyrir	75.10
Bókband	14.10
Kostnaður við Frónsmótið	232.88
Þjóðræknisfélagið	90.00
Eldsábyrgð á bókasafninu	8.00
Canadian Red Cross	100.00
Kvittanabækur fyrir fjárm.r.	5.94
Innheimtulaun meðlimagjalda	18.00
Frímerki og bankaávísanir	.75
Mismunur	.27
	$697.04

16. des. 1942: Peningar í sjóði á banka .... $.27

J. Ásgeirsson

Yfirskoðað og rétt fundið, 16. des. 1942.

G. L. Jóhannson J. T. Beck

Skýrsla Fjármálaritara deildarinnar "Frón"

Innheimt meðlimagjöld upp til 16. des. 1942	$173.00
Seld Tímarit 23. árg., 7 að tölu	7.00
Samtals	$180.00

Bækur lesnar af meðlimum "Fróns" á árinu, 4.500 að tölu.

Allar þessar skýrslur voru samþyktar.

Ritari las upp bréf, er honum hafði borist frá Magnúsi Snowfield í Seattle; vildi hann gera alla Íslendinga í Vesturheimi að meðlimum félagsins með fullu málfrelsi, en þá eina atkvæðisbæra, sem greiddu dollars ársgjald. J. J. Bíldfell lagði til og Mrs. Salome Backmann studdi, að ritari skrifi honum vingjarnlegt bréf fyrir hönd félagsins og skýri fyrir honum ómöguleika þessarar tillögu; var það samþykt.

Á. P. Jóhannson skýrði frá því að Leifsmyndin væri geymd í góðum og öruggum stað. Hefði listaverkanefnd Washington þingsins þegið myndina fyrir milligöngu Senator Nye, Senator Langdons og Guðmundar Grímssonar dómara. Hefðu verið veittir $10,000.00 til þess að koma henni fyrir til frambúðar.

Séra V. J. Eylands lagði til og Mr. Hillman studdi að komandi stjórnarnefnd sé falið að annast þetta mál ef þar sé einhverju ólokið. Samþykt.

Á. P. Jóhannson vakti máls á því að Jóhanni Magnúsi Bjarnasyni skáldi hefðu að undanförnu verið veittir $25 árlega úr rithöfundasjóði en hann hafði frétt að dregið hefði verið af ellistyrk hans í sambandi við það; vildi hann láta grenslast eftir hvort nokkur fótur væri fyrir þeirri frétt. Sveinn Thorvaldson lagði til og Guðmann Levy studdi að framkvæmdarnefndinni sé falið þetta mál; var það samþykt.

Þegar hér var komið tilkynti J. J. Bíldfell að kaffi væri til sölu í neðri sal hússins; gaf þá forseti fundarhlé í 15 mínútur eftir einhljóða ósk þingsins og fóru flestir niður í kaffisalinn; var fundur settur aftur eftir 30 mínútur.

Sveinn Thorvaldson lagði til og Guðmann Levy studdi að forseti skipi fimm menn í **Útbreiðslunefnd**, var það samþykt og þessir skipaðir í nefndina:

Sveinn Thorvaldson
Marja Björnson
J. J. Bíldfell
G. W. Hillman
Thórh. Bardal

Guðmann Levy lagði til og Mrs. Sigurgeirson studdi að forseti skipi þrjá menn í **Fjármálanefnd**; tillagan samþykt og þessir skipaðir í nefndina:

Á. P. Jóhannson
Ólafur Pétursson
Elías Elíasson

Á. P. Jóhannson lagði til og Mrs. E. P. Jónsson studdi að forseti skipi fimm menn í **Fræðslumálanefnd;** samþykt og þessir skipaðir í nefndina:

Mrs. E. P. Jónsson
Thor Marvin
Mrs. H. W. Sigurgeirson
Björn Anderson
Mrs. J. G. Eiríkson

Á. P. Jóhannson lagði til og J. J. Húnfjörð studdi að forseti skipi fimm menn í **Samvinnumálanefnd**; samþykt og þessir skipaðir:

Á. P. Jóhannson
Séra V. J. Eylands
J. J. Bíldfell
Dr. S. E. Björnson
Grettir Jóhannson

Guðmann Levy lagði til og Mr. Hillman studdi, að forseti skipi þrjá menn í **Útgáfunefnd**; samþykt og þessir skipaðir:

Guðmann Levy
G. J. Jónasson
J. J. Húnfjörð

Á. P. Jóhannson lagði til og Th. Bardal studdi að forseti skipi þrjá menn í **Bókasafnsnefnd**; samþykt og þessir skipaðir í nefndina:

Hjálmar Gíslason
J. J. Bíldfell
Árni Brandson

Fundi frestað til kl. 9.30 næsta dag.

ÞRIÐJI FUNDUR

Þriðju fundur þingsins var settur í Goodtemplarahúsinu kl. 10 f. h. 24. febr. Fundargerð frá síðasta fundi lesin upp og samþykt í einu hljóði.

Ritari las upp skrýslu frá deildinni "Brúin" í Selkirk. Mr. Hillman lagði til og Jónas Jónasson studdi að skýrslan sé meðtekin. Það var samþykt.

Mrs. E. P. Jónsson las upp ítarlega skýrslu um störf laugardagsskólans. Höfðu 40 börn sótt hann síðastliðið ár. Á. P. Jóhannson og Guðmann Levy höfðu látið sér mjög ant um skólann, og stutt hann á ýmsan hátt.

Skýrsla Laugardagsskóla Þjóðræknisfélagsins

Síðastliðnu skólaári lauk með samkomu eins og að undanförnu og var hún haldin í Fyrstu lútersku kirkju seint í apríl. Nemendurnir skemtu með framsögn, smáleikjum og körsöng, er Miss Vilborg Eyjólfson hafði æft og var góður rómur gerður að öllum skemtiatriðum.

Því miður urðu hinir ágætu kennarar, Miss Eyjólfson og Mrs. S. E. Sigurdson að láta af kenslu í lok þessa árs vegna annríkis og þökkum við þeim hér með þeirra óeigingjarna starf í þágu skólans á undanförnum árum.

Skólinn hófst aftur í byrjun október og hefir verið starfræktur í Sambandskirkjunni á Banning St.

Eins og að undanförnu eru í skólaráði þeir Ásm. P. Jóhannson, Guðmann Levy og Bergthór E. Johnson. Hafa þeir, en sérstaklega Mr. Jóhannson komið í skólann á hverjum daugardegi og veitt kennurum stuðning og uppörvun. Kennarar eru þessir: John Butler, Mrs. T. Jefferson, Miss V. Jónasson, Mrs. H. Danielsson og Mrs. E. P. Jónsson. Hefir Mrs. Danielsson ekki aðeins haft á hendi íslensku kenslu heldur hefir hún og æft börnin í söng og hefir notið við það aðstoðar Mrs. S. B. Stefánsson sem annast hefir undirspil.

Á þessu ári hafa innritast í alt í skólann, 40 börn, nokkuð færri en síðastl. ár og er það fremur sorglegt að foreldrar skyldu ekki notfæra sér skólann betur því nógir voru kenslukraftar og allur aðbúnaður af hálfu skólaráðs með ágætum. En kennarar höfðu mikla ánægju af því að kenna þeim börnum sem skólann sóttu, okkar ástkæru tungu, því börnin hafa yfirleitt sýnt mikinn áhuga fyrir náminu. Mörg hafa átt langt að fara en hafa samt komið á hverjum laugardegi, þrátt fyrir miklar frosthörkur í vetur. Ein móðir hefir fylgt litlu stúlkunni sinni í skólann á hverjum laugardegi og sýnt þannig frábæra ræktarsemi við málefnið.

Við höfum nú sterkar vonir um það að aðsókn að skólanum aukist næsta ár því þá munum við væntanlega hafa nýjar og ágætar lesbækur til þess að bjóða nemendunum.

—24. febrúar 1943.

Ingibjörg Jónsson

Mr. G. Jónasson lagði til og H. Hjaltalín studdi að skýrslan sé meðtekin með þakklæti. Var það samþykt með lófaklappi.

Mrs. E. P. Jónsson las upp skýrslu fræðslumálanefndar; skýrði hún frá því að með aðstoð þeirra forseta og Á. P. Jóhannsons hefðu fengist að heiman

bækur til kenslu, sem hentugar virtust fyrir það starf. Væri því bætt úr þeirri þörf og von um að skólinn yrði betur sóttur eftir það. Bækurnar voru til sýnis á þinginu til þess að fulltrúar og gestir gætu kynt sér þær. Mr. Sveinn Thorvaldson skýrði frá því hversu miklir erfiðleikar hefðu verið á með kensluna áður en þessar bækur komu og kvaðst hann vænta þess að verkið yrði bæði auðveldara og árangursmeira vegna þeirra. 3,000 eintök höfðu verið pöntuð af bókinni og 2,000 þegar komin.

Skýrsla milliþinganefndar í fræðslumálum

Aðal hlutverk fræðslumálanefndarinnar var að útvega lesbækur eða íslensku kenslubækur til þess, að hægt væri að skipuleggja kenslustarfið í Laugardagsskólunum á líkan hátt og lestrarkensla er skipulögð í alþýðuskólunum, en til þess þarf bækur sem eru flokkaðar samkvæmt aldri og íslensku kunnáttu nemendanna.

Nefndin rannsakaði fyrst hvort völ væri hér á hæfum manni til þess að semja slíka bók eða bækur, og var hr. Steingrími Arasyni, hinum nafnkunna kennara, sem nú dvelur í New York, skrifað og hann spurður hvort hann myndi gefa kost á sér til þessa verks ef þess yrði farið á leit. Hann skrifaði nefndinni um hæl og ráðlagði henni að láta þýða á íslensku safn af lesbókum, sem notaðar eru við lestrarkenslu í barnaskólunum í New York og myndi McMillan útgáfufélagið ef til vill gefa þær út á vægu verði.

Dr. Beck skrifaði þegar félaginu og bað það, að senda sýnishorn af þessum bókum ásamt áætlun þess á útgáfukostnaði og varð félagið vel við þeirri beiðni.

Að áliti nefndarinnar voru bækur þessar mjög álitlegar en þrátt fyrir það þótt Steingr. Arason hefði góðfúslega boðist til að þýða þær endurgjaldslaust, þá var kostnaðurinn svo hár, sérstaklega við prentun hinna mörgu litmynda, að nefndin taldi sér ekki fært að ráðast í slíkt fyrirtæki.

Næst var ákveðið að skrifa til Íslands eftir sýnishornum af þeim kenslubókum í íslensku, sem notaðar eru í barnaskólum þar og skrifaði Dr. Beck þeim Jónasi Jónssyni alþingismanni og Árna G. Eylands, forseti Þjóðræknisfélagsins á Íslandi, 9. júní síðastl. þessu viðvíkjandi. Sýnishornið kom í byrjun sept. og annað sýnishorn kom í október og hafði það verið sent til vara ef hitt færist.

Lesbækur þessar eru samdar af þektum barnakennurum á Íslandi, þær eru flokkaðar og myndauðugar. Fræðslumálnefnd leist svo á að þær myndu fullnægja þörfum Vestur-Íslendinga í íslensku kenslu meðal barna og unglinga og var því ákveðið að panta 3,000 eintök af þessum bókum og var pöntunin send Árna G. Eylands, 24. sept. s. l. Vegna hinna erfiðu samgangna við Ísland barst honum pöntunin ekki í hendur fyr en 3. janúar. Hann brá þá strax við og sendi vestur með fyrstu ferð það af upplaginu sem fáanlegt var eða 2,025 hefti, og eru nú þessar bækur komnar til landsins og verða sennilega komnar í hendur kennara íslensku skólanna í byrjun næsta skólaárs.

Fræðslumálanefndin og Þjóðræknisfélagið í heild, stendur í mikilli þakkarskuld við hr. Árna Eylands fyrir drengilegar framkvæmdir af hans hálfu viðvíkjandi útvegun þessara kenslubóka. Ennfremur erum við í þakkarskuld við Eimskipafélag Íslands fyrir góðhug þess að flytja bækurnar endurgjaldslaust frá Reykjavík til Halifax.

—24. febr. 1943.

Ingibjörg Jónsson
Sveinn Thorvaldson
Á. P. Jóhannson
Marja Björnson

Á. P. Jóhannson lagði til og Ólafur Pétursson studdi að málinu sé vísað til væntanlegrar stjórnarnefndar til frekari framkvæmda. Það var samþykt.

Á. P. Jóhannson las upp skýrslu samvinnumálanefndar. Voru þar á meðal tvær tillögur: Önnur sú, að þingið grenslist eftir því, hvort ekki sé hægt að

koma á útvarpi til Íslands í sambandi við væntanlegar breytingar á stjórnarfari þjóðarinnar á næstkomandi sumri. Hin tillagan var sú að þingið veiti $150 úr sjóði sínum þessu til framkvæmda.

Mr. Jóhannson lýsti því yfir að við hér vestra hefðum verið þiggjendur en þeir heima veitendur á síðastliðnu ári og hvatti hann til þess að ekki væri látið hallast á í þeim skilningi.

Nefndarálit í samvinnumálum við Ísland

Líklega hefir ekkert þjóðrækinsþing meðal Vestur-Íslendinga haft jafn margs að minnast, og jafn margt að þakka, að því er áhrærir samvinnumál við Ísland, eins og þetta, hið 24. þing vort sem nú stendur yfir. Þinginu er það ljóst að viðskifti vor við heimaþjóðina á liðnu ári hafa verið næsta einhliða, þannig að vér höfum verið fremur þiggjendur en veitendur. Oss er það ljóst að til þess að um verulega samvinnu geti verið að ræða þurfa viðleitnin og vináttumerkin að vera gagnkvæm. Ber oss því að athuga möguleikana á því að hönd mæti hendi og hugur hug yfir höfin breiðu.

Þingið fagnar hinni stöðugu árvekni sem kemur fram í verkum og ráðstöfunum ýmissra af forvígismönnum heimaþjóðarinnar, bæði í ríkisstjórn Íslands, og meðal félaga og einstakra manna, til að halda sambandinu við oss Vestur-Íslendinga sem best lifandi. Meðal hinna mörgu raunhæfu samvinnu og kærleiksmerkja sem oss hafa borist austan um haf á umliðnu ári, viljum vér sérstaklega þakka frumvarp það til laga sem samþykt var á Alþingi Íslands, 22. maí s. l. um námsstyrk fyrir vesturíslenska stúdenta sem norrænu-nám vilja stunda við Háskóla Íslands; fyrir viðurkenning þá er nokkur af skáldum vorum hafa hlotið; fyrir nafnbætur og heiðursmerki sem ritstjórum vorum hafa verið veitt; fyrir kærkomnar kveðjur á hljómplötum sem hingað hafa verið sendar; fyrir heimsóknir góðra gesta frá ættjörðinni; fyrir útnefning ræðismanna, úr hópi Vestur-Íslendinga, víðsvegar um álfuna; og fyrir aukin viðskifti, og glöggar fréttir sem vér höfum fengið um hagi heimaþjóðarinnar í bréfum og fréttadálkum sem komið hafa til blaða vorra frá skrifstofu Sendiherra Íslands í Washington, D. C.

1. Vér leggjum því til: Sem vott um viðleitni af vorri hálfu, til að túlka gagnkvæman vinarhug, ákveður þetta þing nú hérmeð að kjósa fimm manna nefnd til að íhuga möguleikana á útvarpi frá Winnipeg til Reykjavíkur, eða á sendingu erinda og sönglaga á hljómplötum til Ríkisútvarps Íslands, í tilefni af væntanlegum þáttaskiftum í stjórnarfarssögu þjóðarinnar á þessu ári. Skal nefnd þessari gefið fult umboð til að sjá um ráðstafanir og framkvæmdir í þessu máli.

2. Þingið ákveður ennfremur að veita alt að $150.00 (hundrað og fimtíu dollara) úr sjóði sínum, sem nefndin skal hafa til afnota ef þörf gerist, til framkvæmda þessari ráðstöfun.

Á. P. Jóhannson
V. J. Eylands
J. J. Bíldfell
S. E. Björnson
G. L. Jóhannson

Guðmann Levy lagði til og séra V. J. Eylands studdi að úrslitum þessa máls sé frestað þangað til eftir hádegi, það var samþykt.

Engar fleiri skrýslur voru tilbúnar og engin nefndarálit, var því fundið frestað til kl. 1.30 e. h.

FJÓRÐI FUNDUR

Fjórði þingfundur var settur kl. 2 e. h. 24. febrúar. Fundargerð þriðja fundar lesin upp og samþykt í einu hljóði.

Forseti las skýrslu samvinnumálanefndar. Ólafur Pétursson lagði til og Björn Stefánsson studdi að hún sé rædd lið fyrir lið. Samþykt. Ritari lagði til að fimm menn séu kosnir í samvinnumálanefnd, eins og skýrslan fer fram á. H. Hjaltalín studdi. Samþykt. Á. P. Jóhannson lagði til og Sveinn Thorvaldson studdi að ekki yrði lengra farið með þessa skýrslu fyr en fjárhagsnefnd hefði athugað hana. Samþykt.

Þá kom á þingið Árni G. lögmaður Eggertson, las hann upp kveðju og heillaósk til þingsins frá "The Icelandic Canadian Club" og lagði þar næst fram skýrslu þeirrar deildar. Var skýrslan á ensku.

Annual Report of the Icelandic Canadian Club

The Icelandic Canadian Club has a membership of some 110 of which a goodly portion are serving in His Majesty's Forces which accounts for the fact that our athletic and social activities have been somewhat curtailed during the past year. However, we had our annual picnic which was held at City Park one Sunday afternoon last July and was enjoyed by a large turnout of our members. Much thanks is owing to our active committee headed by Mr. W. S. Jónasson.

We have monthly meetings during the winter months commencing in October and continuing until May when activities cease for the summer months. We have had these meetings on the second Sunday evening of each month in the Antique Tea Rooms in the Enderton Building, and we invite you to join us at any time. There is always good entertainment and much business to transact.

Although many of our members are not able to join in our activities we feel that much progress has been made during the past year of which the chief highlights are the publication of our quarterly magazine, "The Icelandic Canadian" and the change of name in our organization from "Junior Icelandic League" to "Icelandic Canadian Club." A change from adolescence to manhood.

In the establishment and publication of "The Icelandic Canadian" we feel that a major step has been taken by our organiation, and its reception by the public has far exceeded our expectations. We have been very fortunate in the composition of our Editorial Board and business management, which are as follows:

1. Editor-in-Chief, Laura Goodman Salverson
2. Associate Editor, Stefan Hansen
3. Associate Editor, Helen Sigurdson
4. Associate Editor, Judge W. J. Lindal
5. Associate Editor, J. G. Johannson
6. Circulation Manager, Hjálmur F. Danielson
7. Business Manager, Miss Grace Reykdal
8. War Effort Manager, G. Finnbogason
9. Social Correspondent, Mrs. H. J. Lindal

In additon we have arranged for the services in an unofficial capacity of Dr. Richard Beck and Dr. S. J. Johannesson.

If you have not had an opportunity of reading our magazine, I would point out that its policy consists of five points which are as follows:

1. To asist in making the things of value in our Icelandic heritage a living part of ourselves as Canadian citizens and thus improve the quality of our contribution to the distinctively Canadian pattern.

2. To provide an instrument by which the children of the ever increasing mixed marriages may be reached, and through which we would seek to instil in them a better knowledge and a keener appreciation of our heritage.

3. To provide a means whereby Canadians of Icelandic extraction, pure or mixed, can become better acquainted with each other and thus strengthen the common bond of the past which in itself will strengthen the common bond of the future in the larger Canadian scene.

4. To stimulate greater effort by making known to our readers the contributions of Icelandic Canadians to the highest and best types of citizenship.

5. To place before the people af Canada and particularly the other ethnic groups our interpretation of the position we should take as Canadian citizens, and thus contribute to Canadian unity by helping to form a common basis of approach.

I am advised by the Circulation Manager that we have a circulation of 700 spread all over the North American continent although we have only published edition No. 2 of the first volume. From the tributes in the English and Icelandic press as well as from our Prime Minister and people of high repute and distinction both in Canada and the United States of America, the publication committee of the Icelandic Canadian may well be proud of its efforts and are to be congratulated on their success. We have been very fortunate in having as Editor-in-Chief a person of the high literary ability and renown of Laura Goodman Salverson. May the good work continue.

Arni G. Eggertson,
President

Sveinn Thorvaldson lagði til og Dr. S. E. Björnson studdi að þessari skýrslu sé veitt móttaka. Samþykt. Mr. Eggertson er fulltrúi þingsins frá enskumælandi deildinni.

Þá kom fram útgáfunefndar skýrsla. Lagði hún til að ritið yrði gefið út í sama formi og áður og að stjórnarnefndin annist um útvegun ritstjóra og prentunar. Samþykt. Nefndin tók það þó fram að ritið skyldi að einhverju leyti fullkomnara en vant væri sökum þess að næsta ár er fjórðungsaldar afmæli félagsins; ennfremur lagði hún það til að Mrs. P. S. Pálsson sé þakkaður sá mikli dugnaður sem hún hefði sýnt við auglýsingasöfnunina. Var heimtað að hún stæði á fætur, gerði hún það og skýrði frá því að hún hefði fengið $2,146.00 virði af auglýsingum. Kvað hún það auðfundið hjá auglýsendum hversu vel Íslendingar væru kyntir hér í bænum.

Nefndarálit í útgáfumálum

Nefndin leggur til:

1. Að Tímaritið sé gefið út á næsta ári í svipaðri stærð og að undanförnu.

2. Að framkvæmdarnefndinni sé falið að sjá um að 25 ára afmælis Þjóðræknisfélagsins sé minst í næsta Tímariti á viðeigandi hátt.

3. Að framkvæmdarnefndinni sé falið að ráða ritstjóra, og sjá að öðru leyti um útgáfu þess.

4. Að þingið þakki auglýsingasafnanda, Mrs. P .S. Pálsson, fyrir vel unnið starf við söfnun auglýsinga.

—24. febr. 1942.

Guðmann Levy
G. J. Jónasson
John J. Húnfjörð

Séra Eylands lagði til og J. J. Bíldfell studdi að skýrsla útgáfunefndar sé afgreidd lið fyrir lið. Samþykt. Eftir alllangar umræður var hún samþykt í heild sinni samkvæmt tillögu frá J. J. Húnfjörð studdri af Mr. Hillman.

Þá gaf ritari, munnlega, stutta skýrslu um Sögumálið. Séra V. J. Eylands lagði til og Mr. Hillman studdi að skýrslan sé meðtekin. Samþykt.

Þá las ritari tilboð frá tíu mönnum, sem buðust til þess að taka að sér útgáfu sögunnar. Séra V. J. Eylands flutti ræðu málinu til skýringar og lagði það til að því yrði vísað til væntanlegrar framkvæmdarnefndar og sögunefndar sameiginlega. Samþykt.

Þá lagði séra Eylands til og Sveinn Thorvaldson studdi að kosin sé fimm manna Sögunefnd. Ritari gerði þá breytingartillögu að nefndin sé skipuð níu manns eins og verið hefði. Breytingartillagan samþykt og nefndin endurkosin eins og hún var.

Þá var aftur tekin fyrir skýrsla samvinnumálanefndar. Var þar lagt til að samskota yrði leitað til þess að standast kostnað við útvarpið til Íslands, ef til þess kæmi. Guðmann Levy lagði til og Grettir L. Jóhannson studdi að þetta fé sé greitt úr félagssjóði. Samþykt. Séra V. J. Eylands lagði til og Mrs. E. P. Jónsson studdi að skýrslan sé samþykt í heild sinni. Hún var samþykt. Þá var kosin fimm manna nefnd til samvinnumála, samkvæmt tillögu frá Guðmann Levy og séra V. J. Eylands. Þessir voru kosnir:

Séra V. J. Eylands
Dr. Richard Beck
Grettir L. Jóhannson
Séra Philip M. Pétursson
Gísli Jónsson.

Fundi slitið til kl. 10 f. h. 25. febr.

FIMTI FUNDUR

Fimti þingfundur var settur kl. 10. f. h. 25. febr. í Goodtemplarahúsinu.

Fundargerð fjórða fundar lesin upp og samþykt í einu hljóði.

Í fundarbyrjun bárust þinginu þær fréttir að séra Guðmundur Árnason að Lundar hefði látist um nóttina. Óskaði forseti þess að þingheimur stæði á fætur og mintist hins látna vinar og starfsbróður í djúpri þögn. Þetta var gert. J. J. Bíldfell lagði til og Á. P. Jóhannson studdi að þingið kjósi þriggja manna nefnd til þess að semja og senda samúðarskeyti eða bréf til ekkju og venslafólks séra Guðmundar. Var tillagan samþykt og þessir kosnir: Forseti, varaforseti og ritari.

Mrs. G. Árnason and family,
Lundar, Man.

The Icelandic National League assembled in annual convention extends to you deepfelt sympathy in your bereavement. We mourn the loss of our esteemed and highly valued fellow member of our organization.

The Icelandic National League,
Richard Beck, President
S. J. Jóhannesson, Sec.
V. J. Eylands, Vice-Pres.

Þá var nefndarálit útbreiðslunefndar lesið af Sveini Thorvaldsyni:

Útbreiðslunefndarálit

Við undirrituð, sem útnefnd vorum til þess að semja álit til athugunar á þinginu um útbreiðslumál, leyfum okkur að leggja til:

1. Að þingið lýsi ánægju sinni yfir miklu og velunnu starfi, sem forseti og framkvæmdarnefnd Þjóðræknisfélagsins hefir unnið á síðastliðnu ári, með stofnun deilda, ritgerðum og stuðningi kenslumála. Ennfremur endurtekur þingið þakklæti sitt til íslensku blaðanna fyrir veitta velvild og stuðning þjóðræknismála á árinu.

2. Að þingið lýsi ánægju sinni yfir vaxandi áhuga fyrir íslenskukenslu á árinu, og felur væntanlegri stjórnarnefnd að gangast fyrir því að sú kensla sé aukin og efld í sem allra flestum bygðum Íslendinga. Ánægjulegt sé að aðstæður hafi mikið batnað með því að fengist hafa nothæfar kenslubækur frá Íslandi, sem nefndin leggur til að laugardagsskólum séu veittar að láni endurgjaldslaust, eftir þörfum.

3. Samkvæmt skýrslum, sem komið hafa fram frá nokkrum deildum á þessu þingi, er það ljóst, að starfsemin hefir farið þverrandi hjá allmörgum þeirra, og finst nefndinni að þar sé um svo alvarlegt atriði að ræða, að fram hjá því megi ekki ganga. Leggur nefndin því til, að væntanleg stjórnarnefnd sjái um að eins hæfur maður og völ er á, verði sendur þeim deildum til aðstoðar og uppörfunar sem hér eiga hlut að máli.

4. Einnig leggur nefndin til að væntanlegri stjórnarnefnd sé falið að leggja sérstaka áherslu á stofnun nýrra deilda.

Winnipeg, 23. febrúar 1943.

Sveinn Thorvaldson
Marja Björnson
J. J. Bíldfell
W. G. Hillman
Th. Bardal

H. Hjaltalín lagði til og sr. P. M. Pétursson studdi að nefndarálitið sé tekið fyrir lið fyrir lið. Samþykt. Þessir sömu menn lögðu til að fyrsti liður sé samþyktur breytingalaus. Samþykt. Á. P. Jóhannson lagði til og Mrs. E. P. Jónsson studdi að kenslubækurnar að heiman séu lánaðar fyrir örlítið gjald og málinu sé að öðru leyti vísað til komandi stjórnarnefndar. Sveinn Thorvaldson vildi láta lána bækurnar endurgjaldslaust og talaði fagurlega í því sambandi. Þriðji liður var loks samþyktur óbreyttur. Þess var getið í fjórða lið að félagslíf hefði víða verið dauft eftir skýrslum að dæma. Er það lagt til að komandi stjórnarnefnd útvegi góðan og hæfan mann til þess að lífga deildirnar og aðstoða þær. Sömuleiðis að stofna nýjar deildir þar sem því verði við komið.

Mrs. S. E. Björnson lagði til og Elías Elíasson studdi, að þessi liður sé samþyktur óbreyttur. Samþykt.

Sveinn Thorvaldson lagði til og G. J. Jónasson studdi að nefndarálitið sé

samþykt í heild sinni. Samþykt.

Þá las Mrs. E. P. Jónsson upp álit fræðslumálanefndar; var það bæði snjalt og alllangt en sérstaklega róttækt og þýðingarmikið. Álitið var í fjórum liðum. Þar er tillaga um gerbreyting og yfirgripsmikla aðferð í kenslumálum vorum. Séra V. J. Eylands lagði til og G. J. Jónasson studdi að álitið sé rætt lið fyrir lið. Var það samþykt. Séra V. J. Eylands lagði til og Mr. Hillman studdi að fyrsti liður sé samþyktur. Sú tillaga samþykt. Mrs. S. E. Björnson lagði til og G. J. Jónasson studdi að annar liður sé samþyktur. Það var samþykt. Dr. Björnson lagði til og Mr. Hillman studdi að þriðji liður sé samþyktur. Hann var samþyktur. Ólafur Pétursson lagði til og Mr. Marvin studdi, að fjórði liður sé samþyktur. Sú tillaga samþykt.

Álit fræðslumálanefndar

1. Þingið tjáir þakkir sínar milliþinganefnd í fræðslumálum fyrir hennar góða starf í sambandi við útvegan Lesbókanna frá Íslandi.

2. Þingið leggur til að skipað verði fimm manna fræðslumálaráð eða Advisory Council, sem starfi í samráði við stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins. Aðal hlutverk þessa fræðslumálaráðs verði það að stuðla að því að skipuleggja íslenska fræðslustarfsemi í bygðum vorum, og halda lífrænu sambandi við alla okkar Laugardagsskóla og alla þá er íslenskukenslu hafa með höndum og tengja þannig í stórt kerfi öll vor fræðslumál á líkan hátt og gert er í mentamálum fylkisins.

3. Þingið gefur væntanlegu fræðslumálaráði eftirfylgjandi bendingar í sambandi við starf þess:

Á næsta ári munu skólarnir hafa flokkaðar (graded) lesbækur, svo nú geta börnin útskrifast bók úr bók eða bekk úr bekk á líkan hátt og í alþýðuskólunum, og geta þannig fundið að þau eru á framfara vegi í íslensku námi sínu.

(a) Æskilegt væri að fræðslumálaráðið semdi námsskrá eða Programme of Studies fyrir hvert skóla ár og sendi öllum skólunum í byrjun skólaársins — skrá yfir það sem ætlast er til að börnin læri í hverjum bekk; hvaða bækur skuli lesnar; hvaða kvæði skuli læra; hvaða söngva skuli kenna; upplýsingar um það hvar hægt sé að útvega hitt og annað sem til kenslunnar þarf; hvenær próf skuli haldin o. s. frv.

(b) Æskilegt væri að halda árleg próf, munnleg og skrifleg, sérstaklega fyrir börnin í efri bekkunum og myndi fræðslumálaráðið semja verkefnin. Þá myndi það vekja áhuga, ef fræðslumálaráð gæti stofnað til verðlauna fyrir þau börn sem ná hæstu einkunn í vissum bekkjum, svo sem 4, 8 og 11 bekk.

(c) Æskilegt væri að fræðslumálaráðið sendi yfirlitsmann í heimsókn til hvers skóla á hverju ári, sem gæfi kennurum og foreldrum leiðbeiningar og stuðning í starfinu.

(d) Þá myndi það vekja áhuga ef börnum, sem skara fram úr í skólunum, væri boðið til Winnipeg um þingtímann til þess að taka þátt í Þjóðræknisfélags samkomunni.

4. Þingið hvetur deildir til þess að stofna unglingadeildir.

25. febrúar 1943.

Ingibjörg Jónsson
Thorarinn Marvin
Mrs. H. W. Sigurgeirson
Mrs. J. E. Erickson

Þá kom á þingið Einar Páll Jónsson ritstjóri Lögbergs og ávarpaði þingheim. Mintist hann hins nýlátna skálds Arnar Arnarsonar á Íslandi og æskti þess að endaðri ræðu sinni að þingheimur risi á fætur og stæði um stund í djúpri þögn til virðingar við nafn hins látna vinar Vestur-Íslendinga. Þetta var gert. — Fimta þingfundi slitið.

SJÖTTI FUNDUR

Sjötti þingfundur var settur kl. 2 e. h. 25. febrúar í Goodtemplarahúsinu.

Fundarbók fimta fundar lesin upp og samþykt í einu hljóði.

Þar næst fóru fram kosningar embættismanna.

Útnefningarnefnd lýsti því yfir að

núverandi ritari sæi sér ekki fært að taka endurkosningu sökum anna; að öðru leyti lagði hún til að nefndin yrði endurkosin; í stað núverandi ritara stakk útnefningarnefndin upp á J. J. Bíldfell. Kosningar fóru sem hér segir:

1. Forseti, prófessor Richard Beck, endurkosinn.
2. Vara-forseti, séra V. J. Eylands, endurkosinn.
3. Ritari, J. J. Bíldfell.
4. Vara-ritari, Mrs. E. P. Jónsson, endurkosin.
5. Féhirðir, Á. P. Jóhannson, endurkosinn.
6. Vara-féhirðir, Dr. S. E. Björnson, endurkosinn.
7. Fjármálaritari, Guðmann Levy, endurkosinn.
8. Vara-fjármálaritari, Sveinn Thorvaldson, endurkosinn.
9. Skjalavörður, Ólafur Pétursson, endurkosinn.

Í útnefningarnefnd voru þessir kjörnir:
Guðmundur E. Eyford
Hjálmar Gíslason
Dr. S. J. Jóhannesson

Hjálmar Gíslason las upp nefndarálit bókasafnsnefndarinnar. Var hún í þremur liðum. Fyrsti og þriðji liður voru samþyktir en öðrum lið vísað til fjármálanefndar.

Bókasafnsnefndar álit

1. Nefndin álítur að bókasafn félagsins hafi verið vel starfrækt af deildinni Frón og leggur til að samningum við deildina sé haldið áfram.

2. Á síðast liðnu ári hefir safninu lítið bætst af nýjum bókum, mest vegna þeirra örðugleika sem nú eru á samgöngum milli landa. Aðalfélagið lagði þó fram $100 til að kaupa nýjar bækur frá Íslandi og hafa bækur þegar verið pantaðar, en eru eigi komnar. Nefndin leggur til að félagið verji sömu upphæð til að kaupa bækur frá Íslandi á yfirstandandi ári. Samkvæmt skýrslu bókavarðar hafa 4,500 bækur verið lánaðar út úr safninu síðast liðið ár. Má af því sjá að áhugi fyrir lestri íslenskra bóka er engu minni en áður.

3. Ennfremur vill nefndin, að nýju, minna á, að æskilegt sé, að þegar Íslendingar sem búsettir eru víðsvegar í Ameríku og eiga yfir góðum bókum að ráða, en þurfa ekki lengur á að halda, sendi slíkar bækur til bókasafns Þjóðræknisfélagsins, því til eflingar, en til varðveislu bókunum.

Hjálmar Gíslason
Árni Brandson
J. J. Bíldfell

Þá voru tekin fyrir ný mál. Sigurður Baldvinsson bar fram þá beiðni að framkvæmdarnefndin reyndi að fá 100 uppdrætti af Íslandi (kort). Nefndin lofaðist til að leita fyrir sér um þetta.

Mr. Bardal frá Wynyard kvaddi sér hljóðs og gat þess að efnilegur íslenskur piltur væri nú að læra söng í New York, Birgir Halldórsson að nafni. — Kvaðst hann hafa hugmynd um að hann mundi þurfa á einhverri aðstoð að halda fjárhagslega. Ritari gat þess að hann hefði í morgun fengið bréf frá móður Birgis; hafði hún heyrt ávæning af því að samskotaleitun mundi vera á ferðinni fyrir hann. En hún bað þess að því yrði hætt fyrir þá sök að Birgir væri betur staddur nú en hann hefði verið og þar að auki mundi Thor Thors aðalræðismaður í Washington vera í samningum við stjórnina á Íslandi um það að veita honum einhvern talsverðan námsstyrk. Á. P. Jóhannson skýrði frá því að Grettir ræðismaður Jóhannson hefði skrifað kennara Birgis til þess að vita hvernig námið gengi og hvernig hann kæmi sér þar eystra. Bað hann forseta að lesa bréf ræðismannsins og einnig svarið. Forseti gerði það. Var í svarinu framúrskarandi lofsorði lokið á Birgi bæði fyrir hæfileika hans og prúðmensku. Kvað Jóhannson þetta mjög gleðilegt, ekki einungis fyrir móður piltsins, heldur einnig fyrir alla Íslendinga. Á. P. Jóhannson lagði til og Mr. Bardal studdi að málið sé lagt yfir til óákveðins tíma. Það var samþykt.

Þá stóð Mr. M. Hjaltalín upp og vakti máls á því að í sinni bygð þætti það heppilegra að Þjóðræknisþingið væri haldið á sumrin. Mr. Hillman lagði til

og J. Húnfjörð studdi að þessu máli sé vísað til framkvæmdarnefndar, og að það sé rætt heima fyrir í deildum þangað til næsta þing komi saman. Samþykt.

Þá talaði ritari um hið svonefnda Ingólfsmál; skýrði frá því að hann hefði útendað tíma sinn í hegningarhúsinu, en væri veikur af krabbameini. Hafði fangavörðurinn látið þá skoðun í ljós að Ingólfi mundi líða betur þar sem hann gæti séð landa sína. Lagði ritari til að félagið láti flytja hann til Winnipeg og kostaði hann þar á sjúkrahúsi meðan hann lifði, sem ekki gæti orðið lengi; kvaðst hann þegar hafa útvegað ágætis pláss handa honum ef til þess kæmi, fyrir sanngjarna borgun. Þessi tillaga var studd af A. B. Olson. J. J. Bíldfell gerði þá breytingartillögu að læknir yrði tafarlaust fenginn til þess að skoða Ingólf, segja álit sitt um hann og ráðleggja nefndinni hvað heppilegast væri að gera. Í ræðu, sem Mr. Bíldfell flutti með þessari tillögu fórust honum orð á þessa leið: "Þjóðræknisfélagið á ekki hinn svonefnda Ingólfssjóð, hefir aldrei átt hann og getur aldrei átt hann." Mr. Marvin studdi tillögu Bíldfells, var hún borin upp og samþykt.

Fjármálanefndin lagði til að $100.00 fjárveitingu til "Fróns" fyrir bókakaup sé vísað til stjórnarnefndar, og hagi hún sér í því máli eftir því hvernig fjárhagur félagsins sé. Samþykt. Þá lagði Á. P. Jóhannson til og Mr. Hillman studdi að skýrsla fjármálanefndar sé samþykt í heild sinni. Það var samþykt.

Séra V. J. Eylands lagði til og Mr. Marvin studdi að í minjasafnsnefnd séu þessir kosnir:

Bergþór E. Johnson
Davíð Björnsson

Samþykt.

Mr. Hillman lagði til og Mr. H. Hjaltalín studdi að forseti útnefni þrjá menn í nefnd til þess að safna þjóðlegum fróðleik. Álitið var að það heyrði til starfi minjanefndar.

Grettir L. Jóhannson ræðismaður lagði til og Guðmann Levy studdi að leitað sé fyrir sér um það, hvort ríkisstjóri Íslands og landstjóri Canada fengjust til þess að vera Honorary Patrons félagsins. Samþykt.

Grettir Jóhannson ræðismaður lagði til og Mr. Hillman studdi að forseta og ritara sé falið að svara þeim skeytum, sem þinginu hafa borist. Samþykt.

Þess má geta að kl. 4 e. h. gaf forseti fundarhlé til þess að fólk gæti notið líkamlegrar hressingar hjá kvenfólkinu í kjallaranum. Stóð sá fögnuður yfir um 20 mínútur.

Sjötta fundi þingsins slitið kl. 5.50 e.h.

SJÖUNDI FUNDUR

Sjöundi fundur þingsins var settur kl. 10.30 e. h. í Goodtemplarahúsinu á eftir aðalsamkomu félagsins. Ákveðið var að lesa ekki fundargerð sjötta þingfundar, en fela það nefndinni.

Þau tíðindi gerðust á þessum fundi að Grettir Jóhannson ræðismaður lýsti því yfir að hann hefði fengið skeyti frá Íslandi með tilkynningu um það að þingið hefði veitt íslensku blöðunum Lögbergi og Heimskringlu sínar 10,000 krónurnar hvoru.

Tilkynning

Icelandic Consulate
Winnipeg, Man.
25. febrúar 1943

Ritstjóri Heimskringlu
Herra Stefán Einarsson,
Winnipeg, Manitoba.

Mér er það sérstök ánægja, að tilkynna yður, herra ritstjóri, að í kvöld barst mér eftirfylgjandi hraðskeyti frá utanríkisráðuneyti Íslands:

"FRÁ ÞJÓÐRÆKNISFÉLAGINU TILKYNNIÐ HLUTAÐEIGANDI SAMÞYKT FJÁRLÖGUM 1943 TÍU ÞÚSUND KRÓNUR TIL LÖGBERGS SAMA TIL HEIMSKRINGLU.
Ministry of Foreign Affairs."

Í tilefni af þessari höfðinglegu gjöf til vestur-íslensku vikublaðanna, flyt eg Heimskringlu árnaðaróskir um gifturíka framtíð.

Virðingarfylst,
Grettir Leo Jóhannson,
ræðismaður

Þá kallaði hann á E. P. Jónsson, ritstjóra Lögbergs og afhenti honum í nafni stjórnarinnar á Íslandi heiðursmerki

Fálkaorðunnar með þeim ummælum að hann væri sæmdur þessum heiðri til viðurkenningar fyrir bókmentastörf hans, blaðamensku og önnur störf hans í þágu Íslands og íslensku þjóðarinnar. Gat hann þess að samskonar heiður hefði Stefán Einarsson ritstjóri Heimskringlu hlotið en, því miður, væri hann veikur og hefði því ekki getað mætt til þess að veita merkinu móttöku. Hafði ræðismaðurinn heimsótt Stefán og afhent honum merkið þar.

Bréf

WINNIPEG PRESS CLUB
Winnipeg, Man., Feb. 25, 1943

G. L, Johannson.
Icelandic Consul,
Winnipeg.

Dear Mr. Johannson:

The executive and members of the Winnipeg Press Club beg your permission to add their congratulations to two fellow-craftsmen, E. P. Johnson and S. Einarsson.

The investiture of these men, editors respectively of the Lögberg Icelandic Weekly and of the Heimskringla, with the Royal Icelandic Order of the Falcon, reflects credit not alone on them but on the whole profession.

The Press Club, therefore, is glad of the opportunity to join in tribute to two outstanding members of a racial group that has brought so much in culture, in industry and in the democratic way of life to this Dominion.

Yours truly,
John M. Gordon,
President.

Fundurinn lét í ljósi ánægju sína yfir þessu með miklu lófaklappi.

Þá reis upp séra V. J. Eylands og lagði það til í nafni stjórnarnefndarinnar að þeir Dr. B. J. Brandson og herra C. H. Thordarson vísindamaður í Chicago, séu gerðir heiðursmeðlimir félagsins. Flutti hann fagra og viðeigandi ræðu um þessa ágætismenn. Á. P. Jóhannson studdi tillöguna. Þá kallaði forseti á Dr. Brandson og afhenti honum heiðursfélagaskjalið með stuttri ræðu en einkar fagurri. Dr. Brandson þakkaði heiðurinn og flutti stutta ræðu þar sem hann mælti fagurlega og lýsti því hversu miklu fullkomnari íslensk tunga væri öðrum málum sem hann þekti. Kvað hann það lýsa miklum breytingum að hann væri gerður heiðursfélagi Þjóðræknisfélagsins, slíkt hefði ekki getað átt sér stað fyrir nokkrum árum; kvaðst hann endurtaka þaklæti sitt. C. H. Thordarson var auðvitað ekki viðstaddur til þess að taka á móti heiðursskjalinu, en skeyti frá honum las Grettir Jóhannson ræðismaður.

Símskeyti til Þjóðræknisfélagsins

Green Bay, Wisc., Feb. 24

Honorable Richard Beck,
Icelandic National League,
Winnipeg, Man.

I feel deepest sense of gratitude from honor you have shown me in making me an honorary member of your progressive League. Sorry can't be there. Have been working very hard day and night three years on new invention which may mean much in winning this war. Will be finished soon.

C. H. Thordarson

Á. P. Jóhannson lagði til og J. J. Húnfjörð studdi að ef eitthvað hefði gleymst, sem þingið hefði átt að afgreiða, þá sé það falið stjórnarnefndinni til framkvæmda. Samþykt.

Samskota var leitað fyrir líknarsjóð Rússlands og námu þau um $50.00.

Forseti þakkaði góða og greiða samvinnu; þakkaði fyrir áframhaldandi traust og virðingu sér til handa auðsýnt með endurkosningu og þakkaði fyrir þann áhuga sem félagsfólk alment hefði sýnt á umliðnu ári og afstöðnu þingi; kvaðst hann vænta þess að ennþá meira yrði afrekað og ennþá meiri áhugi sýndur næsta ár en hið umliðna, sérstaklega vegna þess að á næsta þingi yrði félagið 25 ára.

Þá var sungið af öllum "Eldgamla Ísafold" og "God Save the King."

Að því búnu sagði forseti slitið tuttugasta og fjórða ársþingi Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi.

Richard Beck, forseti
Sig. Júl. Jóhannesson, ritari

National City, Calif.

John S. Laxdal

New Haven, Conn.

Prof. Adolph B. Benson
Yale University Libr.

New Ulm, Minn.

Hon. A. B. Gíslason

Oak Terrace, Minn.

Miss Hermanía Björnsson

Philadelphia, Penn.

Próf. Axel J. Uppvall

Pt. Roberts, Wash.

Lestrarfél. "Hafstjarnan"
Árni S. Mýrdal

Portland, Ore.

Barði Skúlason
Guðm. Thorsteinsson

Poulsbo, Wash.

Mrs. H. F. Kyle

Rugby, N. Dak.

Dr. A. G. Johnson

Sacramento, Calif.

E. M. Thorsteinsson

Santa Barbara, Calif.

Mrs. Rannveig Schmidt

Seattle, Wash.

Sveinn Árnason
Mrs. Margrét J. Benedictsson
B. J. Einarsson
Mrs. Helga K. Sumarliðason

St. Paul, Minn.

Minnesota Historical Society

Thief River Falls, Minn.

Rev. S. S. Ólafsson

Twenty Nine Palms, Cal.

Jóhannes Sveinsson

Toppenish, Wash.

Mrs. Bergþóra Benedictson

Upham, N. Dak.

E. J. Breiðfjörð
Mrs. George Freeman

Urbana, Ill.

Próf. Sveinbjörn Johnson

Virginia, Minn.

Magnús Magnússon

Washington, D. C.

Mrs. Mekkin S. Perkin
Þórhallur Ásgeirsson
John M. Echols
Leifur Magnússon
Hinrik Björnsson

Williamsburg, Va.

Próf. Jess H. Jackson

5. DEILDIR

"Báran"

Mountain, N. Dak.

Jóhannes Anderson
Kristinn Árman
Ásgrímur M. Ásgrímsson
H. Ásgrímsson
John Askdal
Próf. Richard Beck
Mrs. Richard Beck
Alli Bjarnason
Herman Bjarnason
B. T. Björnson
Hannes Björnson
Halldór Björnson
Helgi Björnson
Björn Eastman
F. M. Einarson
J. J. Einarson
Jón M. Einarson
Málmfríður G. Einarson
Einar G. Eirikson
J. J. Erlendson
Helgi Finnson
Mrs. Kristinn Goodman
Th. Goodman
Mrs. Anna Grímson
Franklin Grímson
Guðm Grímson, dómari
H. B. Grímson
Dagbjartur Guðbjartson
John Gudman
A. A. Guðmundson
B. S. Guðmundson
C. S. Guðmundson
G. Guðmundson
Sigmundur Guðmundson
V. G. Guðmundson
G. T. Gunnarson
Jóhann G. Hall
John Hannesson
Valdimar Hannesson
T. V. Hansson
Ben Helgason
Joe Hillman
J. P. Hillman
Stone Hillman
W. G. Hillman
H. F. Hjaltalín
S. T. Hjaltalín
John Hjörtson
Chr. Indriðason
Stefán Indriðason
Hanna Jóhannes
Helgi Johnson
John E. Johnson
John H. Johnson
Oli G. Johnson
Nels Johnson
S. K. Johnson
Sylvia Johnson
Símon S. Johnson
Sveinn Johnson
Guðm. J. Jónasson
Magnús Jónasson
Steingrímur Jónsson
Hannes Kristjánsson
Kristján Kristjánsson
Kristján G. Kristjánsson
Thora Kristjánson
Helgi Laxdal
Sigmundur Laxdal
G. A. Leifur
Alli Magnússon
Stefán Melsted
Marta Mýrdal
Steini Mýrdal
Jóhann Oddson
Haraldur Ólafson
J. K. Ólafson
S. F. Ólafson
B. F. Olgeirson
Tryggvi Paulson

Bjarni Peturson
Joe Peterson
Oskar W. Peterson
Ragnar H. Ragnar
Helgi Reykdal
Magnea Sigfússon
Séra H. Sigmar
Emil Sigurðsson
W. M. Sigurðson
Fred Snowfield
Magnús Snowfield
Steindór Snydal
Björn Stefánson
S. T. Steinólfsson
M. A. Thorfinnson
Hjalti B. Thorfinnson
Snorri M. Thorfinnson
Th. Thorfinnson
T. S. Thorfinnson
Gamalíel Thorleifson
Próf. Thomas Thorleifson
O. K. Thorsteinson
T. M. Thorsteinson
Thorbergur Thorvardsson
Hannes Walter

"Frón"

Winnipeg, Man.

Sigtryggur Ágústsson
Hannes Anderson
Halldór Árnason frá Höfnum
Mrs. S. Árnason
Jochum Ásgeirsson
Mrs. Jochum Ásgeirsson
Jón Ásgeirsson
Mrs. Oddný Ásgeirsson
Dr. Kristján Austman
Mrs. Kristján Austman
Dr. Kristján J. Backman
Mrs. Kr. J. Backman
Mrs. Salóme Backman
Gunnar Baldvinsson
Mrs. Sylvia Barber
Arinbjörn S. Bardal
Jóh. Beck
Mrs. Vigfúsína Beck
S. Benjamínsson
Rafnkell Bergson
Gísli Bergvinsson
Þorkell Bergvinsson
Guðm. M. Bjarnason
H. Bjarnason
Mrs. Ingibj. Bjarnason
Ólafur Bjarnason
P. K. Bjarnason
Sigurður Bjarnason
Miss Sæunn Bjarnason
Andrés J. Björnsson
Davíð Björnsson
Mrs. Lárus Björnsson
Hjörtur Brandson
Magnús Brandson
Gunnar Brynjólfsson
Mrs. Ingibjörg Butler
Mrs. Anna Cameron
Sigurjón Christophersson
Hjálmur Daníelsson
Mrs. Hólmfr. Daníelsson
Mrs. G. Davidson
Mrs. Ragnh. Davidson
Mrs. S. W. Edinger
Árni G. Eggertsson, K.C.
Mrs. Guðlaug Eggertson
Baldvin Einarsson
Mrs. Baldvin Einarsson

Jón Einarsson
Stefán Einarsson
Sigurður Einarsson
Leifur Ellison
Gunnar Erlendson
Mrs. Kr. Erlendson
Mrs. Kristín Eyjólfsson
Miss V. Eyjólfsson
Guðm. E. Eyford
Guttormur Finnbogason
Mrs. St. Finnbogason
Bjarni Finnsson
Mrs. L. E. Freeman
Mrs. G. Gillies
Mrs. A. Gíslason
Mrs. Hallbera Gíslason
Hjálmar Gíslason
Mrs. Jóna Gíslason
Ásgeir Guðjohnsen
Gunnar Guðmundson
Jón G. Gunnarsson
Mrs. Guðr. Agnes Gunnlaugsson
Miss Elin Hall
Mrs. Anna Halldórsson
Halldór Halldórsson
John Halldórsson
Mrs. Ásta Hallson
Páll Hallson
Karl Hansson
Thorleifur Hansson
Einar Haralds
Mrs. Oddný Helgason
Finnbogi Hjálmarsson
Mrs. Guðm. Ingjaldson
Miss Sigríður Jakobsson
Steindór Jakobsson
Ásmundur P. Jóhannson
Mrs. Ásm. P. Jóhannson
Gunnlaugur Jóhannson
Mrs. Gunnl. Jóhannson
Gunnl. F. Jóhannson
Mrs. Guðr. Jóhannson
Grettir Leo Jóhannson
K. W. Jóhannson
J. W. Jóhannson
Stefán Jóhannsson
Mrs. Ásdís Jóhannesson
Mrs. J. Jóhannesson
B. E. Johnson
Mrs. B. E. Johnson
Björg Johnson
Einar P. Jónsson
Mrs. Einar P. Jónsson
Gísli Jónsson
Mrs. Guðrún Johnson
Mrs. Henrietta Johnson
Helgi Johnson
K. H. Johnson
Magnús Johnson
Mrs. Oddfríður Johnson
Simon Johnson
S. Johnson
Þorl. Johnson
Mrs. Þórdís Johnson
Karl Jónasson
Snorri Jónasson
Jón Jónatansson
Friðrik Kristjánsson
Miss Hlaðgerður Kristjánsson
Jakob F. Kristjánsson
Mrs. Jakob F. Kristjánsson
Lúðvík Kristjánsson
Kristján Kristjánsson
H. V. Lárusson
Guðmann Levy
Mrs. Margrét Levy
Hannes J. Líndal
Mrs. Hannes J. Líndal
Jón Líndal
Mrs. Una Th. Líndal
Mrs. Svafa S. Líndal
Judge W. J. Lindal
Mrs. J. McAfee
Agnar Magnússon
Ari G. Magnússon
Böðvar Magnússon
Guðmundur Magnússon
Jóhann Magnússon
Jón Magnússon
Magnús Magnússon
Magnús E. Magnússon
Ólafur Magnússon

Miss Steinunn Magnússon
Jón Markússon
Loftur Mathews
Mrs. S. Nordal
J. H. Norman
Mrs. Sigurður Oddleifsson
Mrs. Ásta Oddson
Mrs. Sesselja Oddson
Sveinn Oddsson
Valgarður Oddsson
Mrs. Anna Ólafsson
Jón Ólafsson
Mrs. Th. Ólafsson
Tryggvi J. Oleson
Mrs. Vilborg Oliver
A. B. Olson
N. Ottenson
Mrs. Gróa Pálmason
Sveinn Pálmason
P. S. Pálsson
Mrs. P. S. Pálsson
Miss Stefanía Pálsson
Mrs. A. Paulson
Hannes Pétursson
Mrs. Jóhanna Pétursson
Ólafur Pétursson
Séra Philip M. Pétursson
Mrs. Hólmfr. Pétursson
Miss Margrét Pétursson
Ólafur Pétursson Jr.
Pétur Jónas Pétursson
Thorvaldur Pétursson
Jóhann Sigmundsson
Mrs. Jóhann Sigmundsson
Mrs. Kristín Sigurðsson
Eiríkur H. Sigurðsson

Mrs. Jódís Sigurðsson
Miss Guðbjörg Sigurðsson
Guðm. Sigurðsson
Mrs. Guðrún Sigurðsson
Halldór Sigurðsson
Mrs. Regina Sigurðsson
Mrs. Sigríður Sigurðsson
Mrs. Sigurþór Sigurðsson
Sigurbjörn Sigurjónsson
Hreiðar Skaftfeld
Mrs. A. N. Sommerville
Mrs. Thórður Sólmunds.
Björn Stefánsson
Guðm. A. Stefánsson
Gunnbjörn Stefánsson
Ragnar A. Stefánsson
Guðm. Strandberg
Eyjólfur Sveinsson
Hans Sveinsson
Mrs. Hans Sveinsson
Mrs. Ovída Sveinsson
J. J. Swanson
Mrs. Guðfinna Sölvason
Mrs. Ágúst Sædal
Einar Thompson
Miss Solveig Thompson
Mrs. Th. Thorarinson
Eiríkur Thorbergsson
Thorbergur Thorbergson
Guðm. Thordarson
Mrs. Þorgerður Thordarson
Páll Thorgrímsson
Fred Thorkelsson
Soffonías Thorkelsson
Mrs. Jóhanna Thorkelsson
Sigurjón Thorkelsson
Carl Thorláksson
Dr. P. H. T. Thorláksson
J. B. Thorleifsson
E. Thorsteinsson
Mrs. Guðrún Thorsteinsson
Mrs. S. Thorsteinsson
Mrs. Þ. Þ. Þorsteinsson
Th. Thorsteinsson
Örn Thorsteinsson
Jónas Thorvardarson
Mrs. S. Vigfússon
J. J. Vopni
Mrs. P. Westdal

"Iðunn"

Leslie, Sask.

Stefán Anderson
Helgi Árnason
Rósmundur Árnason
J. M. Austmann
Björn Axfjörð
Bergþór Björnsson
Skúli Björnsson
Kristján Erlendson
Gabríel Gabríelson
O. Gíslason
Páll Guðmundson
Þorsteinn Guðmundson
Mrs. G. Halldórsson
Stefán Helgason
Jón Jóhannson
Páll Magnússon
Jón Ólafson
Sigbjörn Sigbjörnson
Jóhann Sigbjörnson
H. G. Sigurðson
Guðmundur Stefánsson
H. Thorsteinson

Deildin á Gimli, Man.

Th. Magnússon
Mrs. Óli Kárdal
G. H. Thorkelsson
Sveinbjörn Valgarðsson
Arthur Bristow
Dr. K. I. Johnson
Dr. Ágúst Ingimundsson
Elías Ólafsson
Ágúst Thorkelsson
Mrs. Ágúst Thorkelsson
Árni Björnsson
Hallgrímur Austman

Guðmundur Elíasson
Jóhann Sæmundsson
Lárus Nordal
Mrs. Gunnl. F. Bergman
Miss J. Kristín Johnson
S. Th. Kristjánsson
Harald Bjarnason
Hrólfur Sigurðsson
J. K. Laxdal
Mrs. Guðrún Thompson
Guðrún Stevens
Baldur Jónasson
Miss Sigurbjörg J. Stefánsson
Miss Rose Magnússon
Pálmi Lárusson
Guðni Thorsteinsson
John H. Stevens
Benedikt Lárusson
Mrs. Benedikt Lárusson
Mrs. J. B. Johnson
Sigurður Thordarson
Mrs. Sigurður Thordarson
Mrs. Elin Kristjánsson
Kristinn Johnson
Ingólfur N. Bjarnason
Árni Gottskálksson
Mrs. Ingólfur N. Bjarnason
W. J. Arason
Mrs. W. J. Arason
Þórður Ísfjörð
Mrs. Lawrence Stevens
Sigmundur J. Johnson
Sveinn Geirhólm
Mrs. Dorothea Helgason
Mrs. Lauga Pétursson
Óli Thorsteinsson
Miss Magnúsína Halldórsson
Mrs. Lára Tergesen
Mrs. J. Jakobsson
Mrs. Anna Jónasson
Mrs. Hilda Shaw
Miss Sigurbjörg Stefánsson
Mrs. Anna Jósephsson
Mrs. Norman Stevens
J. K. Jónasson
G. E. Narfason
Mrs. Clifford Stevens
Mrs. Bergþór Thordarson
Jón Helgason
Mrs. Hallgr. Sigurdson
Hallgrímur Sigurdson
Mrs. Guðveig Egilsson
Egill Egilsson
Árni Jónsson
E. O. Markússon
Mrs. Capitola Stefánson
Mrs. Hermína Jacobson
Mrs. Oddný Sigurdson

Áður tilheyra Þjóðræknisfélaginu

Mrs. C. L. Chiswell
Finnur Einarsson
Guðmundur Fjeldsted
F. Frímansson
Grímur S. Grímsson
Ásdís Henriksson
B. J. Johnson
Óli N. Kárdal
Lestrarfélag Gimli
Magnús Sigurðsson frá Storð
Sigurður Sigurðsson
Thórður Thórðarson
Robert Tergesen

"Ísafold"

Riverton, Man.

Heiðursfélagi

Guttormur J. Guttormsson

Félagar

T. L. Hallgrímsson
Stefán Eyjólfson
O. C. Ólafson
Sveinn Magnússon
Gunnlaugur Pálsson
S. L. Thorvaldson
Pétur Jónsson
Friðrik P. Sigurðsson
Ólafur Jónasson
Mrs. Lára Eyjólfsson
Sveinn Thorvaldson, M.B.E.
Mrs. Kristín Thorvaldson
F. V. Benedictson
Mrs. Kristín Benedictson
Marinó Elíasson
Anna Lárusson
Mrs. Margrét Thorbergson
Lilja M. Eyjólfson
Gestur Vídal
Árni Brandson
Gísli Sigmundson
Guðbergur Sigurðsson
Séra Eyjólfur J. Melan
Jón Sigvaldason
Leifur Pálsson
Hafsteinn Jónsson
Guðjón Jóhannesson
Anna H. Árnason
Gísli Einarson
Albert Guðjónson
Th. V. Jónsson
Jósteinn Jónasson
S. R. Sigurðson
S. V. Sigurðson
S. H. Jóhannesson
Mrs. Guðleif Jóhannesson
Baldvin Baldvinson
Einar A. Johnson
Marianne Renaud
Laura Thorvaldson

Börn og unglingar

Jónas Melan
Elma Johnson
Anna Clair Benedictson
Irene Thorvaldson
Violet Thorvaldson
Christine Ólafson
Raymond Benedictson
Anna Björnson
Helen Cairns
Marjorie Doll
Fern Hallsson
Mae Magnússon
Alice Magnússon
Elva Ólafson
Elin Sigurðsson
Helgi Sigurðsson
Margaret Sigvaldason
Sylvia Sigvaldason
Inga Vigfússon

Guðrún Vigfússon
Gloria Wood.
Sólveig Anderson
Dorothy Jóhannesson
Sesselja Jóhannesson
Kristján Jóhannesson
Laurence Johnson
Lillian Árnason

"Ísland"

Brown, Man.

Óli Björnsson
J. S. Gillis
Ragnar Gillis
Andy Gíslason
J. M. Gíslason
Lárus Gíslason
Th. J. Gíslason
Mrs. Th. J. Gíslason
Leonard Helgason
Jóhannes H. Húnfjörð
J. J. Húnfjörð

J. B. Johnson
Mrs. J. B. Johnson
Halldór Johnson
Miss Ólöf Johnson
Sæunn Kristjánsson
Óli Líndal
Mrs. Fríða Líndal
I. M. Ólafsson
Sigurður Ólafsson
Ólafur J. Ólafsson
W. Ólafsson
Jónatan Thómasson
Thomas Thomasson

Deildin í Argyle, Man.

Mrs. B. K. Jónsson
Mrs. H. C. Josephsson
Mrs. C. Norman
Guðm. Lambertson
G. S. Johnson
B. S. Johnson
Rev. E. H. Fáfnis
Paul S. Johnson
G. J. Oleson

Mrs. G. J. Oleson
Mrs. Á. Pálsson
Jónas Helgason
Peter Christopherson
J. K. Sigurðsson
Jóhann Johnson
Mrs. Jóhann Johnson
Tryggvi Johnson
Mrs. Tryggvi Johnson
Carl D. Thorsteinsson

Áður í Þjóðræknis-
félaginu

Séra E. H. Fáfnis
F. Frederickson
Guðm. Lambertson
P. A. Anderson
Óli Ólafsson
Ingi Helgason
B. S. Johnson
Mrs. Inga Storm
G. S. Johnson
Hans Jónsson
A. E. Johnson

Guðlaug S. Frederickson
Jónas Anderson
Gísli Björnson
J. A. Walterson
P. Christopherson
J. K. Sigurðsson
B. Sveinson
G. J. Oleson

"Esjan"

Árborg, Man.

Kristján Albertson
Björn G. Anderson
Steindór Árnason
Einar Benjamínsson
Mrs. Lilja Bergman
Skafti Bergman
Árni Bjarnason
Eiríkur Bjarnason
Björn S. Bjarnason
Mrs. Björn Bjarnason
S. María Bjarnason
Heiðmar Björnson
Óli Björnson
Dr. S. E. Björnson
Mrs. S. E. Björnson
Mrs. Jón M. Borgfjörð
Mrs. S. M. Brandson
Tímóteus Böðvarson
G. O. Einarson
Gunnar Einarson
K. O. Einarson
Mrs. Herdís Eiríksson
Elías Elíasson
Mrs. W. S. Eyjólfsson
Sigurður Finnson
Herman Fjeldsted
Kristm. M. S. Friðfinnson
Halldóra Gíslason
Ingibjörg Gíslason
Magnús Gíslason
Thorarinn Gíslason
Elli Guðmundson
Jón Gunnarsson
Karitas Hansson
Gunnlaugur Hólm
Lúlli Hólm
Böðvar H. Jakobson
Helgi B. Jakobson
Steini Jakobsson
Sigmundur Jóhannson
Valdi Jóhannesson
Mrs. Valdi Jóhannesson
Mrs. Andrea Johnson
Baldvin Jónsson
Mrs. G. M. Johnson
Mrs. Júlíana Johnson
Jónas J. Jónasson
Marteinn M. Jónasson
Árni Kristinsson
Th. Kristjánsson
B. J. Lifman

Grímur Magnússon
Guðmundur Magnússon
Mrs. Guðrún Magnússon
Mrs. Kristiana Magnússon
Valdi Mýrdal
B. Oddleifsson
Gunnl. K. Oddson
Helgi Pálsson
Haraldur Pálsson
Lárus Pálsson
Vilhelm Pálsson
Thorgrímur Pálsson
B. M. Paulson
Mrs. Aldís Pétursson
Franklin Péturson
Guðmundur Péturson
Jóhannes Pétursson
Mrs. Emma von Renesse
Svanberg Sigfússon
Felix Sigmundson
S. A. Sigurðson
Bjarni Sigvaldason
Björn I. Sigvaldason
Guðni Sigvaldason
V. Sigvaldason
Páll Stefánsson
Sigurður Stefánsson
Brynjólfur Sveinsson
Sveinn Sveinsson
Gunnar Sæmundson
Jóhann Sæmundson
Guðmundur Vigfússon
Þóra Vigfússon
Sigurður Vopnfjörð
Karl Vopni
Mrs. Guðrún Þorsteinsson
Sigurjón Þórðarson

"Fjallkonan"

Wynyard, Sask.

S. S. Anderson
Jón Arngrímsson
Þórður Ásgeirsson
H. J. Austfjörð
Hallgrímur Axdal
Mrs. Jóna Axdal
H. J. Bardal
Thórhallur Bardal
Gísli Benediktsson
Steini Bergman
B. Bjarnason
Mrs. Guðrún E. Björnsson
Sigga Björnsson
Kristinn Eyjólfsson
Jens Elíasson
Mrs. Th. Gauti
Gísli Gillis
Gunnlaugur Gíslason

Mrs. Halldóra Gíslason
Valdimar Gíslason
Mrs. Pálína Goodman
C. H. Grímsson
G. D. Grímsson
Gísli Guðjónsson
Halldór Guðjónsson
Finnbogi Guðmundsson
Steinþór Gunnlaugsson
Ástvaldur S. Hall
Mrs. Andrés Helgason
Hósías Hósíasson
Mrs. Magnús Ingimarson
Gunnar Jóhannsson
Jón Jóhannsson
Mrs. Lilja Jóhannsson
Barney Johnson
Finnbogi Johnson
Óskar Johnson
Sigurður Johnson
Valdi Johnson
Axel Jónasson
Magnús Jónasson
Jónas Jónsson
Mrs. Albina Jóelsson
Mrs. Ragnheiður Kristjánsson
Ingi Magnússon
Fríða Pálsson
H. J. Skagfell
Ólafur Stefánsson
Skafti Steinsson
Pétur Thorsteinsson

Deildin í Mikley, Man.

Guðmundur Austfjörð
Sigurður Austfjörð
Finnur Bjarnason
Mrs. Rósa Doll
Kjartan Eggertson
Jóhannes Grímúlfsson
Skafti Grímúlfsson
Mrs. Steinunn Guðjónsson
Guðm. Halldórsson
Halldór Haldórsson
Ármann Jónasson
Mrs. Katrín Jónasson
Helgi Jones
Brynjólfur Jones

HEILLAÓSKIR

til

ÍSLENDINGA

Á TUTTUGU OG FIMM ÁRA AFMÆLISHÁTÍÐ
ÞJÓÐRÆKNISFÉLAGSINS

ARCTIC ICE COMPANY LIMITED

156 BELL AVENUE — WINNIPEG, MAN.

Sími 42 321

"Reddy Kilowatt"
Tilkynnir:

Winnipeg Electric Company

"Gott félag að kynnast — gott félag að hafa viðskifti við"
"Gott félag að starfa hjá"

GEFUR 2,000 BORGURUM ATVINNU
BORGAR ÁRLEGA $1,000,000 Í SKATTA
BORGAR ÁRLEGA $3,000,000 Í VINNULAUN
og annast um
kurteisa, ódýra, ábyggilega þjónustu

Fólksflutninga — Strætisvagna og önnur farartæki
Gas til matreiðslu, Vatns-hitunar, Alskonar iðnaðar
Rafurmagn til alskonar notkunar
Winneco Coke — hið ágæta eldsneyti.

Mrs. Louise Jones
Valdimar Johnson
Sigurgeir Jónsson
Benedikt Kjartanson
Bergþór Pálsson
Mrs. Helen Pálsson
Þorsteinn Jens Pálsson
Mrs. Sigurveig Ingibj. Pálsson
Helgi W. Sigurgeirson
Mrs. H. W. Sigurgeirson
Mrs. Jóhanna Sigurgeirson
Jón Sigurgeirson
Steingrímur Sigurgeirson
Theodore Sigurgeirson
Jónas Stefánsson frá Kaldbak
Mrs. Jakobína Stefánsson
Miss Fríða Thordarson
Mrs. Sigþóra Tómasson
Chris Tómasson
Helgi G. Tómasson
Gunnar H. Tómasson
Mrs. Kristín Tómasson
Helgi G. Tómasson
Mrs. Helga Tómasson
Gústaf G. Williams
Mrs. G. Williams

"Snæfell"

Churchbridge, Sask.

Magnús Bjarnason
Séra S. S. Christopherson
Jóhannes Einarsson
Konráð Eyjólfsson
G. F. Gíslason
Jón Gíslason
Mrs. Gróa Gunnarsson
Sveinbjörn Gunnarsson
G. C. Helgason
Björn Hinriksson
Eyjólfur Hinriksson
Kristján Johnson
Mrs. Pálína Johnson
Gísli J. Markússon
Þórarinn Marvin
Kristín Oddson
Þorleifur Peterson
Einar Sigurðsson

"Brúin"

Selkirk, Man.

Jón Anderson
Bjarni Árnason
Mrs. Thora Austman
Miss Dóra Benson
Þórður Bjarnason
Norman Dalman
Stefán Davíðssson
Mrs. Ásta Eiriksson
Mrs. Guðrún Finnson
Guðjón Friðriksson
Mrs. Björn Gilbertson
Halldór Gíslason
Hallur Gilson

Mrs. Brandur Guðbrandson
Kristinn Goodman
Páll Goodman
Mrs. Sigríður Goodman
Hallur Hallson
Mrs. Ingveldur J. Henry
Jón E. Hinriksson
Magnús Hjörleifsson
Jóh. Húnfjörð
Sigurður Indriðason
Jón Ingjaldson
Mrs. Guðrún Ísfeld
Miss Halldóra Jóhannesson
Gestur Jóhannson
Ingi C. Jóhannson
Stefán Jóhannsson
Eiður Johnson
Mrs. Eiður Johnson
Mrs. G. M. Johnson
Hinrik Johnson
Mrs. Sigurbjörg Johnson
Mrs. Vigdís Johnson
Klemens Jónasson
Tryggvi Jónasson
Einar Magnússon
Páll Magnússon
Mrs. Rakel Maxon
Mrs. Ingibjörg Oddson
Mrs. Kristín Ólafsson
Jón Ólafsson
Séra Sigurður Ólafsson
Kristján Pálsson
Mrs. Ingibjörg Pálsson
Jóhann Pétursson
Árni Sigurðsson
Jón Sigurðsson
Mrs. S. Sigurðsson
Bjarni Skagfjörð
Mrs. Jafeta Skagfjörð
Jón Skardal
Mrs. Guðrún Stefánsson
Mrs. Rannveig Stefánsson
S. J. Stefánsson
Ágúst Sæmundsson
Oddur Sveinsson
Mrs. Ingibjörg Thordarson
Theodór Thordarson
Th. S. Thorsteinsson
W. P. Thorsteinsson
Mrs. Jóhanna Thorvaldson
Mrs. Helga Thomson
Walter Walterson
Jón Vogen

The Icelandic Society of New York

New York, U. S. A.

E. Grettir Eggertson
Ólafur J. Ólafsson
Edward Frímannsson
George Ostlund
Jón Guðbrandsson
Garðar Gíslason
Ólafur Johnson
Gunnar Magnússon
Hannes Kjartansson
Mrs. Guðrún Camp
Jakob Gíslason
Sveinn Valfells
Bjarni G. Guðjónsson

Sambandsdeildin

"The Icelandic Canadian Club"

Terry Arnason
Einar Arnason
Mrs. E. Árnason
Dr. K. J. Austmann
Mrs. K. J. Austmann
Miss Anna Anderson
Mrs. Ena S. Anderson
Miss Nina Anderson
Jochum Asgeirson
Ingibjörg Asgeirson
George Asgeirson
Edna Asgeirson
Mr. J. O. Anderson
Mrs. Flora Benson
Miss Olga Benson
Miss Sybil Benjaminson
Mr. A. G. Bardal
Mrs. A. G. Bardal
Ola Barnes
Leo Barnes
Stefan Bjarnason
E. Baldwinson
Mr. Valdimar Björnson
Mr. S. M. Backman
S. Bjarnason
Mrs. A. Blondal
Mrs. Ruby Couch
Mr. Paul Clemens
Mrs. P. Clemens
Mrs. Hjálmur Daníelson
Mr. Hjálmur Daníelson
Baldur Daníelson
Miss Helga Eggertson
Miss Guðrún Eggertson
Miss Elin Eggertson
Miss Stefanía Eydal

Árni G. Eggertson, K.C.
Mrs. A. G. Eggertson
Mr. Gunnar Erlendson
Gissur Eliasson
Margaret Einarson
Thelma Erickson
Mr. S. H. Eggertson
Mr. G. Finnbogason
Mr. K. G. Finnsson
Mrs. K. G. Finnsson
Miss Dora Goodman
Caroline Gunnarson
Mr. Sigfús Gillis
Jona Goodman
Ruth Goodman
Doris Goodman
Miss Frances Gillis
Miss Mattie Halldorson
Mr. Hugh L. Hanneson
Mrs. H. L. Hannesson
Mr. Stefan Hansen
Mr. H. Halldorson
Margeurite Hargreaves
Helen Josephson
Mr. Grettir L. Johannson
Mrs. G. L. Johannson
Mr. J. Harold Johnson
Sigridur Johnson
Prof. Skuli Johnson
Anna Johnson
Miss Steina Johnson
Loa Jónasson
Steindor Jakobson
Dora Jakobson
Steini Jakobson
Mr. G. F. Jonasson
Mrs. G. F. Jonasson
Mr. Konrad Johannesson
Mrs. K. Johannesson
Mr. K. W. Johannsson
Mr. P. Jonasson
Mrs. P. Jonasson
Miss Kristina Johnson
Mrs. J. T. Jonasson
S. W. Jonasson

Mrs. S. W. Jonasson
Mr. Hannes J. Líndal
Mrs. H. J. Líndal
Judge W. J. Lindal
Anna Ruth Lindal
G. Levy
Miss Jórunn Magnússon
Mrs. T. M. Miller
Mr. T. M. Miller
Gwen Magnusson
Mr. Oliver B. Olsen
Miss Margret Petursson
Mr. Thorvaldur Petursson
Rev. P. M. Petursson
Mr. O. B. Petursson
Mrs. O. B. Petursson
Mr. Pálmi Pálmason
Mr. Petur B. Petursson
Mr. Siggi Petursson
Miss Elsie G. Petursson
Mrs. Jas. H. W. Price
Miss Grace Reykdal
Mr. Skafti Reykdal
Mr. Paul Reykdal
Mrs. Lára B. Sigurdson
Dr. L. A. Sigurdson
Mrs. L. A. Sigurdson
Mr. Sigurður Sigmundson
Mrs. S. Sigmundson
Mr. J. Sigurdson
Mrs. J. Sigurdson
Kristjan Stefanson
Christine Skagford
Mrs. Laura G. Salverson
Mr. Geo. Salverson Jr.
Lily Solmundson
Mr. Halldór Swan
Miss Anna Skaptason
Miss Ida Swainson
Mr. S. T. Sigurdson
Mrs. S. T. Sigurdson
Mr. Thor Sigurdson
Mr. F. Skaptason
Mrs. F. Skaptason
Miss Lilja Thordarson
Mr. Orn Thorsteinson
Miss Laura Thordarson
Mr. T. G. Thorlakson
G. S. Thorvaldson, K.C.
Mr. P. Thorkelsson
Mrs. P. Thorkelsson
Mr. John Thordarson
Mrs. John Thordarson
Mr. Stanley Tallman

Mrs. S. Tallman
Mr. C. Thorlakson
Mr. Th. Thorbergson
S. Thorwaldson
S. S. Thorkelson
T. R. Thorwaldson

Sambandsdeildin

"Harpa"
Bellingham, Wash.

Mrs. Lukka Ásmundsson
Mrs. Jessie Westford
Mrs. Christine Oddson
Mrs. Christine Swanson
Mrs. Margaret Thompson
Mrs. Lena Willoughby
Mrs. Carrie Norsted
Mrs. Ena Reykdal
Mrs. Dora Thorsteinsson
Mrs. Freya Bourne
Mrs. Ione Jones
Mrs. Margaret Bullock
Mrs. Jennie Sophusson
Mrs. Sohpie Farnum
Miss Irene Jones
Miss Christine Johnson
Miss Rose Goodman
Mr. Steinthor Hjartarson
Mr. Sigurður Reykdal
Mr. Thorst. Thorsteinsson
Mr. Walter Vopnfjörð
Mr. Stefán Johnson
Mr. Einar M. Einarsson
Mr. Hjörtur Hjartarson
Mr. Helgi Sigurður Helgason

Sambandsdeildin

"Vísir"
(The Icelandic Association of Chicago)

Chicago, Ill.

Mr. & Mrs. Árni Helgason
Mr. & Mrs. Oli Alfred
Mr. & Mrs. Skafti Gudmundson
Mr. John John
Mr. Herman Gruner
Mr. Mrs. Thelma Hixson
Mr. & Mrs. Sigurður Arnason
Mr. & Mrs. B. Gestsson
Mr. & Mrs. A. Arnason
Mr. & Mrs. Paul Einarson
Mr. & Mrs. Wm. Paul
Miss Sofia Halldorson
Mr. J. S. Bjornson

Miss Sigre Einarson
Miss Asta Einarson
Miss Stella Einarson
Mr. & Mrs. Egill Anderson
Rev. K. K. Olafsson
Mr. & Mrs. Paul Halldorson
Miss Ella Norten
Miss Elin Erlendson
Mrs. Sigrid Strodtz
Mr. & Mrs. H. W. Taylor
Mr. Paul Clemens
Mr. Kjartan Vigfusson
Mr. Eric Vigfusson
Mr. & Mrs. Julius Anderson
Mr. & Mrs. T. Thorkelson
Mr. Egill Erlendson
Mr. & Mrs. J. Gudmundson
Mr. & Mrs. John Gilson
Mr. Gudlaugur Waage
Mr. & Mrs. Walter Frisk
Miss Hulda Arnason
Mrs. M. Reykjalin
Mr. & Mrs. Paul Bjornson
Miss Elizabeth Peterson
Mr. & Mrs. Sveinn Storm
Mr. & Mrs. Elmer Halldorson
Miss Viola Barnes
Mrs. Ragna Barnes
Miss Kristjana Ebbason
Mr. & Mrs. John Johnson
Mr. & Mrs. Fred Weseman
Mrs. Steinunn Bergman
Mr. & Mrs. Lawrence Johnson
Mr. & Mrs. Eyjolfur Anderson
Mr. Guðmundur Guðlaugson
Mr. & Mrs. A. Arnason

Sambandsdeildin
Lestrarfélagið "Vestri"
Seattle, Wash.

Mr. & Mrs. H. E. Magnusson
Mr. & Mrs. Þorsteinn Pálmason
Mr. & Mrs. K. S. Thordarson

Mr. & Mrs. Halldór Sigurðson
Mr. & Mrs. Bogi Björnson
Mr. & Mrs. Stefán Scheving
Mr. & Mrs. S. N. Richter
Mr. & Mrs. Pálmi Pálmason
Mr. & Mrs. S. B. Johnson
Mr. Jónas Tryggvi
Mr. & Mrs. Jón Magnússon
Mr. & Mrs. Ólafur Bjarnason
Mr. & Mrs. J. J. Middal
Mr. A. Sumarliðason
Mr. & Mrs. Þorbjörn Johnson
Mr. & Mrs. J. Kárason
Mr. & Mrs. Tryggvi Anderson
Mr. & Mrs. K. Þorsteinson
Mr. S. S. Thordarson
Mr. & Mrs. Sigurður Stefánson
Mr. & Mrs. Magnús Snowfield
Mrs. Kristrún Johnson
Mr. Vigfús Jakobson
Mr. & Mrs. Geo. Peterson
Mrs. Elesabet Rohr
Mrs. Jóhanna Johnson
Mr. & Mrs. Pétur Hermann
Mrs. Björg Thordarson
Mr. & Mrs. Þór Guðjónson
Mr. & Mrs. J. B. Hólm
Mrs. J. P. Lyons
Mr. & Mrs. Erik Peturson
Mr. A. A. Hanson
Mrs. Emma Scheving
Mr. & Mrs. K. F. Frederick
Rev. & Mrs. H. S. Sigmar
Mrs. Z. B. Johnson
Mrs. Ásgeir Sölvason
Mr. & Mrs. Sigurdur Christjanson
Mrs. S. V. Thomson
Mr. Sigurbj. Johnson
Mr. & Mrs. J. A. Jóhannson
Mrs. B. O. Jóhannson
Mr. K. J. Johnson

Heiðursmeðlimir

Mrs. Jakobína Johnson
Mrs. Helga Johnson
Mrs. K. F. Frederick
Mr. Gunnar Matthíasson

Auglýsingaskrá Tímaritsins

HE Executive of The Icelandic National League wish to convey their appreciation and thanks to their many friends and business associates who have advertised in this publication, at one time or another, during the past twenty-five years.

If our "Timarit" has been somewhat of a success in the past, it is in no small measure due to the loyal support of the advertisers, many of whom have graced its pages every year since its inception.

The Editor.